

III. HONISMERETI TEVÉKENYSÉGÜNK TAPASZTALATAIBÓL

Honismereti táborok megyénkben

Országos Honismereti Diáktábor Makón¹

1970-ben Erdei Ferenc javasolta, hogy a nyári honismereti diáktábort Makón rendezzék meg. Az akkori árvíz, a város lakóinak kitelepítése lehetetlenné tette a szervezést. Ilyen előzmények után a KISZ Központi Bizottsága, a Hazafias Népfront Honismereti Bizottsága, a Művelődésügyi és Munkaügyi Minisztérium olyan határozatot hoztak, hogy 1974-ben Makóra kerüljön a VIII. Országos Honismereti Diáktábor. A szervező munkát a KISZ Csongrád Megyei Bizottsága végezte a Csongrád Megyei Tanács és a Csongrád Megyei Múzeumok Igazgatósága hathatós segítségével.

Ahhoz, hogy az ország különböző részeiből összesereglett 75 gimnáziumi, szakközpiskolai és szakmunkás tanuló eredményes gyűjtést, sőt kutatást kezdjen, előbb meg kellett ismerkedniük Csongrád megye és főleg Makó múltjával, nevezetességeivel, népi életével. A hivatalos megnyitó ünnepség után az első nap tehát általános tájékozódással, az ismeretlen környezettel való ismerkedéssel, városnéző sétával telt el. Ezt követően megindult a szakcsoportok szerinti foglalkozás. A szekciók közül három történeti vizsgálódásokat folytatott. A Makó felszabadulásának történetével foglalkozó szakcsoport (dr. Tamasi Mihály irányításával) a már publikált történeti szakirodalom, feltárt levéltári forrás és visszaemlékezés-gyűjtés alapján sajátította el a történeti kutatás módszereit. A munkásmozgalmi szakcsoport (Oltvai Ferenc ny. megyei levéltár-igazgató vezetésével) a 19. század végétől a Tanácsköztársaságig terjedő időszaknak a helyi levéltárban fellelhető dokumentumait tárta fel. A termelészövetkezeti szakcsoport (Halász Péter tudományos főmunkatárs irányításával) az egyik nagymúltú makói termelészövetkezetnek, az Úttörő Tsz-nek 1970-74-ig terjedő időszakát, valamint a makói hagyma és a termelészövetkezet kapcsolatát dolgozta fel.

Másik három csoport néprajzi vizsgálódásokat végzett. A tanyakutatók (dr. Juhász Antal muzeológus vezetésével) Makó határában, Bogárcsón és Hatrongyoson, valamint Apátfalván tanyafelméréseket végeztek, és tanulmányozták a tanyai életmódot.

¹ Csongrád Megyei Honismereti Híradó (rövidítve: CSMHH), 1976. 158-160.

Makói táborozók
gyűjtőúton

Szigeti György irányításával a népzenei és folklór hagyományokat kutató csoport Apátfalvára, a környék hagyományőrző falujába tette át székhelyét. Népdalokat, hiedelmeket, szokásokat gyűjtöttek. A használati eszközöket

gyűjtő szakcsoport Felföldi László kalauzolásával mintegy 50 tárggyal gyarapította a makói múzeum anyagát. Feljegyezték továbbá egy makói parasztház teljes eszközeinek anyagát. Az irodalmi hagyományokat gyűjtő csoport Tóth Ferenc múzeumigazgató segítségével Erdei Ferenc emlékének ápolását kapta feladatul. Egyrészt Erdei Ferenc ifjúságát, diákéveit kutatták rokonok, osztálytársak visszaemlékezései alapján, másrészt közeleti, tudományos és politikai tevékenységét igyekeztek megismerni. Felkeresték és számba vették az Erdei Ferenc emlékhelyeket is. A természetrajzi értékeket felfedező szakcsoport dr. Tóth Mária tanárnő irányításával a marosi ártér, Bökénypuszta, a maroslelei rét és egy szikes tó flóráját és faunáját tanulmányozta természetjáró útja során. A földrajzinév-gyűjtők Zsíros Katalin tanárnő és Asztalos P. Kálmán szakkörvezető tanácsait követve Királyhegyes község neveinek összeírására vállalkoztak. A krónikáíró csoport pedig Ormos Gerő ny. újságíró segítségével feldolgozta Apátfalva egy délelőttjét, és ötletesen vezették a táborkrónikát és a faliújságot.

A tábori élet 12 napja természetesen nemcsak fáradságos munkával telt, de jutott idő a fürdésre, sportjátékokra, klubestre, sőt egy egész napos autóbussz-kirándulásra is. Megtekintették az ópusztaszeri ásatásokat, a csongrádi kubikos kiállítást, a szentesi Koszta-képtárat, a szegvári falumúzeumot, a hódmezővásárhelyi csúcsi fazekas házat, a tápai gyékényes kiállítást. A tábor egyik maradandó tevékenységéeként a József Attila Gimnázium falán Erdei Ferenc emléktábla elhelyezésére került sor. A szorgos munka gyümölcsét jelentette a 20 pályamunka elkészítése, melynek egy-egy példányát a makói múzeum adattárában helyezték el.

A résztvevő fiatalok belekóstoltak a gyűjtő, kutató, feldolgozó munkába, és azzal távoztak, hogy a szerzett módszertani tapasztalatokat otthon igyekeznek hasznosítani. A Makón megszervezett Országos Honismereti Diáktábor elindítójává vált a városban a tervszerű honismereti tevékenységnek.

TÓTH FERENC

A Csongrád megyei honismereti diáktáborok története

A diákok bekapcsolódása a honismereti munkába az iskolákban kezdődött. Az 1960-as évek honismereti szakkörei iskolai keretekben és a tanévhez kapcsolódóan működtek, de kultúrotthonok is befogadták őket. Itt ismerkedtek meg a tanulók a módszeres anyaggyűjtéssel, földolgozással. Jelentős szervező erő volt a 60-as évektől kiírt Csongrád megyei néprajzi és nyelvjárási gyűjtőpályázat, mely kellő aktivitást váltott ki az érdeklődő ifjúságból.

Mindszent községben pl. Tóth Emma vezette a „Hiedelmek gyűjtése” témával foglalkozó szakkört, amely a művelődési otthonban kapott helyet.² De működött szakkör Makón, Zsombón, Csongrádon, Csanádpalotán is. Az itt dolgozó gyerekek különböző pályázatokon vettek részt, s a gyűjtött anyagból készült dolgozatokban mutatták meg, hogy értik a tárgyak faggatását. A szegvári honismereti szakkör a paraszti életmódot kutatta a 80-as években. Tagjai felső tagozatos általános iskolai tanulók voltak, és az Ady Endre Művelődési Ház adott helyet a csoportjuknak. Szakköri programjuk az alábbi témákat tartalmazta: ismerkedés Szegvár történetével, szegvári népdalok tanulása az idős szakkörösöktől, látogatás a szegvári és a szentesi múzeumban, beszélgetés az Öregek Napközi Otthonában, farsangi játékok tanulása, farsangi bál a szakkörben. A zsombói általános iskolában működő honismereti szakkör 1981-ben nyertes pályamunkát küldött be „Hogyan öltözködtek Csongrád megyében?” címmel. 14 tanuló a nagyszülőktől, családi albumokból, ismerősöktől hozta az eredeti fényképeket, amelyekből fényképész válogatta ki a másolható darabokat.³

Nagyon aktívnak mutatkozott a makói Erdei Ferencről elnevezett honismereti szakkör, Szilágyi Sándorné, illetve a „Micimackó” hagyományőrző szakkör Rácz Sándor vezetésével. A Móra Ferenc Múzeum Néprajzi Adattára őrzi pl. az Erdei Ferenc szakkör kollektív pályamunkáját, amelyet a kismesterségekről készítettek szakszerű gyűjtőíves módszerrel 1983-ban.⁴ A makói Kun Béla Általános Iskola „Micimackó hagyományőrző néprajzi-nyelvjárási öntevékeny szakköre” számos pályázatot nyújtott be. Több fordulóban szerepeltek az állatnevek módszeres egybegyűjtésével, így a makói, zombori, apátfalvi nyelvi hagyományok közlésével. Az ökör, ló, kecske, tehén stb. nevek falvankénti csokorba szedése több száz érdekes s e munka nélkül bizonyosan feledésbe merülő népi állatnévlistákat eredményezett. E szakköri és pályázati tevékenységet tekinthetjük a honismereti diáktáborokat részben megelőző, részben vele párhuzamosan működő diák önképző formának.

A tanéven kívüli nyári elfoglaltságot biztosították a *honismereti diáktáborok*. Rendszeres, minden évben ismétlődő megszervezésük elmélyültebb és szakszerűbb gyűj-

² Adattár 124-68.

³ Adattár, 1981.

⁴ Adattár 871-83.

A makói Erdei Ferenc honismereti szakkör gyűjtése (Szilágyi Sándorné tulajdonában)

tő-értékelő munkára adott lehetőséget. A hozzáértő kutatást és földolgozást muzeológusok, levéltárosok, egyetemi oktatók bevonásával oldották meg a szervezők. A résztvevő diákok a megye középiskolaiból kerültek ki, főként a gimnáziumokból: Horváth Mihály (Szentes), Batsányi János (Csongrád), Bethlen Gábor (Hódmezővásárhely), József Attila (Makó), de jöttek szakközépiskolákból is: Vedres István (Szeged), Galamb József (Makó), Móra Ferenc (Szeged). Személyes tapasztalatunk volt, hogy a nagy szegedi gimnáziumok – talán egy-két kivételtől eltekintve – nem küldtek gyerekeket a táborba, vagy onnan nem jelentkeztek a táborokba.

A megyei honismereti diáktáborok kezdete az 1974. évi makói országos összejövetelre nyúlik vissza. De már előtte, 1967-ben útjára indult a táborok szervezése, melynek során az ország különböző helyein tartottak országos találkozókat. Az Erdei Ferenc által még 1970-ben javasolt makói, a VIII. volt a sorban. Ennek sikere indította útjára a megyei táborokban is folytatandó tervszerű honismereti tevékenységet.⁵

Az első megyei diáktáborot Csongrádon szervezték 1975-ben. Attól kezdve 1999-ig, tehát 24 éven át folyamatosak voltak ezek az alkalmak, idejüket és helyüket az alábbi felsorolás foglalja össze: 1982: Ópusztaszer. 1983: Szeged. 1984: Szegvár. 1985: Csongrád. 1986: Ópusztaszer. 1987: Apátfalva. 1988: Szegvár. 1989: ? 1990: ? 1991: Apátfalva. 1992: Szegvár. 1993: Mindszent. 1994: Csanádpalota. 1995: Zsombó. 1996: Ópusztaszer. 1997: Csongrád. 1998: ? 1999: Pitvaros.

⁵ Tóth Ferenc: Országos Honismereti Diáktábor Makón. In: CSMHH, 1975. 158-160.

A személyi és anyagi szervező munkát a KISZ Csongrád Megyei Bizottsága, a szakmai program megvalósítását pedig főlkért múzeumi és levéltári tudományos munkatársak végezték. A táborok erkölcsi gazdája s mintegy szakmai védnöke a Népfront Csongrád Megyei Honismereti Bizottsága volt. E hármass intőzményi háttérrel (finanszírozó, kivitelező, szellemi támogató) működtek a táborok egészen a rendszerváltozásig. A tábor vezetője mindig a KISZ által delegált személy volt, hivatalos nevén a „táborvezető”, de gyakran hívták „politikai vezetőnek” is. Kezdetben *Koczor Lajos*, majd 1979-től *Marjanucz László* töltötte be ezt a funkciót. Mellettük működött a helyettes vezető (szakmai irányító), aki múzeumi (*Juhász Antal*, *Juhász János*) vagy egyetemi munkatársak (*Hegyi András*, *Raffay Ernő*) közül került ki. Változott a helyzet, mikor e sorok írója már muzeológus-történészként, de továbbra is a KISZ által főlkért megbízottként egy személyben töltötte be a táborvezetői és szakmai irányítói posztot.

A kialakult munkamegosztásban a KISZ Csongrád Megyei Bizottsága adta a pénzt, toborozta a gyerekeket, egyeztetett a helyszín kijelölésében, és gondoskodott a tábor infrastruktúrájáról (szállás, ellátás, kiegészítő programok). A megyei múzeumi szervezet dolgozta ki a szakmai programot, és megvalósításához rendelkezésre bocsátotta főlkészült munkatársait, mégpedig mindig abból a múzeumból, amelynek területén zajlott le a találkozó. Ez az együttműködés tartotta életben a táborok ügyét. Kezdetben két hétig, majd 10 napig tartott a nyári gyűjtőmunka, azonban a rendszerváltás után anyagi és szervezési okokból egy hétre csökkent az időtartama.

A táborok célja kettős volt: a középiskolás diákok (átlagosan 30-35 fő) ismerkedjenek meg a honismereti kutatómunka elvi és gyakorlati módszereivel, illetve a tábornak helyt adó település és környéke nevezetességeivel. Emellett gyűjtsenek anyagot a területileg illetékes múzeum számára, így a diákmunka lényegében hasznos, a közgyűjteményt gyarapító leletmentésnek is fölfogható. A diáktáborok e kettős célkitűzése végig megmaradt, hisz a gyűjtés – rendezés – földolgozás metodikai elemeit az egész tábor alatt, de külön csoportokban gyakorolták, míg a „hely szellemének” megismeréséhez közös kulturális és egyéb szabadidős rendezvények járultak hozzá.

Így volt ez az első, Csongrádon tartott táborban is, ahol *Koczor Lajos* a tábor KISZ-vezetője, *Juhász Antal* pedig a szakmai irányítója volt. Szakcsoportvezetőként vettek részt a munkában: *Szigeti György* apátfalvai, *Juhász János* csongrádi, *Somodi Ferenc* szegedi és *Felföldi László* makói néprajzkutatók. A tábor közéleti súlyát növelte, hogy az ünnepélyes megnyitón a KISZ megyei titkára és Csongrád város pártbizottságának titkára köszöntötte a résztvevőket. A rendszerváltozásig nem is változott a helyzet: az addig érvényes nómenklátúra magas pozíciót betöltő tagjai minden nyári találkozón jelenlétükkel emelték ki a tábor fontosságát.

A táborok tartalmi munkája állandó pilléreken nyugodott: néprajz, helytörténet, folklór (s alkalmanként a régészet, természetrajz) adták a kutatandó területeket, de hogy ezen belül milyen témák fölgöngyölítésére szerveződtek csoportok, a helyi adottságok döntötték el. Az első honismereti diáktábor például öt szakcsoportban

folytatta munkáját. Szigeti György diákjai egykori kubikusok és summások között gyűjtöttek népdalokat, életmódjukra vonatkozó adatokat. Juhász Antal a tanyakutató csoporttal dolgozott, mely szöveges leírással, mesteri rajzokkal és fényképekkel dokumentált dolgozatban foglalta össze kéthetes gyűjtésének eredményét. Helytörténeti témával két kisebb csoport foglalkozott Juhász János csongrádi muzeológussal az élen: egyik kubikos családi életutakat állított össze, a másik pedig a Csongrádi Házipari Szövetkezet történetét dolgozta föl. Az első tábor konkrét sikerét a diákok gyűjtési tapasztalatainak dolgozatban rögzítése, közel 100 db tárgy múzeumba kerülése jelentette, távlati hatása pedig, hogy újtára indított egy jó ügyet, a honismereti diáktáborok rendszeres megrendezésének gondolatát.⁶

Csongrádon még további két diáktábor szerveztek: 1985-ben és 1997-ben. A megyében ez volt az egyetlen hely, ahol három alkalommal gyűltek egybe a kutatni szerető diákok. Ez a szíveslátás szép példát adott a város honismereti elkötelezettségéről. Ugyanez mondható az adtaközlőkről is, akik munkánk segítségére voltak. A népszokásokkal, jeles napokkal foglalkozó csoport tagjait nemegyszer különleges élményben részesítették, amikor pl. igazi lakodalomban látták vendégül őket, s erről filmfölvételt is készíthettek.⁷

Szentesen kétszer jöttek össze a honismeret iránt érdeklődő megyebeli diákok. Először 1977-ben.⁸ Rangos esemény mivoltát emelte ki itt is az, hogy a párttitkár (Labádi Sándor) városi ügynek tekintette a tábor, s személyesen köszöntötte a tábor lakóit. Négy szakcsoportot alakítottak: életmódkutató, helytörténeti, népzene- és néptánc kutató. A kezdeti idők fontos vonása a folklór erőteljes szakmai fölkarolása. Ezzel függött össze, hogy a diákok figyelmét a gyűjtés általános gyakorlatán belül is, a megfigyelés módszerére, s a látottak és hallottak lejegyzésének fontosságára hívták föl a szakértő muzeológusok. A munkát a város történetét bemutató és szokásvilágával megismertető előadások vezették be. Később ez kialakult sorrend lett, a konkrét gyűjtőmunka elkezdése előtt a „hely szellemével” ismerkedtek a résztvevők. Szigeti György, a Csongrád Megyei Módszertani Intézet munkatársa, tapasztalt népdalgyűjtő irányításával számos népdalt gyűjtöttek össze a diákok. Munkájukkal nagy segítséget nyújtottak az újonnan alakult szentesi citerazenekarnak, amely addig műsorgondokkal küszködött. Hasonlóan hasznos adatokat rögzítettek a „néptánc kutatók” is, mert nemcsak a szentesi nép táncait jegyezték le, de fölterképezték a táncélet, a táncos szórakozási alkalmak, a tánciskolák világát is. E tábor tapasztalatai erősítették meg a helytörténeti vizsgálatok fontosságát. Egy város mikrovilágában fedezhették föl a gyerekek eddigi történelmi ismereteik helyi, élményszerű párhuzamait. Így ezekhez az ismeretekhez már nemcsak értelmükkel, hanem érzelmeikkel is kapcsolódtak.

⁶ Felföldi László: I. megyei Honismereti Diáktábor Csongrádon. In: CSMHH, 1975. 161-165.

⁷ A szegedi Móra Ferenc Múzeum (MFM) Néprajzi Adattár 920/85.

⁸ Felföldi László: III. megyei Honismereti Diáktábor. In: CSMHH, 1978. 157-160.

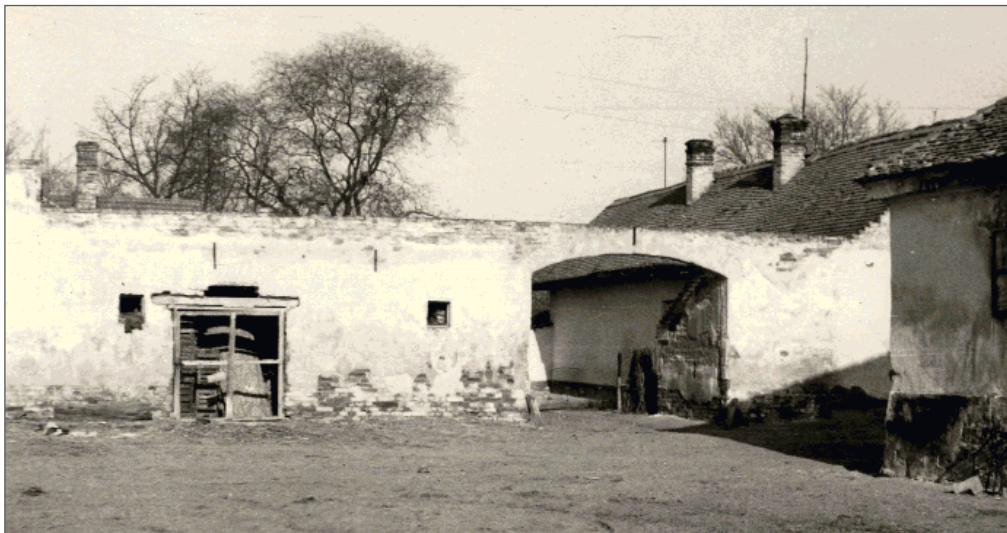
A IV. tábor Kisteleken rendezték 1978-ban (augusztus 1-től 9-ig). A korábbi két szervező mellett aktívan bekapcsolódott a munkába a Megyei Honismereti Bizottság is. Aktualitást adott a hely kiválasztásának, hogy 1976-ban jelent meg a „Tanulmányok Kistelek történetéből és népéletéből” című tanulmánykötet, s 1977-ben ünnepelte a város telepítésének 200. évfordulóját. Ezek föllendítették a helytörténeti kutatásokat, amelyekre bizton építhetett a tábor 25 diákja tíznapos otlétük alatt. De nem azt gyűjtötték, amit egyébként már a kutatók elvégeztek, hanem a tanulmánykötetben nem érintett témák anyagát. A tábor egyik szakmai célja: a népdalok, a folklórhagyomány, a jelentősebb üzemek és téeszek történetének földolgozása, illetve a földolgozást segítő adatok összegyűjtése. Másrészt a község akkori életének, mindennapjainak krónikaszzerű rögzítése volt a feladat. Új szint jelentett a tábor életében, hogy a múzeumi szakmai közreműködés kibővült a JATE BTK Történeti Intézetének bekapcsolódásával: Hegyi András adjunktus a helytörténeti, Raffay Ernő gyakornok pedig a krónikairó csoportot vezette. Előbbiben elméleti és gyakorlati munka folyt: előadásokat hallgattak a történeti kutatás módszereiről, az idős emberek visszaemlékezéseinek forrásértékéről, illetve ehhez kapcsolódó följegyzéseket, emlékeket gyűjtöttek. A másik csoport Kistelek kulturális intézményének, gazdasági üzemének és a helyi TSZ-ek életének krónikaszzerű leírását végezte el. A szövegfolklór-gyűjtő csoport Juhász János csongrádi múzeumigazgató irányításával a dél-alföldi betyárvilág emlékeit gyűjtötte, s igen szép anyagot sikerült összeállítani Rózsa Sándorról, meg a Bagi-családról. A népdalgyűjtők Szigeti György útmutatásai alapján dolgoztak, az idős emberek énekelte dalokat magnószalagra vették. A tanyakutatók pedig Felföldi László vezetésével a gyakorlatban szemlélték és részletesen leírták a tanyai világ életét, gazdálkodását. Lefényképezték a kaszálás, kaszakalapálás, lóbefogás módját. Ugyanígy részletes leírást készítettek a hetipiac eseményeiről is.⁹

Az V. diáktábor 1979-ben az újszegedi Vedres István Építőipari Szakközépiskola kollégiumában rendezték. Szakmai célját Szeged és környéke legújabb kori történetének megismerésében és a honismereti gyűjtőmunka módszertani megalapozásában jelölték meg. A hely adottságaiból következett, hogy a tábor résztvevői olyan szakmai tekintélyeket hallgathattak kutatási területükről előadni, mint Tóth Bélát az árvízről, Kováts Zoltánt Szeged népesedési múltjáról és Bálint Sándort a szegedi nép életéről. A szakcsoportokat is neves egyetemi szakemberek irányították: Hegyi András (Szőreg és Tápé helytörténete), Sipos József történész-muzeológus, Kövér Lajos egyetemi gyakornok és Raffay Ernő tanársegéd Szeged dualizmuskori történetéhez kerestettek anyagot diákjaikkal a levéltárban és a múzeum történeti osztályán.¹⁰

1980-ban Hódmezővásárhely adott otthont a diáktábornak. Itt a parasztpolgári múlt kínálta az életmódkutatást, mert a lakásviszonyoktól kezdve a táplálkozás, öltözködésen át a munka világáig terjedően gyűltek az információk a különleges városi

⁹ Felföldi László: A IV. Csongrád Megyei Honismereti Diáktábor. In: CSMHH, 1979. 177-180.

¹⁰ Sipos József: Gondolatok az V. Csongrád Megyei Honismereti Diáktáborról. In: CSMHH, 1979. 183-186.

Az egykori Pallavicini-major megmaradt épületrészei (Marjanucz László felvétele, 1982)

létformáról. A másik szakcsoport a vásárhelyi folklórt kutatta, merthogy ezen a területen lehetett mit pótolni. Vizsgálati szempontjaik voltak: a népi építészet, a cigány folklórhagyományok, és a város zene- és táncélete. A helytörténettel foglalkozók elmerültek a levéltári források föltárásában: Vásárhely közéletében jelentős szerepet játszó családokról állítottak össze életrajzokat.¹¹

1981-ben Makó volt a VII. tábor házigazdája. A kutatómunka szakmai kerete itt is adott volt: Kossuth-hagyományok, a hagyma társadalmi, néprajzi jelentősége, folklór. A kor speciális elvárása volt a helytörténettel foglalkozókkal szemben, hogy gyűjtsék össze a munkásmozgalmi veteránok visszaemlékezéseit. Így az egyik szakcsoport adott címekre menve, kérdőíves interjú jegyzetelésével, illetve hangfelvétellel e témában gyűjtött össze egy csokor személyes „történelmet”. A tárgyi néprajzi anyagot gyűjtők a makói nép anyagi kultúrájának egyes részterületeivel ismerkedtek, mint a hagymatermesztés, a szobabelső és az ünnepi asztal alkalmai.¹²

1982-ben Ópusztaszeren volt a VIII. tábor. A szó szoros értelmében vett tábor volt ez, mert sátrakban aludtak, kulacsból ittak és – többek között - nyáron sült szalonnával táplálkoztak a gyerekek. Szakmai programja a helyi sajátosságokhoz kötődött: történeti tárgyú témaként kínálkozott az 1945-ös földosztás emlékeinek összegyűjtése, a Pallavicini uradalom ma is látható majorjainak a föltérképezése. A néprajz iránt érdeklődők a jeles napokhoz kapcsolódó népszokásokat derítették föl, míg a folklór-csoport a baksi cigányok életét vizsgálta.¹³

¹¹ MFM Néprajzi Adattár 769-770/1980.

¹² M. L.: A makói Honismereti Diáktábor. In: CSMHH, 1981. 139-142.

¹³ M. L.: A VIII. megyei Honismereti Diáktábor. In: CSMHH, 1982. 161-167.

1983-ban Szeged adott helyet a IX. diáktábornak. Sajátos volt abból a szempontból, hogy Szeged múltja, hagyománya rendkívül összetett, több részterületen lehetett a gyűjtést megkezdeni. Szálláshelyünk, az újszegedi KISZ Vezetőképző Központ maga is az átlagosnál jobban felszerelt technikai adottságokkal rendelkezett. A gyűjtőmunka a városban folyt, tovább bővítve a megye oral history anyagát a XX. század helyi történéseiről, komplett, fotón rögzített műemlékkataszter készült a városban található szobrokról, emléktáblákról, és sok szellemi emlékanyagot gyűjtöttünk Tápé ünnepi szokásairól.¹⁴

A továbbiakban igyekeztünk a megye kiesebb, de hagyományokban gazdag településeire koncentrálni. Minden helynek megvan a szelleme, megismerése és megértése tette változatossá a táborok életét is. A városok múltjának megismerése után következett a falvak világának feltárása, amely alkalmas volt a gyűjtőmunka folyamatos megújítására. Így szerveztünk táborot Apátfalván, Mindszenten, Zsombón, Szegvárott, Csanádpalotán, Pitvaroson, Fábiansebestyénen. Volt, ahol többször is megfordultunk (Apátfalva, Szegvár, Mindszent).

1987-ben Apátfalva fogadta a megye honismerő diákjait. Gazdag és még élő hagyományvilágából adódott, hogy elsősorban a néprajzi gyűjtőmunkára fektettük a hangsúlyt. Avatott művelői (Bárkányi Ildikó, Nagy Vera) szakmai hozzáértésével és a helyi viszonyokat kitűnően ismerő, a honismereti munkát általában is lelkesen támogató Pusztai Mária könyvtáros segítségével eredményes munkát végeztek a diákok. A néprajz szinte minden területén lehetett gyűjteni, de elsősorban az apátfalvai női viselet, népi táplálkozás és a gazdálkodás emlékanyagát gyűjtötték, a segítőkész adatközlőktől. Ezekhez kapcsolódva gyűjtötték a diákok a helyi múlt és népi élet emlékeit, amelyek egy-egy darabja képi vagy írásos dokumentumként hitelesítette a tudományos mondanivalót.

A megye „kubikus” helyein (Szegvár, Mindszent) a 19. századi vándormunkásság e sajátosan alföldi rétegének egykori életét, sorsát vizsgáltuk az élő emlékezet faggatásával. Itt elsősorban ezt sugallta a „hely szelleme”. Valóságos kubikos dinasztiák alakultak ki, köztük egy 16 tagú parasztcsalád, amelynek néhány férfi tagja „kubikra ment”, a többiek közös gazdálkodást folytattak, és mindenki talpon maradt, eljutott az önálló család- és háztartás állapotába. Az itt gyűjtött anyagból két díjnyertes diákpályamunka született.

Zsombón a termelészövetkezetek különböző formáit kutattuk, valamint a homokra települt gyümölcsösök meghonosítását. Arra kerestük a választ, hogy a földművelésre alkalmatlan talaj, hogyan nyújtott megélhetést az itteni lakosoknak. Zsombó – mint fiatal, új település – arra is alkalmat nyújtott, hogy tájékozódjunk az egykori tágas szegedi tanyavilág 1950-ben bekövetkezett fölbomlásáról, a régi majorok, kaptánysági központok önálló faluvá válásáról.

¹⁴ M. L.: Gondolatok a IX. Csongrád Megyei Honismereti Diáktáborról. In: CSMHH, 1983. 131-135.

Az 1990-es évek végének táborait már csak a szervezők lelkesedése tartotta életben, ugyanis pályázatokon nyert pénzzel és saját verbuválással szerveztük a diákokat, amelyek Bogdán Lajos lankadatlan kitartása nélkül nem jöhettek volna létre. Nagy volt a verseny a nyári programok területén, s a diákok erős „kínálati piacon” válogathattak a szünidőre kínált eltérő programok közül. Ebben a versenyben a „honismereti diáktábor” nyújtotta önképző jellegű, minimális szakmai motiváltságot föltételező koncepciója lemaradt, s a tábor 2000-ben kellő érdeklődés híján, már nem tudtuk megszervezni.

MARJANUCZ LÁSZLÓ

Honismereti diáktáborok Apátfalván

I.

1987-ben rendeztek először néprajzi gyűjtőtábor Apátfalván. A megyéből érkező középiskolás tanulókat az általános iskola termeiben szállásolták el. A helybeliek részéről Czakó Józsefné Mancsi néni a honismereti szakkör vezetője vállalta a szervezési feladatokat. Ő egyeztetett az adatközlőkkel is, mikor, melyik szakcsoport fog ellátogatni az idősekhez, milyen témáról fognak kérdezni. A tábor szakmai irányítói a megye múzeumainak munkatársai voltak. A tábor – mint mindig – most is Marjanucz László vezette, aki jól megtalálta a hangot a gyerekekkel, ügyelt rá, hogy a nyaralás mellett a gyűjtőmunka is megvalósuljon.

A Halmágyi Pál (a makói Múzeum munkatársa) köré csoportosuló fiúk az egész tábor idején harcoltak, felkutatták a „felszabadulás” emlékeit 1944 szeptemberéből. Bárkányi Ildikó (a szegedi múzeum munkatársa) hagyományos népi öltözködés témakörében vezetett csoportot, viseleti darabokat gyűjtöttek a múzeumnak. Délben testhőnállókkel, kendőkkel, hímzésekkel, terítőkkel megpakolva értek vissza útjaikról. Esténként a táborozók is felpróbálták a népviseleteket, mindig megállapítottuk soványabbak voltak a pátfalviak. Vig Zoltán (a makói levéltár munkatársa) és csapata videofilmet készített a tábor életéről, és a levéltárban kutattak fel írásos emlékeket a faluról. Czakó Józsefné (a helyi könyvtár munkatársa) és csoportja a népi játékokról kérdezősködött az idősektől. Sokszor egész életeket meséltek el az adatközlők.

Egy délután előadást hallhattunk Apátfalva páratlan néprajzi értékéről, bemutatták a festett bútorokat, imakönyveket, a pátfalvi hímzést, fafaragásokat, cserépedényeket. Vendégei voltunk az apátfalvai plébánosnak, Katona Istvánnak is, aki bemutatta a Szent Mihály templomot, a miseruhákat, szobrokat, aranykelyheket. A helyi termelőszövetkezet busszal elvitt minket határjárásra, ahol megnéztük a Langókápolnát, a Kun László-keresztet és a Bökényi-dombot.

Ez a tábor sokaknak emlékezetes marad, jó közösség kovácsolódott a résztvevőkből, több barátság is szövődött.

Apátfalvai táborozók

II.

1991-ben ismét Apátfalván rendezték meg a honismereti diáktábort. A szervezési feladatokat újfent Czakó Józsefné vállalta megára, és az akkori polgármester, Szentesi József is sokszor töltötte velünk délutánját. Szakmailag az 1987-es táborban megkezdett kutatásokat folytatva törekedtünk szélesebb ismeretek megszerzésére. A táborban 38 diák 4 témában kutatott, a táborozók a helyi Szigetházban laktak.

Bárkányi Ildikó csoportja folytatta a népi gyermekjátékok megkezdett gyűjtését, elsősorban az eszközös, tárgykészítő játékok után kérdezősködtek. Több adatközlő is készített nekünk csutkababát, töktalicskát, krumpli nyomdát, kukoricahegedűt. A Halmágyi Pál vezetésével dolgozó fiúk az 1919-es román katonai megszállást kutatták, és az utána következő megtorlás áldozatainak családjaival vették fel a kapcsolatot. Czakó Józsefné és Vargáné Nagyfalusi Ilona az apátfalvai népi ételek felgyűjtését tűzték célul, és próbát tettünk azok elkészítésére. Mindig akadt egy apátfalvai asszony, aki segített megsütni a kótt pitét, megdagasztani a kótttest. A táborlakók esténként finom pátfalvi süteményeket kóstolgattak. Felföldi László vezetésével az apátfalvai cigányság néprajzát kutatták. Különösen a cigány néptánc, népzene területén sikerült elmélyedniük. Adatközlőiknek a pátfalvi cigányoknak nagyon tetszett a szereplés lehetősége. Videofelvételekre, magnókazettára rögzítették a zenei anyagot. A nagyobb lányok cigánytáncot is tanultak. Felvették a cigány mesterségek bemutatóit: a teknővájást és a vályogvetést. Egyszer cigány estet szerveztek a táborosoknak, ahol a tánc és zene mellé paradicsomos-húsos káposztát is kaptunk.

Készülnek a finom sütemények

A szombati napon részt vehettünk egy igazi pátfalvi lakodalomban, mi is ott voltunk a násznéppel. A lakodalmat videóra vettük, az is a múzeum adattárba került. Szabadidőnkben lovas kocsin végigjártuk a Maros-partot. Megnéztük a homokkitermelést, a rombolt vasúti és közúti hidat a Maroson, Bökény települést, a Bökénydombot. A Magyarcsanádon tett kiránduláson kinyitották nekünk a templomokat és a nemzetiségi tájházat. A hagyományos megyei kiránduláson új kiállítóhelyeket fedeztünk fel megyénkben, a hagyományos strandolás sem maradhatott el.

VARGÁNÉ NAGYFALUSI ILONA

Honismereti diáktábor Csanádpalotán

Az 1994. évi megyei honismereti diáktábort június 22-29-ig Csanádpalotán rendeztük meg. A résztvevő 12 és 20 év közötti gyerekek Szegedről, Szentetről, Szegvárról, Apátfalváról, Csongrádról érkeztek. Bekapcsolódott a tábor munkájába a helybeli könyvtár honismereti szakköre is. A tábor technikai feltételeit Nagyfalusi Istvánné könyvtáros teremtette meg, ő tartotta a kapcsolatot a támogató intézményekkel és az adatközlőkkel is. A tábor szakmai felügyeletét Bogdán Lajos látta el.

A tábor szakmai vezetői és a kutatásra váró témák az alábbiak voltak. Marjanucz László (Szeged): népi gazdálkodás, földművelés és állattenyésztés. Nagy Veronika (Hódmezővásárhely): a kender feldolgozása a szedéstől a fonásig és a kelengye. Nagy-

falusi Istvánné (Csanádpalota): népi táplálkozás, ünnepi ételek, kismesterségek: szövés, kosárfonás, cipésmesterség. Nagyfalusi Ilona (Csanádpalota): jeles napok a kalendáriumban, búcsújárás. A táborozók szállás és étkezési költségeit a helyi önkormányzat vállalta, így a gyerekek viszonylag olcsón tartalmas hetet tölthettek Csanádpalotán.

A tábornyitó ünnepséget megtisztelte a polgármester úr, aki ismertette a falu történetét is, majd Marjanucz László táborvezető a gyűjtőmunkáról, annak fontosságáról beszélt. Délután berendeztük a hálóhelyiségeket, és megalakítottuk a csoportokat, mindenki csatlakozott az érdeklődésének megfelelő témát kutató felnőttökhöz. Vacsora előtt sétára indultunk a faluban, megnéztük a fontosabb épületeket, emlékműveket, a honismereti gyűjteményt és a falu temetőjében a híres emberek sírjait.

A második naptól gyűjtőutakra indultunk. Előre megadott címeket kerestünk fel, ahol kérdőívek alapján próbáltunk megtudni az adott témáról minél többet. A kismesterségek kutatása közben a gyerekek is kipróbálták a szövést, a rokkán való fonást és a cipészkedést. A kötélgyártó mestertől ajándékba kötőféket, köteleket kaptunk. A táborban időnk nagy részében gyűjtőutakon jártunk, esténként jegyzeteltek, összesítettek a gyerekek. Három előadáson néprajzzal, helytörténettel kapcsolatos ismereteket is szerezhettek a táborozók. Nagy sikerük volt a kézműves foglalkozásoknak. Gyertyamártás, szőnyegszövés, madzagszövés, szalmafonás, rafiafonás közül lehetett választani. Az elkészült remekműveket a gyerekek hazavitték.

Szombaton délután Mezőhegyesre kirándultunk, megnéztük a kocsi múzeumot, a lovardát (képünkön) és a strandot. Vasárnap a megyei kiránduláson körbelátogattuk Csongrád megye múzeumait. A záró esten honismereti vetélkedő keretében foglaltuk össze újonnan szerzett tudásunkat. Szerda reggel szomorúan vettük észre, hogy véget ért a tábor. Jó hangulatú táborzáró keretében beszámolók hangzottak el, és a jutalomkönyvek, ajándékok átadására is sor került.

A tábor elérte célját, a diákok megismerték Csanádpalotát, annak történetét, a választott témában elmélyedtek, részletesen feldolgozták, megtanulták a néprajzi gyűjtés módszerét. A tapasztalatok szerint a honismereti táborokban sikerül a résztvevők figyelmét a honismeret és a néprajzi értékek felé irányítani. Úgy érezzük sikerült megtalálni a kapcsolatot a szórakozás, pihenés, játék, szakmai munka és a szellemi munka között, eredményes tábort zártunk.

VARGÁNÉ NAGYFALUSI ILONA

Honismereti tábor Kiszomboron

2004 júliusában szervezte meg a Kiss Mária Hortensia Honismereti Kör első honismereti táborát. A tábor vezetője Badicsné Szikszai Zsuzsanna, szervezője pedig Endrész Erzsébet, a kör elnöke, valamint Nagy Lőrinc, a kör titkára, a kör tagjai nagy létszámban besegítettek a munkába. Az egyhetes rendezvény célja az volt, hogy a zombori gyerekek megismerkedjenek a településen folytatott régi és új gazdálkodási formákkal és az ezekhez kapcsolódó kézműves tevékenységekkel. 30 gyermek jelentkezett a táborba, ahol lehetőségük volt megismerkedni a méhészettel, a ló-, szarvasmarha- és juhtartással, a gabona fajtáival, az aratás módjaival és a gabona feldolgozásával. A témákhoz kapcsolódva kipróbálhatták a gyertyamártást, mézeskalács készítést, nemezelést, szalmafonást és csuhébaba készítést, batikolást és a sajtkészítést is.

A következő években is július utolsó hetében változatos programokkal és tematikával vártuk a gyerekeket, melynek kivitelezéséhez többször kaptunk pályázati támogatást, és számíthattunk a helyi lakosok segítségére. A cél a néprajzi értékekkel, hagyományokkal, régi népi mesterségekkel megismertetni a gyermekeket. Minden tábor első napján a kiszombori keresztek keresték fel, akkor történtek meg a felújított keresztek nyári meszelési munkálatai a gyerekek részvételével.

Színesítették a tábori programokat a meghívott vendégek is. Például dr. Kürti Béla főtanácsos régész segítségével a gyerekek maguk is leletek után kutattak Kiszombor határában, Móra Ferenc nyomában, nagy sikerrel. Beillesztettünk a programokba kirándulásokat is, amelyek keretében megismerkedtek a résztvevők Magyarország és a szomszédos országok néprajzi, történelmi nevezetességeivel: Vajdahunyd vára, Szarvas, Vésztő, Csanádpalota, Szeged, Esztergom, Komárom, Nagyszentmiklós, Csanád, Hódmezővásárhely, Apátfalva, Krasznahorka, Betlér, Dorozsma, Tápé.

ENDRÉSZ ERZSÉBET

A közgyűjtemények, az oktatás és a honismeret

A helytörténeti értékek átadásának hagyományai

A Csongrád megyei levéltári napok 32 éve

1978 ősze óta minden évben hagyomány, hogy Csongrád megye településein a Csongrád Megyei Levéltár által szervezett 3-4 napos megyei levéltári napok rendezvénysorozaton a haza, a megye és az egyes települések múltja iránt érdeklődő helyiek neves történettudósok, levéltárosok, tanárok, helytörténészek, néprajzkutatók, irodalmárok előadásait hallgathatják meg, hogy régiójuk, lakhelyük történetének eseményeiről, jelentős személyiségeiről, évfordulóiról, fejlődési folyamatairól a legújabb kutatási eredmények alapján új információkat szerezzenek.

Hangsúlyoznunk kell, hogy a levéltárakban őrzött iratok a leginkább megbízható források, keletkezésük idején – és később is – a társadalom a bennük foglaltakat valósnak ismerte el, hiszen az írásba foglalás az élet különböző fórumain született döntések megörökítésére szolgált. A levéltárakban tárolt hiteles források közzétételére vállalkoztak az 1962-től fokozatosan megszülető megyei és várostörténeti olvasókönyv-sorozatok, amelyek szélesebb körben hozzáférhetővé tették a helyismeret alapvető dokumentumait. A múlt hiteles feltárása iránti társadalmi és egyéni érdeklődés növekedése a levéltárakat szolgáltatásaik szélesítésére, intézményük megnyitására készítette. Az új típusú feladatok közül kiemelten fontos a levéltáraknak, levéltárosoknak a helyismereti-helytörténeti munkába való bekapcsolódása, hiszen az ország történelme és az annak részét képező helytörténet, helyismeret a nemzet lelkiismeretének tükré. Közös felelősségünk, hogy e tükör valós képet mutasson, mert Ady Endre szavaival élve: „A történelmét vesztett nép eltévedt sokaság”.

Tapasztalható, hogy ha az általános történelmi ismeretekhez kevésbé párosul a szülőváros, a lakóhely múltjának ismerete, akkor az emberek csak lakói és nem polgárai településüknek. Csongrád megye több városában ebből a szempontból szerencsés a helyzet, hiszen a helytörténetírásnak másfél évszázados hagyományai vannak, pl. Makón a 19. század első felében Gilitze István és Szirbik Miklós, Szegeden 1899-1900-ban Reizner János, Hódmezővásárhelyen a 19-20. század fordulóján Szeremlei Sámuel írta meg az első jelentős, többkötetes várostörténeteket, amelyeknek méltó folytatása a helyi archívumokban napjainkban folyó tudományos munka. A levéltárak tehát megnyitották kapuikat az érdeklődők előtt, megismertették kutatási módszereiket, és a levéltárosok saját intézményeikből kilépve szélesebb kör elé tárták kutatásaik eredményeit. Ez a kezdeményezés a megyében a Csongrád Megyei Levéltár vezetőitől dr. Farkas Józseftől, majd dr. Blazovich Lászlótól indult el jó három évtize-

de, és hamarosan összetalálkozott azzal a társadalmi igénnyel, hogy a kutatók ismeressék feldolgozásaikat, amelyekből tanulmányok, majd monográfiák készülnek.

Csongrád megyében 1978-tól 1985-ig az őszi levéltári napokon minden város fióklevéltáraiban nyílt napokat tartottak, majd igény szerint bármikor fogadták és fogadják a helyismeret iránt érdeklődőket, az iskolai csoportokat. Nyílt levéltári órákat tartanak diákok számára; például Kisteleken 1987-ben, Hódmezővásárhelyen 2001-ben. Ez a hosszú folyamat ma már ott tart, hogy nemcsak múzeumi éjszakák vannak, hanem levéltári éjszakákat is szerveznek. Közben sor került új vagy megújult levéltári épületek átadására is: Makón 1982-ben, Hódmezővásárhelyen 1992-ben, Csongrádon 2000-ben.

A Csongrád megyei levéltári napok megrendezése hagyománnyá vált. Az első évben szorosabban vett szakmai témákat vitattak meg: a levéltári iratok, források forrásértéke és a helytörténetírás módszertana jó kiindulópontokat jelentettek az akkori Hódmezővásárhelyen és Szegeden már megkezdődött településmonográfiák elkészítéséhez. Az 1980-as, 90-es években a megye minden városában és csaknem minden községében komoly településtörténeti kutatómunka kezdődött és folyt, amelynek célja a települések történeti monográfiáinak megírása volt. A településmonográfiák elkészülése hosszú folyamat, ahogy a kutatás haladt, és a levéltárosok előadásokon közzétették eredményeiket, úgy a közönség is részesült ebből az alkotó folyamatból. Az 1980-as évek időszaka a monográfiák születésének kezdete volt, mára ez a folyamat kiteljesedett, Csongrád megye majdnem minden településének van már monográfiája, és ehhez a levéltárosok nagymértékben hozzájárultak kutatómunkájukkal és előadásaikkal.

A levéltári napok előadásainak témái rendszeresen tükrözték a monográfiák megszületésének folyamatát. Kialakították a kerekasztal-beszélgetéseket, amelyeken élénk viták folytak a monográfiák éppen készülő köteteinek helytörténeti időszakairól, majd több ízben a kötetek bemutatóit is a levéltári napok keretében szervezték meg. Például Kisteleken 1992-ben, Makón 1994-ben, Csongrádon 1995-ben, Üllésen 2004-ben, Kiszomboron 2008-ban. Más témák is felszínre kerültek. Két különösen érdekes műhelyvitát érdemes kiemelni: 1991-ben a rendszerváltás kapcsán a történelemoktatás korszerűsítéséről, illetve a szemléletváltás szükségességéről tartottak konferenciát. Felmerült a helytörténeti olvasókönyvek elkészítésének igénye is. 2004-ben a Csongrád megyei honismereti körök tagjaival a honismereti munka segítségével folyt párbeszéd. A helyismereti témák iránt mindig jelentős érdeklődést mutattak a honismerettel, hagyományőrzéssel szívesen foglalkozó emberek. 1989 előtt a Hazafias Népfront keretében működött a honismereti bizottság, amely az első levéltári napokra már szervezte az érdeklődőket, ezekkel a programokkal a Csongrád Megyei Levéltárnak sikerült élesztenie a honismereti mozgalmat. Tapasztalataink szerint a honismereti mozgalomnak nagy lendületet adott a helyismeret kutatásának fellendülése, hiszen a honismereti gyűjtőmunka, a honismereti gyűjtemények kialakítása és gyara-

pítása, a szokások és hagyományok ápolásának megélénkülése, a monográfiákban mindenütt megjelent néprajzi fejezetek a honismerettel szívből, lelkesedésből és szakértelemmel foglalkozók nélkül nem születtek volna meg.

E találkozók az elhangzó előadásokat meghallgató, az esetleg kapcsolódó kiállítást megtekintő helyieknek új, érdekes ismereteket nyújtanak, erősítik szülő-, illetve lakóhelyükhöz való kötődésüket. De hasznosak ezek a napok az előadóknak, a település múltjával helytörténészként foglalkozó pedagógusoknak, muzeológusoknak, régészeknek, levéltárosoknak és a hagyományokat kutató és ápoló néprajzosoknak is, hiszen egy-egy helyre ellátogatva egymással is találkoznak, tapasztalatokat cserélnek, emberi és szakmai kapcsolatukukat bővítik. A korábban a levéltárak csendjébe zárt szakemberek megismerték Csongrád megye településeinek történelmi, kulturális, építészeti nevezetességeit, a hagyományörzés sajátosságait, a néprajzi-honismereti gyűjteményeket, új kutatási lehetőségekre figyeltek fel.

A Csongrád megyei levéltári napoknak 24 éve sajátossága, hogy a megye egyes községeiben élők számára is lehetőség adódik ilyenkor arra, hogy mélyebben megismerjék az adott település történetére vonatkozó legfrissebb kutatási eredményeket, személyesen találkozhatnak a helység múltjával egyéni érdekelődésüktől vezérelve vagy hivatásuk révén foglalkozó szakemberekkel. Fokozatosan kialakult a községi helytörténeti matinék sora, amelyeknek sajátos, különleges hangulatuk volt és van. A községek közművelődése ugyanis hanyatlott, és egy-egy kistelepülésen ünnep lett, amikor a levéltáros kutatók a helyi történelem eseményeiről vagy az ottani jeles személyiségekről előadásokat tartottak. Egyetemi tanárok, elismert tudósok is eljutottak így a falvakba. A községekben a jelenlévők hozzászóltak a témákhoz, beszélgetés alakult ki, személyes élménnyé váltak ezek a napok az előadók és a hallgatók számára egyaránt. Kulturális misszióvá lett az előadóknak az itt szereplés, hiszen 50-60 érdeklődő is megjelent ezeken a helytörténeti matinékon. Máig harminc Csongrád megyei településen tartottak levéltári napot, Szeged és Makó 20-20 alkalommal adott helyet az előadásoknak, a községek is valósággal vetélkednek, hogy sor kerüljön rájuk a következő években.

A levéltári napok népszerűségét mutatja, hogy nemcsak a közönség száma gyarapodik, hanem a helyi önkormányzatok támogatása is megmutatkozik, ami a rendezvények bővülését is eredményezi, hiszen az előadásokhoz egyre inkább kapcsolnak más eseményeket is, kiállításokon kívül emlékhely kialakítását, emléktáblák avatását, koszorúzással egybekötött megemlékezéseket, kiadványok előkészítését, esetleg közös ebédet vagy vacsorát. Társadalmilag számon tartott esemény lett a tudományos előadássorozat, tulajdonképpen a honismereti munka egyik formája.

A levéltári napok történetének eddigi 32 éve alatt a legnevesebb magyar tudósokat sikerült megnyerni előadóknak. Akadémikusok, akadémiai doktorok, tanszékvezető egyetemi tanárok, a legkiválóbb budapesti és szegedi történészek tartottak többször is előadásokat a programok keretén belül. Köztük Szakály Ferenc, Kristó Gyula,

Blazovich László, Makk Ferenc, Szántó Imre, Pölöskei Ferenc, A. Sajti Enikő, Marjanucz László, Hermann Róbert, Soós István, Pelyach István (a felsorolást még hosszasan lehetne folytatni), sőt az utóbbi években a kolozsvári Babes-Bolyai Egyetem történelem tanszékéről is voltak előadók: Vekov Károly, Rüszt-Fogarassi Enikő és Lupescuné Makó Mária. Kezdetben két-, majd háromnapos volt a megyei rendezvény, az utóbbi másfél évtizedben már négynapos sorozattá bővült. Határon túli levéltári kapcsolatok is létrejöttek Nagybecskerek, Horgos, Zenta, Szabadka levéltáraival, ami a honismereti együttműködés fejlődését is eredményezte. A Csongrád Megyei Honismereti Egyesületnek már vajdasági tagja is van.

Fontos szempont volt mindig, hogy a helyi kutatók, helytörténészek is kapjanak lehetőséget kutatási témáik, eredményeik előadására. Legtöbbször a levéltárosok és muzeológusok szerepeltek, de bemutatkozhattak munkáikkal régészek, tanárok, irodalmárok és néprajzosok is, Trogmayer Ottó, Béres Mária, Péter László, Dudás Lajos, Oltvai Ferenc, Biernacki Karol, Berta Tibor, Labádi Lajos, Gilicze János, Farkas Csaba, Tóth Ferenc, Szabó Ferenc, Halmágyi Pál, Juhász Antal, Katona Imre és még sokan mások.

A levéltári napok szegedi helyszíne legtöbbször a Somogyi-könyvtár és a Móra Ferenc Múzeum volt, ahol az előadásokat igen sokan hallgatták meg, többször más megyékből is érkeztek érdeklődők, sőt az utóbbi években határon túli magyarok is ide látogatnak a közös múlt feltárása kapcsán.

A várostörténetekhez kapcsolódó konferenciasorozatnak kiemelt helyszíne Makó, ahol már a tanácselnökök (Forgó István, Sarró Ferenc), majd a rendszerváltozás után a polgármesterek (Sánta Sándor, Buzás Péter) mindig helyet biztosítottak az általuk is igen fontosnak tartott előadásoknak. A helybeli történelemtanárok is egyre több diákot hoztak a levéltári napok előadásaira, felismerve annak lehetőségét, hogy ott az adott témákban a legfrissebb kutatási eredmények összegzését első kézből, a legjobb szakemberektől, kutatóktól hallhatják. Makón a városháza dísztermét rendszeresen teljesen megtölti az érdeklődő közönség, így ott előadni az egyetemi oktatóknak is élmény. A makói középiskolákban mintegy 15 éve minden tanév rendezvénytervébe beépült a levéltári nap, mint a diákok tehetséggondozását és felsőfokú oktatásra való felkészítését segítő program. Évente 100-140 makói és környékbeli középiskolás vesz részt az előadásokon történelemtanárai kíséretében. Más városokban is jelentős a diákság megjelenése a levéltári napok rendezvényein, volt példa arra is, hogy Csongrádon zenés irodalmi műsorral és néptáncsal, Makón pedig 2008-ban, a reneszánsz évében a fiatalok reneszánsz táncbemutatóval járultak hozzá a rendezvények sikeréhez. Mindezek mellett ezek a napok élesztik a hely szellemét. A *genius loci* kiemelten fontos, hiszen a történelem szinte átrohan a településeken, az ott élők gyakran másként, sajátos vetületben élik meg, ami történik velük. A régi emlékek fenntartása kapaszkodókat, erőt ad, segít az egyénnek és a közösségnek a későbbiek során megküzdnie sorsa nehézségeivel. Amelyik település törődik a múltjával, annak van jövője is. A történészek, a levéltárak és munkatársaik munkájukkal így tölthetik be sajátos közművelődési feladataikat.

Zakar Péter, a Csongrád megyei közgyűlés alelnöke nyitotta meg a 2010. évi levéltári napokat

A Csongrád megyei levéltári napok programjait mindig az adott év elején alakították ki, valamilyen alkalom adta a témát, például kiemelkedő nemzeti ünnepünk, vagy egy-egy település, esetleg a történetében fontos szerepet játszott helybeli személyiség évfordulója, illetve a levéltárosok kutatási területei szerint bővültek a témák. A homokháti iskolák történetének feltárása során került egy-egy helytörténeti matiné Öttömösre, Balástyára, Mórahalomra. Ezek a napok inspirációt is adtak a kutatóknak, hogy a még fel nem tárt témákkal foglalkozzanak.

Az eddigi harminckét Csongrád megyei levéltári napok sorozat számtalan helyismereti témája bizonyítja, milyen végtelenül gazdag, sokszínű az a kincsestár, amelyet a múltat kutatva a Csongrád Megyei Levéltár igazgatói és munkatársai feltártak és megosztottak a hely- és honismeret iránt érdeklődőkkel. A tematika településenként teljesen más, nagyszerűen tükrözi a különböző időszakok helyi sajátosságait. Érdemes mintegy csokorba kötve áttekinteni városonként néhány példát.

Szegeden: Honismereti mozgalom és helytörténetírás, a helyismeret oktatásának lehetőségei. A szegedi táj és vár. Az alföldi migráció a 16-18. században, a szegedi diaszpóra a 16. században. A szegedi kézművesek a reformkorban. A nemzetiségi oktatás Szegeden és a megyében. 1848-49 szegedi dokumentumai, lengyelek az 1848-49-es szabadságharcban. Klebelsberg és Szeged. A betyárvilág Szeged környékén. A II. világháború szegedi hősei, társadalmi mobilitás a II. világháború után. A Szeged monográfia születése. 1956 – élő múlt Szegeden. A településfejlesztés perspektívái Szegeden.

Hódmezővásárhelyen: Hódmezővásárhely monográfiája. Várostörténeti kutatások a honfoglalástól 1848-49-ig. 300 év birtokviszonyai. A Károlyi-uradalom. Hétköznapiak, céhek, gazdálkodás, tanyavilág Hódmezővásárhelyen és környékén. Polgárosodó mezőváros. A Tárkány Szűcs gazdálkodó család.

Makón: A Maros-mente vízrajza és élővilága, a folyó szabályozása. A csanádi püspökség, a Csanád-nemzetség. Makó – hódoltsági nagyváros. Helyismeret és okta-

tás, iskolatörténet. Makó és Csanád megye közgyűjteményei. Ipar, kereskedelem és szellemi élet a reformkorban Makón. A városháza építéstörténete. Návay Lajos és kora. Mályusz Elemér emlékezete. Közigazgatás és képviselők a dualizmus korában. Bodófalva és Makó – délvidéki telepítések. A makói emberek mentalitása. Makó monográfiájának kötetbemutatói.

Szentesen: Szentes születése (monográfia). A Petrák-krónika: írásbeliség a Dél-Alföldön. Megyeszékhely Szentesen. Szentes egészségügye a 19. század közepén dr. Hadzsy János korában. Kubikos kongresszus 1921-ben. Kis Bálint református lelkész és a Békés-bánati egyházmegye története a 19. század harmincas éveiben. Nemzetőrök, honvédek Szentesen. A vajdasági helytörténeti kutatások eredményeiről.

Csongrádon: A bokrosi ásatások eredményei. A környék hunkori emlékei. Halászat, pákászat, szőlőbirtokos gazdálkodás, pálinkafőzés a 18-19. században. Reformkori városigazgatás. Csongrád és a Csemegi család, a Csemegi-kódex. Oppidum Csongrád.

Kisteleken: A városmonográfia bemutatása. Településnéprajz.

Csongrád megye kisebb településeinek helyismereti témái jellegzetesen a történelem viharai során bekövetkezett változásokhoz kapcsolódtak, a helyi társadalmi állapotokat, átalakulásokat tükrözték, illetve sajátos közigazgatási, gazdálkodási, birtoklási, kultúrtörténeti, nemzetiségi viszonyokat tártak fel, amelyek a falumonográfiák elkészülésének folyamatában játszottak jelentős szerepet.

A helyi hallgatóság figyelmét különösen az alábbi témák ragadták meg: *Óföldreákon:* Az áttelepülés története. Az erődtemplom rekonstrukciója. *Maroslelén:* Püspöki uradalom a 18-19. században. Az 1944-es harcok a falu környékén. *Királyhegyesen:* A falu telepítésének 150. évfordulója. A Blaskovichok. *Kiszomboron:* A Rónay család. József Attila Kiszomboron. *Újszentivánon:* A szerbség és a németiség helyi története. Az újratelepülés 250. évfordulója. *Magyarcsanádon:* Urbéres iratok. 1944-es harcok. *Apátfalván:* Népi imádságok. 1919 eseményei Apátfalván. *Tiszaszigeten:* A dohánykertészet története a településen. *Szegváron:* A Károlyi-kastély története. *Ópusztaszeren:* A középkori Dél-Alföld és Szer. A kolostorépítések. *Csanádpalotán:* Asztalos P. Kálmán, a falu krónikása. Kálmány Lajos lelkész emlékezete. *Algyőn:* Politikai perek Algyőn. Algyő a népmesékben. *Pitvaroson:* A kitelepítettekről. Mindszenty József Pitvaroson. *Mórahalom* témája: Alsótanyai iskolák. Táltosok. Mórahalmi politikai perek. *Csanád-albertin:* A szlovák evangélikus értelmiségiek. *Zákányszéken:* A homokhátsági gazdálkodás, az első tanyai iskolák. *Röszkén:* Politikai perek az 1950-es években. Világháborús hősök. *Üllésen:* Monográfia bemutató. *Mindszenten:* Népi társadalom. Társadalom a 20. század II. felében. *Nagymágocson:* Helytörténeti gyűjtemény. A kisvasút. *Balástyán:* Kiss István népművelő emlékezete. A világháborúk hősei. *Derekegyházon:* Régészeti leletek. A helynévkutatás eredményei. *Öttömös* témája: Spárga és paprikatermesztés. Az 1950-es évek közigazgatása. Hiedelmek. A déli határunk túlsó oldalán

fekvő *Horgoson*: A Kárász és a Rónay család rokoni kapcsolatai. Szabadka és Szeged pusztaikkal kapcsolatos vitái. Kárász Benjámin főispán életútja.

A felsoroltak bizonyítják, hogy az elmúlt három évtizedben óriási helyismereti értékek halmozódtak fel, amelyek írott formában sajnos csak részben maradtak fenn, monográfiákban és más kiadványokban, például a Makói Múzeumi Füzetek sorozatban, a Szeged, illetve a Marosvidék kulturális folyóiratokban tanulmányok formájában őrződtek meg. Néhány városban a levéltári napokon elhangzott előadásokat a helyi televízió felvette, adásaiban nézőinek bemutatta, szélesebb körben ismertté téve a tudományos helytörténeti konferenciák anyagait.

A Csongrád megyei levéltári napok helyismeretet, emlékmegőrzést, hagyományápolást indikáló értékteremtő kisugárzása máig nagyon nagy jelentőségű. Az évek során az előadások rendezvénye jó alkalmat kínált különböző pályázatok ünnepélyes eredményhirdetéseire. Hódmezővásárhelyen 1984-ben Kiss Lajos néprajzi pályázat, Szentesen 1987-ben helytörténeti pályázat díjátadását, 2006-tól a kiemelkedő munkát végző levéltárosok Oltvai-díjának átadását kapcsolták a levéltári naphoz. Tavaly a Honismereti Szövetség emléklapját nyújtották át a szegedi napon Georgiádes Ildikó csongrádi levéltár-igazgatónak. Örömdetes tény, hogy a Csongrád Megyei Honismereti Egyesületnek tíz levéltáros tagja van. A Csongrád megyei levéltári napok programjaihoz már 1981-től kezdődően kiállítások rendezése és megtekintése is társult. A teljesség igénye nélkül említhetők a következő jeles települési személyiségek emlékkiállításai: Szentesen dr. Hadzsy János igazgató-főorvos, Kiss Bálint, Széchenyi-emlékek, Hódmezővásárhelyen Szeremlei Sámuel, Tárkány Szűcs Ernő, Nagy György. Településtörténeti kiállítások: Szentesen, Kisteleken, Óföldreákon, Mindszenten, 1848-49-es emlékkiállítás Szegeden. Emlékezetes volt a földéaki festmény- és bútorgyűjtemény, a csongrádi pecsétkiállítás, az óföldreáki erődtemplom szakszerű vezetéssel történő megtekintése. Múzeumok, gyűjtemények meglátogatására került sor Makón, ahol a József Attila Múzeumot és az Espersit-ház Irodalmi Emlékmúzeumot, Szegváron a Falumúzeumot, Nagymágocsra a helytörténeti gyűjteményt, Kiszomboron az Árpád-kori Rotundát nézték meg a résztvevők.

A lokális történelem emlékhelyeinek gyarapítására tett kezdeményezések, a honismerettel foglalkozó szakemberekkel és civilekkel együttműködve, sok esetben sikerrel jártak. A levéltári napok keretében több településen avattak emléktáblákat, így Makón Giba Antalnak, a Megyeháza tervezőjének (1986), Mályusz Elemér történésznek (2000), Hódmezővásárhelyen Szeremlei Sámuelnek (1984), Nagy Györgynek (emlékszobáját 1990-ben avatták), Tárkány Szűcs Ernőnek (2001), Csanádpalotán Kelemen László színgazgatónak, Csongrádon Katona Imre néprajztudósnak (2003). Emléktáblák koszorúzásával emlékeztek Derekegyházán Brusznai Árpádra, 1956 vértanú tanárára (2007), Makón a Torontál vármegyei Debreczeni Bárány Ágostonra, a Délvidék első magyar történetírójára (2009), Zentán az 1944-ben kivégezettek emlékhelyén.

Blazovich László ad át elismerő oklevelet Georgiades Ildikónak a levéltári napon (2010)

Helytörténeti jelentőségű esemény lett az Elpusztult és Pusztuló Magyar Falvakért Egyesület kezdeményezésére emlékoszlopok állítása az elpusztult falvak helyének megjelölésére. Csongrád megyében már négy ilyen emlékoszlop áll: Hódmezővásárhely környékén Szentkirály, illetve Barc és Solt, Makó közelében Rákos és Igás emlékére épült a városi önkormányzati képviselő-testületek és magánszemélyek

pénzügyi támogatásával. Nemcsak az emlékezet erősítése lett felállításuk eredménye, hanem a városba beköltözöttek és az onnan elszármazottak gyakoribb visszatérése is egykori lakhelyükre, az emlékhely és a környezet ápolása, a pusztán a természethez visszatérés, az igási csárdában a táj adta társasági élet kellemes formáinak megélése.

Összegzőképpen kiemelendő, hogy a Levéltári Napok hagyománya évente megmozgatja az adott települések közösségét, fokozza a helyismeret és a történelem iránti érdeklődést, a személyes kapcsolat rengeteget jelent a kutatóknak és a résztvevőknek egyaránt. Csongrád megye példaértékű minta a közönség felé nyitásban. A levéltárak szürkének tűnő világát Csongrád megyében sikerült megnyitni, színesebbé, mozgalmasabbá tenni, ez cél és jelentős eredmény is egyben. Jeles történészek friss kutatási eredményeik ismertetésével biztosítják a rálátást a történelem helyi vetületeire, ami erősíti az identitást, közelebb hozza a történelmet minden hallgatóhoz. A hallott mintegy félezer előadás egy-egy eleme kutatásra ösztönözheti az érdeklődőket. Sokak számára utat nyit a honismereti tevékenység felé, ezt bizonyítja, hogy a Csongrád Megyei Honismereti Egyesület számos tagja ennek a rendezvénysorozatnak köszönhetően kapcsolódott be a honismereti mozgalomba. Mindez nagyon nagy pozitívuma a Csongrád megyei levéltári napoknak. Köszönet illeti a hagyományteremtő levéltár-igazgatókat, különösen *Blazovich László* professzor urat három évtizedes tudományos szervező munkájáért és az átadott értékekért.

PÁL LÁSZLÓNÉ SZABÓ ZSUZSANNA

Honismereti foglalkozások a makói múzeumban

„Ha a tanulóban kifejlesztjük a lakóhelyének szeretetét, falujának vagy városának megbecsülését, az ott található irodalmi és művészeti emlékek, valamint népi szokások értékelését, akkor közelebb hozzuk lelkéhez a magyar földet.”¹ A múzeumok feladatai közé tartozik a tárgyi és szellemi kultúránk feltárása, megőrzése, feldolgozása és közzététele különböző formákban az érdeklődő látogatók, kutatók részére. Különösen fontos korunkban városunk, kistérségünk és a Kárpát-medence történelmének, néprajzának, kultúrájának megismertetése, felelevenítése az idősebb, de különösen a fiatal generációk számára. A Makói Múzeumért Közhasznú Alapítvány, mely 2000-ben arra szerveződött, hogy mindezekhez a feladatokhoz segítséget nyújtson a múzeumnak, felvállalta a honismereti évközi foglalkozások és a nyári táborok szervezését is a múzeum dolgozóival közösen.

Az új állandó kiállítás elkészülte után, 2008-ban került sor a múzeum néprajzi gyűjteményéhez, az állandó kiállítás enteriőrjeihez és a skanzenhez kapcsolódóan honismereti gyermekfoglalkozások megszervezésére. A „Jeles napok a Maros-völgyében” című sorozat, melyre minden hónap egyik szombatján került, illetve kerül sor, nagy érdeklődést váltott ki a gyermekek és szülők körében. A foglalkozásokat Badicsné Szikszai Zsuzsanna néprajzos, táncpedagógus vezette és vezeti Pintér Attiláné múzeumpedagógus állandó közreműködésével. A foglalkozások két részből állnak; izgalmas, érdekes, vetített képekkel, kézbe vehető régi tárgyakkal illusztrált előadásokból, amelyek neves eseményekhez, ünnepekhez kapcsolódnak, valamint a témához illő kézműves foglalkozásokból. Kezdetben 15-20 gyerek jött el, ma már 35-40 rendszeres gyermek résztvevője van a foglalkozásoknak, legtöbbjüket a szüleik is elkísérik, és a foglalkozások ideje alatt ők az állandó és időszakos kiállításokat is megtekintik. A „Jeles napok” sorozat már harmadik éve sikeresen működik és „szájról-szájra” terjed a híre. Nagy örömünkre hiányként élük meg a gyerekek és szüleik, ha véletlenül egy hónapban elmarad a foglalkozás.

A nagyszámú érdeklődő gyerek látványa arra ösztönözte a múzeum dolgozóit és az alapítvány kuratóriumát, hogy lehetőséget teremtsen nyári táborok megrendezésére. Az első nyári tábor megszervezésére 2008-ban került sor Badicsné Szikszai Zsuzsanna néprajzos vezetésével. Ő dolgozta ki a tábor programját, és szervezte maga köré azokat a segítőt, akik magukénak vallják azt az eszmeiséget, mely alapján a táborok és foglalkozások elindultak. Ezek az emberek a honismeret lelkes támogatói, a kézművesség mesterei, és képesek átadni ezt a tudást a felnövekvő generációnak. Az alapítvány pályázatokat írt és szponzorokat nyert meg az ügynek, így lehetővé vált viszonylag kevés részvételi díj befizetésével az egyhetes tábor megtartása.

¹ 1940. évi tantervi útmutató. Idézve: Honismeret, 2010. 4. sz. 27.

Kovácsműhelyben a makói tábor résztvevői

Az I. honismereti tábor 2008. július 14. és 18. között 28 alsó tagozatos diák közreműködésével jött létre. Az első napon a résztvevők megismerkedtek a múzeum gyűjteményével, történetével, majd saját embléma és kitűző készítésére került sor a táborvezetők vezetésével. Dr. Bárkányi Ildikó tolmácsolásában Makó környéki régi játékokkal ismerkedtek, Fodor Sándorné közreműködésével pedig a szövés és fonás rejtelmeibe tekinthettek be az érdeklődő gyerekek. A második napon a kovácmesterség történeteit és eszközeit ismerték meg a gyerekek a skanzenben és Tóth István kovácmester műhelyében. A gyerekeket elbűvölte ez a számukra már teljesen ismeretlen szakma és annak használati eszközei, melyeket élvezettel rajzoltak le füzetükbe. A fazekasság történetébe és az agyag csodálatos világába Pintér Attiláné vezette be a gyerekeket. Nagy élvezetet jelentett számukra, hogy a kezükbe vehették ezt az anyagot, amelyből saját kezükkel különböző érdekes tárgyakat formáltak. Harmadik napon a gyapjufeldolgozást és használati eszközeit ismerhették meg a múzeum gyűjteményében, majd ezeket is kézbe véve lerajzolták füzetükbe, ezt követően a nemezelés technikájával és felhasználási lehetőségeivel foglalkoztak. A negyedik napon új mesterségekkel ismerkedtek: a méhészet történetével, eszközeivel, a kaptárakkal, látogatást tettek Bősze Csaba méhésznél. A gyertyaöntés, gyertyamártás, a mézeskalács készítés nagy élvezetet jelentett az új gyerekeknek, és azok, akik az évközi helytörténeti

foglalkozásokon már megismerték ezt a mesterséget nagy örömmel adták át tudásukat társaiknak. Az ötödik napon városi túrákon vettek részt a gyerekek dr. Halmágyi Pál múzeumigazgató, kuratóriumi titkár vezetésével. A város nevezetes épületeinek, szobrainak történetével ismerkedtek, fotókat készítettek és rajzolták az épületeket. A tábor zárása alkalmából Tóth Antal népművész népi hangszerekkel ismertette meg a gyerekeket, dalokat tanultak, és táncbázis zárta az ötnapos együttlétet a szülők és gyerekek legnagyobb meglepetésére, és már a tábor záráskor a következő évi lehetőségek iránt érdeklődtek.

A következő évben, 2009-ben is folytatódott a „Jeles napok” rendezvénysorozat, a gyerekek és szülők alapigényévé vált, hogy ezeken a foglalkozásokon a gyerekek részt vegyenek.

A II. honismereti tábor megszervezésére 2009. július 13. és 18. között került sor.

A Makói Múzeumért Közhasznú Alapítvány elnöke, Gilicze János és titkára, dr. Halmágyi Pál látogatást tett a romániai Bodófalván és Igazfalván, ahol előadásokat tartottak a hajdan Makóról áttelepült falu közösségének. Felajánlották a nyári táborozás lehetőségét a gyerekeknek – akik ezt örömmel vették – és a következő évre ezt el is fogadták. Ezt követően a szerbiai Kisorosziiban folytattak megbeszélést a szintén Makóról települt község vezetőivel. Kabók Imre polgármesterrel történt megállapodás után bizonyossá vált a kisoroszi diákok részvétele a honismereti táborban. A Csongrád megyei önkormányzat segítségével, a Nemzeti Civil Alaptól nyert támogatás, valamint a Makói Múzeumért Közhasznú Alapítvány támogatása lehetővé tette a tábor megszervezését, melyen 35 kisoroszi gyermek vett részt, ebből 8 határon túli diák volt, Nagy Annamária kisoroszi tanárnő vezetésével. Az utaztatásban segítséget nyújtott a Rendezvényház Kht. (Szeged), az elszállásolásban a Makói Oktatási Központ működött közre. A széles összefogás és támogatás lehetőséget nyújtott a tábor sikeres és emlékezetes megrendezésére. Az egy hét alkalmat adott, hogy a kisoroszi gyerekeknek bemutassuk városunk és a környező települések nevezetességeit, szokásait. Délutánonként múzeumi foglalkozások után a makói fürdőben hűsítették magukat vendégeink.

Az első napon a tábornyitó után vidám, játékos ismerkedéssel kezdtünk, majd elkészítettük a tábori kitűzőt, a garabonciás kalapot. Majd „Fűben, fában orvosság” címmel a népi gyógynövényekről és hasznosításukról vetítéssel színesített előadást hallgathattak és nézhettek meg a gyermekek. A délután folyamán kiscsoportos foglalkozásokon virágszőnyeget szőttek, fűzfa sípot, nádi dudát, íjat készíthettek a gyűjtött gyógy- és haszonnövényekből, valamint a festőnövények segítségével (dió, hagyma) batik terítőket festettek meg a gyerekek, egy másik csoportban gyógynövényeket vehettek kézbe és ismerhették meg azokat alaposabban. A második napon Apátfalvára szerveztünk egész napos vonatos kirándulást. A közeli faluban először a Szigetház néprajzi gyűjteményét tekintettük meg Móricz Ágnes segítségével. Hallgattunk tőle a falu múltjáról, történetéről, hagyományairól, neves személyiségeiről, pl.

Kardos István híres vőfélyről. Hosszú sétánk másik állomása a Szent Mihály templomhoz, és a szabadtéri Nepomuki Szent János szoborhoz vezetett. A gyerekek áhítattal hallgatták a templomi orgona hangját. Majd a falu szélén Varga Zoltán gazdálkodó látta vendégül a gyerekeket, ahol megtekinthettük a lótaras eszközeit, módjait és néhány háziállatot.. Itt a bátrabb gyerekek lovagolhattak is, lehetőség volt még társasjátékokra, a szaladgálásra, focizásra is. Az utolsó állomásunk a Pintér-vendéglőbe vezetett, ahol helyi specialitással vártak bennünket. A harmadik napon a népi építkezés módjaival, eszközeivel ismerkedhettek vetítéssel és beszélgetéssel egybekötve a táborban résztvevők. Szó volt a kosárfonás kultúrtörténetéről, annak helyi jellegzetességeiről, híres kiszombori kaskötőkről. A makói Maros étteremben elfogyasztott ebéd után a vályogvetés mellett a paticsfal készítésének titkaiba vezette be a gyerekeket Csepkó Gábor kemenceépítő. A technika megismerése mellett nagy élményt jelentett nekik a lábbal való sárdagasztás. Egy másik csoportban egy könnyebbnek tűnő mesterséget, a kosárfonást próbálhatták ki ezen a délutánon a gyerekek, így megtapasztalhatták a kétféle munka becsületét, szépségét. Nagyon szép ceruzatartók, kosárcák kerültek ki a táborosok kezei közül. A negyedik napon vonattal Csanádpalotára vezetett az utunk, ahol Nagy Péter kötélgyártó műhelyét fedezhettük fel. A gyermekek számára nagyon érdekes volt ez a régi mesterség, mely kihalófélben van. A helyi kántor és a művelődési ház igazgatója segítségével ismerkedtünk a falu történetével, neves szülötteivel, Kelemen László híres színigazgatóval, a falu egykori plébánosával. Betekintést kaptunk a helytörténeti gyűjteménybe, majd a csanádpalotai kálváriát és templomot néztük meg. Egy helyi vendéglőben elfogyasztott ebéd után lovas fogatokkal kikocsikáztunk Szikszai István juhász birtokára, ahol a juhtartás módját, eszközeit láthatták a gyermekek, valamint segíthettek a birkanyáj terelésében. A rátermettek kipróbálhatták az íjászkodás nem könnyű, de izgalmas mesterességét. A tábor utolsó (ötödik) napján a táborosok csapatokat alkottak, és vetélkedéssel adtak számot az elmúlt héten szerzett ismereteikről. A verseny első részében egy gyógynövényekkel kapcsolatos totót töltöttek ki, majd a múzeum skanzenjének felfedezőlapjával jártak be a csapatok az udvart, gyógynövény felismeréssel folytatódott a program, felvágott képeket kellett összerakni és felismerni. Ebéd után következett az eredményhirdetés, a szoros versenynek villámkérdésekkel született meg a végeredménye. Majd a megérdemelt könyv- és csoki jutalmakat vehették át a győztesek és minden résztvevő. A tábor zárásaként mindenki választhatott neki tetsző kézműves tevékenységet – gyöngyfűzést, kosárfonást, szövést, agyagozást – az elkészült alkotásokat emlékként hazavihették. Végül fényképeztünk – csoportosan, saját alkotásokkal és nem utolsó sorban az új és régi barátokkal. A tábor segítői: dr. Halmágyi Pál, Antal Imréné, Pintér Attiláné, Forgó Géza, Süliné Rácz Emőke, Csepkó Gábor, Kissné Baráth Ildikó és a múzeum dolgozói.

A Makói Múzeumért Közhasznú Alapítvány 2010-ben rendezte meg a *III. honismereti tábor*t. Immáron második éve határon túli gyerekek is részt vettek a munkában.

A makói piac a makói József Attila Múzeum állandó kiállításán

Az elmúlt évben Kisorosziból, ez évben Igazfalváról jött 8 tanuló Jantó-Petneházi Ibolya tanárnő vezetésével. A tábor megrendezését a megyei önkormányzat, az Alapítvány és városi szponzorok támogatták. Ez évben is a Pulitzer Kollégiumban kaptak szállást a határon túli gyermekek és tanárnőjük. 2010-ben „Búzától a kenyérig, a magvetéstől az aratásig” volt a témája a tábornak, melyen összesen 44 gyermek vett részt. A tábor témájához kapcsolódóan szakmai előadások, vetített képek és filmek bemutatásán, valamint kapcsolódó kézműves foglalkozásokon keresztül ismerhették meg a témákat. A városban látogatást tettek különböző malmokban, sütődékekben, a város környékén a kemencék különböző fajtáit ismerhették meg. A múzeum gyűjteményéből a lisztfeldolgozás, kenyérsütés eszközeit kézbe véve még közelebb kerültek a közelmúlthoz. Látogatást tettek Szegeden a múzeumban, majd a dorozsmai szélmalmost és múzeumot is megtekintették. A foglalkozások végén kenyérlángos sütésére került sor, melyen a szülők is részt vettek. Az előadások alatt a határon túliak a területükön ismert szokásokkal, kifejezésekkel ismertették meg társaikat. Összefoglalóként az utolsó napon, a kiránduláson vetélkedőn adtak számot megszerzett tudásukról. A tábor ideje alatt ismerkedtek a város irodalmi és történeti múltját bemutató kiállításokkal, a város nevezetességeivel. Nagy élményt jelentett az igazfalvi gyerekeknek a városi fürdő naponta történő látogatása.

A tábor lehetőséget biztosított egymás kultúrájának megismerésére és új barátságok kötésére is. A tábor kezdetén jelen volt Ihász János, Igazfalva polgármestere, a záráskor a polgármesteren túl Gergely Elemér önkormányzati képviselő is; az igazfalvi képviselők baráti beszélgetésen találkoztak Gilicze János kuratóriumi elnökkel, a város külügyi tanácsnokával és az alapítvány titkárával, Halmágyi Pállal.

A tábor ezzel is erősítette a partner településsel fennálló kapcsolatot.

HALMÁGYI PÁL

Helytörténeti oktatás

a „Város a Maros mentén” című olvasókönyv segítségével

1.

Népünk és hazánk története a világtörténelem szerves része, a helytörténet pedig – mint cseppben a tenger – összetevője és tükrözője is a nagy egésznek. Ha ismerjük a helyet, ahol élünk, jobban kötődünk hozzá. Ha itt születünk és élünk, a gyökereink ösztönöznek környezetünk alaposabb megismerésére, s minél jobban ismerjük életterületünket, annál erősebb az identitástudatunk. Ez az a megtartó erő, amely támasz a nehéz élethelyzetekben, amely köt és vonz, visszahoz később is, ha másfelé visz az életút, s akarva akaratlanul meghatározza személyiségünket, gondolkodásunkat, életmódunkat. Ezért fontos a hely történetének ismerete.

Melyek a helytörténet sajátos vonásai? Mindenekelőtt az, hogy speciálisan az adott helyhez kapcsolódik, helyi szóbeli hagyományok, helyi tárgyi és írott források alapján tárul fel, s viszonylag kevesen ismerik mélyebben, részletesebben. A helytörténeten keresztül jobban érzékelhetők, közelebb hozhatók a nagyobb, tágabb történelmi folyamatok, jelenségek, összefüggések, hatások, ezért ezek közvetlenebb érdeklődést válthatnak ki. A helytörténet elemei, tényezői, emlékei mindig körülöttünk vannak, szembetűnnek, jelen vannak a környezetünkben. Mivel közvetlenül érintik a helyi folyamatok a település lakóit, fontosabb megismertetni, megmagyarázni őket. Emellett a helytörténet a közösséget összekötő erő, mert minden helybeli ember saját sorsa részének tekintheti. A globalizáció időszakában kapaszkodót jelent az embereknek, mert a hely története valami olyan dolog, ami csak az övék.

Miért jó és hasznos a helytörténet megismertetése a történelemtanításban? Mert a konkrét helyi körülményekből kiindulva lehet következtetni a régió, az ország és a világ történetére, s a globális történelem helyi vetületei segítik a „nagy egész” megértését. Ezek után az a kérdés merül fel: adottak-e a helytörténet tanításának feltételei a mi városunk, Makó középiskolaiban? Az Oktatási Minisztérium kerettanterve a történelem és állampolgári ismeretek oktatásában lehetőséget ad az iskolák számára, hogy az éves óraszám 20 %-ának témáját helyi célkitűzéseinek megfelelően határozza meg. A helyi tanterveknek ebbe az órakeretbe ajánlatos beilleszteni és betervezni a helytörténeti ismereteket. Ez a keret természetesen nem elegendő a településtörténet teljes megismertetéséhez, de a helytörténet néhány kiemelkedően fontos vonatkozása ezeken az órákon feldolgozható.

2002 szeptemberétől a makói középiskolák 9. évfolyamos tanulóinak kezébe került a *Gilicze János –és Pál Lászlóné Szabó Zsuzsanna* szerzőpár által elkészített *Város a Maros mentén* című helytörténeti olvasókönyv. Ezzel megoldódott a várostörténet oktatásához szükséges forrás- és tananyag elérhetőségének kérdése. A könyv 74 témaegysége négy tanéven át a történelem tananyagához illeszkedően gazdag kínálatot ad a régió őstörténetétől csaknem napjainkig, mégpedig kezelhető formában, forrásokból

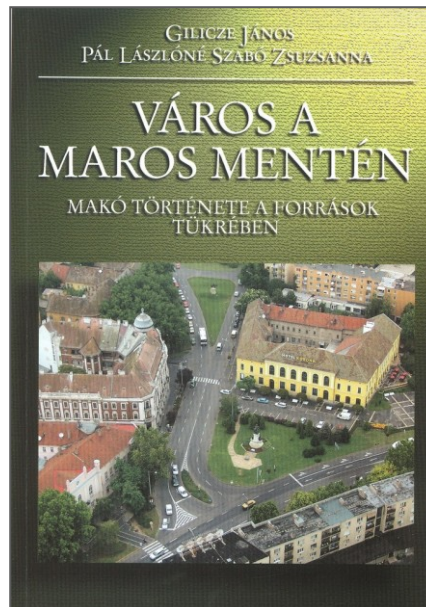
kiindulva, átfogó magyarázatokkal bemutatva a város történetének fontos és érdekes eseményeit, személyiségeit, továbbá kérdésekkel és feladatokkal, valamint további tájékozódáshoz szükséges szakirodalommal segítve a feldolgozást.

A helytörténetet szívügyünknek tekintő tanárok számára így ma több lehetőség is adott a város történetének megismertetésére. Frontális feldolgozásra vagy differenciált csoportmunkára és egyéni ismeretbővítésre egyaránt lehetőséget nyújt e könyv anyaga. Sok kreativitást igénylő feladat ösztönzi a fiatalokat városuk, környezetük felfedezésére, a helyi értékek felismerésére és megőrzésére. Nélkülözhetetlen a város közintézményeibe tett látogatások megszervezése, így felértékelődik a középiskolások életében a múzeum, a levéltár, a könyvtár és a művelődési ház, s ezzel összefüggésben a műveltség szerepe. A helytörténet néhány témaköre emellett jól felhasználható a középiskolai irodalom, földrajz, rajz, társadalomismeret és osztályfőnöki órákon, hasznos lehet a szabadidős foglalkozások anyagaként is.

A következő kérdés, amellyel szembetalálkozunk: hogyan tanítsuk a helytörténetet. A személyes kötődés hangsúlyozásával, az érdeklődés felkeltésével, tanár és diák együttműködésével, sőt családtagok bevonásával, vonzó programok megszervezésével. Sok szeretettel, nyitottsággal, ötlettel, fantáziával, az egyéni kezdeményezéseknek, önálló munkának teret biztosítva. Nem feltétlenül fontos minden egységet feldolgozni a helytörténeti olvasókönyvből. Fel lehet használni a forrásokat szemléltetésként, lehet egy-egy feladatot a tananyaghoz kapcsolódva megoldani, és a jó megoldásokat mindig elismerni, ezzel további elmélyedésre ösztönözni. Érdemes helytörténeti-honismereti kört szervezni az érdeklődő diákokból; a kör programját kirándulások, múzeum- és levéltár-látogatások, megadott szempontú városnéző séták tehetik vonzóvá.

2002 októberében megalakult a József Attila Gimnáziumban a 9. évfolyamosok helytörténeti köre, amelynek foglalkozásain a város és környéke történetének szisztematikus megismerése a célkitűzés. A következő években elengedhetetlenül fontos lenne évfolyamonként a megfelelő órakeret és az olvasókönyv biztosítása a helytörténeti témák feldolgozására, mert e nélkül esetlegessé és hézagossá válik e fontos ismeretanyag elsajátítása, és újabb generációk veszíthetnek identitástudatukból, városukhoz való kötődésükből.

Jól bevált és kedvelt módja a helyismeret bővítésének az iskolai helytörténeti jellegű pályázatok kiírása bizonyos időszakok helyi történelmi eseményeinek, helyi

személyek, intézmények, kulturális értékek, néprajzi hagyományok, gazdasági sajátosságok, népességi viszonyok feltárásának céljából. A József Attila Gimnáziumban az elmúlt években rendszeressé váltak a helytörténeti témájú alkotópályázatok, amelyekre tartalmas és szép kivitelű, széleskörű kutatómunkán alapuló alkotások születtek. Az utóbbi öt évben egy-egy kutató fiatal az iskolából meghívást kapott a Honismereti Szövetség ifjúsági honismereti konferenciáira is. Hasznos lehetne hasonló jellegű városi pályázat meghirdetése is a szép pályamunkák méltó elismerésével.

Alapvető igény lehet az iskolafokozatok közötti átmenet megvalósítása a helytörténet oktatásában. Makón jelenleg nem beszélhetünk szerves átmenetről az általános iskola és középiskola között ilyen vonatkozásban. Ennek oka az, hogy nem minden általános iskolában tudták megoldani a helytörténet rendszerezett tanítását, bár rendelkezésre áll Kovácsné Bodzsár Zsuzsanna „Az én városom” című helytörténeti tankönyve az általános iskolások számára. Talán két-három év múlva érkeznek majd először a középiskolákba olyan diákok, akik már rendelkeznek alapvető helytörténeti ismeretekkel, amennyiben iskolájukban biztosítottak órát a honismeret oktatására. Jelenleg a város középiskoláiban sincs megoldva a helytörténet oktatása; a helytörténeti olvasókönyv 2002 óta minden szeptemberben kikerül ugyan az iskolákba, de órakeretet nem tudtak még a tanításhoz biztosítani. Mivel Makó középiskoláiba a környező kisebb-nagyobb településekről is sokan bekerülnek, ők saját falujuk, városuk helytörténeti-néprajzi könyvei, füzetei alapján más ismereteket hoznak magukkal. Az ő esetükben a régió belüli hasonlóságokat és eltéréseket lehet alapul venni, Makóról lényegesebb információkkal nem rendelkeznek.

A helytörténet oktatásának megoldása mind az általános iskolai, mind a középiskolai szinten az akarat, az idő, a pénz és a felkészültség együttes meglétét kívánja. A tanárok helytörténeti érdeklődése és képzettsége mellett bővebb órakeret biztosítása szükséges. Ezen kívül a helytörténeti olvasókönyvek nagyobb példányszámú kiadásával biztosítani kell mindenki számára a könyvek elérhetőségét. Jelenleg a könyvtárak és a tanárok sem rendelkeznek a könyvekkel. Az oktatáshoz szükséges kiegészítő tevékenységek lehetőségeit is bővíteni szükséges, például utaztatás, belépőjegyek biztosítása, előadások megszervezése és költségei, és így tovább.

A középiskolából való kimenet szempontjából vizsgálva a helytörténeti oktatást, elmondható, hogy mindenképpen kívánatos a szisztematikus oktatás biztosítása, hiszen az érettségi vizsgán egy szabad témakör kitöltéséhez valamelyik helytörténeti téma ajánlott. A helytörténettel való foglalkozás során a fiatalok megismerkednek a kutatómunka lehetőségeivel, módszereivel, az eredmények összegzésének formáival. Ezzel felkészülnek a felsőoktatásban jelentkező követelményekre. A helytörténeti ismeretek sok szakterületen és foglalkozási körben szükségesek: az idegenforgalom, a gazdasági ágazatok, a művelődésszervezés, a közigazgatás, az intézményismeret és a történettudomány egyaránt hasznosítja. Városunk és régióink fejlesztéséhez éppúgy elengedhetetlenek, mint az egyéni boldoguláshoz.

2.

A következőkben arról szólok, miképp történhet a *Város a Maros mentén* című helytörténeti szöveggyűjtemény (a továbbiakban: olvasókönyv) témáinak beépítése a középiskolai oktatásba és nevelésbe. A helytörténeti olvasókönyv Makó történetét a források tükrében 74 témaegységben mutatja be az államalapítás korától az 1990-es évekig – kis kitekintéssel a honfoglalás előtti időkre, népekre és a táj sajátos adottságaira, a természeti körülményekre. A dokumentumok időrendben követik egymást, mindegyikhez az adott kort magyarázó, a forrást értelmező kommentár kapcsolódik. A magyarázatok után az iskolai feldolgozást segítő kérdések és feladatok következnek; köztük kreativitást fejlesztő és kutatásokra ösztönző javaslatok is találhatók. A helytörténeti ismeretek további elmélyítésére minden egység végén a kapcsolódó szakirodalom ajánlása ösztönöz.

A témakörök a középiskolai tanulmányok négy éve folyamán szisztematikusan illeszthetők elsősorban a történelem, kisebb részben a társadalomismeret, a földrajz, a rajz- és művészettörténet, az irodalom, az ének-zene, a médiaismeret, a biológia tanulásának keretébe, valamint az osztályfőnöki órák tematikájához. Feldolgozásuk történhet tanítási órákon, fakultációs és szakköri foglalkozásokon, otthoni munkaként, készíthetnek belőlük a diákok kiselőadásokat, felhasználhatók iskolai vagy városi helytörténeti vetélkedőkhöz, helyi idegenvezetéshez, alkotópályázati témák, érettségi témakörök kidolgozásához, kiállítások és ünnepi megemlékezések összeállításához. Célszerű a történelem tananyag megfelelő korszakaihoz kapcsolódva beiktatni egy-egy egység feldolgozását, annál is inkább, mivel a mai történelemtanítás alapvetően forrásközpontú, a forrásértelmezés és elemzés gyakorlásához pedig az olvasókönyv igen jó lehetőségeket nyújt mind a szöveges, mind a képi dokumentumaival és a táblázataival.

A továbbiakban vegyünk sorra konkrét példákat az olvasókönyv egységeinek a középiskolai tananyaghoz kapcsolásának lehetőségeire!

A középiskolai történelemoktatás az általános iskolában tanultakat alapul véve magasabb szinten újra az emberré válástól és a legkorábbi emberi civilizációk kialakulásától kezdi megismertetni az emberiség történelmét. Az őstörténet kutatásában sok tudományág között alapvető szerepe van a régészetnek. A régészek munkája általában nagyon érdekli a fiatalokat, így a Makó környékén feltárt mintegy 185 régészeti lelőhely tényének megemlézése is figyelemfelkeltő. A környékbeli bronzkori leletanyagú paraszti Maros-kultúra temetkezési szokásainak összehasonlítása a később itt megjelenő pásztorkultúrájú lovas népek sírleleteivel, vagy a trák, szkíta, kelta, szarmata, gót, germán, gepida, hun, majd avar, frank és bolgár népek váltakozása a térségünkben bizonyíthatja számukra, hogy vidékünk már az ősi időkben is jó életlehetőségeket kínált a megtelepedéshez. A honfoglalás-kori kis települések lehettek a kora középkori falvaink alapjai, a leletek folyamatosan lakott térségre utalnak a Maros mentén, gyökereink tehát igen régi időkre nyúlnak vissza. (Olvasókönyv 1. téma.) A Maros folyó és flórája, faunája, változásai a természetföldrajz és a biológia tantárgyköréhez jól kapcsolhatók. Egy Ma-

ros-parti kirándulással egybekötve maradandó élményt hozó osztályprogram része is lehet a beszélgetés a témáról. (Olvasókönyv 2.)

A magyar államalapítás korának néhány jellegzetes személyisége a Maros-vidék helytörténetének is kiemelkedő szereplője. Az István királyunkkal szembeszegülő Ajtony legyőzését megemlítik a tankönyvek, de bővebb ismereteket tanulóink leginkább az olvasókönyv forrásából és kommentárjából kaphatnak. A máig vitatott eredetű nagyszentmiklósi aranykincs művészettörténeti elemzést érdemel. Ajtonyról beszélve ismerhetik meg Csanád vezér kilétét és szerepét a királyi hatalom kiterjesztésének segítségével, és hogy Csanád lett az itt megszerveződött királyi vármegye első ispánja. Ez azért is fontos, mert Makó legnagyobb gimnáziuma a Csanád vezérről elnevezett téren áll. (Olvasókönyv 3-4.) A latin rítusú kereszténység meggyökereztetése az államszervezéssel, a királyi vármegyerendszer kialakításával egy időben folyt, a püspökségek megszervezése István király hatalmának egyik legfontosabb biztosítéka volt. 1030-ban Gellértet, Imre fiának nevelőjét nevezte ki a marosvári (csanádi) egyházmegye püspökévé. Az 1046-47-es pogányláza idején vértanúhalált szenvedett, majd az országhatár túloldalán, Csanádon helyezték végső nyugalomra. (Olvasókönyv 5.) A határon túli régiós kapcsolatokat felhasználva el lehet látogatni oda. A Csanád nemzetség ágainak történetét példaként lehet elemezni a középkori földbirtoktulajdon öröklődésének kérdését tanulmányozva. A középkori birtokadományozás, beiktatás, privilégiumok, birtokjogi viták szövevényei közepette kitűnik a család szerepe, az írásbeliség fontossága, a szórt birtokok kialakulása, a feudális ítélkezés és jog jellemzője, a korabeli életmód, a társadalmi hierarchiában megszerzett hely szerepe és a felemelkedés lehetősége. (Olvasókönyv 7., 8., 10.)

Mindenki kötődik valamilyen mértékben szülőhelyéhez, lakóhelyéhez, érdekli, mikor keletkezett települése, honnan származik elnevezése, kik voltak lakói, mivel foglalkoztak, hogyan befolyásolták életüket a természeti környezet változásai, a történelem viharai. A válaszok leggyakrabban írott forrásokból – például oklevelekből – nyerhetők. A 13. századi oklevelekben vannak utalások a városunk helyén volt *Felvelnök* majd *Makófalva* településekre, valamint több közvetlen szomszédjára, a 14. századiakban a birtokosok változásaira, a falunak a Maroson túli főesperességhez tartozására, a plébániákra, a papokra, az utcanevekre, a feljegyzésekben az innen beszédett tizedpénzekre, amelyeknek összegéből kikövetkeztethető az itteniek jövedelme. Megállapítható a piac, az átmenő forgalom, a szarvasmarha-kereskedelem nagysága a marosi réven át, a só szállítása a Maroson, tehát mindaz, ami a 16. századra lehetővé tette, hogy Makó az Alföld egyik legjelentősebb mezővárosává válhasson. (Olvasókönyv 9., 11.)

A 16-17. századi magyar történelem sok ismert személyének neve közvetlen kapcsolatba hozható Makó és környéke történetével. Itt szállt meg kíséretével Szapolyai János király 1528-ban tehetősebb civis polgárok házaiban, hogy Mehmed belgrádi béggel tárgyaljon, ami török-magyar együttműködési szerződéshez vezetett. A mezőváros szerepe ekkor katonai és diplomáciai szempontból rövid időre felértékelő-

dött. (Olvasókönyv 12.) A török harcok idején Makó több ízben is gazdát cserélt. 1551-ben a makói parasztpolgárok megfutamították Kamber bég csapatait, ezt az eseményt Tinódi Lantos Sebestyén is megörökítette „Erdéli história” című históriás énekében. (Olvasókönyv 13.) Irodalomórán is megemlítené ez.

Különösen érdekes források a korról a portaösszeírások, a török defterek, az urbáriumok. Az adóképeség mértéke képet ad egy-egy település gazdasági erejéről, fejlettségéről. A névjegyzékekből a lakosság etnikai összetételére is lehet következtetni. 1567-ben Makó lakossága szinte színmagyarnak tekinthető, az 1579-es összeírásban már tükröződik a délről menekülő szlávok megjelenése e térségben. (Olvasókönyv 14., 15., 16.) A Habsburg, magyar és török harcok időszakában a kis mezőváros és környéke gyakran vált hadszínterré, hol egyik, hol másik fél oltalma alá próbált helyezkedni. A tatár segédcsapatok pusztítása után hét évre elnéptelenedett város számára az újratelepedés után 1608-ban Báthori Gábor erdélyi fejedelem adott kiváltságlevelet, önálló bíráskodási joggal ruházva fel a makóiakat. (Olvasókönyv 17.) A 17. század folyamán különböző családok birtokvitáinak dokumentumaiban követhető nyomon a mezőváros hányatott sorsa. Bethlen Gábor, Brandenburgi Katalin, I. Rákóczi György, Wesselényi nádor, I. Rákóczi Ferenc, majd a csanádi püspökök intézkedései alakították birtokosainak sorát, mígnem 1672-től a királyi kamara vette kezébe a mezőváros ügyeit, és 1682-ben a püspöki követelésektől is megvédte a makóiakat. (Olvasókönyv 18., 19.) 1686-ban a Tisza és Maros szöge felszabadult a török uralom alól. A Temesvár környéki tatár segédcsapatok azonban be-beccsapva a Maros vidékére olyan pusztítást vittek véghez, hogy Makó lakosai elmenekültek az Alföld más városaiba. (Olvasókönyv 20.)

A város felvirágzása a török uralmat végleg lezáró karlócai béke utáni visszatelepüléssel kezdődött meg. 1699. május 7-én a Pozsonyi Kamara oklevelében a városba visszatelepülőknél mentességet adott az adók és szolgáltatások alól. Ez lehetővé tette a város újjászülését, ma ennek emlékére május 7-én ünneplik Makó város napját. (Olvasókönyv 22.) A török kiűzése után a Maros mentére is kiterjedt a szerb katonaság által ellenőrzött határőrvidék. A Rákóczi-szabadságharc idején a kuruc zsákmányoló betörések elhárítására a makóiak II. Rákóczi Ferenchez fordultak védelemért, aki oltalomlevelet adott nekik. A harcok idején Makó és környéke elszenvedte a határ menti fekvés összes hátrányát: a kétfelé adózást és a létbizonytalanságot. (Olvasókönyv 24.)

A 18. század folyamán Makó gazdasági fejlődése a vásártartási jog visszaszerzésével, a sókereskedelem fellendülésével, a zsidó kereskedők betelepülésével ismét felfelé ívelt. (Olvasókönyv 25., 27., 28.) Püspök-földesurai Makótól is jelentős jövedelmekre tettek szert. (Olvasókönyv 29.) Mária Terézia urbáriumának tanításakor forrásként jól felhasználható Makó püspöki mezőváros úrbéri szerződésstervezete. (Olvasókönyv 32., 33.) A szolgasorúak helyzetéről a 19. század elején a munkabérek és költemek jegyzéke ad részletes tájékoztatást. (Olvasókönyv 30.) Különösen érdekesek a diákok számára az iskolai oktatás és nevelés helyzetét bemutató források (Olvasó-

Az egykori makói megyeháza, ma városháza (könyv 26., 31., 46.), érdemes összevetést tenni az osztálylétszám, a higiéniai állapotok, a felszereltség és oktatási módszerek között. Osztályfőnöki órákra ajánlható téma.

A földrajzi tényezők sokszor meghatározó szerepet játszanak egy település életében. Makó számára a Maros áldás és veszedelem egyaránt, ez többször bebizonyosodott már története során. Az 1821. évi árvíz kártételeiről (Olvasókönyv 34.) és az 1970-es hatalmas áradással szembeni hősiességéről (Olvasókönyv 69.), a hasonló veszélyek megelőzéséről minden itteni lakosnak tudnia kell. Jól kapcsolható ehhez a témához a környezetvédelem kérdése, amely az élhető természeti környezet megteremtését minden polgár kötelességévé teszi. A diákok összegezhetik elképzeléseiket egy Maros-projektben.

Makó 1730-tól 220 évre Csanád vármegye székhelye lett. Ez városfejlődésének csúcsidezőszaka volt. A magyarországi reformkor a városban is jelentős megújulást hozott. 1834-39-ben megépült Giba Antal tervei alapján a város ma is legreprezentatívabb klasszicista épülete, a megyeháza (Olvasókönyv 37., lásd fenti képünkön). A rajz- és művészettörténeti órák, a rajzpályázatok kedvelt témája tiszta vonalainak megörökítése. A városnéző séták egyik kedvelt célpontja.

Az 1848-49-es szabadságharc időszakával kapcsolatban legalább három név mindenképpen rögzül a makóiakban. Kossuth Lajos megszállt itt rövid időre, emléktáblája és főtéri szobra tiszteleg előtte. Dobsa Lajos szabadcsapatot szervezett, velük vett részt Perczel Mór parancsnoksága alatt az Újszeged és Makó térségében lezajlott hadműveletekben. Mellszobra a főtéri szoborparkban található (Olvasókönyv 42). Náray Tamás a nemzetőrség szervezője, kormánybiztos, majd Csanád megye főispánja lett. A szabadságharc bukása után halálbüntetését várfozságra mérsékeltek. 1867-től ismét főispán, a város fejlesztője, az első állandó marosi fahíd építtetője. (Olvasókönyv 44.)

Csanád megye székhelyén megélénkűlő kulturális életet alakítottak ki. Hollósy Kornélia, „a magyar csalogány”, aki férje, Lonovics József révén kötődött Makóhoz, emlékeztető koncertet adott a megyeháza dísztermében. Makó faszínházát róla nevezték el, ma egy utca és Telcs Ede bronzszobra őrzi emlékét. Alakja zene- és színház-történeti érték a makóiak számára. (Olvasókönyv 45.)

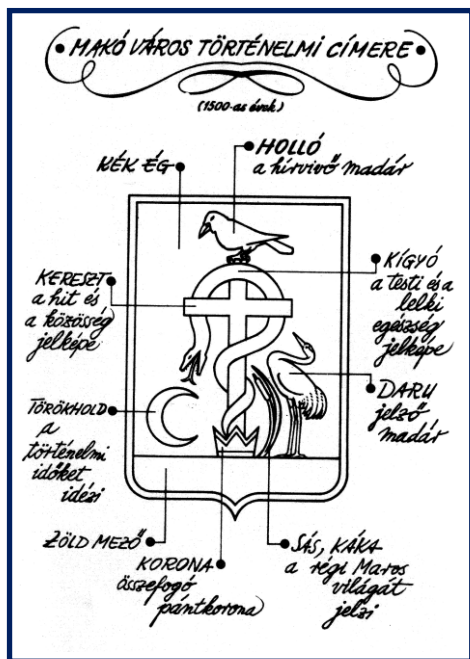
A dualizmus korának gazdasági fejlődését tárgyalva kiemelendő a vasút szerepe a városfejlődésben, a polgárok életének megváltozásában. Az Arad–Csanádi Egyesült Vasút létrejötté 1882-től nagyban hozzájárult Makó és környékének az egységes nemzeti piacba való beépüléséhez. (Olvasókönyv 50.) A 19. század első felében kezdett kialakulni az Alföldön a tájra jellemző kertkultúra, ekkor indult fejlődésnek Makón a

hagymatermesztés. A század második felétől fellendült a hagymakereskedelem, a vasúti szállítás 1883-tól Európa sok országába eljuttatta a város szimbólumává váló vöröshagymát. A 20. században az eszközfejlesztés, a nemesítés, a termelési technológia tökéletesítése a hagymakertészeknek biztosabb megélhetést, a városnak hírnevet biztosított. (Olvasókönyv 51.) Ma Hagymatanács, tudományos konferenciák, hagymafesztiválok népszerűsítik a kiváló terméket. Érdekességgént ajánlhatók a hagymás ételek receptjei, amelyeket bárki kipróbálhat otthon. (Olvasókönyv 73.)

A millennium országos ünnepeihez illeszthető a makói események története is. A nagy ünnep tiszteletére készült el a makói gimnázium épülete, amelynek avatóünnepségéről dr. Tóth Sándor igazgatónak az iskola céljait megfogalmazó nemes gondolatait feltétlenül érdemes idézni. „Eszméket tanuljon benne az ifjú, ne csak formát, tanulja a munkásság, a törekvés szebbik felét, ... tanulja becsülni az emberben az embert, ... tanulja a legelső igazságot, hogy annyi lesz, amennyivé tanultsága, műveltsége, lelke finomsága, s nem az esetleg örökölt címerek és vagyon teszik, ... egy arisztokratizmust elismerni, azt, amelyé a jövő: a szellem és képzettség arisztokratizmusát.” (Olvasókönyv 52.) Ez a szellemiség az, amely eltéphetetlenül az iskolához, a városhoz, a hazához köti az embert. Ilyen szellemiségű iskolához és városhoz kötődtek az 1920-30-as évek költő-génuszai: Juhász Gyula, aki itt tanított, József Attila, akinek költői pályája az itteni diákévekben indult, az őket befogadó és pártfogoló Espersit kör, amely pezsgő kulturális életet teremtett Makón. (Olvasókönyv 54., 58.) Ebben az időszakban indult útjára a Csanádvármegyei Könyvtár, amely a helyi szellemi élet virágzásának, a két világháború közötti tudományos, kulturális és helytörténeti értékeinek megőrzésével a város és környéke szellemi forrásait mozgósította, és a jövő számára hozzáférhetővé tette.

A két világháború közötti magyar politikai élet jelentős eseményei közé tartozik a Márciusi Front Makói Kiáltványának közzététele, amelyben először Makón foglalták össze a demokratikus, nemzeti és antifasiszta szerveződés programját. Egyik vezető személyisége, Erdei Ferenc Makó szülötte. (Olvasókönyv 60.) 1939-ben jelentős szerepet játszott a Nemzeti Parasztpárt megalakításában. (Olvasókönyv 61.) Kiemeljük, hogy ő is a makói gimnáziumban tanult. Városi sétán megtekintjük az emléktáblákat, valamint Erdei szobrát a róla elnevezett téren.

A második világháború történetének legmegrázóbb folyamata a holocaust. Az olvasókönyv a makói holocaust történetének egy külön egységet szentel. Az iskolai emléknapon az iskolarádió műsorát ennek alapján szerkesztettük meg. (Olvasókönyv 62.) A második világháború végéhez közeledve 1944 szeptemberében Makó lett a szovjet hadsereg által elsőként elfoglalt magyar város. (Olvasókönyv 63.) Az 1940-es, 50-es évekből kiválasztott források kiválóan alkalmasak a forráskritikai elemzés megvalósítására. A kékcédulás választások, a kollektivizálás, a pártbizottsági beszéd, az amatőr színjátszó verseny értékelése lokálisan is megközelíthetővé és átláthatóvá teszi az időszak anomáliáit. (Olvasókönyv 64., 65., 66., 67.) Az 1956-os forradalom ma-

kői eseményei a gimnáziumi tanulók köréből indultak, az évfordulóra emlékező film forgatása is a diákok részvételével készült. A megemlékezéseken természetes a kötődés a helyi események főszereplőjéhez. (Olvasókönyv 68.)

Az 1990-es rendszerváltás körülményeiről, az új makói önkormányzat megalakulásáról, a többpárti demokratikus rendszer kialakulásáról szóló témaegység zárja az olvasókönyv történeti anyagát. A társadalomismeret tantárgyi órákon van leginkább lehetőség ennek a tárgyalására. (Olvasókönyv 72.) Nagy hangsúlyt helyezünk városunk építészeti emlékeinek megismertetésére, az egyik egységnek az anyaga külön segíti a felkészülést a városnéző séta előtt. (Olvasókönyv 70.) Makó város történelmi címereinek elemzése speciális feladat: a település jellegzetes történeti szakaszait elemezhetjük a szimbolikájuk értelmezésével. (Olvasókönyv 71. Lásd fenti képeinken!)

Az utolsó témaegység Makó népességének alakulását mutatja 1785 és 2001 között. A táblázatból a lakosság számának csökkenő tendenciája olvasható le. Az okok elemzése igen összetett feladat, a helytörténetünket jól ismerők azonban sok összetevőt értenek, bár alapvetően a folyamatot megváltoztatni nem tudják.

A helytörténeti neveléssel elérhetjük, hogy tanulóink egyetértsenek Petrik Albert gondolatával: „Amely kor az őseitől öröklött emlékeket lekicsinyli, kegyelettel nem őrzi és gondozza, az a kor a csúf hálátlanság, vagy legalább is a vétkes könnyelműség bélyegét önmaga süti homlokára, mert jövő nemzedékek vissza nem szerezhető kincseit pazarolja el.”

PÁL LÁSZLÓNÉ SZABÓ ZSUZSANNA

A helyi tankönyvek alkalmazása a hon- és népismereti nevelésben Apátfalván

1. Apátfalva bemutatkozott

A Muharay Elemér Népművészeti Szövetség meghívására Budapestre utazott egy lelkes apátfalvai csapat a 2010. november 19-20-21-én megrendezett „Hagyományörzők akadémiaja III.” című rendezvényre. A helyszín a Grand Hotel Touring volt. A továbbképzésre az egész ország területéről érkeztek népművelők, együttesek vezetői, pedagógusok és polgármesterek. Az elmúlt két év továbbképzésein az elméleti ismeretekből igyekeztek átfogó képet adni a szervezők, az idei képzést teljesen gyakorlatközpontúra tervezték. Ígérték: „Példákat és módszereket fogunk bemutatni, sok közös táncolással, énekléssel.” Ezek a példák és módszerek bemutatói lettünk mi apátfalviak, annak apropóján, hogy az országban egyedülálló módon nálunk áll 6 kötetből a honismereti tankönyvsomag. Az eredetileg 8 kötetesre tervezett Bíbic sorozatnak ez idáig hat kötete készült el, ám így is irigylésre méltó. Tehát ez alkalommal, nem hallgatóságnak utaztunk Budapestre, hanem előadókként.

2010. november 19-én, pénteken délután a következőképp mutatott be minket Héra Éva, a továbbképzés szervezője: „Vendégünk: Apátfalva. Minden gyerek 'megtanulja' Apátfalvát az óvodában és az iskolában. A koncepció, a módszerek, a gyakorlat, a helyi tankönyvek stb. bemutatása számunkra azért példa, mert a helyi hagyományokra építve szerveződik a község teljes társadalma és intézményei; óvodától az iskolai oktatáson át a civil közösségeig. Része ennek a munkának a hagyomány minden eleme; a falutörténettől, a családok életmódjáig, a természetismerettől a folklór elemeinek továbbadásáig. Akik bemutatkoznak: a falu polgármestere, az iskola pedagógusai, a civil szervezetek, a táncegyüttes vezetői; mesélők, táncosok, zenészek, kézművesek. Nemcsak a tapasztalatot vihetjük majd magunkkal, hanem táncolunk, énekelünk és kézművesedünk is vendégeinkkel.” Ilyen bemutatás után nagy felelősség hárult ránk előadókra, hisz igen magasra tették a mércét.

Először Tóth Tamás, a citerazenekar vezetője kisbíróként vonult be, ékes szólással mondta el, mire is számíthat a hallgatóság délután 2-től 9-ig. A bevezető előadást Móricz Ágnes, a Pátfalváért Egyesület elnöke tartotta, bemutatta a faluban folyó honismereti és hagyományápoló munkát. A vetített képekkel kiegészített beszámolója nagy tetszést aratott. Másodikként Csenteri Andrea óvónő beszélt a zeneovi tevékenységről, melyben a mozgáskultúra és néptánc is ötvözve van. Urbancsok Zsolt a Bíbic-könyvek kitalálójaként a pályázat megírásáról, a könyvek témaköréről, a kitűzött célokról beszélt. 2002-ben elkészült a hatodik Bíbic-könyv is, az apátfalvai Művelődési Ház gondozásában. A felső tagozatos oktatásba beépíthető könyvek egy-egy tantárgyhoz kapcsolódóan írják le a falu értékeit, megőrzésre érdemes hagyományát. A könyvek nyelvezete egyszerű, mindenki számára közérthető. Ta-

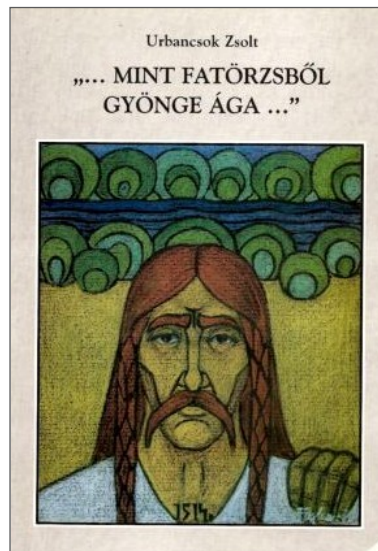
lán ez a Bíbic a könyveknek a legnagyobb értéke. Az eddig elkészült könyvek: 1) *Urbancsok Zsolt*: „Mint fatörzsből gyöngé ága” Apátfalva története és a csanádi térség a kezdetektől 1956-ig. 2) *Tóthné Hanyecz Katalin*: „Amerre a nap lejár” Környezet- és természetvédelem Magyarországon. Erdei iskola a Maros árterén. 3) *Mátóné Antal Júlia*: A dáli ugartól Belezig. Apátfalva természet- és gazdaságföldrajza. 4) *Balázs Katalin*: „Mikoron az úr Jézus a földön járt...” Az apátfalvai népköltészet, mágia és hitvilág, népi imádságok, az apátfalvai nyelvjárás. 5) *Vargáné Nagyfalusi Ilona*: Múltunk szötte örökség. Az apátfalvai népi építészet, népviselet, hímzés és népi mesterségek. 6) *Vargáné Nagyfalusi Ilona és Vargáné Antal Ilona*: Gyí, paci, paripa! Népi játékok, mondókák Apátfalván. (További két könyv kiadása folyamatban van: 7) Az apátfalvai népdalok, Kardos István vőfély élete és dalai. 8) Szokások Apátfalva népeletéből.)

Az én feladatom az általam megírt két Bíbic-könyv bemutatása volt. Ismertettem a témákat, fejezeteket, az oktatás gyakorlati megvalósítását, s ötleteket, tanácsokat adtam a kezdőknek. Előadásom könyvajánlóval és szakirodalom ajánlóval zárult. A szünet után Tóth Tamás apátfalvi népdalokat tanított a résztvevőknek, majd Tóth Hortenzia a néptánc oktatásáról, valamint Kardos István vőfély tevékenységéről, feladatköréről beszélt. Vacsora után Kakas Istvánné csuhékiállítás nyílt meg, és ki is lehetett próbálni a csuhéfigurák készítését. Zárásként táncház vette kezdetét a déalföldi néptánc-kincsből Kardos István, a népművészet mestere motívumai alapján.

2. A hon- és népismeret oktatásának helyzete Apátfalván

2010 őszén a Bökény Népe Egyesület által elvállalt hon- és népismeret órák sorát Szalamia János, a csapat vezetője nyitotta. Megnéztek két apátfalvai telket, ahol még minden az 1930-as éveket idézte. Megfigyelték, milyen igényesek voltak a falubeli mesterek, milyen aprólékos díszítéssel látták el a lakóépületeket, sőt még a gazdasági épületeket is. Megnéztek egy készülöben levő fűrészelt díszíteses deszkaoromzatot, és ellátogattak Szalamia János asztalosműhelyébe. Megismerték az asztalos kéziszerszámaikat, ki is próbálhatták a különböző fúrókat. Az óra végén kis háziállat-bemutató várta az osztályt: kecskét, birkát, kutyát, macskát, lovat, tyúkokat láthattak a tanulók.

A következő alkalommal én tartottam a helyi általános iskola 5. és 6. osztályában egyszerre összevonva 2-2 órát, így volt idő egy sétára a faluban. Az iskola elől indulva először a középületeket néztük végig, az egyház épületeit: templom, parókia, kántorlak, hivatalok, posta, községháza, iskola. Majd végigsétáltunk a falu két legrégeb-

ben települt utcáján a Templom és Kossuth utcán. Az úttesten gyalogolva végignéztük a házakat, különösen megfigyelve a deszka oromzatok szebbnél szebb példánya-
it. Végignéztük a még meglévő fűrészelt deszkakerítéseket, a téglakerítéseket. Beles-
tünk az apátfalvi portákra, megfigyelve a telekrendet, a lakóház és a gazdasági épüle-
tek elhelyezkedését. Felfigyeltünk a régi parasztházak bővítésének lehetőségeire is.
Séta közben szó esett a faluban őshonos fafajtákról, a termesztett gabonákról. Szól-
tunk a pátfalvi nép szokásairól, jelleméről, vallásosságáról. A tanterembe visszaérve a
trianoni határról, Apátfalva község veszteségeiről beszélgettünk, és régi térképeken
figyeltük meg a környék településeit.

Más alkalommal a Népművészet című diasorozatot vetítettük, közben el-elbeszél-
gettünk a régi világról. Szomorú tapasztalat, hogy a gyerekek nem ismerik a disznótor
fogalmát, nem ismernek kukoricából készült ételeket. Vidáman vettem észre, hogy nem
ismerik az árnyékszék fogalmát sem, napozóágyának gondolták. A tél beköszöntével
egy rendhagyó órán lovas szánon vittük körbe az osztályokat. Mindenkinek új élmény
volt, sajátos hangulatát megéreztek, dideregve, de boldogan ültek a szánkón.

A honismeret oktatásában további terveink ez év végéig: elvinni a gyerekeket egy
működő tanyára, megmutatni nekik a Szigetházat és az ott levő néprajzi gyűjteményt.
Tervezünk kézműves foglalkozásokat, sövényfonást, barkácsolást, népi játékokat is.

Az eddigi tapasztalatok alapján a gyerekeket érdekli a családjuk és falujuk múltja.
Játékos, párbeszédes formában szívesen gondolkodnak együtt a tanárunkkal. Az órá-
kon összeszedik a halvány emlékeiket, reméljük néhány családban beszélgetni is fog-
nak a régi dolgokról. Különösen tetszik nekik, ha megfoghatnak néhány tárgyat, fel-
vehetnek régi ruhákat, kipróbálhatnak egy fúrót, gyalut. Az élő állatok közelsége las-
san falun is kuriózum, bár tapasztalunk pozitív példákat is, amikor a gyerekek köve-
telik ki a háziállatok tartását. Fontosnak tartom megismertetni a gyerekekkel az ős-
honos állatainkat, ha lehetséges ezek közül válasszanak háziállatot maguknak.

3. Munkatankönyv a honismeret helyi oktatásához

Egy helyismereti tankönyv megalkotásához a szerző szemszögéből nézve két fontos dolognak kell teljesülnie. Legyen a tankönyv írója pedagógus, ismerje a tanulók gondolkodásmódját, tudásszintjét, mert így könnyebben megtalálja a hangot a gyermekekkel. Másrészt néprajzi szakmai tudás is kell. Magam tanítóként s 1987 óta a honismereti mozgalom munkásként szereztem meg a szükséges ismereteket és tapasztalatokat. A Csongrád Megyei Honismereti Egyesület tagjaként az 1990-es években szervezett módszertani továbbképzéseken sajátítottam el a helyismereti tankönyvek írásának módját, a követendő elveket. Ismert előadók tanították meg nekünk a tudományos fogalmakat, a szemléletesség követelményét, s kutatómunkára ösztönző kérdések, feladatok jelentőségét. Így vállaltam el a könyv megírását.² Minden Bíbic könyv lektoráltatva van, ez bizonyos szakmai színvonalat is jelent. Az én könyvemet dr. Tóth Ferenc, a makói József Attila Múzeum nyugalmazott igazgatója véleményezte, nézte át.

A „Múltunk szötte örökség” első kiadása 2000-ben jelent meg, ez a könyv volt a sorozat első darabja. A második, átdolgozott kiadás 2009-ben készült el. A kilenc év és a sorozat többi könyvének szerkesztése során gyűjtött tapasztalatokat felhasználva változtattunk a képeken, a szöveges részeket változatlanul hagytuk. A szemléltető képek a tényanyag könnyebb megértését szolgálják, hisz a közvetített ismeretek már hiányoztak a mai fiatalok életéből. Korabeli fényképek is szép számmal vannak a könyvben; tudatosan törekedtem arra, hogy ne a szegedi és makói múzeum fényképgyűjteményét használjam, mert szerettem volna nyomtatásban eddig még meg nem jelent képekkel díszíteni a könyvet. Férjem rokonaitól, ismerőseitől, a művelődési ház adattárából gyűjtöttem össze a választék bemutató képanyagot. A még meglévő épületek, használati tárgyak fényképezésekor jártam a falut, a rokonok, ismerősök házait, s fényképeztem a régi élet utolsó nyomait. A képeket 1999-ben készítettem, ma 2010-ben a fotózott épületek, tárgyak felét már hiába keresném. A Bíbic-könyvek másodlagos hozadéka az értékmentő munka volt, a könyvhöz készült sok fénykép egyre nagyobb érték lesz. Amit 2000-ben sem tudtunk már lefényképezni (például egy apátfalvai szobabelsőt) azt átvettük más könyvekből; Tóth Ferenc „Apátfalva” című könyve nagy segítségünkre szolgált.

A „Múltunk szötte örökség” című könyv Apátfalva néprajzát mutatja be. A község etnográfiai szempontból egyedülálló jellegzetességeket mutat Csongrád megyé-

² Vargáné Nagyfalusi Ilona: Múltunk szötte örökség. Apátfalva néprajza.

ben, mert sajátos hímzésük, néptáncuk, díszítőművészetük volt a pátfalviaknak. Így lett könnyű a dolgom, hiszen a néphagyomány ezen ágai mai napig is megfigyelhetők a faluban. „Mert azt tanultam mindenütt, / Azt láttam minden nagy nemzetnél, / Hogy az apák dolgát folytatják az utódok...” Ezekkel a gondolatokkal kezdődik a könyv, s bemutatja a tárgyi néprajz minden területét.

Az első fejezet – Telekrend Apátfalván – a falusi telket mutatja be. Kerítések, kapuk, házak homlokzatai, a telek belső elrendezése, szobák, kamra, ólak, hambárok, istállók, kert. Kedves színfolt az apátfalvi udvarokon a kacsasúztató, az üstház, a farakás, a lisztes hambár és a kútgém. A gyakorlatban a faluban tett sétákkal egészül ki az ismeretszerzés. Elég a falu legrégebbi utcáját végigjárni, s minden fontos építészeti jellegzetességet be lehet mutatni. Egy-két telekre be is kéredzkedünk, szétnézzünk, milyen régi épület áll még. Érdekesség belenézni egy ásott kútba. A kerítésfajták tanulásánál fűzveszőkből megfongjuk a korabeli kerítést, vagy teremben egy deszkába szögelt szögsor közé fűzzük cikkcakk vonalban a spárgát. A legélvezetesebb a tanyaudvar makettje. Az óvodai játékokból kölcsön vett műanyag állatokat, karámokat, lakóépületeket, emberfigurákat használjuk hozzá. Érdekes játék, amikor kiválasztunk egy állatot, például a sertést, és annak keressük, hogy hívják a kicsinyét, a hímet, a heréltet, a nőtényt. Érdekes programként tanyalátogatást is tervezünk, ahol a jószágról és a hozzájuk köthető szerszámokról, kifejezésekről, lakóhelyükről lenne szó. Én mondom a lakóhelyet pl. supa: milyen állat lakik ott?

A második fejezet – Az apátfalvi építészet – az alapozástól kezdve épít fel egy vályogházat. Részletes leírás olvasható a jármos és irányfás falverésről. A házak bemutatásánál egy cipős dobozzal kezdünk, az a háromosztatú ház, azt bővítjük oldalra, folyosóval, majd szobákkal, figyelve a tető változásaira. Hasznos lehet egy bontás alatt levő ház meglátogatása. Feladat lehet gyurmából egy háromosztatú ház megépítése, lécből a gerenda, nádból a tető. A harmadik fejezetben – Az apátfalvi ház berendezése – bemutatom a kaminkéményt, szűnyoghálós ágyat, a sarokkanapét, a szilkéket, a tálasfogast és még sok más berendezési tárgyat, melyek nagyrészt házilag készültek, vagy helybeli kézműves mesterek termékei. A ház berendezéseit a következőképp tanítom. Egy nagyobb dobozt három részre osztunk: szoba, konyha, kamra, és felülnézetben rakjuk bele a bútorokat (apróbb dobozokat) a helyükre. A néprajzi gyűjteményben tárgyfelismerést végzünk. Mi ez a kezemben? Tanulságos ráébreszteni a gyerekeket, hogy régen csak természetes anyagból készítettek használati eszközöket. Keressük a tárgyak mai megfelelőjét: sublót, priccs, kanta, köcsög. Csoportosítjuk a tárgyakat alapanyaguk szerint: agyag, üveg, fém, fa, textil. Megnézzük mely berendezési tárgyakat használjuk, és melyek tűntek el az idők folyamán. Többen is építettek szabadtéri kemencét a faluban, meg fogunk nézni egyet. Kenyér lángos sütését szeretnénk kipróbálni. E téren lehet biztatni a gyerekeket tárgyak gyűjtésére.

A negyedik fejezet – Az apátfalvi népviselet – sok szép korabeli fénykép segítségével mutatja be a ruházkodás hagyományos elemeit. Megtudhatjuk mi is a *testhönálló*, a

nagy far és a fityula, s hány alsószoknyát viseltek a pátfalvai asszonyok. Néhány viseleti darabunk van is, fel lehet próbálni őket. Mi lehetett a pöndöl, a fityula? Párosítani lehet a régi ruházati darabokat az újakkal, megfigyeltetjük a ruhák díszítésének módjait, fel lehet öltöztetni egy kartonból készült babát. Az ötödik fejezetben megtanulhatják a gyerekek az apátfalvai fehérhímzés módját. Részletes hímzési útmutató, mintagyűjtemény egészíti ki a leírást. Az apátfalvai hímzés témájánál kis kendőt próbálunk hímezni. Nagyon fáradságos, mondhatni lehetetlen vállalkozás. Sokszor elég a mintákat papíron is kiszíneztetni, az is meghaladja a gyerekek kezügyességét.

A hatodik fejezet a kosárfonás alapanyagait ismerteti, bemutatja a kosárkötés módját, ismerteti a vesszőből készült használati tárgyakat. Külön figyelmet érdemelnek a vesszőből font, tapasztott falú, szánkótalpas kasok. Ellátogatunk Misa bácsihoz, aki bemutatja a vessző kötésének módját. A hetedik fejezethez – Népi halászat a Maroson – nem találtam szakirodalmat. El kellett mennem egy halászhoz, vele írtuk össze a halfogási módokat. Elolvashatjuk a hálós halászat fajtáit, a horgos és a tapogató halfogási módot. A halászatot segítő eszközök felsorolásával, és Borbély András halász képeivel zárul a fejezet. Látogatás a Maros parti horgászhelyen, valamint egy halásznál a helyi halfajták, a hálófonás bemutatásával, a haltartó, a halfogó eszközök, módok megismertetésével. Népdalokat gyűjtünk a halászattal kapcsolatban. A nyolcadik fejezetben a népi fazekasság mutatkozik be. Az agyag megmunkálása, a korongolás után a butella részletes bemutatása következik, majd a háztartásban használt cserépedények felsorolása és képei is. Melyik tárgyat mire használták? Próbálunk agyagozni egyszerűbb tárgyakat s készítünk butellafeliratot. Az utolsó fejezetben (Az apátfalvi bútorművesség) bemutatom a bútorkészítő asztalos családokat, a csodálatos apátfalvai festett bútorokat. Lehet látni virágmintás kanapét, kaminajtót, és asztallapot, Szentesi Istvánné hagyatékából virágozott tálasfogast. Ennek a festett bútornak a mintázatát kapják a gyerekek fénymásolatban, hogy kiszínezzék. Fúrás-faragás lehetősége nyílik Szalamia János asztalosműhelyében.

Kutatómunkát, adatgyűjtést végeztetünk a Magyar Néprajzi Lexikonban, Csongrád megye népművészeti emlékei és „A magyarság néprajza” című könyvekben. Apátfalva község területének egy részét elveszítette a trianoni határrendezés során, tanulságos régi térképek nézegetése a gyerekekkel, amikor még Csanád megye voltunk. Kézműves foglalkozásokon kipróbáljuk a szövést, fonást, csuhéfigurák készítését. A népi táplálkozás témában régi étkek receptjeit keressük, étkezési szokások után kutatunk. Az ünnepek, jeles napok előtt megbeszéljük, milyen helyi szokások kötődnek az ünnephez.

A Bibic könyveket gyermekeknek írtuk, könnyen érthető nyelvezettel, sok képpel díszítve. A könyvek tartalma sokszínűen változatos, érdekes olvasmány gyermekeknek és felnőtteknek egyaránt. Számomra legnagyobb elismerés az volt, amikor Varga József bácsi 75 éves apátfalvai lakos elolvasta a könyvem, és azt mondta: „Ilonka, minden úgy volt, ahogy te leírtad, szó szerint. Én vagyok rá a tanú, hogy úgy éltünk, ahogy leírtad.” A múltunk szötte örökség még itt él közöttünk, csak figyelmes sze-

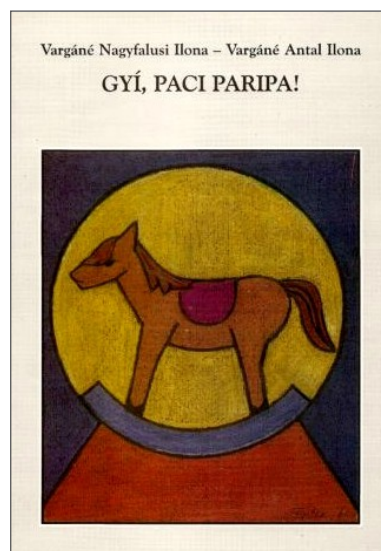
mek és fülek kellene, hogy meglássuk, meghalljuk és tovább éltsük belőle azt, ami számunkra hasznos.

4. Játékgyűjteményünk létrehozása és alkalmazása

1987-ben a honismereti diáktábor keretében Apátfalván, majd Csanádpalotán gyűjtöttem fel a még található népi játékokat. Az országos gyűjtőpályázaton második helyezett lettem. Ezért esett rám a választás egy játékgyűjtemény összeállítására. Először egyedül láttam neki a tárgykészítő játékok gyűjtésének, s mint adatközlőt találtam meg Vargáné Antal Ilonka nénit, aki a munka során szerzőtársammá vált.³ A könyv összeállításának egyik motívuma az volt, hogy a játék összehozza a generációkat. Játsszani mindenki szeret. Ebben a gyűjteményben tematikus rendben közöljük a játékleírásokat.⁴

Az első fejezetben a tárgykészítő játékok gyűjteménye található, ide soroltuk a felnőttek életét utánozó játékokat (járművek, fegyverek) és az eszközös ügyességi játékokat. A labdajátékok leírását is itt olvashatjuk, felleleveníthetjük a falhozverőcske és a tapsolós labdajáték szabályait. Sport jellegű népi játékokkal zár az első fejezet. A második fejezetben mozgásos játékokat ismertetünk, az ölbeli gyerekek játékaitól az ügyességi és erőjátékokon, fogócskán át a vonulásokig. A harmadik fejezet a szellemi játékok, beugratások, tiltó játékok gyűjteménye. A negyedik fejezetben találhatók a párválasztó kör- és társasjátékok. A mondókák az ötödik fejezetben kaptak helyet: természeti, növény- és állatmondókák, bölcsődalok a csúfolók mellett. A hatodik fejezetben a kiolvasók, kisorsolók következnek. A tél közeledtével aktuálisak az utolsó fejezetben bemutatott téli játékok. A leírásokat képekkel, rajzokkal tettük szemléletesebbé, hogy a játékszerek minél eredetibbre, szebbre sikerüljenek.

Ez a gyűjtés sokoldalúan felhasználható. Tanulssággal olvashatják a mai gyerekek, milyen leleményesek voltak nagyszüleik, szüleik gyermekkorukban, hiszen bolti játékszerek nélkül is boldogan játszottak az árokparton, szárkúpok tövében. A pedagógusok tengernyi ötletet találnak a technikaórák barkács foglalkozásaihoz. Egy csuhébaba elkészítése feladná a leckét, ám az ötödik darab már biztosan jól sikerülne. A testnevelés órákra is gondolva 30-40 mozgásos játékot is le-

³ Vargáné Nagyfalusi Ilona és Vargáné Antal Ilona: Gyí, paci, paripa! Játékgyűjtemény az apátfalvi népi játékok oktatásához.

⁴ Lázár Katalin: Népi játékok című könyvének rendszere alapján.

írtunk, így talán ismét fognak a gyerekek gödöri rókát vagy falhozverőcskét játszani. A gyerekeken és pedagógusokon túl ajánljuk a könyvet az idősebbeknek is, akiknek olvasás közben eszükbe jutnak majd a régi emlékek. Nagy előnyük ezeknek a játékoknak, hogy elkészítésükhöz nem kellene drága eszközök, alapanyagok, gépek. Legtöbbször a kertben, udvaron össze lehet gyűjteni a hozzávalókat, s elkészítésük nem igényel különleges technikákat.

Ahogy gyűjtöttük, rendeztük a játékokat, összeállt a fejünkben egy program. Mi lenne, ha a játékok nemcsak a könyv formában lennének leírva, hanem a gyakorlatban is kipróbálhatók lennének? Először ötpróbának neveztük, s a fiúk ügyességi játékait szedtük egy csokorba: zsákban futás, ostorpattogtatás, rongy-labdadobás, patkódobás. Végül összeállt egy 12 versenyszámból álló vetélkedő. Így keltek életre a játékok a faluban. 2005-ben Parasztolimpiát szerveztünk a falunapi programok keretében. A versenyszámok: ostorpattogtatás, patkódobás, abronchhajítás, ugrókötelezés, csutkavár építése, gombzúgatas, rongy-labdadobás, tobozdobálás, zsákban futás, talicskázás, kötélhúzás, szekértolás. Fiatalok és idősebbek számára is élvezetes volt a rendezvény. Megfigyeltük, hogy a nagypapák legalább olyan ügyesen teljesítették a feladatokat, mint az unokák. Könnyű nekik, hisz gyermekkorukban ezt játszották reggeltől estig! A II. Parasztolimpiát 2006-ban, a III.-at 2008-ban, a IV.-et 2010-ben rendeztük meg. Volt egyéni, családi, ovis, alsós, felsős kategória. A résztvevők száma egyre gyarapszik, sokan már előre gyakorolnak szüleik, nagyszüleik segítségét kérve. Így a népi sportjátékok nem felejtődnek el, a nagyobb fiúk megtaníjták rá a kisebbeket.

2002 augusztusában „Dédszüleink játékai” címmel szerveztünk tábor az apátfalvai gyerekeknek. Honismereti és helytörténeti előadások, túrák és vetélkedők, szövecs, fonás, csuhézés körjátékok, sportjátékok – mind belefértek a tábor programjába. Legnagyobb értéknek a beszélgetéseket tartottuk. Azok az idős emberek, akiket 2002 nyarán elhívtunk a fiatalokhoz, már nem élnek. Meséltek nekünk a tanyasi iskolákról, a gyermekek által végzett munkákról, a régi óvodáról, a tanyasi életről. A gyerekek szíjjátva hallgatták a régi történeteket. Minden nap új játékokat tanultunk, és új játékszereket készítettünk, amit haza is vihetek a gyerekek.

Ez a könyv csak apátfalvai gyermekjátékokat tartalmaz. Mi, a szerzők a Szigetházban tartott foglalkozásokon már nekikezdünk feleleveníteni a népi játékokat. Jó érzés látni a gyerekeket, milyen buzgón igyekeznek elkészíteni egy-egy játékszert. Igen, mivel ezt ők maguk csinálták, vigyázni is fognak erre a régi-új játéokra.

VARGÁNÉ NAGYFALUSI ILONA

„A honismeret napja” első szegedi rendezvényének szervezői (2007)

„A honismeret napja” rendezvényei

I.

Szegeden elsőként tartották meg 2007. március 24-én „A honismeret napját”, miután a Honismereti Szövetség elnöksége megtette erre vonatkozó felhívását. A Somogyi-könyvtár előcsarnokában négy tárlóban kiállítást rendezett a Csongrád Megyei Honismereti Egyesület, s dr. Blazovich László elnök méltatta az alkalom jelentőségét. A kiállításon láthatók voltak Bél Mátyás művei, hiszen a tudós polihisztor születésnapja volt, s a kötetek mellé helyezett lexikon-szócikk tájékoztatta a nézőket a szervezett helyismereti gyűjtés egyik legelső személyiségének életművéről. A második tárlóban látható volt a kiváló helytörténész, Oltvai Ferenc Bél Mátyás-émlékérme, amely átvezetett a mába és Csongrád megyébe. Kiírták a megyei díjazottak névsorát bemutatva egy-egy művüket. A Honismereti Munkáért Érmét is láthatta a közönség a kitüntetettek nevével együtt. Ide került két alapmű Szeged múltjáról: Reizner János klaszszikus értékű négy kötetes monográfiája (Szeged története, 1899-1900), valamint Blazovich László nívódíjas legújabb összefoglalása (Szeged rövid története, 2005), melynek a Somogyi-könyvtár honlapján digitális változata is van. A harmadik tárlóban a megyében megjelent monográfiákból láthattunk válogatást, a negyedikbe pedig

Móravárosi szakközépiskolások
szakköre a kiállítás megnyitóján

a Honismeret variációit és néhány helyi lapot (Csongrád Megyei Honismereti Híradó, Marosvidék, a mákói kör híradója, a csongrádi évkönyv) helyezték el, és ide került még két CD-rom is.

A kiállítás megrendezése Bogdán Lajos titkár ügyszeretétét dicséri, aki úgy gondolta, hogy ha a Szövetség kezdeményezte a honismeret napját, akkor az induláskor a Csongrád Megyei Honismereti Egyesületnek is csatasorba kell állnia. A Somogyi-könyvtár kiváló partner volt ehhez. Az is hozzájárult a sikerhez, hogy bőven van anyag, tehát sikerült tartalmas kiállítást létrehozni, amely megragadta a könyvtárba látogatók figyelmét. A megnyitón szóba került a folytatás igénye; a könyvtárak és múzeumok a honismeret napján évről évre bemutatathatnák legújabb helyismereti kiadványaikat, új szerzeményeiket, egy-egy tagtársunk pedig bemutatkozhatna a nyilvánosság előtt ezen a napon. Bízhatunk benne, hogy a Szövetség felhívása nyomán a megyei egyesületek, a helyi körök és az egyéni kutatók, gyűjtők ünnepe, tevékenységének számbavétele és ösztönzője lesz ez az emléknap.

K. D.

II.

Ragyogó nyári nap fogadta 2007. június 8-án Pitvaroson a Csongrád Megyei Honismereti Egyesület tagjait, akik a megye különböző településeiről érkeztek a pitvarosi honismerők szíves meghívására. Bogdán Lajos, az egyesület titkára állította össze a rendezvény programját a helyi tagtársak javaslatai alapján. Kemény Lajosné Zsuzsa és Hodák Györgyné Marika szervezték, irányították és végezték az előkészületeket.

A községháza dísztermének hűvösében a honismereti nap fővédnöke, Dénes László polgármester úr köszöntötte a vendégeket. Egy kis hűsítő és ropogós pogácsa után felkerekedett a társaság, hogy a vendégek megtekinthessék a Szlovák Tájház helytörténeti gyűjteményét. Valamennyien megcsodálhattuk az igen gazdag szlovák hagyomány összegyűjtött tárgyait. A gyönyörű, kézzel szőtt terítőket, risselt párnahuzatokat, blúzokat, kötényeket, brokát ünnepi ruhákat. Szinte valamennyien megtologattuk azt a 64 éves babakocsit, melyet Janovszki Pista bácsi kézzel faragott a fiának annak idején. Majd átmentünk Tószeginé Erzsike nénihez, aki háza kapujában fogadott bennünket, és különlegesen sokszínű magángyűjteménye megtekintésére invitált. Miközben a helyi szlovák népelet hagyományainak tárgyi emlékeit és írott dokumentumait nézegettük, Erzsike néni „vízenkőtt” szlovák süteménnyel lepte meg egyesületünk tagjait, és olyan szlovák tájszavakat említett, amelyeket sokan soha nem hallottunk.

A községházára visszatérve elnökünket, dr. Blazovich Lászlót köszöntöttük abból az alkalomból, hogy kiemelkedő helytörténeti kutatómunkájáért, levéltári intézményvezetői és egyetemi oktatói tevékenységéért nemrég megkapta Szeged városának Pro Urbe kitüntetését. Elnökünk köszönetének kifejezése után elmondta kötődését Pitvaroshoz.

Az egyesület „kihelyezett” félévi közgyűlésének az 1947. évi szlovák-magyar lakosságcsere, az áttelepítés szomorú eseményére emlékezés adott némiképp komor hangulatot. A történeti tényeket precízen soroló, érvelve magyarázó dr. Marjanucz László egyetemi tanár tagtársunk előadását áhítatos csöndben hallgattuk. Rendezvényünk, három nap eltéréssel, a csehszlovákiai Gutáról Mezőhegyesre (Pitvaroshoz legközelebb eső vasúti csomópont) érkező első vonat 60. évfordulójára esett. Mindkét – áttelepítéssel érintett – részről tragédiát jelentett a családoknak elválni a szülőföldtől, szomszédoktól, háztól, kerttől, szántótól. A jelenlévők közül többen elmondták családjuknak az áttelepítés következtében ellehetetlenült helyzetét. Az emlékezéseket meghatottan hallgattuk. A szlovák-magyar lakosságcserével kapcsolatos helybeli dokumentumokat is kézről kézre adtuk, a pitvarosiak e témáról szóló írásainak közzétételéről javaslatok, kezdeményezések születtek.

Végül Kovácsné dr. Faltin Erzsébet jogász tagtársunk ismertette a közhasznú egyesületté átalakulás szükségességét és feltételeit, hogy a következő taggyűlésig a döntésre a felkészülést segítse. Majd titkárunk, Bogdán Lajos lezárta a taggyűlés hivatalos részét. A vendéglátók szíves kínálásával a szlovák borovicska pálinka, a házi készítésű mandulalikőr és a hagyományos szilvapálinka alapozta meg a további jóízű beszélgetést. Az asztalokon az igen csípős házikolbászból készített szendvicsek illatoztak, a főtt házi sonka és a puha zsíros kenyér – lila hagymával és pirospaprikával megszórva – gyorsan fogyott. A finom foszlós mazsolás kalács, a szilvalekváros és diós sütemények sem sokáig díszlegetek az asztalon. Örültünk egymásnak, kifejeztük, milyen jó érzés találkozni más vidékeken lakó honfitársainkkal. A Honismereti Egyesület tagjaiként kitárul a világ előttünk, számtalan barátra, ismerősre lelünk, és a jövőben is számíthatunk egymásra.

Lassan bealkonyodott. A házigazdák még búcsúzóul meglepték az egyesület tagjait egy-egy szép ajándécsomaggal, amelyben Komoly Pál „Pitvarosi tanulmányok” című kötete és Pitvaros község zsebtérképe, valamint egy kézműves virágalkotás volt, ami a mindannyiunkat összekapcsoló honismereti érdeklődés és a szeretet ékes szimbóluma. Köszönjük szépen kedves vendéglátóinknak, akik a pitvarosi honismereti nap megszervezésében még közreműködtek: Bertáné Katika iskolaigazgatónak, Bucskóné Erikának, Dénes Lászlóné Pötyi óvónőnek, Kalmár Edit tagtársunknak, Kiss Antónia könyvtárosnak, Kocsis Pál és felesége, Zsuzsa pedagógusoknak, Kovácsné dr. Faltin Erzsébet tagtársunknak, Mészáros Julianna virágkötő mesternek, Rigóné Szabó Erzsike pedagógusnak, Tószegi Gyuláné Erzsike néninek.

KEMÉNY LAJOSNÉ

III.

Március 24-e Magyarországon „A honismeret napja”. Csongrád megyének ezt az ünnepi rendezvényét 2008-ban Makón, a József Attila Gimnázium diákjainak Helytörténeti Köre szervezte meg. A Csongrád Megyei Honismereti Egyesület programjában nagy jelentősége volt a mozgalom ünnepnapjának. A megye különböző településeiről érkező egyesületi tagok délután 3 órakor találkoztak az Espersit-ház előtt (képünkön), ahol dr. Tóth Ferenc helytörténész, József Attila kutató várta őket. Szakavatott, élményszerű vezetésével ismerkedtek meg a vendégek a költő diákeveit, szárnybontogatásait és pártfogóit bemutató irodalmi múzeum kitűnő kiállításával.

Ezt követően átsétáltak – a város főterével is ismerkedve – a József Attila Gimnázium épületébe, ahol a Helytörténeti Kör diákjai fogadták őket. Az ünnepi rendezvényre a város honismereti tevékenység iránt érdeklődő polgárait is meghívták. Martinuszné Korom Gabriella igazgatóhelyettes asszonynak és a Megyei Honismereti Egyesület elnökének rövid köszöntője után a fiatalok üdvözölték a megjelenteket. A makói József Attila Gimnázium Helytörténeti Köre vezetőjének és tagjainak nevében szeretettel köszöntötték a Honismereti Szövetség titkárát, Bartha Éva asszonyt, aki Budapestről érkezett erre az ünnepi eseményre, a Csongrád Megyei Honismereti Egyesület elnökét, dr. Blazovich Lászlót és az Egyesület tagjait, a Makói Honismereti Kör vezetőjét, dr. Forgó Istvánt és a Kör tagjait, valamint minden kedves érdeklődőt. Az ünnepi műsorban először Bél Mátyásra emlékeztek, aki sokoldalú tevékenységével, a lokális történelem szisztematikus kutatásával, kutatási eredményeinek rendszerezésével és ismertetésével a honismereti mozgalom számára példát adott.

Bél Mátyás (képünkön) nemcsak a 18. századi magyar tudományosság leguniverzálisabb szelleme, hanem a korra jellemző polihisztor iskolának egyik legkiemelkedőbb képviselője, Magyarország és Európa szellemi életének ékessége is volt. A berlini, olmützi, londoni, jénai, szentpétervári tudományos akadémia még életében tagjává választotta. Élete során a legkülönbözőbb tudományágakban alkotott, a helytörténet, agrártörténet, egyháztörténet, irodalomtörténet mellett a nyelvészet, a pedagógia, a földrajz, a néprajz, a teológia terén is kiemelkedő a munkássága. 1684. március 24-én született a Zólyom vármegyei Ocsován. Apja Bél Mátyás mészáros, anyja a veszprémi származású Cseszneki Erzsébet. Tanulmányait Losoncon kezdte, Alsósztrégován, Besztercebányán folytatta, majd a pozsonyi evangélikus líceumba került. Tanult a pápai református főiskolán,

ahonnan Halleba ment tanulni, 1704-1707 között teológiával, orvostudománnyal és állattannal foglalkozott. Pályája kezdetén pedagógusként és lelkészként dolgozott. Bergenben gimnáziumi igazgató, Besztercebányán segédlelkész, majd a gimnázium rektora volt. 1714-től a pozsonyi evangélikus gimnázium rektora. Öt év múlva a pozsonyi evangélikus egyház első lelkészévé választották, harminc évig viselte ezt a tisztséget. Mint pedagógus messze előremutató új elveket vezetett be, a pozsonyi evangélikus líceum számára szervezeti és fegyelmi szabályzatot dolgozott ki. A tantárgyak között nagyobb teret adott a természettudományos ismereteknek. A vegyi anyagok vizsgálatára különleges készüléket szerkesztett. Tankönyveket írt és íratott, módszertani utasításokat kidolgozott hozzájuk. A szemléltető, kísérletező oktatás úttörője volt. Tantervei, módszerei korszerűsítették az egész oktatási rendszert. Sokat tett a magyar irodalmi nyelv művelése terén is. Újrafordította és stílusosan egységesítette a Károli-féle biblia egyes újszövetségi részeit, 1717-ben ki is adta, megadva ezzel a bibliafordítás mai formáját. A magyar nyelv helyes elsajátításának segítésére „mintaagrammatikát” készített. A hazai germanisztikának is megalapozója volt német nyelvtanával. Mint filológus elsőként tanulmányozta tudományos alaposággal a rovásírást.

Bél Mátyás különösen maradandót alkotott a történelem és a földrajztudomány terén. Leghíresebb, ma is forrásértékű fő műve a „Notitia Hungariae Novae Historico Geographica...”, amelynek kötetei vármegyénként adtak részletes ismertetést az országról. A történeti és földrajzi szemléletet sajátosan ötvözve meglehetősen modern szemléletű leírást adott a táj, a környezet, a történelem és az ember kölcsönhatásairól. Közel két évtizedes, rendkívül gondos, óriási anyaggyűjtő munka alapozta meg a mű elkészítését. Tevékenységét Batthyány József kalocsai érsek és Pálffy Miklós kancellár is támogatta. III. Károly császár anyagi támogatást adott a mű megjelenítéséhez, sőt Bél Mátyást nemesi rangra emelte. XII. Klement pápa elismerésként Bél arcképével ellátott arany érdemrendet adományozott neki az I. kötet megjelenése után, 1736-ban. 1749-ig, a tudós haláláig a Notitia... anyagának mintegy harmada – 10 vármegye leírása – jelent meg nyomtatásban Mikoviny Sámuel térképeivel, nagyobb része – 38 vármegye leírása, körülbelül tízezer oldal – kéziratban maradt. Az örökösöktől Batthyány érsek vette meg, de szállítás közben a kézirat egy része a Dunába esett, így részben használhatatlanná vált. A megmaradt részek az esztergomi káptalani és a budapesti Széchényi könyvtár birtokában találhatók. Életművének gazdagságára jellemző, hogy 1718-ban ő vetette fel elsőként egy hazai tudós társaság megalakításának gondolatát, az ő javaslatára jelent meg 1721-től az első hazai időszakos hetilap, a *Nova Posoniensia*, amelynek elsődleges célja az oktatás segítése volt. Korra haladó tudományos ismereteinek birtokában legfőbb feladatának az itt élő népek közös kulturális emelkedésének szolgálatát tartotta. Horányi Elek „Memoria Hungarorum” című tudománytörténeti lexikonjában mintegy száz lapon át méltatta Bél Mátyás munkásságát. Hazai elismerését jelezte, hogy halála után nevét a Magnum decus Hungariae, azaz Magyarország nagy díszé megtisztelő jelzővel együtt emlegették.

Honismereti mozgalmunk Bél Mátyás tiszteletére a nevére elnevezett díjjal tünteti ki a honismereti munkában kiemelkedő tevékenységet folytató személyeket, és születésnapja – március 24. – a Honismereti Szövetség javaslatára a honismeret országos napja lett. A Csongrád Megyei Honismereti Egyesület ezen a napon programjával e kiemelkedő tudósra emlékezett, és itt Makón a helytörténeti kutatások legis-

mertebb és legeredményesebb, egyben legszerényebb művelőjét, dr. Tóth Ferencet köszöntötte abból az alkalomból, hogy betöltötte 80. életévét.

A továbbiakban a vendégek a gimnázium helytörténeti körének zenés-irodalmi műsorát hallgatták meg (képünkön), amelyet hazáról, a magyarságról szóló versekből állított össze Pál Lászlóné Szabó Zsuzsanna, a kör vezetője, az ünnepi program szervezője. Bartók Béla „Este a székelyeknél” című művét klarinéton Török Zoltán adta elő. Szébbnél szebb versek szólaltak meg a műsorban, a hazaszeretet mindmegannyi gyönyörű vallomása. Juhász Gyula „Magyar táj, magyar ecsettel”, Radnóti Miklós „Nem tudhatom...”, Szabó Lőrinc „Hazám”, Rónay György „Tavasza elé”, Madách Imre „Nem féltetek hazám!”, Sajó Sándor „Magyarnak lenni”, Kosztolányi Dezső „Hazafiság”. Hajdú Mihály „Magyar pásztordalok” című művének II. tételét fuvolán Banyó Enikő játszotta. A „Magyarország az én hazám” kezdetű gyimesi népdalt csodálatosan énekelte Kreisch Zsuzsanna. Végül a korondi táncokból játszott részlet zárta be a szívet melegítő hangulatú összeállítást, amelyet klarinéton ismét Török Zoltán adott elő nagy elismerést aratva. A verseket Baranyi Andrea, Hős Adrienn, Paku Evelin, Csentes Krisztina, Szócs Anett, Vízi Róbert és Banyó Enikő mondták el.

A színvonalas, lélekemelő gondolati tartalmú előadás után a honismeret és helytörténet iránt érdeklődők megtekintették az aulában a Helytörténeti Kör tanulói által gyűjtött régi tárgyakból és dokumentumokból erre az alkalomra összeállított kiállítást (lásd felső képünkön) és a különböző tantárgyakból az iskolai alkotópályázatra készült munkákat. A Helytörténeti Kör vezetője bemutatta az érdeklődőknek az épület második emeletén a gimnázium könyvtárát, az iskolamúzeumot, majd az első emeleten a József Attila tanteremben Vajnai János művész-tanárnak a költő életútjához kapcsolódó rajzaiból álló állandó kiállítását, az Ady és Széchenyi nevét viselő tantermet, a rajz szaktantermet. Az iskola bejárása után a Rendezvényteremben szíves vendéglátással egybefűzött kellemes beszélgetéssel zárult ez a szép nap.

A makói Árkadia Rádió a műsorról felvételt készített, és a rendezvényt szervező Pál Lászlónéval készített beszélgetést a következő héten sugározta is.

PÁL LÁSZLÓNÉ SZABÓ ZSUZSANNA

IV.

2009. március 20-án délután a Csongrád Megyei Honismereti Egyesület harmadik alkalommal emlékezett meg „A honismeret napja”-ról. 2007-ben Bogdán Lajos és dr. Szerdahelyi Péterné állított össze kiállítást az ünnep tiszteletére a Somogyi-könyvtárban. 2008-ban Makón, a József Attila Gimnáziumban Pál Lászlóné és az iskola helytörténeti körének rendezésében ünnepeltünk. Az idei év programja is igazán színvonalasan, szemléletesen és sokszínűen sikerült. A program helyszíne a Szeged-Móravárosi Szakközép- és Szakiskola épülete, szervezője Gergelyné Bodó Mária tanárnő, egyesületünk elnökségi tagja volt. Bevezetőként Szabó Gábor igazgatóhelyettes köszöntötte az egyesület tagjait. Örömet fejezte ki, hogy egy civil egyesület látogatott el az iskolájukba, amelyet pár mondattal be is mutatott. Jelenlétével megtisztelte az ünnepi ülést Miskolczi János igazgatóhelyettes is. Gergelyné Bodó Mária baráti hangú köszöntője után következett az iskola tanulóinak műsora.

Elsőként Bél Mátyásnak, a magyarországi helytörténetírás atyjának életét ismertette az iskola egyik diákja. Majd az előző héten március 15-e tiszteletére előadott műsort játszották el a tanulók. (Fenti képeinken a műsor három szereplőjét láthatjuk.) Jeleneteket adtak elő Szeged 1848-49-es eseményeiből. Az előadás közben a vetítővászonon láthatuk Szeged már 1848-49-ben is álló épületeit: a Városházát, a várat, a Korda-házát, a Zsótér-házát, a Kárász-házát, a Bauernfeid-házát egykor, és a helyén épült új épület fotóit. Korda János nemzetőr ezredes, és Ósztrovszky József alezredes arcképét is bemutatták. A dalárda, amelyet a fiúkórus alkotott, a „Jól van dolga...”, a „Kossuth Lajos táborában”, a „Kossuth Lajos azt izente” és a „Föl-föl vitézek” kezdetű dalokat énekelte jól hallhatóan lendületes, férfias stílusban. Felhangzott Kossuth híres toborzó beszéde: „Szegednek népe, nemzetem büszkesége ...”, a megszemélyesítő tanuló nagy beleéléssel jelenítette meg a szónokot. Kossuthal együtt harsogta a többi diák az eskü szövegét.

A műsor után iskolalátogatásra indultunk. Megtekintettük Mészáros Mihály „Ifjúsunkás” című szobrát és a Kiss Jenő által készített Móra-mellszobrot. Az intézmény folyosóján kis néprajzi gyűjteményt rendeztek be a tanulók által összegyűjtött régiségekből. A Honismereti Egyesület tagjai nagy örömmel nézték ezt a kiállítást,

követendő példának tartják más iskolák számára is. Láttunk néhány igazi ritkaságot: például a tanoncok szakrajzait tartalmazó könyvet az 1890-es évek elejéről. Az iskola főépülete eredetileg ideggyógyintézet volt, itt halt meg Juhász Gyula. Az ő emléktábláját is megnéztük az udvaron. Bodó Ferenc műszaki tanár kalauzolásával megnéztük az épületgépészeti, a vegyészeti és az elektrotechnikai laborokat, valamint a Viessmann-labort. Szakmailag nem értünk ezekhez a dolgokhoz, de Bodó Ferenc lelkesedése, kitartása jó példa mindannyiunk számára. Jó látni, hogy nem csak a Honismereti Egyesület tagjai között vannak munkájukat hivatásként végző pedagógusok.

Az ünnepi műsor és az intézmény bejárása után zsíros kenyér mellett beszélgettünk még sokáig. Köszönjük Gergelyné Bodó Máriának, hogy megszervezte ezt a szép, ünnepi délutánt, a kedves vendéglátást és a szereplő diákoknak a színvonalas előadást. Úgy láttuk, mindannyian szívvel-lélekkel készültek a honismeret napjára.

VARGÁNÉ NAGYFALUSI ILONA

V.

Miután 2007-ben a Honismereti Szövetség március 24-ét, Bél Mátyás születésnapját a honismeret napjának nyilvánította Magyarországon, a Csongrád Megyei Honismereti Egyesület immáron negyedik alkalommal a hódmezővásárhelyi levéltárban ünnepelte meg tagjaival és az érdeklődőkkel együtt ezt a jeles napot 2010. március 26-án. A honismeret napjának megyei rendezvényére a Csongrád Megyei Honismereti Egyesület két évtizedét bemutató kiállítást tervezett az elnökség, amelyhez az anyaggyűjtés már januárban megkezdődött. A körlevél nyomán régi újságcikkekkel, meghívókkal, fényképekkel, oklevelekkel, néprajzi gyűjtőpályázatokkal, szakköri naplókcal, megőrzött jegyzőkönyvekkel, kitüntetésekkel, honismereti szakkörökben, táborokban készített kézműves termékekkel, könyvekkel segítették a kiállítás anyagának összegyűjtését. (Képünkön lent.) A kiállítás anyagához személyes tárgyaikkal a következő egyesületi tagok járultak hozzá: Blazovich László, Bogdán Lajos, Endrész Erzsébet, Gergelyné Bodó Mária, Lőkös Sándorné, Marjanucz László, Molnárné Ferenecz Valéria, Nagyfalusi Istvánné, Ősz Károly, Pál Lászlóné Szabó Zsuzsanna, Siket István László (a Makói Honismereti Kör tagja), Vargáné Nagyfalusi Ilona, Veszelinov Dánielné. Gyűjtőmunkájuk és felajánlásuk nélkül nem születhetett volna meg a négy nagy tárlót megtöltő anyag.

A kiállítást *Pál Lászlóné Szabó Zsuzsanna* tervezte és rendezte meg a nála összegyűlt anyagokból. Nemcsak a tárgyak csoportokba sorolása, elrendezése nem volt egyszerű, hanem az sem, hogy a vásárhelyi levéltár majdnem kör alakú, de viszonylag kisméretű, üvegfalú termében úgy sikerüljön elhelyezni mindent,

Részlet a kiállításból

hogyan látványosan, ugyanakkor logikusan tagolt egységekben, sokrétűen mutassa be az egyesület honismereti életét. Nehézséget jelentett még az is, hogy úgymond távirányítással kellett rendeznie a kiállítást, mivel lakhelye és munkája Makóhoz kötötte őt. Nagyszerű munkatársakat nyert azonban a kiállítás anyagainak felhelyezéséhez. Varsányi Attila levéltár-igazgató minden technikai segítséget megadott, biztosított nyolc nagyméretű álló paravánt, rájuk rögzíthető nagy kartonokkal, négy nagy, zárható üvegtetejű tárlót, asztalt a helytörténeti könyvek gyűjteményének. A táblók témáit számítógépen összeállító rendező elektronikusan átküldött sok-sok anyagát fogadta, kinyomtatta, a hiányzó képeket beszerezte, minden, a távolságból adódó problémát megoldott, és kitűnően együttműködött nemcsak a rendezővel, hanem az elképzeléseket az anyagok felhelyezésével, a tárgyak elrendezésével megvalósító, a táblók egységes feliratait elkészítő Ormos Zsuzsanna rajztanárnővel és Lőkös Sándorné fotográfussal is, aki a fotók kivitelezésében is jelentős segítséget nyújtott.

A Csongrád Megyei Honismereti Egyesület közel két évtizedes munkáját átfogó kiállítás nyolc táblán az egyesület megalakulását, alapító tagjait, életének eseménytörténetét, jelentős honismereti munkát végző nagy egyéniségeit, rendezvényeit, az országos szövetséggel való kapcsolatát mutatta be. Továbbá a Csongrád megye területén működő, kiemelkedő tevékenysége révén ismertté vált honismereti körökről, a honismereti mozgalomba már régi időktől fogva gyűjtőmunkájukkal bekapcsolódott személyek által létrehozott és gondozott honismereti gyűjteményekről, valamint az egyesületnek más civil szervezetekkel kialakított kapcsolatairól adott színes, széles spektrumú áttekintést. A tárlókban pedig látványos elrendezésben az összegyűjtött tárgyi emlékek kaptak helyet. A kiállítás érdekes színfoltját képezték Bogdán Lajos könyvgyűjteményének helytörténettel kapcsolatos, a szerzők által dedikált kötetei.

A kiállítást a megyéből és a megyén túlról is szép számban érkezett vendégek előtt *Blazovich László*, a Csongrád Megyei Honismereti Egyesület elnöke nyitotta meg. Elmondta, hogy a honismeret napjára a legméltóbb emlékezés az, hogy végigtekintve tevékenységünkön, észrevevessük annak szépségeit, értékeit. Röviden ismertette az egyesület megalakulásának körülményeit, az egyesület történetét, felvázolta a kiállítás koncepcióját, méltatta a nagy egyéniségek szerepét a hagyományápolásban. Felhívta a figyelmet az országos szövetséggel való kapcsolat fontosságára, amelynek szervezésében a honismereti továbbképzés is minden évben megvalósul. Kiemelte a megyei honismereti körök működésének jelentőségét, elismeréssel szólt azok értékes munkájáról, akik a nehezebbé vált körülmények között is honismereti diáktáborokat működtetnek nyaranta településükön. A honismereti gyűjteményekről szólva méltatta azokat, akik létrehozásukban közreműködtek, és gondozásukat ma is szívügyüknek tekintik. Köszöntőjében megemlékezett azokról a civil szervezeti kapcsolatainkról, amelyek a közös érdeklődési terület, a lokális kulturális, történelmi és néprajzi hagyományok kutatásának talaján keletkeztek, és válhatnak szorosabbá.

Az ünnepélyes megnyitó után a népes közönség nagy érdeklődéssel tekintette meg a kiállítás anyagát, majd a rendezvény felolvasó üléssel folytatódott, amelyet *Marjanucz László* vezetett le. Az első részben a Csongrád megyei honismereti mozgalom néhány kiemelkedő személyiségéről ismertették az előadók kutató munkájuk eredményeit. *Blazovich László* Oltvai Ferenc életpályáját és munkásságát, *Georgiádes Ildikó* Dudás Lajos honismereti tevékenységét, *Bogdán Lajos* Szigeti György gyűjtőmunkáját, *Szűcs Judit* Nyíri Antal tudományos eredményeit, *Pál Lászlóné Szabó Zsuzsanna* „Egy jeles makói helytörténész tanár” címmel egykori történelemtanárának, Buzás Lászlónak jelentőségét méltatta. *Vargáné Nagyfalusi Ilona* „Múltak krónikása voltam én” címmel emlékezett Asztalos P. Kálmánra. *Bogdán Lajosnak* Komoly Kochan Pálról a Honismeret folyóiratban megjelent írását a pitvarosi honismereti kör nevében Kemény Lajosné olvasta fel.

A felolvasó konferencia második részében a honismereti élet színeiből és formáiból hallhattak válogatást az érdeklődők. *Marjanucz László* a Csongrád megyei honismereti diáktáborok történetéről adott színes összefoglalót, *Nagyfalusi Istvánné* a csanádpalotai honismereti mozgalom kezdeteiről, kibontakozásáról és mai eredményeiről szólt, *Gergelyné Bodó Mária* a SZISZSI Szeged-Móravárosi Tagintézményében általa vezetett honismereti kör módszertani tapasztalatairól tájékoztatott, *Vargáné Nagyfalusi Ilona* az apátfalvai Szigetházban folyó hagyományápolás szépségeit és eredményeit foglalta össze, *Kovács Judit* a maroslelei helytörténeti, néprajzi kutatások helyzetéről tartott előadást. Végül a Csongrád Megyei Honismereti Egyesület régiós kapcsolatairól *Károlyi Attila* beszélt, majd házigazdaként *Varsányi Attila* a hódmezővásárhelyi Szeremlei Társaság történetét és működését ismertette.

Marjanucz László az előadásokat és a szervezést megköszönve jelezte, hogy a következő évben az egyesület megalakulásának 20. évfordulójára szánt jubileumi kötet-

nek alapjait és részeit képezik az itt elhangzott előadások. A jól sikerült rendezvény az egyesületi tagok és a vendégek kellemes beszélgetésével zárult. Felvetődött annak a gondolata is, hogy a kiállítást vándorkiállítás formájában a megye több helyén is be lehetne mutatni, ennek megvalósítására azonban az anyagi, technikai, szállítási, védelmi, kivitelezési gondok miatt a feltételeket az egyesület nem tudta biztosítani. A kiállítás egy hónapig volt megtekinthető a vásárhelyi levéltárban, azután tablóanyagát az egyesület szegedi központjában tároltuk, a kiállított tárgyakat, dokumentumokat tulajdonosaiknak köszönetünk kifejezésével visszaadtuk.

PÁL LÁSZLÓNÉ SZABÓ ZSUZSANNA

VI.

A Csongrád Megyei Honismereti Egyesület megalakulásának 20. évében a honismeret napjának megünneplését 2011. március 25-ére, Szegedre terveztük. A tavalyi jó tapasztalatok és a Honismereti Szövetség ajánlása alapján ebben az évben is előadói konferenciára gondoltunk. Mivel egyesületünknek több fiatal tagja van, őket kértük fel arra, hogy tudományos kutatási témáik közül választva, tartsanak előadást, ezzel lehetőséget teremtettünk arra, hogy az egyesületen belül jobban megismerhesük őket, hiszen nem hosszú ideje léptek tagjaink sorába. A fiatalok fele örömmel vállalta a szereplést, lelkesen és alaposan készült erre az alkalomra.

A Csongrád Megyei Honismereti Egyesület megyei honismeret napjának ünnepi rendezvényére a Dugonics András Piarista Gimnázium dísztermében került sor. A vendéglátó szerepében *Károlyi Attila* igazgatóhelyettes köszöntötte az egyesületi tagokat és a vendégeket, néhány szóval bemutatta iskoláját, majd felhívta a figyelmet a díszterem két oldalán felállított tartalmas, szépen kivitelezett kiállításra, amely a szegedi piarista iskola újraalapításának történetét és az azóta eltelt két évtized jelentős eseményeit mutatta be. A kiállítás a piarista gimnázium helytörténeti körének munkáját dicséri. E bevezetőt követően a Honismereti Szövetség tavaly megválasztott elnöke, *Debreczeni-Droppán Béla* köszöntötte az egyesület tagjait, méltatta Bél Mátyásnak, a magyarországi honismereti mozgalom megindítójának érdemeit, szólt a mai honismereti munka jelentőségéről, a fiatalok mozgalomba bevonásának szükségességéről, a megújulás lehetőségeiről. A Honismeret c. folyóirat népszerűsítése és terjesztése az egyik legjobb módszer a honismereti tevékenység és szervezeti kereteinek megismertetésére, ezért kérte egyesületünk segítségét ebben. Kiemelte, hogy nagy örömmel érkezett Szegedre, hogy megismerje egyesületünk munkáját, és várakozással tekint a fiatal előadók kutatási eredményeinek bemutatása elé. Ezután *Marjanucz László*, egyesületünk alelnöke vette át a szót. Honismeret napi köszöntője után leve-

Fodor Péter előadása

zette az ennek a napnak a programjába beépített rövid közgyűlést, amelynek résztvevői az egyesületi közhasznúsági és az ellenőrzési bizottsági jelentéseinek elfogadása után végre az ifjú helytörténészek előadásainak szentelhették figyelmüket.

Elsőként *Fodor Péter*, a csongrádi Tari László Múzeum fiatal történész-muzeológusa, Csongrád népességének változásait elemezte az első, 1784-es népszámlálástól napjainkig, kivetített képanyaggal szépen illusztrálva mondanivalóját. Másodikként *iff. Pintér István*, a szegedi egyetem történelem szakos hallgatója a Habsburg Birodalom és a Magyar Királyság újkori kormányzati rendszeréről készített diplomamunkájának néhány kérdését fejtette ki. Szülei már gyermekként bevonták őt a helytörténeti-honismereti munkába, az ifjúsági és felnőtt honismereti akadémiáknak rendszeres résztvevőjeként egyesületünk tagjai már ismerik őt, és nagy érdeklődéssel figyelik szárnybontogatását. *Tarkó Gábor* fiatal történelemtanár-helytörténész, társszervezetünknek, a Mezőhegyesi Város- és Környezetvédő Egyesületnek a képviselőjében kapott meghívást konferenciánkra. „Menedéke volt a szökevényeknek és börtöne a hazafiaknak” Mezőhegyes 1848-49-ben című előadásával szép sikert aratott, közvetlen előadói stílusa is hamar megnyerte a hallgatóságot. Igen érdekes témát választott egyesületünk egyik új tagja, Rotár Krisztina, a szegedi egyetem történész PhD-hallgatója, a Csongrád Megyei Levéltár munkatársa. Román történészek nemzetiségi kérdésekkel kapcsolatos megítélését vizsgálta előadásában főként a 19. század közepének, második felének időszakában (1848-1869). Elemzése, érvelése egyetértő elismerést keltett. Kis szünet után *Forgó Géza*, a makói József Attila Múzeum könyvtáros-muzeológusa „Egy makói mérnök a Tisza-szabályozás munkálataiban címmel” Herrich Károly életét és sikeres pályafutását mutatta be, kitérve a folyószabályozás hasznos és negatív következményeire, e kérdés máig élő problematikájának néhány alapvető tényezőjét is elemezte. A következő előadásban *Varsányi Attila*, a Csongrád Megyei Levéltár történész-főlevéltárosa – doktori disszertációjának sikeres megvédése előtt néhány nappal – az első önálló vásárhelyi főispán hányattatásait vázolta fel kitűnő előadói kvalitásokkal, nagy sikert aratva. *Miklós Péter* (képünkön jobbra), a szegedi Móra Ferenc Múzeum történész-muzeológusa ez alkalommal helyi iro-

dalmi témát választott, Radnóti Miklós szegedi éveiről beszélt kiválóan összefogott előadásában. A téma nagyszerű ismerője, hiszen nemrég tanulmánykötetet szerkesztett Radnóti Miklósról és költészetéről „Surranva kell most élned itt” címmel (2009, Szeged). *Kovács Judit*, Maroslelén élő, Makón tanító, frissen végzett magyar-néprajz szakos tanár (képünkön) „Lai-kus oltárszolgálat Maroslelén a 20. század 30-40-es éveitől napjainkig” című előadását néprajzból írt diplomamunkája alapján készítette el. Tartalmas, többek számára sok új ismerettel szolgáló összefoglalója megérdemelt tapsot aratott.

A konferencia végén Lipták Dániel népi hegedű- oktató tanár szólt a Mester Tanoda népzenei gyűjtéséről, a népi hangszeres és énekes képzés rendszeréről, amely a Dugonics András Piarista Gimnáziumban évek óta sikeresen folyik. Tanítványa, Miklós Balázs hegedűkísérettel előadott éneke hangulatos zárást adott a honismeret napja szép rendezvényének.

A honismereti nap közönségének egy része a szegedi Piarista Gimnáziumban

Marjanucz László alelnök összefoglalójában kifejezte köszönetét az előadóknak, és örömmel állapította meg, hogy egyesületünk tartalmas, jól szervezett programmal újabb lépést tett a megye honismerőinek összetartására, szellemi gyarapítására.

PÁL LÁSZLÓNÉ SZABÓ ZSUZSANNA

Csongrád megyeiek a honismereti vetélkedőkön

Az első megyei honismereti verseny

A Csongrád Megyei Honismereti Egyesület és Csongrád város önkormányzata 2009. április 17-én Csongrádon rendezte meg az első Csongrád megyei honismereti versenyt általános iskolásoknak. A verseny gondolatát *Georgiádes Ildikó*, a Csongrádi Levéltár igazgatója vetette fel. Az ötlet kiváló, hiszen nagy szükség van arra, hogy az általános iskolákban néhány éve megjelent hon- és népismeret tantárgyból is versenyen mérhessék össze tudásukat a legjobbak, és a játékos akadályverseny során napjainkra már-már elfeledett népi szokásokkal, tevékenységekkel a gyakorlatban is megismerkedhessen a 10-14 éves korosztály. A verseny a diákok, szülők, nagyszülők figyelmét is fölhívja a tantárgyra és a honismereti témákra.

A verseny megvalósítója a csongrádi *Rostáné Hajdú Erzsébet* tanárnő volt, aki a csongrádi történelemtanári munkaközösség tagjaival együtt találta ki a feladatokat, és a kollégák segítették a verseny lebonyolításában. Magától értetődő módon a verseny helyszíne Csongrád volt. Igen szerencsés ez, hiszen megyénk valamikori megyeszékhelye lett a színhely, amely szinte sugározza a régmúlt emlékeit, hagyományait.

A versenyzők és felkészítő tanáraik Csongrád városát is megismerhették, hiszen a város más-más pontjain voltak a vetélkedő helyszínei. A Művelődési Központ dísztermében, a városi könyvtárban, a Síp Utcai Általános Iskolában, a Tari László Múzeumban és a Galériában. Mindenképpen szerencsés ötlet volt, hogy a közintézmények lettek egy-egy feladat helyszínei. A Művelődési Ház nagytermében kerülhetett sor az előzetes feladatok, egy-egy népszokás bemutatására Losoncziné Szentandrás Erzsébet zsűritag előtt. Az iskola egyik termébe konyhai felszereléseket, eszközöket vittek külső helyszínről, a gyerekek a régi ételek elkészítését ismerhették meg játékosan Cseri Gábor igazgató úr segítségével.

A múzeum maga is nagy élmény volt. A környék életét, a tiszai halászatot, Ellés monostort mutatták be a tárlók, és a gyerekek nagy öröme magá dr. Szűcs Judit igazgatónő és Gergelyné Bodó Mária tanárnő vezette őket. (Képünkön.) A Galériában Pál Lászlóné tanárnő hagyományos ételek elkészítéséről érdeklődött egy-egy kérdéssor kitöltésével, Labádi Lajos

A makói József Attila Gimnázium 5/a osztályának győztes csapata szüreti táncjelenettel készült a vetélkedőre. A csapat tagjai: Békési Bella, Naár Irisz, Rajos Jázmin, Borka Gergő és Orosz Levente. Felkészítő tanáruk: Szilágyi Réka. (Fotó: Fekete Imre)

levéltáros pedig a paraszti család munkamegosztásáról. Ezen a helyszínen helyi népdalt és néptáncot is tanulhattak a csapatok Varga Zsuzsannától és Georgiádes Mártától. A Csemegi Károly Könyvtár és Információs Központban Horváth Varga Margit igazgatónő a népi öltözködésről kérdezte a gyerekeket.

A Rostáné Hajdú Erzsébet által szervezett versenyt támogatta a Csongrád megyei önkormányzat, Bedő Tamás, Csongrád város polgármestere és Csongrád városa; a polgármesteri hivatal humánpolitikai osztálya és vezetője, Diószegi Franciska; dr. Blazovich László, aki a Csongrád Megyei Honismereti Egyesület elnökeként a zsűri élén állt, a szegedi, hódmezővásárhelyi, szentesi és a csongrádi levéltárak, az Oppidum Csongrád Alapítvány és a Cartográfia Könyvkiadó.

Blazovich professzor úr találó megfogalmazása szerint a verseny összes résztvevője első lett ezen a vetélkedőn, hiszen ez az első megyei honismereti vetélkedő. A jövő évi versenyzők csak másodíkok lehetnek már. Az 5-6. osztályos kis versenyzők a megye városaiból sereglettek Csongrádra. A makói József Attila Gimnáziumból, a Csongrádi Általános Iskolából, a Deszki Általános Iskolából, a szegedi Béke Utcai Általános Iskolából, a szentesi Deák Ferenc Általános Iskolából, a szentesi Damjanich János Általános Iskolából, a szentesi Klauzál Gábor Általános Iskolából, a csongrádi Batsányi János Gimnázium és Szakközépiskolából, és a csanyteleki Szent László Általános Iskolából. A résztvevő csapatok iskolái utaztatták a diákokat, és biztosították a felkészítő tanárok jelenlétét. A felkészítő tanárok időt, energiát követelő áldozatos munkát végeztek, amikor a csapatokat felkészítették a versenyre, hogy diákjaik nagy tudással vehessenek részt azon, ezzel is emelve a verseny színvonalát.

A sok új ismeret kis birtokosai és a rendezvény vendégei a verseny után kemény tarhonyát és csörögefánkot ebédelhettek. Többen azzal búcsúztak, hogy jövőre is jönnek a második honismereti vetélkedőre. Egy kiválóan megrendezett, élményekben gazdag és jó hangulatú verseny részesei lehettünk.

GERGELYNÉ BODÓ MÁRIA

A második megyei honismereti verseny

Már hagyományosnak mondható, hiszen 2010. április 16-án második alkalommal rendezték meg Csongrádon a megyei honismereti vetélkedőt. A verseny forgószínpadszerűen lezajló akadályverseny, melynek célja ezeréves megyénk helytörténeti értékeinek, az itt élő emberek életmódjának, mesterségeinek megismerése, hagyományainak ápolása, mottója „Tiszán innen - Dunán túl.”

Három témakör köré épült a 2010. évi vetélkedő: a szüret, a halászat, a kubikos életmód bemutatása. Előzetes feladatként minden csapatnak tablót kellett készítenie, csasztuskát írnia, és egy – a témákhoz illő – népdalt megtanulnia és előadnia. Mivel Csongrád és Csanád megye ebben az évben ünnepelte ezeréves évfordulóját, a tanulók megyetörténeti keresztrejtvényt is kaptak feladatul. A megmérettetés a Városi Galéria, a Csemegi Károly Könyvtár, a Tari László Múzeum és a Síp utcai iskola épületében hét állomáson játszódtott le.

A versenyt Bedő Tamás, Csongrád város polgármestere, országgyűlési képviselő nyitotta meg (lásd fenti képünkön, Fekete Imre felvételén). Diószegi Franciska, a humánpolitika iroda vezetője és dr. Blazovich László, a Csongrád Megyei Honismereti Egyesület elnöke méltatta a részvételt és a honismeret fontosságát. A megnyitón fellépett a Röpiülj páva népdalkör, amelynek énekműsorát citera és népi hangszerek gazdagították. Rostáné Hajdú Erzsébet, a csongrádi kistérségi történelem munkaközösség vezetője ismertette a programot. Az állomásokon érdekes, tanulságos, jelentős tudást igénylő rejtvényeket, totókat, feladatlapokat kaptak a gyerekek. A megye nyolc általános iskolájának 5-6. osztályos tanulóiból álló tíz csapata mérte össze tudását.

A következő eredmények születtek. Az 1. helyezett a makói József Attila Gimnázium „Vas5láb” csapata. Tagjai: Joó Dávid, Kékesi Enikő, Rácz Polla, Tokai Dóra, Tóth Roberta, felkészítő tanáruk: Szilágyi Réka. (Lásd róluk Fekete Imre felvételét a következő oldalon). 2. helyezett lett a makói József Attila Gimnázium „Szüretelők”

csapata, tagjai: Békési Bella, Borka Gergő, Naár Irisz, Orosz Levente, Rajos Jázmin, felkészítő tanáruk: Szilágyi Réka. 3. lett a csongrádi Piroskavárosi Általános Iskola „Bandagazdák” csapata. Tagjai: Járó Ádám, Kapusi Réka, Lantos Angéla, Németh Adrienn, Tábíth Gábor, felkészítő tanáruk: Farkas Márta. A 4. helyen végzett a kiszombori Dózsa György Általános Iskola „Tudorkák” csapata, tagjai: Bíró Sámuel, Horváth Enikő, Gecse Bence, Ju-

hász Brigitta, Veréb Csenge, felkészítő tanáruk: Endrész Erzsébet. 5. lett a felgyői László Gyula Általános Iskola „Kubikosbanda” csapata. Tagjai: Baktai Áron, Harangozó Máté, Lajos Csenge, Ormándi Levente, Pap Andrea, felkészítő tanáruk: Szepesi - Tábíth Anita. 6. A Makói Általános Iskola és Alapfokú Művészetoktatási Intézmény és Logopédiai Intézet Bartók Béla Tagintézményének „Virágváros lányai” csapata, tagjai: Busa Boglárka, Janik Anetta, Kotroczó Kinga, Sipos Hajnalka, Török Kitty, felkészítő tanáruk: Kovács Mária. 7. A csongrádi Batsányi János Gimnázium „Fecskék” csapata, tagjai: Gaudi Boglárka, Ormos Petra, Pozsár Fanni, Sarusi-Kis Adél, Tóth Szimonetta, felkészítő tanáruk: Forgóné Hajdú Erika. 8. A szegedi Béke utcai Általános Iskola „Szegedi boszorkányok” csapata. Tagjai: Cicelszki Ivett, Dudovits Boglárka, Gergely Mariann, Márkus Csenge, Visnyei Violetta, felkészítő tanáruk: Hegedűsné Gera Éva. 9. A kiszombori Dózsa György Általános Iskola „Tudós törpék” csapata. Tagjai: Bihari Lehel, Horváth Petra, Imre András, Kis Boglárka, Debreczeni Anna, felkészítő tanáruk: Prónai Éva. 10. A csongrádi Kossuth Lajos Általános Iskola „Szőlőfürtök” csapata. Tagjai: Banka Roxána, Bendik Elizabet Hanna, Lévai Boglárka, Tóth Helga, Vincze Virág, felkészítő tanáruk: Jámbori Zsuzsanna.

Minden elismerést megérdemeltek az első három helyen díjazott csapatok és felkészítő tanáraik, hangsúlyozva, hogy nemcsak a helyezés, hanem a részvétel is fontos. Minden csapat értékes könyvcsomagot, Csongrád hagyományait bemutató DVD-t, mézeskalács szőlőfürtöt és fa emléklakettet vihetett haza, amelyet Licsicsányi István helytörténész, fafaragó, a Magyar Kultúra Lovagja készített, és a Feketevárat ábrázolja. Ezen kívül a Honismeret folyóirat egyéves előfizetésével gyarapodtak a csapatok iskolái, amelyet a Csongrád Megyei Honismereti Egyesület jutalmaként kaptak eredményes honismereti nevelőmunkájukért. A versenyzőket az eredményhirdetés után népi étellel vendégelték meg: paprikás krumplival és tejes pitével.

A verseny fő támogatói: Csongrád Megyei Közgyűlés, Csongrád Megyei Honismereti Egyesület, Csongrád Város Önkormányzata, Csemegi Károly Könyvtár, Tari

Az egyik állomáshelyen halászeszközök között. Állomásvezető: Georgiádes Ildikó

László Múzeum, Városi Galéria, Szentesi Levéltár, Virág-varázs, valamint a segítő mesteremberek. Köszönet illeti ezeket a szervezeteket és intézményeket a támogatásért, a szervezőket, a történelem munkaközösség tagjait a verseny megrendezéséért, hiszen nagyszerű napot töltött el együtt ötven kisdíák a megye különböző településeiről, ezeréves megyénkről helytörténeti, honismereti tudásukat gyarapítva.

ROSTÁNÉ HAJDÚ ERZSÉBET

A harmadik megyei honismereti verseny

2011. április 8-án immáron harmadik alkalommal rendeztük meg Csongrádon megyei honismereti versenyünket. Ezúttal „A malomtól a kenyérig” címmel hirdettünk vetélkedőt. Felhívásunkban a kenyérsütés és a malmok témakörében gondolkodtunk, és szerettük volna beépíteni, kihasználni Csongrád néprajzi értékeit, gyűjteményeit. Az elmúlt két évben a város központjában rendeztük vetélkedőnket, de idén a gazdag helytörténeti gyűjteménnyel rendelkező Gr. Széchenyi István Általános Iskola mellett döntöttünk. Előzetes feladatként tabló és menetlevél készítést írtunk ki a csapatok számára. 13 csapat jelentkezett, ami bizonyította, hogy a gyerekek érdeklődnek a hagyományok iránt. A versenyen hét állomáson adhattak felkészültségükről tanúbizonyságot a diákok, érdekes és hasznos előadásokkal összekapcsolva. A verseny végére az általuk dagasztott kenyér finom illata az egész iskolát átjárta. Az értékelés ideje alatt a csapatok közösen malomlátogatáson vettek részt. Szoros versenyben, de megérdemelten a helyi Ének-Zenei Általános Iskola és a Batsányi János Gimnázium csapata holtversenyben végzett az élen. Minden résztvevő csapat értékes könyvcsomagokkal, egyéves *Honismeret* folyóirat előfizetéssel és igazi csongrádi kenyérrel gazdagodva térhetett haza.

ROSTÁNÉ HAJDÚ ERZSÉBET

Csongrád megyeiek az országos művelődéstörténeti vetélkedőkön

A Honismereti Szövetség, a Magyar Nemzeti Múzeum és a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma által a Kárpát-medencei középiskolás korosztály számára meghirdetett történelem-művelődéstörténeti vetélkedők célját kitűnően foglalta össze Bartha Éva, a Honismereti Szövetség titkára egyik írásában: „A Honismereti Szövetség, amely hosszú évtizedek óta fonja, szövi és erősíti a nemzettudat sokat tépdesett és koptatott szálait, megkülönböztetett jelentőséget tulajdonít annak, hogy a magyar fiatalság megértse és megérezze: a kereszténység felvétele, az államalapítás és első királyunk megkoronázása milyen erőt adó eszmeiséget hagyott ránk. Ezt a célt szolgálta az 1993–1996-ban megrendezett *Emese álma - Mítosz és történelem* című művelődéstörténeti vetélkedőnk is, amikor a honfoglalás korának ismeretanyagát és szellemiségét elevenítettük fel a fiatalok számára vonzó formában, s ugyanezért hirdettük meg az 1999. esztendő végén a „*Felkelt a napunk...*” címűt is, amelynek sikere minden várakozást felülmúlt. Határainkon innen és túl, középiskolás diákok ezrei jelentkeztek felhívásunkra, s Révkomáromtól Csíkszeredáig és Soprontól Szegedig töretlen lelkesedéssel vettek részt – tanáraikkal együtt – a háromfordulós vetélkedőn.”¹

A Honismereti Szövetség jelentős történelmi évfordulókhoz kapcsolódva az 1993 és 2005 közötti időszakban több felmenő rendszerű vetélkedőt szervezett középiskolások részére: 1993 és 1996 között az *Emese álma* vetélkedő témája a honfoglalás, az államalapítás és az Árpád-házi királyok kora volt, 1998-ban a *Márciusi ifjak* elnevezésű versenynek az 1848-as márciusi forradalom és az 1848–1849. évi szabadságharc évfordulójára való emlékezés adott aktualitást. 2000-ben a *Felkelt a napunk* vetélkedő Szent István koráról gyarapította a diákok tudását, 2002-ben a Széchényi Könyvtár alapításának a 200. évfordulóján művelődéstörténetünk, kultúránk kiemelkedő értékei - a múzeumok, a levéltárak és a könyvtárak - kaptak értékhozó jelentőségükhöz méltó hangsúlyt A *tudás forrásairól* szóló versenyen. 2005-ben a függetlenségünkért vívott nagy küzdelem, a Rákóczi-szabadságharc volt a témája a *Hős Rákóczi népe* vetélkedőnek.

A rendkívül népszerű vetélkedősorozatok nemcsak az iskolás korosztály, hanem a szülők és nagyszülők, valamint a támogató felnőttek sokaságának érdeklődését is nemzetünk legjelentősebb történelmi időszakai és művelődéstörténeti értékei felé fordították, lehetőséget teremtve a nemzeti összefogásra ezen értékek jobb megismerésének és ápolásának érdekében. Kiemelten fontos, hogy az ifjúság jelentős része érzelmileg is közelebb került nemzetünk történelmi múltjának fényes időszakaihoz és művelődési kincseihez, miközben megtapasztalta, hogyan kell kutatni, felfedezni, és alkotó módon a saját mindennapi életének részévé tenni azokat. Nagyon fontos volt, hogy a fiatalok a vetélkedők feladatainak megoldásai során sokkal jobban megismerték lakóhelyük, szűkebb és tágabb régiójuk történetét, kulturális emlékeit, életmódját az adott korszakokban, ami erősítette kötődésüket, gyökereiket, identitásukat.

¹ Bartha Éva–Halász Péter: „Felkelt a napunk” Beszámoló a millenniumi vetélkedőről. In: Honismeret, 2000/6.

A Honismereti Szövetség jelentős történelmi évfordulókhoz kapcsolódó vetélkedőin a három főből álló csapatoknak először feladatfüzetet kellett megoldaniuk, amit megyei szóbeli vetélkedő követett. A vetélkedők Csongrád megyei fordulóit egyesületünk rendezte meg. A szervezésben kiemelkedő szerepet játszott rendkívül lelkes és alapos munkájával Bogdán Lajos, egyesületünk titkára, akinek jelentős része volt abban, hogy Csongrád megyében mindig sok jól felkészült csapat szerepelt ezeken a vetélkedőkön. A Honismereti Szövetség minden diáknak és tanárnak emléklappal ismerte el eredményes részvételét a vetélkedőkön. Egyesületünk is minden évben egy-egy helytörténeti, néprajzi kiadvánnyal jutalmazta a résztvevőket. Mindez azoknak az intézményeknek volt köszönhető, amelyek könyvadományaikkal hozzájárultak a tudás elismeréséhez.

A legjobb teljesítményt nyújtott csapatok a megyei fordulókból a területi döntőbe, onnan pedig az országos döntőbe jutottak. A Csongrád megyei résztvevő csapatok eredményességét az is tükrözi, hogy mindegyik vetélkedőn dobogós helyezéseket értek el a területi döntőkön, és csaknem minden alkalommal bejutott egy-két csapatunk az országos döntőbe is.

1993 és 1996 között évente megszervezett *Emese álma* vetélkedőn a megyei forduló írásbeli feladatlapjait Gergelyné Bodó Mária javította ki, a zsűrit dr. Blazovich László, dr. Marjanucz László, dr. Molnárné Ferenczy Valéria, Vecsernyés János, dr. Kopasz Filoméla alkotta. A megyei döntőkön a játékvezetés nehéz feladatát Gergelyné Bodó Mária és Vargáné Nagyfalusi Ilona vállalták. Egyesületünk akkori tagjai közül felkészítő tanárként Károlyi Attila működött közre. A szegedi Dugonics András Piarista Gimnázium tanulói: Csóka Balázs, Erős Gábor, Kun Attila 1995-ben a békéscsabai területi döntő résztvevői voltak, 1996-ban Both Gergely, Miklós Péter, Pintér Olivér az országos döntőbe is bejutottak. 1996-ban Csongrád megyéből az *Emese álma* vetélkedő országos döntőjében 12. helyen végzett a makói József Attila Gimnázium Babarczi Dóra, Hordós Zsuzsanna, Pallagi Róbert összeállítású csapata, felkészülésüket Pál Lászlóné Szabó Zsuzsanna segítette. (Lásd képünket!)

1998-ban *Márciusi ifjak* címmel az 1848–1849. évi forradalom és szabadságharc 150. évfordulója tiszteletére szerveztek versenyt. Eredményes felkészítő munkát végeztek ekkor Károlyi Attila, Gergelyné Bodó Mária és Pál Lászlóné Szabó Zsuzsanna,

akinek a csapata a kecskeméti területi döntőn 2. helyezést ért. A makói József Attila Gimnázium csapatának tagjai: Börcsök Adrienn, Kocsis Gabriella, Szőnyi Ferenc. 1998-ban a szegedi Dugonics András Piarista Gimnázium Károlyi Attila által felkészített csapata is szépen szerepelt a kecskeméti területi döntőn.

2000-ben *Felkelt a napunk* versenyen Szent Istvánra és korára emlékeztek a vetélkedő résztvevői. A szegedi Dugonics András Piarista Gimnázium csapata, amelynek felkészítő tanára Károlyi Attila volt, ért el országos 2. helyezést: Kerekes Gellért, Láng Zoltán, Piros Adorján Zsolt. A Szegeden megrendezett megyei döntőn Pál Lászlóné Szabó Zsuzsanna három csapata közül kettő került a területi döntőbe, közülük az egyik a területi döntőn 3. helyezett lett, mindössze egyetlen ponttal lemaradva az országos döntőbe jutásról. A csapat tagjai: Herczeg Barna, Rója Gergő, Venczel Márk ekkor még csak 9. osztályos diákok voltak. (Képünkön fent jobbra.) A zsűri elnöke a megyei döntőn dr. Blazovich László, a játékvezető Gergelyné Bodó Mária volt, akinek a Szeged-Móravárosi Szakközépiskolai csapatai a megyei fordulókön rendszeresen részt vettek, s diákjait eredményesen készítette fel a vetélkedőkre. A zsűri tagjai voltak még Vargáné Nagyfalusi Ilona és dr. Ősz Károly is.

2002-ben a Széchényi Könyvtár alapításának 200. évfordulóján a vetélkedő *A tudás forrásai* címmel a levéltárak, könyvtárak és a múzeumok kincseire hívta fel a figyelmet. A megyei fordulón játékvezető ismét Gergelyné Bodó Mária volt. Pál Lászlóné Szabó Zsuzsanna csapata a Szolnokon megrendezett területi fordulón szépen szerepelt, 3. helyezést ért el. A csapat tagjai: Szabó Erika, Rotár Annamária, Szirovicsa Petra voltak.

2005-ben *Hős Rákóczi népe* címmel a Rákóczi-szabadságharc időszakát kellett a diákoknak kitűnően megismerniük. Ebben az évben a makói József Attila Gimnázium csapatai nyerték a megyei döntőt (képünkön jobbra lent), felkészítő tanáruk Pál Lászlóné Szabó Zsuzsanna volt, akinek három csapata jutott a területi fordulóra, ezért ott Rákóczi Ferenc-érem elismerést kapott. A makói József Attila Gimnázium

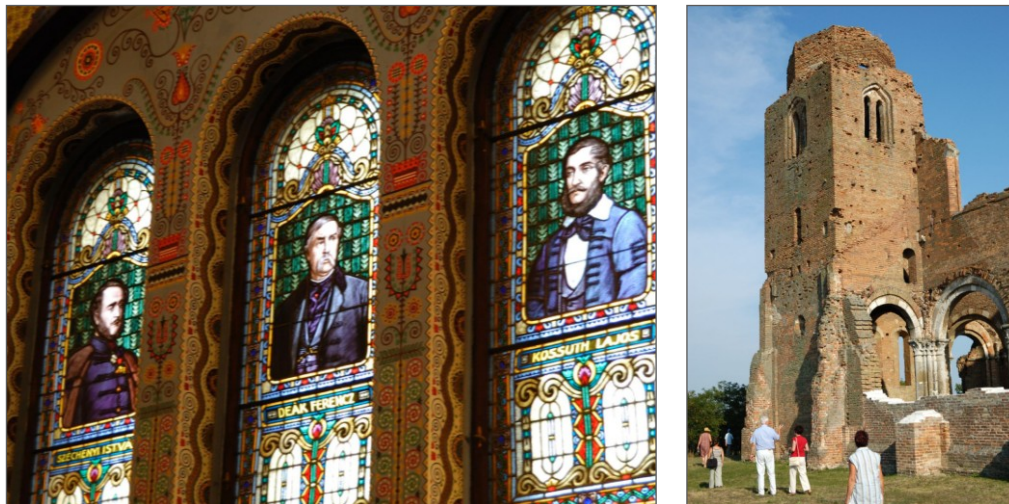
Makóiak a sárospataki döntőn és a jutalomúton

országos döntőbe jutott csapata a rendkívül színvonalas döntőn 97 %-os teljesítménnyel, holtverseny után a 3. helyezést érte el. A dobogós csapat egyik diákja, Kovács Judit, ma egyesületünk tagja, csapattársaival, Kocsis Zoltánnal és Török Zoltánnal a rendkívül erős mezőnyben kiváló teljesítményükkel – tanárnőjünkkel együtt – a Honismereti Szövetség szervezésében Rákóczi Ferenc nyomában járó ötnapos utazást nyertek. Bartha Évának, a Honismereti Szövetség titkárának a vezetésével élményekben gazdag programon vehettek részt a többi dobogós csapattal és felkészítő tanárikaikkal együtt, felfedező utakon járva a Rákóczi-emlékhelyeken. (Képünkön jobbra fönt.)

E nagyszerű események és eredmények összekovácsolták a nemzeti múltunk és történelmünk iránt érdeklődő csoportokat, életre szóló élménnyé vált a fiatalok számára a vetélkedés izgalma és szépsége, mindig emlékezhetnek a felkészülés és a versenyek során kapott hasznos ismeretekre, a jóízű barátkozásokra, s az elért teljesítmény feletti megelégedettségre, a nagyszerű szellemi tornára. A fiatalok kedvüket lelték a tartalmas és kreatív történelmi szerepjátékokban, s át tudták élni és érezni múltunk jeles személyiségeinek érzelmi- és gondolatvilágát. „A számos segítő, támogató intézmény, szervezet és magánszemély közreműködésével megvalósított vetélkedő legfőbb tanulsága, hogy a fiatalság nagyon is érdeklődik a tartalmas, fantáziáját megmozgató és megragadó feladatok iránt. A vetélkedő sikere azt bizonyította, hogy a különböző alapítványok és intézmények anyagi támogatása a civil társadalomban olyan szellemi és mentális energiákat képes felszabadítani és mobilizálni, amelyek nagyságrendjükben jóval meghaladják a pénzben kifejezhető és elszámolható tételeket.”²

PÁL LÁSZLÓNÉ SZABÓ ZSUZSANNA

² Bartha Éva–Halász Péter: „Felkelt a napunk...”Beszámoló a millenniumi vetélkedőről. In: Honismeret, 2000/6.

A Csongrád Megyei Honismereti Egyesület tanulmányútjai

Délvidéki tanulmányutunkról

A Csongrád Megyei Honismereti Egyesület és a hódmezővásárhelyi Szeremlei Társaság közös tanulmányutat szervezett a Délvidékre. A programot a Szeremlei Társaság tagja, Farkas Ferenc állította össze. A közel ötvenfős társaság, melyben a megye minden nagyobb városa és több kisebb települése képviseltette magát, 2007. augusztus 9-én indult útnak. A vajdasági városok közül Szabadkán és Zentán álltunk meg. A Csongrád Megyei Levéltár az 1970-es évek elejétől szoros baráti- és munkakapcsolatot ápol e két város levéltárával.

Szabadkán Mészáros Zoltán levéltáros kollégánk a szecessziós stílusban épült városháza kapujában várt minket. A Komor Marcell és Jakab Dezső által tervezett épület hűen tükrözi az épület építtetőinek célját, a város gazdagságának érzékeltetését. (Képünkön balra fent.) A városháza épületében található városi múzeum állandó kiállítása a várost, a gdanski múzeum vendégkiállítása a horvát etnikai csoportként számon tartott bunyevácok életét mutatta be. Az épület és a kiállítások megtekintése után Stevan Mačkovič levéltár-igazgató köszöntött és látott vendégül bennünket. A kis pihenő után a levéltár raktárait tekintettük meg. Itt őrzik Szabadka szabad királyi város legrégebbi írásos emlékeit. Mészáros Zoltán levéltáros kalauzolásával a városközpontban tett séta során láthattuk a magyar építőművészet remekeit. Közéjük tartozik a város zsinagógája, melyet a Szeged által építendő zsinagóga terveinek elkészítésére meghirdetett pályázat második helyezettjének terve alapján építettek fel.

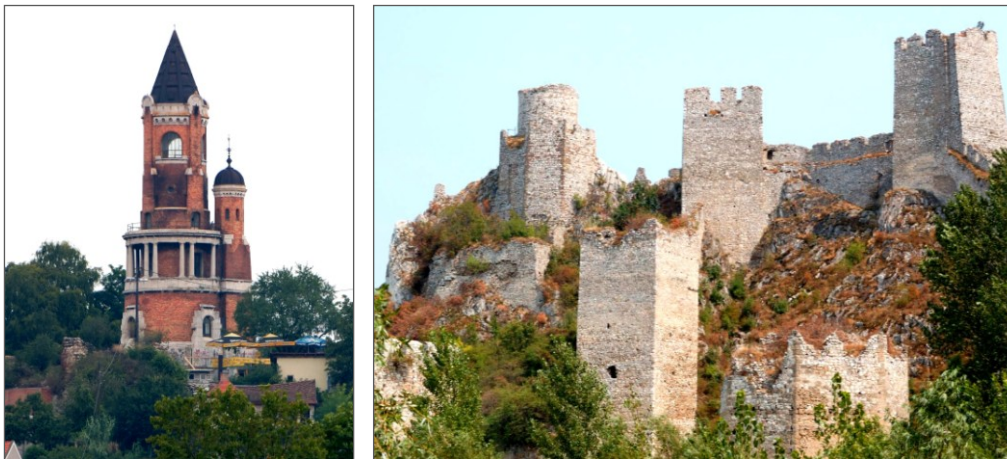
Zentán a városi múzeum régészeti kiállítását és a felújítás alatt álló néprajzi gyűjteményt Pejín Attila muzeológus ismertette meg velünk. Fodor István levéltár igazgató az évtizedek óta tartó barátság örömeivel fogadott bennünket. A városháza bemutatása és a toronyból a város panorámájának megtekintése után kísértáltunk a Tisza partjára. Itt áll Dudás Sándor topolyai születésű, ma Csongrádon élő szobrászművész „Révész” című szobra. Az alkotást 2006-ban a két államelnök avatta fel. A zentai csata emlékének 255 évvel később állított emlékmű parkjában búcsúztunk Fodor Istvántól.

Adán és Óbecsén átutazva Labádi Lajos főlevéltáros emlékezett meg azokról a Csongrád megyei '48-as nemzetőrökről, akiket a délvidéki lázadástól és a szerb betöréstől félve az első mozgósítást követően Becsére vezényeltek. A szántóföld közepén, napraforgók és kukoricatáblák között pillantottuk meg az aracsi bencés monostor romjait. Az *aracsi templom* ma búcsújáró hely. (Lásd az előző oldalon lévő képen, jobbra fent.) A kőtemplomról Ormos Zsuzsanna tanárnő beszélt, dr. Blazovich László levéltár-igazgató a bencések életét elevenítette meg. Elemér egykor Kiss Ernő, 1849. október 6-án kivégzett magyar tábornok családi birtoka volt. A templom szentélye alatti családi kriptában halála után 23 évvel helyezték végleg örök nyugalomra. A vörös márványtábla megkoszorúzása után Gilicze János levéltáros és prof. dr. Blazovich László levéltár-igazgató emlékezett meg Kiss Ernőről.

Késő este értünk Nagybecskerek-Muzslyára. Az Emmausz fiúkollégiumban Sándor diakónus atya várt bennünket nagy szeretettel és meleg vacsorával. A vacsora után csongrádi kadarka mellett beszélgettünk, nótáztunk. Mire a szalézi plébánia templomának harangja elütötte az éjjeli tizenkét órát, elcsendesedett minden. A reggelit követően Nagybecskerekre indultunk. Az egykori Torontál vármegye házáat kívülről, a Nepomuki Szent János Székesegyházat belülről is megcsodálhattuk.

Torontálvásárhelyen Kollinger Ilona, a Pipacs Nőegylet vezetője és az egylet tagjai vártak bennünket. Torontálvásárhely Hódmezővásárhely testvértelepülése 1794-ben hódmezővásárhelyi, makói, szentesi és gyomai református családok betelepítésével alakult község. A Pipacs Nőegylet hagyomány-őrző tevékenységének bemutatásakor megtudtuk, hogy a hímző körben helyi hímzés-mintával hímzik a kézimunkákat (képünkön), és hagyományos módon készítik a híres lakodalmi csigatésztát. A külön tárlóban elhelyezett, kézimunka kiállításokról elhozott díjakat büszkén mutatták. A kékszoba berendezését a hagyományos torontálvásárhelyi hím-

A belgrádi Hunyadi-torony és Galambóc vára

zésekkel és az alkalmi viseletet bemutató babákkal nemrég helyezték ide. A település helytörténeti múzeumát Széchenyi Jolán tanítónő, egyben a múzeum megalapítója, nagy szeretettel mutatta be, megismertetve velünk a község néprajzi értékeit. A község református templomába már Baloghi András polgármester úr is átkísért bennünket. Búcsúzáskor visszavárolag és az otthoniakat is üdvözölve köszöntek el tőlünk.

Belgrádba indultunk, ahol Kollinger Valéria, az ott tanuló torontálvásárhelyi diáklány várt bennünket. Zimonyban, amely már összeolvadt Belgráddal, és annak városrészét alkotja, hajóra szálltunk, és a Duna vizéről csodáltuk meg az 1896-ban épült emlékművet, amit Hunyadi-toronyként ismerünk. A hajóról a várba indultunk, és megkoszorúztuk a Hunyadi-emlékkövet, mely két nyelven hirdeti Hunyadi János győzelmét a török felett. A koszorúzás után szemerkélő esőben tettünk sétát a várban.

Az estét már Székelykeven töltöttük. Dani Ernő és Erdősi Loc Valéria várt bennünket. Az elkövetkezendő két éjszakára magyar családoknál szállásoltak el bennünket. A vacsora után szállásadóink bemutatták a községet, meséltek a terveikről és az igyekezetről, mely lehetővé teszi, hogy egyre több vendég látogasson el ide, és ismerje meg Székelykevét. Vendégszeretetüknek köszönhetően született meg az a Dani Ernő és Erdősi Loc Valéria által gyűjtött és szerkesztett szakácskönyv is, mely a hagyományos székelykevei ételek mellett tartalmazza azon étek receptjeit is, amelyeket az ott megforduló vendégek különösen kedveltek.

Reggel Trimcic Nelli székelykevei tanítónő kíséretében indultunk a dunai határvonal védváraihoz. Szendrő vára védvár és királyi vár is volt egyben. A Duna partjára épült hatalmas várból már csak a belső vár és 25 várfallal összekötött terjedelmes bástya maradt meg. Galambóc várát a Duna-parti úton közelítettük meg. A Duna itt lassan tóvá szélesedik, és a távolból kirajzolódnak a vízből kiemelkedő és meredeken fölfelé törő vár megmaradt romjai. Csodálatos látvány. Galambóc Dunába benyúló bástyáján Mayer tanár úr tolmácsolásában hallgattuk meg Arany János: Rozgonyiné

Partifecskék odúi a delibláti homoksivatagban

című balladáját. A csoport kívánságának eleget téve, útban a delibláti homokbuckák fel „Farkas tanár úr Posarevacban megállva engedélyt kért, hogy megnézhessünk egy ortodox templomot. Így lettünk részesei egy orthodox esküvő szertartásának.

Az utolsó nap első állomása Pétervárad volt. A péterváradi erődbe felsétálva először a helytörténeti múzeumot néztük meg, majd a Ludwig bástyáról tekintettünk a városra. A több mint 15 éven keresztül épült katakombákból, melyeknek hossza 16 kilométer, mi csak egy kis részt jártunk be, de a föld alatti katonai folyosórendszer jelentőségéről, kialakításáról sok mindent megtudtunk idegenvezetőinktől.

A Szerémség boráról is híres városában Karlócán, a karlócai béke helyszínén emelt „béke templomát”, a Miasszonyunk kápolnát néztük meg. A Karlócán élő és 1876 óta szőlőtermeléssel, valamint borkészítéssel foglalkozó Kiś család borát nemcsak a helyszínen kóstolhattuk meg, hanem a gusztusos címkével ellátott palackokat meg is vásárolhattuk, bizonyítva az itthoniaknak, hogy a Fruska Gora dombjain termelt szőlő nedve még most is méltó jó híréhez.

Köszönet illeti Farkas Ferenc tanár urat a megismétlésre érdemes út megszervezéséért, az idegenvezetésért és tolmácsolásért, és ahogyan Ő fogalmazott, az újonnan kötött barátságokért, amelynek ápolásáért már mi vagyunk a felelősek. Ludányi Tivadar autóbuszvezetőnk kedvességével, segítőkészségével tette még kellemesebbé a kirándulást. Az egyesület tanulmányútja a Csongrád Megyei Önkormányzat támogatásával valósult meg.

GEORGIÁDES ILDIKÓ

Egyesületi tagjaink kirándulása Kárpátaljára

A 2007 nyarán tett, élményekben gazdag délvidéki kirándulás után ismét felvetődött egyesületünkben egy nyári csoportos út gondolata. Ezúttal Kárpátalja magyar történelmi és kulturális emlékhelyeit szerettük volna megismerni, az ott élő magyarsággal közvetlen kapcsolatba kerülni, mai életüket, törekvésüket megtapasztalni. Utunk szervezésével ismét Farkas Ferencet, vásárhelyi nyugalmazott tanárt, idegenvezetőt és idegenforgalmi menedzsert bíztuk meg, aki ismét örömmel vállalta a csoport vezetését, mondván, szíve mindig is erősen kötődött Kárpátaljához. A Csongrád Megyei Honismereti Egyesület tagjain kívül még főleg szegedi, csongrádi, szentesi, vásárhelyi, makói barátok, családtagok, ismerősök jelentkeztek erre a szép programra. Utazásunk 2009. július 31. és augusztus 3. között zajlott le autóbusszal.

Tudtuk, hogy Kárpátalja egyik legfontosabb értékét az a táj jelenti, amelyen a magyar történelem kezdetét vette a Kárpát-medencében. A táj szépsége, az erdős Kárpátok is lenyűgöző élményt jelent. Varázslatos tájak, történelmi emlékek, nemzetiségi és vallási sokszínűség, hagyományos vendégszeretet – Kárpátalján mindez együtt található meg. Kárpátalja nem csak nyáron csodálatos. Lenyűgöző látványt nyújt már tavasszal is, a zöld különböző árnyalataiban pompázó hegyoldalakon sűrű sötétzöld foltokban szinte feketéllik a fenyves, a magasabb tetőkön, csúcsokon a még összefüggő felületen a napsütésben szikrázik a hó. Bővizűek a patakok, gyönyörűek a vizesések. Ősszel aranyló - vörös színárnyalatokban „lángolnak” a hegyoldalak.¹

¹ www.karpatalja.hu

A magyarság ezen a tájon mintegy 200 000 lélekkel van jelen, de itt élnek velük barátságban és sorsközösségben a görög katolikus ruszinok is, akiket egykor magyar oroszoknak neveztek, és egyben ők voltak a leghűségesebb nemzet – a gens fidelissima.² Ha erre a vidékre gondoltunk, elsősorban Beregszász, Ungvár, Munkács, de mindenekelőtt Verecke jutott eszünkbe. A Rákócziak földje, a kurucok vonulása. A 20. században a politika adta-vette ezt a vidéket. Hat imperiumváltást könnyen fölsorolhatunk. Lakóit pedig vitték, hol Auschwitzba, hol Vorkutára.³ Ma egyre jobb hírek érkeznek Kárpátaljáról. A rendszerváltás, ha ellentmondásokkal is, de megtörtént. Magyar emlékművek állnak, épülnek. Egész Ukrajna Európa felé tekint, nyitja kapuit a gazdaságnak, a kultúrának, a turisztikának. Sok helyen beindult a falusi vendéglátás. Kirándulásunk alkalmával mi is ezt vesszük igénybe, jelezte csoportunk vezetője.

Az első napon Makóról fél 6-kor indult az autóbusz, Szegedről 6 órakor tovább, majd Hódmezővásárhelyen fél 7-kor vette fel a csoport tagjait, Szentesről 7-kor indultunk a hosszú útra Orosháza, Békéscsaba, Debrecen érintésével. A hangulat nagyszerű volt, a régi ismerősök közös élményeiket idézték fel, de amint északabbi tájakra értünk, vezetőnk és a földrajzi, történelmi, kultúrtörténeti ismeretekben bővelkedő utastársaink egyre gyakrabban ragadták magukhoz a busz mikrofonját, hogy megosszák a többiekkel a tudnivalókat, hogy mindenki kellő felkészültségek birtokában türelmetlenül várja már a látnivalókat.

Útközben megtudtuk, hogy Kárpátalja Ukrajna nyugati részének egyik területe (megyeje), területe: 12,8 ezer km². Lakossága 12.900 ezer fő, ebből 157 ezer magyar nemzetiségű. Székhelye: Ungvár. Jelentősebb települései: Munkács, Beregszász, Huszt, Szolyva, Rahó, Técső. A Kárpát-medence észak-keleti szélén a Beszkidék, keletről a Máramarosi-havasok, délről a Tisza felső szakasza, nyugatról pedig az Ung völgye határolja. Tájai rendkívül változatosak, sík alföldi részek, folyópartok, de a Kárpátok magas hegységei is megtalálhatók itt. Itt erednek a Tisza és felső szakaszának mellékfolyói: Tarac, Talabor, Nagyág, Bozsa, Latorca, Ung stb. Hegyei jelentős részét erdő borítja, legelőkkel tarkítva. A sík területeken, illetve szelíd domboldalakon szántóföldek, gyümölcsösök, szőlők változatos képe fogadja az utazókat. A régészeti leletek alapján bizonyítható a lankásabb vidék megtelepültsége már az őskorban is, halomsírok, földvárak tanúsítják ezt a honfoglalásig. Kárpátalja területéhez kötődik a honfoglalás, a Rákóczi-szabadságharc, de jó néhány további ismert és kevésbé ismert esemény helyszíne is. A magyar államalapítás idején az északkeleti irányba vezető hadi és kereskedelmi útvonal védelme tudatosan szervezett településrendszert alakított ki, előttük a lakatlan erdős gyepűvidékkel. Ez a történelmi Borsova, Ung később Ugocsa, Bereg, majd Máramaros vármegye területe volt. A tatárjárás után kővárak rendszere épült itt. A mohácsi vész, majd Magyarország három részre szakadása

² Farkas Ferenc közlése.

³ Farkas Ferenc közlése.

után erre a vidékre is nehéz idők jöttek. A királyi Magyarország és az erdélyi fejedelemség határvidékeként a terület többször cserélt gazdát. Thököly Imre hadjárata is érintette az országrészt majd történelmi esemény volt Zrínyi Ilona hősiek magatartása Munkácson, amikor három éven át (1686-1689) dacolt a császári ostromokkal A XVIII., majd a XIX. század, de főként az 1867-es kiegyezést követő időszak Kárpátalján is változásokat, fejlődést hozott. Az I. világháborút követően a Csehszlovák Köztársaság egyik tartománya. 1938 novemberében Kárpátalja déli rész az első bécsi döntés értelmében Magyarországhoz került, 1939 márciusában a többi rész is. 1945 júniusában a Szovjetunióhoz csatolták. 1991-től Ukrajnához tartozik.

A vidám sztorikkal fűszerezett tájékoztatók közben gyorsan telt az idő. Első jelentősebb megállónkra Vaján került sor, ahol végre megmozgathattuk a hosszú üléstől elgémberedett tagjainkat, és megcsodálhattuk Vay Ádámnak, II. Rákóczi Ferenc udvari marsalljának a XVI-XVII. század folyamán épült, napjainkra gyönyörűen felújított várkastélyát, (fent balra), amelynek belsejében szépséges faragott bútorzattal berendezett boltozatos helyiségekben nézelődtünk. A II. emelet dísztermének mennyezetén a nikápolyi csatáról festett képre hívták fel a figyelmünket, és megtudtuk, hogy 1711. január 31-én ebben az épületben találkozott a fejedelem a labanc fővezérrel, mielőtt emigrációba indult volna. A kastély szépen gondozott parkjában öröm volt sétálni. A következő élményünk Csaroda román kori templomának, a falusi népi építészet különlegességének megtekintése volt. XIV. századi freskóit 1642-ben levakolták, és hímzésre emlékeztető népi motívumokkal díszítették a falakat. Mögötte XVIII. századi fa harangláb áll. (Fent jobbra.) A műemlék közelében egy kisvendéglőben a helyi híres specialitást, a szilvapálinkát is megkóstoltuk, és beregi keresztszemes hímzésű apróságokat vettünk emlékebe.

Hamarosan átléptük a határt Beregsuránynál, és a hetven százalékban magyar lakosságú Beregszász érintésével a közelben található Beregdédára érkezünk, ahol a szállásunkat és ellátásunkat a falusi vendéglátás európai normáinak megfelelő

körülmények között biztosították a falusi turizmus lehetőségeivel jól élő családi házaknál. Utunk második napján megálltunk Szolyván, hogy tisztelegjünk a sztálinizmus, a „málenkij robot” áldozatainak emlékműve előtt, (képünkön), ahol koszorút helyeztünk el és elénekeltük a magyar himnuszt.

Gyönyörű időben utaztunk a Latorca partján, hallgattuk szakértőink ismertetőit az Árpád vonal második világháborús szerepéről és jelentőségéről. Mindenki nagy izgalommal várta, hogy eljusson utunk egyik fő céljához, a Vereckei-hágóhoz. A parkolóból kellemes sétaúton közelítettük meg a 2008. március idusára elkészült emlékművet. Meghatottan, összeszorult szívvel álltunk hosszú percekig történelmünknek ezen a sorsdöntő helyén. Koszorúnkkal jelöltük látogatásunkat, himnuszunk messze szállt a csodálatosan szép tájon a tisztán ragyogó nap sütésben. (Képünkön jobbra lent.) Meredek, kanyargós úton leereszkedve a völgybe, betértünk a kis Iza faluba, amely kosárfonói termékeivel messze földön híres. Szép tárgyaikból többen is vásároltak otthoni használatra. Ennek a napnak a másik nagy élménye a Huszt romvárához vezető erős emelkedő gyalogos leküzdése volt. A legmagasabb pontról csodálatos panoráma tárult elénk. A várban hunyt el Rhédey Ferenc erdélyi fejedelem 1667-ben, itt kiáltották ki a kurucok 1703-ban Erdély függetlenségét. A szabadságharc végén az osztrákok utolsóként fog-

lalták el a magyar várak közül. 1766-ban leégett, tornya később ledőlt, azóta csak romjai között (lásd képünkön) lehet idézni Kölcsey Ferenc epigrammájának mindenki által ismert sorait:

*Bús düledékeiden, Husztnak romvára megállék,
Csend vala, felleg alól szállt fel az éjjeli hold.
Szél kele most, mint sír szele kél; s a csarnok elontott
Oszlopi közt lebegő rémalak inte felém.
És mond: Honfi, mit ér epedő kebel e romok ormán?
Régi kor árnya felé visszamerengni mit ér?
Messze jövőddel komolyan vess össze jelenkort;
Hass, alkoss, gyarapíts: s a haza fényre derül!*

E hangulat által mélyen érintve lépegettünk lefelé a hegyről. Következő napunk gazdag programja azonban a közeljövő új élményeit kínálta csoportunknak. Kirándulásunk harmadik

napiján láttunk talán a legtöbbet. Továbbra is remek időben kerestük fel a több mint 800 éves gerényi rotundát (képünkön), ahol egyesületünk tagjának, Ormos Zsuzsannának kitűnő művészettörténeti előadása világította meg számunkra ennek a templomnak a történetét, építészeti és művészeti jelentőségét. Elmondta, hogy három olyan rotunda volt a

középkori Magyarországon, amelynek belső tere hat szegmensre van osztva, és ebben rokonságot mutat a kaukázusi örmény templomokkal: Kiszombor, Karcsa és Gerény rotundája. Az eredeti kör alakú rotunda kápolna-templom bizánci stílusban épült. A kapuzat félköríves záródású. A rotunda külső átmérője 8,5 méter, homlokzatát mintás párkány díszíti. Ablakai közül eredeti formájában csak a középső résablak maradt meg, déli ablakait átalakították. A tambur hat egyforma nagyságú ablaka azonban eredeti formájában maradt fenn. Maga a körtemplom téglából épült. A XV. században nyugat felől téglalap alaprajzú hosszúkás helyiséget, észak felől sekrestyét építettek hozzá. Hogy kialakíthassák diadalívét, nyugati fülkét áttörték. A templom nyugati kapuja, akárcsak a nemrég feltárt, majd befalazott északi kapu, gótikus, csúcsíves. A templomhajó nyeregterével fedett nyugati végén barokk stílusú huszártorony áll. Vasárnap lévén részesei lehettünk egy görög-katolikus szertartású misének is, miközben jól megismerhettük a gyönyörű templombelsőt. A gerényi templomot páratlan művészi értékű freskók díszítik, melyeket 1360 körül festettek, mégpedig egységes ikonográfiai rendszer szerint. A freskókat Drugeth György Ung megyei főispán, országbíró megrendelésére festették, valószínűleg itáliai iskolázottsággal rendelkező művészek.

Hucul ház és fatemplom az ungvári skanzenban

Gerényről Ungvár felé vezetett utunk. A város nevezetességeinek megtekintése számtalan magyar irodalmi és történelmi kötődést idézett fel bennünk. A Petőfi szobor, a város régi és új főterének megtekintése, bepillantás a görög-katolikus székesegyházba, a várban tett séta, a gazdag néprajzi, történelmi anyag, a kiemelkedő relikvia - Báthory István díszkardjának - említése csak egy-egy villanás az elraktározott élményekből. A vár melletti skanzen a népi építészet páratlanul gazdag gyűjteménye. Bejárása előtt – erőnket gyarapítandó – megízleltük a helyi kvaszt, majd mintegy másfél-két órát bolyongtunk, elragadtatással szemlélve a fatemplomokat, a régi hucul és magyar házakat és azok népi életmódra utaló, nagyon egyszerű, de minden tekintetben praktikus berendezési tárgyait, a különleges és jellegzetes formájú kazlakat, a vízimalmot, a földműveléshez, a kézművességhez és az akkori háztartásokhoz használt ősi eszközöket. Annak a régi életnek a kereteit fedeztük fel, amelyek dédszüleink mindennapi világába vittek vissza bennünket. Történelmünk háborús emlékeinek nyomában járva keretük fel a nemrég felavatott ungvári, II. világháborús magyar katonai temetőt, ahol emlékezésünk és tiszteletünk jeléül elhelyeztük koszorúnkat. Megemlékeztünk az itt nyugvó vásárhelyi és szegedi hősi halottakról is.

A harmadik napon végül eljutott csoportunk Munkács városába, ahol lépten-nyomon Munkácsy Mihály hagyománya és emlékezete érződött a városban. A legnagyobb élményt mégis Munkács várának bejárása jelentette számunkra. Már messziről láttuk a hatalmas turuloszlopot, amely mellől minden bizonnyal csodálatos kilátás nyílik a városra és a környező tájra. A Hajdú-bátyán álló turult a trianoni döntés után 1924-ben lebontották, s csak 2008 márciusában állították vissza a vár felújítási munkáihoz kapcsolódóan.⁴ Ma a vár termeiben a Munkácsi Történelmi Múzeum kiállításai láthatók. A várkapunál csoportképen örökítettük meg, hogy egyesületünk 2009. augusztus 2-án lépett be dicsőséges történelmi harcaink e nagyszerű helyszínére. (Lásd a 105. oldalon!) Munkács erődítménye államalapításunk kora óta országunk védelmének legfontosabb stratégiai pontja volt a keleti végeken. Története királyok, fejedelmi csa-

⁴ http://webcache.google.wiki.wikipedia.org/wiki/Munkácsi_vár

Korjatovics Tódor, Zrínyi Ilona és fia szobrai, valamint a vár részlete Munkácson

ládok, jelentős hadvezérek birtokaként és a magyar történelem legjelesebb és legszomorúbb eseményeiként íródott. Jelentős szerepet játszott a vár történetében Korjatovics Tódor podóliai herceg, akinek egyik nővére Zsigmond királyunk édesanyja volt. 1396-ban Zsigmond neki adományozta a várat és a hozzá tartozó domíniumot. Korjatovics szobra a vár udvarán áll, fényes ujját a szerencse és gazdagság kívánságának jegyében a turisták gyakran végigsimítják. Ő udvarával együtt Munkács vidékére költözött, nagymértékben elősegítette Kárpátalja gazdasági, kulturális fejlődését. Udvarát a munkácsi várban rendezte be, jelentősen kibővítve azt. A vár lábánál széles árkot ástak, és vízzel töltötték meg, a vár felé eső partján tölgyfa palánkot építettek. Innen ered a vár másik neve: „Palánk”. Ezzel bevehetetlen erőddé vált. Munkács legnevesebb birtokosai között olyan fényes történelmi nagyságokat említhetünk, mint Hunyadi János és Mátyás, Báthory István, Szapolyai János és János Zsigmond, Bethlen Gábor, I. és II. Rákóczi György és Ferenc, a nagyasszonyok közül kiemelendő Lorántffy Zsuzsanna és Zrínyi Ilona. A vár fejlesztésében és védelmében a maguk korában egyaránt kiemelkedő szerepet játszottak. A 18. század vége felé azonban a császáriak börtönné alakították ezt a várat (Kazinczy Ferenc is raboskodott itt), majd 1834-ben tűzvész pusztította el. Hányatott volt sorsa a 20. századi nagy történelmi viharok idején. Ma Ukrajna területéhez tartozik, felújítása folyamatban van, termeiben a Munkácsi Történelmi Múzeum kiállításai láthatók.

A várlátogatást követő városi séta után visszatértünk Beregdédára, ahol vendéglátóink a helyi művelődési házban közös énekléssel, finom süteményekkel és innivalókkal búcsúestre vártak bennünket. Kirándulásunk negyedik napján reggeli után búcsút vettünk házigazdáinktól, akiktől sok ismeretet nyertünk a kárpátaljai magyarság életéről, törekvéseiről, majd Beregszász megtekintésére indultunk. Előbb a Bethlen-kastély robosztus tömbjét sétáltuk körbe, azután a város főterén az emléktáblák sokaságának feliratait olvasgatva tapasztaltuk meg egybeforrasztó magyarságunk ér-

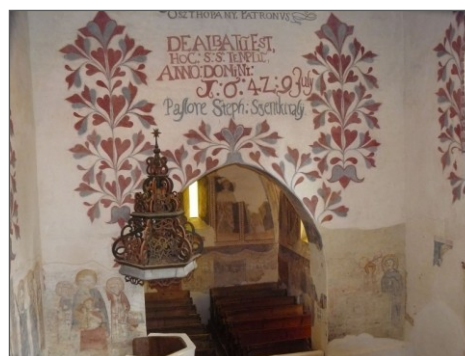

A beregszászi Bethlen-Rákóczi-kastély, egy emléktábla és a város címere

zetét. Kazinczy Ferenc, Petőfi Sándor, Móricz Zsigmond, Széchenyi István emléktábláin kívül magyar tudósoknak és a millenniumnak is állítottak emléket a járási központban. Számos magyar történelmi, irodalmi és művészeti nagyság emléktáblája, szobra, szülő- vagy lakóháza adott nekünk új ismereteket. Színházuk Illyés Gyula, főiskolájuk Rákóczi nevét viseli. Maradandó élményként őrizzük Vigné Vári Anikó szárnyaló, tiszta énekét a beregszászi római katolikus templomban.

A meghatottság érzésével vettünk búcsút kirándulásunk utolsó kárpátaljai helyszínétől. Hazafelé a záhonyi határátkelőn túljutva még Mádon álltunk meg egy jóízű – borral és némi pálinkával kiegészített – pörkölt vacsorára, ami a hazáig vezető sokórás autóbusz utat minden résztvevő, addig már barátta váló utastárs számára megkönnyítette. Közülünk sokan először jártak Kárpátalja szépséges természeti tájain, először ismerkedtek kulturális értékeivel és teremtettek kapcsolatokat jelenlegi határainkon túl élő magyarokkal. Maradandó élményeik visszavonzzák őket oda, hiszen rengeteg szépségét még később kell majd felfedezniük.

PÁL LÁSZLÓNÉ SZABÓ ZSUZSANNA

Csarodai templombelső

Galíciai tanulmányutunk

2010-ben honismereti egyesületünk tagjának, dr. Biernacki Karolnak a javaslatára Galíciába indultunk a Csongrád Megyei Levéltár dolgozóival együtt. A lengyel születésű, már egyetemi tanulmányainak kezdete óta Magyarországon élő, itt családot alapító, de lengyelnek lenni soha meg nem szűnő, lengyelszívű levéltár-igazgató tanulmányutunk szervezője és vezetője, csoportunk tolmácsa, idegenvezetője, minden problémánk megoldója, minden kérdésünk megválaszolója kitűnő programot állított össze nekünk. Célunk az volt, hogy Galícia földjén a testvéri lengyel-magyar történelem és kulturális kapcsolatok közös helyszíneit és a honfoglalás koráig visszanyúló vonatkozásait keressük, megismerjük e táj szépséges természeti kincseit, építészeti nevezetességeit, kultúrájának hagyományait, kulináris specialitásait, a magyarokat kedvelő, barátságos, vidám lakóit. (Bal felső képünkön csoportunk két vezetője, Biernacki Karol és Blazovich László.)

Hosszú út állt előttünk. Június 2-án hajnalban indult autóbusszal vidám társaságunk Lengyelország délkeleti tájainak felfedezésére. Sátoraljaújhelynél a határátlépésünket megakadályozta az utcák egy részét elöntő árvíz, de egy kitérő után Szlovákián át délutánra már eljutottunk az első érdekes és egyben Európában különlegességnek számító nevezetes helyre, Bóbrka ipari skanzenjébe, ahol a petróleumlámpa lengyel feltalálójának, Lukaszewicz leMBERGI gyógyszerésznek az emlékmúzeumán kívül a 19. század második felében virágzó galíciai olajkitermelésnek a tárgyi emlékeit láthattuk. Közülünk sokan ilyen olajfúró tornyokat és a kitermeléshez szükséges eszközöket soha közvetlen közelségtől nem szemlélhettek (képünkön fent jobbra). A szemer-kélő eső ellenére is emlékezetes élményben volt részünk. Este értünk Rzeszówba, ahol a város szélén kellemes, színvonalas szálláshelyen, a Hotel Andersenben kipihenhetjük az egész napos utazás fáradtságát.

Utunk második napján nagy várakozással néztünk a magyar történelemből is jól ismert *Przemysł* városával való ismerkedés elé. A települést a San folyó szeli át. Nemcsak a városközpont, a fölé emelkedő dombokon elhelyezkedő papi városrész érdekelt mindenkit, hanem a középkori vár maradványai is. A Tatár-dombról tekintettünk le a völgykatlanban elterülő városra és a dombok által koszorúzott gyönyörű tájra (lásd fenti képünkön), és a szabad ég alatt hallgattuk a lengyel történelem kiemelkedő dinasztiái által is központi jelentőségűnek tartott *Przemysł* történetét. Dicső lengyel királyok is megfordultak a városban: a Boleslawok, Nagy Kázmér, Wladyslaw Jagiello és felesége, a mi Nagy Lajos királyunk lánya, Hedvig/Jadwiga. A keletnyugati kereskedelem, valamint püspöki központ lévén tudósok, írók, költők neve is szorosan kapcsolódik e helyhez. A 17. századtól az állandó háborús összetűzések következtében hanyatlásnak indult, Lengyelország 18. század végi felosztásakor pedig osztrák uralom alá került. 1873-ban a császári hadvezetés erődítményvárossá építtette ki, 48 km hosszúságban 42 erőd vette körül a várost.⁵ Stratégiaiilag rendkívül előnyös a fekvése, a történelem folyamán nem véletlenül emlegették Magyarország kapujaként (*Brama Węgier*). Fentről jól áttekinthető a dombok sora, amelyek mindegyikén erőd állt, ezeket körben út és vasút kötötte össze, az első világháború idején már a háború elején a frontvonalba került a város. Az erődítmény maradványai között sétálva néhányan egyesületünk hadtörténészének, *Pintér Istvánnak* kutatómunkájára gondoltunk, akinek tömörített tanulmányát az alábbiakban idézni utunk leírásában alkalmasnak véltük.

⁵ *Bács Gyula*: Lengyelország. Panoráma. Bp., 1976. 179., 182.

Przemysł ostromai 1914-1915-ben

„Az Osztrák-Magyar Monarchia haditerve a központi hatalmak egyesített haditervén alapult, amelynek a lényege, hogy amíg a német hadsereg végez a franciákkal, addig az osztrák-magyar haderő német egységekkel együtt a keleti fronton feltartóztatja az orosz csapatokat.⁶ A keleti fronton a központi hatalmak 55 hadosztálya és 24 dandárja állott szemben az orosz hadsereg 97 és 1/2 hadosztályával.⁷ Augusztus 29-én és 30-án a délkeleti szárny védelme összeomlott. Az orosz 3. hadsereg Lemberg irányú támadása és a 8. hadsereg áttörése súlyos helyzetet eredményezett. Vissza kellett vonulni a Weresica folyó mögé. Az ok: az orosz hadsereg anyagi és élőerő fölénye.⁸ Elveszett Galícia nagy része, továbbá Bukovina is. Csak Przemysł erődje állt ellent, amelyet szeptember 15-én körülzárt a 3. orosz hadsereg.⁹

Az erőd első ostroma. A San folyó menti 30-55 km területű erődrendszer központja Przemysł városa volt. A védelmi rendszer 8 védőkörletből állt. Az erődrendszer hadászati jelentősége a San és Visztula folyó vonalának és a galíciai vasúthálózatnak a lezárása volt, ill. az, hogy a Monarchia belső részei felé megakadályozza az orosz hadsereg támadását. Az első ostromra 1914. szeptember 17. és október 12. között került sor, amikor is az erődrendszer 9 és fél orosz hadosztályt kötött le. A védők 65 és fél gyalogzászlóaljjal valamint lovasszázadokkal, tüzéregységekkel és utászszázadokkal rendelkeztek. A magyar legénységű szegedi m. kir. 23. honvéd gyaloghadosztály volt az egyetlen soralakulat. Ennek a parancsnoka Fogarassy Tamásy Árpád altábornagy, a vár parancsnoka Kusmanek Hermann gyalogsági tábornok volt. Az erődöt a Ratko Dimitrijevič altábornagy parancsnoksága alatt álló 3. orosz hadsereg vette ostrom alá. A kitörések szétzilálták az ostromgyűrűt, sőt még a galíciai hadmozdulatokat is segítették. Az erődrendszer védői 18 nagyobb kitörést hajtottak végre,¹⁰ az őrség 60 %-a magyar katona volt.¹¹ Az orosz tábornok az emberáldozattal nem törődött, stratégiája az volt, hogy a túlerővel végrehajtott rohamokkal kell a várőrséget kimeríteni. Az orosz tüzérségnek 15-18-21 és 24 cm-es mészárok és tarackjaik voltak a vár ostromára.¹² Október 2-án az orosz parancsnokság magadásra szólította fel a védőket.¹³ Október 5-7-én tüzérségi előkészítés után általános roham indult az erőd ellen. Ez volt a 72 órás roham. Október 5-én a cs. kir. és m. kir. csapatok visszaverték őket.

⁶ Papp Tibor – Farkas Márton: Az abszolutizmus korától az első világháború befejezéséig In: *Liptai Ervin* főszerk.: Magyarország hadtörténete II. kötet, Bp. 1985. Zrínyi K. 46.

⁷ Uo. 48.

⁸ Uo. 51.

⁹ Czékus Zoltán: Az 1914-18. évi világháború összefoglaló történelme II. kötet. Bp., 1926. 249-250.

¹⁰ Ravasz István: Magyarország és a Magyar Királyi Honvédség a 20. századi világháborúkban 1914-1945. Bp., 27-28.

¹¹ De Sgardelli Caesar: A világháború kézikönyve 1914-18. Bp. 1935. 270.

¹² Dr. Gáspár Artur: Przemysł első ostroma In: *Lándor Tivadar* szerk.: A nagy háború írásban és képen Első rész: Északon és Délen I. . Bp. 1915. 212.

¹³ Dr. Gáspár Artur i. m. 211.

Az első világháború múzeumának egyik tárlója Przemyszlben

Október 6-án földalatti munkával közelítették meg a várat az ostromlók, de ez a kísérletük is kudarcba fulladt. Október 7-én hajnalban az oroszok rohamra indultak. Ennél a támadásnál egy orosz gyalogezred bejutott a külső erődök vonalába, egyik zászlóaljuk pedig az I/1. várműbe, ahol a leghevesebb küzdelem folyt. Végül is a cs. kir. valamint a m. kir. csapatok kivetk az ellenséget az erődből.¹⁴ Olyan munkák is vannak, amelyek az oroszok támadását október 5-től 8-ig adják meg.¹⁵ Czékus Zoltán munkájában olvashatunk arról is, hogy a magyar katonák október 11-én és 12-én újabb kitörést hajtottak végre, hogy az oroszok visszavonulását gyorsítsák. Az oroszok vissza is vonultak a San keleti partjára.¹⁶ Több hadtörténeti munka az oroszok veszteségét 70 000 főben határozza meg.¹⁷ Az egyik szerző az orosz csapatok 40 000 fős veszteségéről ír az első ostrom alatt.¹⁸ Tény, hogy az erődöt 1914. szeptember közepétől 1915. március 22-ig védték a cs. kir., illetve az m. kir. egységek. Ez 6 hónapot jelent világháborús körülmények között. Ha ebből az időből levonjuk az 1. és 2. ostrom közötti időszakot, amikor az erődöt átmenetileg felszabadították egységeink, akkor is 5 hónapig tartó hősi védelemről van szó.

A vár ostroma alatt a német és osztrák-magyar hadvezetőség elhatározta, hogy megelőző támadással zavarják az orosz „gőzhengert”. Az volt a terv, hogy a 9. német hadsereggel Paul von Hindenburg tábornok Varsó és Ivangorod közt a Visztuláig tör előre és megpróbálja az orosz délnyugati front jobbszárnyának bekerítését. Az 1., 4. és 3. magyar-osztrák hadseregnek a Sanig kell előretörnie a Kárpátokból, Lemberg felé

¹⁴ Dr. Gáspár Artur i. m. 212. és 214.

¹⁵ Czékus i. m. II. kötet 223. Nónai i. m. 60

¹⁶ Czékus i. m. II. kötet 223.

¹⁷ Uo.

¹⁸ Nónai i. m. 82

A hősi halottak emlékműve, emléktáblája

pedig a 2. hadseregnek. Ez a támadás 1914. szeptember 28-án meg is kezdődött és október közepéig sikeresen előrehaladt. A németek Varsóig jutottak, az 1. osztrák-magyar hadsereg pedig Przemyślt fölszabadította, és kiverte az oroszokat Magyarországról. Az oroszok azonban négy hadsereggel ellentámadást indítottak. Ez november elejéig kiindulópontjára vetette vissza a támadókat, majd a várat ismét körülzárta.¹⁹

Az erőd 2. ostroma. Ez az időszak 1914. november 4-től 1915. március 22-ig tartott. Ez alatt az idő alatt az erőd 10 orosz hadosztályt kötött le. A gyűrű 130 767 katonára és 30 000 polgári lakos körül zárult be. Ennek a 130 767 katonának 60 százaléka magyar katona volt. A 11. orosz hadsereg parancsnoka Nyikolaj Szelivonov tábornok több mint 3 hónapig tüzéséggel lőtte az erődöt.²⁰ A védők november 14-én egy nagyobb kitörést hajtottak végre. A 23. gyaloghadosztály keretében az 5. honvéd gyalogezredben nagyon sok vásárhelyi katona is szolgált.²¹

A katonák fizikai ereje lassan hanyatlott, mint ahogy a kellő lótáp hiányában az állati vonóerő is csökkent. Emiatt és a csökkenő húskészletek pótlására határozta el a parancsnokság, hogy a lovak egy részét levágatja. December 7-e után szerepelt a lóhús a napi ellátásban. Karácsonykor hallgatólagos fegyvernyugvás volt. Ekkor a katonák jobb ellátást kaptak.²² December 27-én újabb kitörés történt, hogy megkönnyítse a 3. hadsereg helyzetét. Először előnyomulás, majd orosz ellentámadás, és 28-án az osztrák-magyar csapatok visszavonultak.²³ 1915 januárjában és februárjában a város kereskedései lassan kiürültek. Februárban már az egész városban éhínség dúlt. Az embereknek a kenyér hiánya, az állatoknak a lótáp hiánya volt elviselhetetlen. A ka-

¹⁹ Galántai i. m. 216. Papp Tibor – Farkas Márton i. m. 54.

²⁰ Ravasz i. m. 27-28.

²¹ Makó i. m. 23.

²² Szabó: i. m. 136-137.

²³ Nónai i. m. 151-152.

Az erőd maradványa

tonák helyzetét a téli felszerelés hiánya jelentős mértékben nehezítette.²⁴ Ez az oroszoknál is így alakult, Bruszilov tábornok visszaemlékezéséből tudjuk.²⁵ A honvédek hangulatának javításáért a „Tábori Újság” tett a legtöbbet. Először csak hadijelentések szerepeltek a lapban, majd később novellák, versek is. Gyóni Gézának rendszeresen megjelentek a költeményei az újságban, többek között a „Csak egy éjszakára” című ismert verse is.²⁶ Az orosz csapatok február 9-16., majd február 18-19-én, illetve március 13-16 között indítottak támadást az erődrendszer ellen. A védők, akiknek 2/3-a magyar katona volt, ezúttal is hősiessen helytálltak, egészen addig, amíg volt mit enniük. Az oroszok csak néhány kisebb előtérállást tudtak elfoglalni.²⁷ A védők részéről az utolsó kitörés 1915. március 19-én történt és sajnos kudarccal végződött.²⁸ A várban a még megmaradt készleteket, ágyúkat, erődöket, hidakat felrobbantották.²⁹ 1915. március 22-én adta meg magát a vár őrsége. 117 000 katona, illetve altiszt, 2593 tiszt és 9 tábornok került orosz hadifogságba.³⁰

Hogy felemelt fővel távozhattak, azt még az ellenség is elismerte.³¹ Ennek ellenére van olyan hadtörténeti munka, amelyik szerint „a sok százmilliót felemészítő erőd védelme nem váltotta be a hozzá fűzött reményeket, az orosz hadműveleteket lényegében nem befolyásolta”.³² Olyan hadtörténeti munka is van, amelyikben szerepel az, hogy a védők addig tartottak ki, ameddig élelmük volt, illetve 4 hónapig lekötöttek egy teljes orosz hadsereget. Ezen kívül késleltették az orosz hadvezetés tervének végrehajtását, és oly mérvű veszteséget okoztak az ostromlónak, hogy ez is segített a sikeres gorlicei át-törés végrehajtásában.³³ Bruszilov tábornok visszaemlékezéséből tudjuk: „Március 9-én Przemysl megadta magát. Rögtön könnyebb lett a helyzetünk a Kárpátokban.”³⁴ Ez bizonyítja, hogy az erőd hősi védelme hatással volt az orosz hadműveletekre.

²⁴ Dombi Kiss Imre: Pokoljárásom. Bp. 1983. 36. Szabó i. m. 140-141-142.

²⁵ Dombi Kiss Imre i. m. 36. Szabó: i. m. 140-141-142. p

²⁶ Szabó i. m. 143-144.

²⁷ Ravasz i. m. 28.

²⁸ Nónai i. m. 175. Szabó i. m. 156-157.

²⁹ Gabányi János: Przemysl második... 244

³⁰ Habsburg József: A világháború... I. kötet, 301. Ravasz i. m. 29. Szabó i. m. 7.

³¹ Szabó i. m. 5. Gabányi i. m. 244.

³² Papp Tibor – Farkas Márton i. m. 62.

³³ Ravasz i. m. 8.

³⁴ Bruszilov: A cár... 130.

Mi volt a tét ennek az erődrendszernek az ostromakor? Az osztrák-magyar hadsereg szempontjából elmondhatjuk, hogy az erőd elzárta a Galícia keleti és nyugati részeit összekötő utak és vasutak egy részét. Megnehezítette az oroszok előnyomulását a Dunajec, illetve a duklai hágó felé. Ezen kívül a vár nagy helyőrséggel, illetve sok hadianyaggal rendelkezett.³⁵ Az oroszok szemszögéből pedig az volt a tét, ha rögtön el tudják foglalni az erődöt, akkor ez megszilárdítaná Kelet-Galícia birtoklását, és akadálytalanul nyomulhatnak előre.³⁶ Április elején az orosz csapatok elérték a Kárpátokat, és a hegységen való áttörésre készültek. Kegyetlen harcok után április végére súlyos veszteségek árán sikerült az orosz csapatokat kivenni Magyarország területéről.³⁷ A kárpáti csatában 1915 januárjától április végéig az osztrák-magyar csapatok 800 000 főt veszítettek. Az orosz csapatok vesztesége hasonló méretű volt.³⁸

A gorlicei áttörés, illetve Przemyśl 3. ostroma és az erőd visszafoglalása. 1915 tavaszán a német vezérkar elhatározta, hogy elhalasztják a nyugati támadást, és egy újabb, de nagyobb erejű támadást indítanak a keleti fronton. Erre 1915. május 2-án Gorlicénél került sor. A keleti fronton a központi hatalmak 1,3 millió katonájával szemben 1,8 millió orosz katona állt. Az áttörési szakaszra összpontosított katonák számát tekintve azonban eltérés figyelhető meg a szakirodalomban. Galántai József szerint 357 000 szövetséges katonával szemben 219 000 orosz katona állt.³⁹ Ravasz István szerint a főcsapás irányában 191 000 katonánk volt, velük szemben 219 000 orosz katona állt.⁴⁰ Május közepére az orosz arcvonalat sikerült 150 km-rel visszavetni a San folyó vonaláig, így a harcászati sikert hadműveletivé fejlesztették. Május 16. és június 3. között került sor a 3. przemyśli csatára. A várat, illetve ami megmaradt belőle, a cs. és kir. 3. és a német 11. hadsereg június 3-án visszafoglalta. Június 22-én csapataink visszafoglalták Lemberget. Június végére Galícia és Bukovina csaknem teljes területét sikerült visszafoglalni. 1915 nyarán és őszén az orosz hadsereg kiűrtette még Lengyelországot és a Baltikum egy részét is. Az orosz csapatoknak rendkívül súlyos volt a veszteségük, az egyik hadtörténeti munka 2 millió 200 ezer főre teszi ezt. A Monarchia vesztesége 500 000 fő volt.⁴¹ Itt említem meg azt, hogy a 46. közös gyalogezred, az 5. népfelkelő gyalogezred, az 51. honvéd gyaloghadosztály, a 20. honvéd gyaloghadosztály és 101. közös gyalogezred részt vett a kárpáti csatában és a gorlicei áttörésben is."

Pintér István, akitől a fentieket idéztük, tisztelettel emlékezett meg apai nagyapjáról, Pintér Andrásról, aki Przemyślben esett orosz hadifogságba.

³⁵ Gabányi János i. m. 245.

³⁶ Brusilov i. m. 102.

³⁷ Papp Tibor – Farkas Márton i. m. 62.

³⁸ Galántai i. m. 254.

³⁹ Uo.

⁴⁰ Ravasz i. m. 29.

⁴¹ Uo. 29-30.

Séta a Przemyśl óvárosában és a Krasiczyn várkastélyban

Przemyśl-ben kis óvárosi séta után a 14. századi Kazimierz vár reneszánsz pártázatos bástyaiban és támpillérekkel közrevett pártázatos gótikus várkapujában gyönyörködtünk, majd a Keresztelő Szent János kolostor megtekintése következett. Ebédünket a várban, egy lovagteremhez hasonló, boltíves, kandallós étteremben fogyasztottuk el, utána a romantikus-manierista elemeket is mutató gyöngyszem, Krasiczyn várkastélya ejtett ámulatba bennünket. Igaz, olyan zuhogó esőben sem jártunk még késő reneszánsz főúri lakókastély tágas udvarán, mint akkor. A 17-18. század volt a kastély fénykora. Több lengyel király is vendégeskedett benne: III. Zsigmond, IV. Ulászló, János Kázmér és II. Ágost. A pártázattal, címerekkel, sgraffitto díszítéssel ékesített belső udvarról, ahol ünnepségek, lovagi viadalok játszódtak régen, bábos korlátú díszlépcsőn igyekeztünk az eső elől bemenekülni a gyönyörűen helyreállított termekbe, az emeleti körfolyosóról pedig a látványos motívumokkal díszített kápolnába. E nap gazdag programja Ustrzyki Dolne városkában, a Willa Stasia panzió teljes kényelemmel ellátott faházaiban nagyon hangulatos, vidám regionális lakomával ért véget, ahol élő zene, tánc és a helyi néphagyományok szerinti játékok résztvevői voltunk, és remekül mulattunk.

A harmadik napon a reggeli után buszunk hosszú utat tett meg a Bieszczady hegység csodaszép, lankás, zöldben pompázó, ám néhol már mélyre ereszkedő esőfelhőkbe burkolózó tájain. A Soliński-tó felé igyekeztünk, amelyről megtudtuk, hogy Lengyelország legnagyobb mesterséges tava, amely a San folyó Solinánál emelt völgyzáró gátjainak köszönhetően felduzzadt vízének tárolását biztosítja (képünkön).

A hatalmas gáton már szitáló esőben követünk idegenvezetőnket, majd a partra érve menedéket találtunk a turisztikai központtá fejlődő kis település egyik tóparti éttermében forró tea vagy vodka mellett. Az estére tervbe vett szabadtéri sütögetés az eső és a hideg miatt elmaradt, de helyette megkóstoltuk a különféle töltelékkel ízesített finom lengyel pirogot.

Csoportunk búcsú összejövedele

A negyedik napon utunk célja a huculi stílusú pravoszláv fatemplomok kicsinyített másaiból létesített nagy park megtekintése volt. Ezért Myczkowiecbe látogattunk egy ökumenikus kulturális központba, ahol 140 pravoszláv templomnak a makettje látható 1:25 méretben. Rengeteg fotón örökítettük meg a nem mindennapi látványt. Innen Sanokba utaztunk, ahol egy skanzenben sétálgattunk, majd a városka szépen helyreállított épületeinek egyikén felfedeztük a nálunk is ismert Szánoki Gergely humanista költőnek, Hunyadi Mátyás egyik nevelőjének, később lemerbergi érseknek az emléktábláját, aki ebben a kisvárosban született. A háromnapos egyházi ünnep körmenetei békés hangulatot hordoztak, a kellemes vacsora után még esti városnézés következett. Felsétáltunk a Kościuszko-parkon át a kilátóba, ahonnan gyönyörködhettünk a naplementében és a vidék panorámájában, majd a főtéren szinte mediterrán hangulatú fagyaltozás, beszélgetés közben nagyon sajnáltuk, hogy a híres sanoki ikonmúzeum már zárva volt, nem csodálhattuk meg az ikonfestészet remekeit.

Az ötödik napon tizenhat órás autóbuszút várt ránk, mert Szlovákiába és Magyarországra is csak nagy kerülővel juthattunk át, mivel az áradások miatt néhány határátkelőt lezártak. Fáradtságunkat enyhítette, hogy élményekben gazdag kiránduláson vehettünk részt, ismerkedtünk Galícia történelmi, egyházi emlékeivel, felidéz-tük a magyar-lengyel közös múltat, csodáltuk a táj szépségeit, a gazdag lengyel kultúra mindenütt jelenlévő különlegességeit.

PÁL LÁSZLÓNÉ SZABÓ ZSUZSANNA – PINTÉR ISTVÁN

A Csongrád Megyei Honismereti Egyesület honlapja

<http://csm-honismeret.uw.hu>

2006. július elején, a Szekszárdon megrendezett XXXIV. Országos Honismereti Akadémián a Csongrád Megyei Honismereti Egyesület tagjai közül tizenöten vettek részt. Az akadémiai programok szüneteiben megyénk honismereti mozgalmáról beszélgetve felmerült a tagság bővítésének és fiatalításának szükségessége. Mindannyian egyetértettünk abban, hogy civil szervezetünk programjainak színvonala, sokszínűsége, változatossága, érdekessége, vonzóvá tétele lehet e cél elérésének az alapja. Ebben is megújulás ajánlatos. Még fontosabbnak látszott azonban, hogy egyesületünk belső működése még jobban szervezett legyen, hogy rendezvényeinkről, honismereti munkánkról pontosabban, alaposabban tájékoztassuk ne csak egymást, hanem mindazokat az érdeklődőket, akiket vonzanak a régió történelmi, kulturális, néprajzi, építészeti és irodalmi értékei, és azok megőrzéséért és ápolásáért tenni is akarnak. Ismerjük meg egymást jobban, legyünk többet együtt megyénket és régiónkat megismerő programokon, és hívjunk magunkkal hasonló érdeklődésű ismerősöket.

Mivel tagságunk Csongrád megye legkülönbözőbb településeiről való, egy része nyugdíjas, más része munkahelyi kötöttségei miatt nehezebben utazhat más településeken megszervezett rendezvényekre, új tájékoztatási-szervezési lehetőségként felvetődött az egyesület saját honlapjának kialakítása. Az internetes elérhetőség az érdeklődő fiatalok megnyerése szempontjából különösen fontosnak tűnt. Ifjúsági helytörténeti, honismereti körök működnek a megye néhány iskolájában, ha azokkal, illetve érdeklődő diákokkal sikerül kapcsolatot teremteni a honlapon keresztül, talán bekapcsolódnak programjainkba, egyesületünk munkájába. Ha csak megismerik a honlapról tevékenységünket, eredményeinket, az általunk kínált lehetőségeket, információkat, akkor is sokat elérünk. Így született meg a CSMHE honlapjának gondolata. A megvalósulás két hónap múlva kezdődött. Pál Richárd, fiatal szegedi programtervező-matematikus díjazás nélkül vállalta a honlap technikai szerkesztését, édesanyja pedig a tartalmi szerkesztői munkákat.

2006 őszén a CSMHE elnöke, titkára és a szerkesztők körlevélben értesítették az egyesületi tagokat az új információs lehetőségről, és egyúttal kérték, hogy a honismereti munkával kapcsolatos ismertető anyagokat, érdekességeket, fotókat, programokat a honlapon közzétehető formában küldjék el a szerkesztőkhöz. A decemberi évzáró közgyűlés jóváhagyta a honlap fő szerkezeti vázát, az addig összegyűlt anyagok válogatását, javaslatai azóta beépültek a honlap anyagába.

Egy év alatt kialakult a honlap jól áttekinthető szerkezete. A nyitó oldalon nyolc fő egység fogja össze a tartalmat: *Az Egyesület története*, a *Tagság*, *Tevékenységiünk*, *Munkáinkból*, *Honismereti gyűjtemények*, *Kapcsolataink*, *Fotók*, *Kapcsolódó oldalak* címszavak alatt

található az Egyesületünk tagjainak sokrétű munkáját tükröző anyag. Ugyanezen az oldalon közöljük híreinket, köztük felhívásainkat a saját vagy a honismerethez kapcsolódó más rendezvényekre, tájékoztatást adunk a tervezett és a közeljövőben megvalósuló rendezvényekről, programokról, egyesületi tagjaink konferenciákon, országos akadémiákon, küldöttgyűléseken való részvételéről, kitüntetéseiről, szakmai sikereiről, a honlapra felkerült új anyagokról. Mindig jelezzük, ha a hírhez kapcsolódó bővebb tájékoztatás, beszámoló, fotó megtekinthető. Törekszünk arra, hogy a felhelyezett írások, információk minden szempontból igényesen jussanak el az olvasókhoz.

Honlapunkon megjelenési lehetőséget adtunk az *Elpusztult és Pusztuló Magyar Falvakért Egyesület*nek, amely emlékoszlopok felállításával kívánja megőrizni a régvolt településeket a maiak emlékezetében, ezzel is gazdagítva a hazai településtörténetet, erősítve a helyi kötődéseket. Publikálási lehetőséget nyújtunk az iskolákban működő, helytörténetet és történelmet elmélyültebben tanulmányozó helytörténeti körök kutató diákjainak, kiemelkedő versenydolgozataikat, évfordulós megemlékezéseiket a megye iskolái felhasználhatják saját ünnepeiken is.

Mivel egyesületünkben több kutató tudós, irodalmár, levéltáros, tanár, könyvtáros, néprajzkutató és népművelő van, kutatási eredményeiknek publicitásához honlapunk is hozzájárul *Munkáinkról* című fejezetével, ahol publikációs jegyzékeiket, könyvismertető cikkeiket, honismereti témájú írásait, kirándulásainkról, rendezvényekről szóló beszámolóik megjelentetését biztosítjuk. Különösen hasznos a helytörténeti kronológiák és bibliográfiák közzététele. Eddig Csongrád megye, Szeged, Makó és a Délvidék kronológiája olvasható nálunk; a Vácott megrendezett XII. országos kiadványszerkesztői konferencián ezt a törekvésünket követendő példaként említették. Az Egyesület tagjainak jobb megismerését segíti elő *Portrék* című rovatunk, amelyben a honismereti mozgalomért sokat tett tagtársainkat mutatjuk be. Fontosnak tartjuk, hogy a kisebb megyei települések honismereti gyűjteményei nyilvánosságot kapjanak, ezért kérjük, hogy ezen gyűjtemények létrehozói, gondozói küldjenek honlapunkra rövid fényképes ismertetőket elérhetési lehetőségek megjelölésével, hogy honlapunk olvasói utazásaik során megtekinthessék a lokális hagyományörzés gazdag néprajzi értékeit. Elsőként Tápé és Pítvaros gyűjteményeit ajánlhatjuk az érdeklődőknek. Érdemes megtekinteni a *Fotók* címszó alatt látható képek sorát, amelyeket az utóbbi évek során különböző programokon készítettek egyesületünk tagjai. Az anyaga még korántsem teljes, fokozatosan, hétről hétre bővül ez is a többi rész tartalmához hasonlóan.

Honlapunk tájékoztat más civil szervezetekkel, egyesületekkel kialakított kapcsolatainkról is, így a hódmezővásárhelyi Szeremlei Társasággal, a Mezőhegyesi Város- és Környezetvédő Egyesülettel és a Marosvidék kulturális folyóiratot támogató Marosvidék Baráti Körrel, és felhívásokat jelentet meg a kiszombori Kiss Mária Hortensia Honismereti Kör, a csongrádi és a makói múzeumok külön rendezvényeiről. Lehetséges ezek honlapjaira is átlépni a mi honlapunkról, éppúgy, mint betekinteni a

Tápéi Monográfia, a Makói Helytörténeti Oldalak, az Ópusztaszeri Nemzeti Emlékpark és a hódmezővásárhelyi Emlékpont anyagaiba.

A honlapunk az elmúlt évek során sokat fejlődött, egyik célunkat, hogy az egyesület életét szervezze, tagjait összefogja, és azok jobban megismerjék egymást, minden bizonnyal elértük. Tapasztalatunk az, hogy jól megszervezett, tartalmas programjainkba bekapcsolódva többen lépnek be egyesületünkbe, öt év elteltével taglétszámunk majdnem duplájára nőtt, a gyarapodás felerészben a fiatalabb generációból történt. A Délvidékre szervezett tanulmányutunk végén hét új taggal bővült egyesületünk. Valószínűleg a fiatal korosztály is meg-megnézi anyagainkat, néhány rendezvényünkön, kiállításokon, a levéltári napok előadásain, a honismereti gyűjtemények meglátogatásán nagyobb számban is megjelennek. Honlapunk íróinak száma is bővült. Sokkal hatékonyabbá vált a szervezőmunka az egyesületi rendezvényekre, ez a honlap híreinek rendszeres, sűrű frissítését igényli. Szerkesztőink minden tőlük telhetőt megtesznek ezért, munkájukat a honismeret iránti elkötelezettségből díjmentesen végzik. Természetesen tudjuk, hogy az élő, személyes kapcsolatokat nem helyettesíti az internetes forma, a tájékoztatást és kapcsolatok bővítését viszont jelentősen megkönnyíti. Mint a honlap tartalmi szerkesztője, több alkalommal közvetítettem tagtársaimhoz azonos kutatási vagy érdeklődési körű, kapcsolatteremtési igényeket tartalmazó megkereséseket. Mivel honlapcímünk a Honismereti Szövetség weblapján is megtalálható, megyénk határain túl is ismert lett honlapunk elérhetősége, és könnyen kapcsolatot létesíthetünk más honismereti egyesületekkel, társaságokkal tapasztalatcsere céljából. Egyesületünk időközben közhasznú társasággá alakult át. E változás az egyesületi alapszabály, a közgyűlési jegyzőkönyvek, az 1 %-os adófelajánlások, a mindenkor éves program és a szervezeti működés alapvető eseményeinek nyilvánosságra hozatalával jár együtt. Honlapunk erre is biztosítja a megfelelő lehetőségeket.

A Csongrád Megyei Honismereti Egyesület 2011-ben ünnepli megalakulásának 20. évfordulóját. Mintegy másfél évvel ezelőtt kezdtük el tervezgetni, hogyan tesszük ezt emlékezetessé közösségünk számára. Egyesületünk történetét bemutató kiállítási anyagot gyűjtöttünk, majd jubileumi honismereti kötetünkben megörökítendő, megírtuk a Csongrád megyei honismereti élet történetének képes kronológiáját. Tapasztalataink bebizonyították, mennyivel könnyebb volt annak az időszaknak a történetét összeállítani, amelyhez az adatokat honlapunk *Híreink, Megvalósult programok, Portrék, Fotók, Évi programtervek, Közgyűlési beszámolók* című rovataiból napra pontosan, röviden és hitelesen megtaláltuk.

Honlapunk anyagának további bővítése elhatározott szándékunk. Törekszünk arra, hogy az egyesületi évfordulóra megjelenő kötetünk néhány anyagát, különösen a helytörténeti-honismereti gyűjteményekét vagy a kronológiáét honlapunkon is elérhetővé tegyük.

PÁL LÁSZLÓNÉ SZABÓ ZSUZSANNA

IV. KI KICSODA A CSONGRÁD MEGYEI HONISMERETI ÉLETBEN?

Régi jeles honismerők

Asztalos P. Kálmán (1905–1989) **„Múltak krónikása voltam én”**

Csanádpalotán Asztalos P. Kálmán nevét hallva legtöbbünknek a Honismereti Gyűjtemény jut eszünkbe, hisz falunkban ő tett legtöbbet azért, hogy a régmúlt tárgyait, eseményeit, emlékeit ne feledjük. Az általa alapított gyűjteményben az elkövetkező nemzedékek is megláthatják, hogyan is éltek, milyen eszközöket használtak dédszüleik. Asztalos P. Kálmánt Csanádpalota krónikásaként jól ismerték megyeszerte, hiszen helytörténettel, néprajzzal foglalkozó írásai gyakran jelentek meg a Csongrád Megyei Hírlap hasábjain, mikor pedig többször szerepelt a televízióban és a rádióban, az egész ország hírét vette munkásságának.

1905. március 22-én született, ízig-vérig parasztember volt, már gyermekkorában elhatározta, hogy ő is földműves lesz, mint apja, nagyapja volt. Az elemi iskola elvégzése után szülei bíztatták, menjen tanulni tovább, hátha ő többre viszi majd, s nem kell „látástól-vakulásig” dolgoznia. Önéletrajzában így ír erről:

„– Menjél, aranyos fiam, tanuljál. Én eladok minden jószágot, csak tanulj ki valaminek, hogy ne legyél paraszt!

– Anyám, ordítottam - én nem tanulok! Én paraszt akarok lenni! Volna szíve elküldeni a háztól?” Végül is otthon maradt szántani-vetni, művelni a földet. Tizenévesen írta első szerelmes verseit, melyekből 1926-ban a Képes Világban is megjelent néhány. Így emlékezik erre:

„Franyó nagyapám és kortársai, kik gyakran az utcai lócán üldögéltek, igen megpirongattak a megjelent szerelmes vers miatt:

– Ha már írsz, arról írd, hogy a verejtéknek legyen becsülete, hogy szűnjenek meg a kiváltságok. Feladták hát a leckét, de az én eszem akkor még nagyon messze járt a felnőttek dolgához. Tovább írtam hát a szerelmi ömlengéseket, hol a Magyar Falu, hol a Vasárnap című hetilapokban jelent meg egy-egy versem, majd pedig a Maros-vidék című megyei lap szerkesztőivel is felvettem a kapcsolatot.”

A földművelés és írás mellett kedvelt elfoglaltsága volt a méhészkedés. Alaposan kitanulta minden tudományát. Tapasztalatairól a Méhtenyésztés című lapban rendszeresen tudósította társait. A Honismereti Gyűjteményben őrizzük méhtenyésztéssel foglalkozó több száz oldalas, képekkel illusztrált írását.

A 20-as évek végén minden szabad idejében újságírással foglalkozott. „S annyira vittem – írja –, hogy az akkori illetékesek parasztíró jelzővel illették. Hogy aztán azért-e, mert butának néztek, vagy azért, mert legtöbbet a parasztság sérelmeit tolmácsoltam, ezt sose sikerült megtudnom.” A sérelmek megírásáért a főszerkesztőtől annyi figyelemzetet kapott, hogy már nem is vette komolyan. Szülei kérve-kérték, ne húzzon ujjat a hatalommal. Kálmán bácsi még apja intő szavát is versbe foglalta: „Egy-két fecske nem hoz tavaszt! / S minden akarás csak hűhó, / Ha nem fog össze a paraszt...” Írásait mindenütt szívesen fogadták, dr. Csorba János, a Délvidék Hírlapszerkesztője újságírónak is hívta. „Parasztnek születtem, az is maradok”, hangzott a válasz.

1928-ban az Asztalos Péter nevet Asztalos P. Kálmánra módosította, mivel már volt egy ilyen nevű író. 28 éves koráig válogatott a leányok között – önéletrajzában is írja –, sok kedvese volt, s még Makóra, Zomborra is eljárt a lányok után. Ifjúkori szenvedélyének 28 évesen vetett véget, amikor is 1933-ban megnősült, elvette K. Kovács Juliannát. 30 éves korában (1935) kapta meg a katonai behívót. „Hamarosan rájöttem, hogy a honvédségnél egy-kettőre kifordítják az embert minden jóindulatából.” Gondolhatja az olvasó, mennyi konfliktust, megaláztatást kellett elviselnie Kálmán bácsinak éles esze, szókimondása miatt. Magyarcsanádon, Orosházán, Csanádpalotán töltötte katonai idejét majdnem hat éven át, szinte folyamatosan.

1938-ban írta első jelentős munkáját, a nyomtatásban is megjelent Csanádpalota monográfiát, mellyel a Falukutató Társaság pályázatán díjat is nyert. 1941-ben ő is ott volt az Országos Magyar Parasztszövetség alakuló ülésén. Itt találkozott mindazokkal, „kik a sajtóban és szóban hangadói voltak a parasztság sérelmeinek”. A gyűlést követően nemsokára megalakult Makón a Csanád-Arad-Torontál Csonkamegyék Parasztszövetsége, melynek szervező titkára lett. „Jártuk hát a megyét, hirdettük a parasztság összefogásának szükségességét. Bebizonyítottuk, hogy mostoha sorsunknak a szervezetlenségünk az okozója.” A második világháború borzalmi mély sebeket hagytak Kálmán bácsiban, melynek folytatásaként a téészesítés és az 50-es évek eseményei még több keserűséget hoztak számára.

Mik voltak ezek? 1946-ban az Igazság című lapban megjelent Magvető című verséért a rendőrség politikai osztályára került. Az ellene felhozott vád szerint sztrájkra buzdítja versében a parasztságot. A lap betiltása után ő szerkesztette a Csokor című

lapot 1951-53-ig. A szerkesztőség címe: Csanádpalota, Nagy-Purgely dűlő, tanya 134. szám. „Írásainkban nem sirattuk az úri Magyarországot, nem szidtuk a kommunizmust, és szóra sem méltattuk azt a szocializmust és demokráciát, melyet akkoriban hirdettek, de nem gyakoroltak. Gúnyoltuk az akkor virágzó személyi kultuszt, és nem ismertük el, hogy Rákosi forrón szeretett vezére a magyar népnek.” 1953. március 23-án az államvédelmi osztály emberei letartóztatták a Csokor című újságban megjelent cikkei miatt.

„Hat hétig tartó lelki tortúra után a százados egy jegyzőkönyvet tett elem, s fel szólított, hogy olvassam el és írjam alá. Mikor elolvastam, visszaadtam:

– Ha százados úr az utolsó lapot megsemmisíti, akkor aláírom. Ugyanis az nem igaz, hogy meg akartuk dönteni a rendszert. Hogy ellene voltunk az igaz, de hogy fegyver nélkül rendszert döntsünk, ez nem igaz.”

Másnap a fővárosi Markó utcai fogház cellájába került, 12 évi börtön és teljes vagyonelkobzás volt az ítélet. Büntetését Márianosztrán kezdte letölteni. 1953. augusztus 22-től Várpalotára került szénét fejteni. Az itt lévő rabok mind politikaiak voltak, túlnyomórészt orvos, pap, gróf és néhány paraszt. „Olyan volt az embertársi szolidaritás, amilyent még soha sehol sem tapasztaltam. Ez tartotta bennünk a lelket, a józan ész és bátorságot, mely a bányamunkához szükséges volt.” 1956-ban szabadult, ám 1957 januárjában ismét letartóztatták, csak márciusban tisztázódott ártatlansága. 1960-ban kényszer hatására lett a Törekvés Tsz tagja. Nyugdíjas koráig ott dolgozott az építőbrigádban.

Hogyan teltek a nyugdíjas Asztalos P. Kálmán napjai?

„Méhészkedtem, az udvaron, a kertben tevékenykedtem, írogattam a Néprajzi Múzeumnak, néha a Méhészetnek, a Csongrád Megyei Hírlapnak, és minden este jegyeztem az időjárást.” 1969-ben megalakították Bazsó Dénessel és Kinyó Istvánnal a honismereti szakkört, hamarosan beindult a Palotai Krónika is. Gyűjtögetni kezdték a régi szerszámokat, eszközöket, s létrehozták a honismereti gyűjteményt. Idős korában ezt rendezgette, szépítgette, gyarapította.

S kire emlékszem én, a 70 évvel fiatalabb kislány? Egy kedves öreg bácsira, ki szüntelen kedvvel magyarázta a kemencekocsi működését, mutatta az automata mosógép elődjét, a szenes vasalót. Mikor én megismertem, már nem lázadt, nem szervezett; a falu múltjáról írogatott, és kedves gyűjteményét rendezgette. 1989. március 24-én örökre eltávozott közülünk. Ezzel az írással szeretnék tisztelegni emléke előtt, s megköszönni utólag is, hogy a hagyományok, az elődök szeretetére, tiszteletére tanított minket. Gyermeke nem született, így életműve apáról-fiúra nem öröklődhetett tovább. A Honismereti Kör tagjai: Némethi Bálintné, Balogh András, Nagyfalusi Istvánné és a többiek mind azon munkálkodnak, hogy megmaradjon a jövőnek is, amit Kálmán bácsi átmentett a „múltból a jelenbe”.

VARGÁNÉ NAGYFALUSI ILONA

Bálint Sándor szegedi kutatásairól és honismereti szemléletéről

A honismeret – egyesek megfogalmazása szerint helyismeret – a lakóhelynek és a munkahelynek, a szülőföldnek, a szűkebb és a tágabb haza történetének, természeti és gazdasági értékeinek, népeletének, kulturális hagyományainak komplex kutatását, megismerését és e tudás továbbadását jelenti. A honismereti munka tehát egyszerre kutatói és pedagógiai tevékenység. Feltételezi mind a szűkebb, mind a tágabb szülőföldhöz való szoros értelmi és érzelmi kötődést. De lehet-e ilyen komplex szemlélettel tudományos kutatást végezni akkor, amikor jó néhány évtizede már mindenütt szűkebb területre, problémakörre való szakosodást látjuk? Az érzelmi kötődés pedig nem megy-e az elvárt tárgyyszerűség, a tudományosság rovására? Meggyőződésünk szerint lehet így kutatni, az érzelmi kötődés pedig nagy ösztönző erő nemcsak a feltáró munkában, hanem az értékőrzésben és az ismeretek továbbadásában is.

Ez a felfogás hatott az 1920-as években tanulmányait végző és a világra eszmélődő Bálint Sándorra, aki e szemlélet alapján dolgozott egész életében.

1980-ban írott önéletrajzi vallomásában maga így írt erről: „Alkalmam nyílt a szegedi katolikus tanítóképzőben való elhelyezkedésre (1931-1945). Ma úgy mondanám »honismereti szemlélettel« magyart, történelmet, földrajzt tanítottam. Gondosan ügyeltem, hogy az egészből művelt, korszerű, népben gyökerező magyarságélmény legyen.” E szemléletnek Bálint Sándor számára két alappillére volt: a történetiség és egy térbeli, társadalmi egyidejűség. „Az ember immanens életének és kultúrájának ugyanis nemcsak időbeli tartama, de térbeli kiterjedése is van. Az emberiség és a nemzet tagjai nemcsak mint nemzedékek élnek egymás után, hanem mint kortársak egymás mellett” – írta *Néprajz és nevelés* (1934) című tanulmányában. Szegedi kutatásai és tanári működése mindvégig ezt a „korszerű, népben gyökerező magyarságélményt” szolgálták.

Bálint Sándor nagyon jól ismerte a Város (mindig nagybetűvel írta!) és a Dél-Alföld könyvészetét, általában a magyar és latin nyelvű irodalmat, amelynek számos korábbi évszázadokból származó, Szegedre vonatkozó emlékét maga tárta fel és elemezte. Részben ezekből, részben néprajzos elődei munkáiból, jórészt saját gyerekkorában átélt alsóvárosi élményeiből, valamint évtizedeken keresztül folytatott néprajzi gyűjtéseiből származott az a hatalmas és sokrétű forrásanyag, amiből megírhatta Szeged művelődéstörténetét. Több száz Szegedről szóló publikációját Péter László (1974) és Gyuris György (2007) összegzi. Tanulságos, milyen elismerő figyelemmel veszi számba kutatói

elődeit *A szegedvidéki néprajzi kutatás eredményei és feladatai* című cikkében (1944): Dugonics Andrást, Vedres Istvánt, Kálmány Lajost, Kovács Jánost. Rájuk építi a további feladatokat: a szegedi tanyavilág, a Város környéki faluk néprajzi feltárását.

Nincs most mód gazdag életművéből minden, mégoly fontos szegedi vagy dél-alföldi vonatkozású tanulmányának bemutatására. Érdemes azonban kiemelni a – mindmáig szegedi sajátosságként számon tartott – *szegedi papucsról* (1955) és a *szegedi paprikáról* (1962) szóló írását. Vaskos *Szegedi szótárának* két kötetében (1957) közölt sok ezer szócikke nemcsak a sajátos szegedi tájnyelv, hanem a Város sok évszázados művelődésének valóságos enciklopédiája. Még arra is kiterjedt a figyelme, hogy jelezze a még élő vagy a már kihalt tájnyelvi kifejezéseket. *A szegedi népelet* (1958) című kis könyvében először foglalta össze a nagy elődök (Dugonics András, Kálmány Lajos, Tömörkény István, Cserzy Mihály, Kovács János, Reizner János) és a maga három évtizedes kutatásának eredményeit. A könyv minden egyes tematikus fejezetében évszázados fejlődési, változási folyamatokat vázol.

Szeged városa (1959) című könyve elsősorban építészettörténeti monográfia (e témakörnek nagy értője volt!), ám egyúttal Szeged ezer éves művelődéstörténetének a magyar művelődéstörténet egészébe illesztett leírása is. A Szerző történeti korok és stílusirányzatok alapján rendezte mondanivalóját, ám belőle egy alföldi magyar város mindennapjainak sok évszázados története bontakozik ki. Ez a munka Bálint Sándor enciklopédikus műveltségének egyik szép példája.

A néprajz és a nyelvészet, s annak számos ága (névkutatás, csoportnyelvek vizsgálata), de különösen a dialektológia, sokáig szoros kölcsönhatásban működött. Ez megmutatkozik nemcsak a már említett szegedi tájszótárban, hanem akkor is, amikor közzétette az *1522. év tizedlajstrom szegedi vezetéknéveit* (ebben felbukkan már a Bálint családnév – 1963), vagy a szegedi tanyavilág helyneveit (1963), vagy pedig – Dugonics után – a *Szegedi példabeszédek és jeles mondásokat* (1972). *Szeged reneszánsz kori műveltsége* (1975) című könyve az életmű méltatásakor általában háttérbe szorul. Pedig e munka nagy eredménye a 15-16. századi Szeged feltárható gazdaságtörténeti és társadalomtörténeti rajza. Szemléletesen ábrázolja a helyi kolostori műveltséget, a külföldön tanuló szegedi diákok révén idehaza meghonosodó egyetemi és literátus műveltséget, majd pedig a reformáció, a hódoltság és a hatására létrejövő szegedi diaszpórák szerepét. S mindent lenyűgözően hatalmas szakirodalmi háttérismerettel végzi. Ez a tudományközi, valamint az egyes tudományterületek határait is átszelő, egységben látó szemlélet modern, máig példamutató és követendő. Ugyanez mondható el a *Szeged-Alsóváros Templom és társadalom* (1983) című könyvről is, amely e városrész történetét és életének mindennapjait, vallási kultúráját a ferences kolostorral és templommal való szoros összefüggésben, s nagy történeti távlatban elemzi. A munka egyúttal első kegyhely-monográfiánk is. Évtizedekkel korábban, a *Boldogasszony vendégségében* című „lelki útikönyvében” (1944) nagy beleérzéssel fogalmazta meg a Havi Boldogasszony kultuszának, szeged-alsóvárosi ferences kegyhelyének lelkiségtörté-

neti jelentőségét, amely „az örök Szegedet tükrözik: katolicizmusnak és magyarságnak, népnek és magányos egyénnek időfeletti inspirációját, kultikus teljességét Mária szerelmében, valami különös magyar platonizmus ígézetében”.

A *szegedi nép* (1968) elsősorban néprajzi szempontú összefoglalója mintegy előrevetíti az egy évtizeddel később három kötetben megjelentetett *A szögedi nemzet* című szintézisét (1979-1983). Ebből a Város és kirajzásainak, a szögedi nemzetnek település- és társadalomtörténetét, 19-20. századi művelődésének rajzát ismerhetjük meg. A több ezer oldal terjedelmű mű összefoglalása Bálint Sándor egy életen át szeretettel végzett néprajzi, helytörténeti, honismereti kutatásainak. A szülőváros kultúrtörténetére posztumusz könyvében, *A hagyomány szolgálatában* című könyvének *A szegedi világ* című fejezetében még visszatér. Tanulságos, ahogy a kötetbe válogatott írások sokszínű tematikával átfogják a 18-20. századot, az irodalom, a magyar nóta (Dankó Pista), a zene, a népmesék és a paprikatermesztés világát. Egy másik fejezetben pedig (*Emberök és művek*) jobbra szegedi elődeinek munkásságát mutatta be.

Tudósi működésének egyik területe tehát elsősorban szeretett szülővárosához, Szegedhez és a történeti Dél-Alföldhöz kötötte Bálint Sándort, annak kultúráját nemcsak belső összefüggéseiben és évszázados távlatban, hanem európai kapcsolataiban is szemlélte. A Város mellett ezt a nagytájat: Csongrád, Békés és Csanád megyét, a Bánságot és Bácskát, a temesközi és a homokhátsági szegedi kirajzásokat vizsgálta. Mert ez együtt a „szögedi nemzet”. Bálint Sándor kutatásai nyomán így vált Szeged és a szegedi nagytáj (paraszti) múltja és kultúrája egyik legjobban ismert tájegységünké.

A vallási kultúra vizsgálatának keretében is nagyon sok Szegedre jellemző jelenséget tárt fel, illetőleg tágabb országos, közép-európai, európai összefüggésbe illesztve értelmezte azokat. Különösen egy-egy szokásnak, a búcsújárásnak, a búcsúvezető és énekszerző, társulatalapító szentembereknek (Engi Tüdő Vince) működésének ismerhetjük meg jól szegedi, Szeged környéki vonatkozásait. Bálint Sándornak a Móra Ferenc Múzeumban lévő hagyatékából nemrég közzétett hatalmas vallási ponyvagyűjteménye számos szegedi énekes és imádságos ponyvának, egyúttal a régi szegedi nyomdák emlékének őrizője.

Életművének pedagógiai szeletét eddig még senki sem elemezte, jóllehet Bálint Sándor magát elsősorban pedagógusnak tartotta. Ehhez lehetőséget kapott nemcsak a főiskolai és egyetemi katedrán, hanem újságok és folyóiratok hasábjain is. Pedagógiai elveiben máig sok korszerű és követendő elgondolás rejlik.

A néprajznak, a honismereti szemléletnek az oktatásban és nevelésben integráló szerepet tulajdonított. „A tanterv csak többé-kevésbé szintelen keretet, általános irányelveket ad, amelyek az egész ország népiskoláira nézve érvényesek, illetőleg kötelezőek. [...] helyi tanterveket kell kidolgozni” – írja a *Néprajz és nevelés* (1934) című tanulmányában. „Győzzük le ezáltal is a gyermek természetes húzódozását, keltsük föl benne az érdeklődést, tegyük tudatossá mindazon konkrét adottságokat, élményeket és tapasztalatokat, amelyek környezetével kapcsolatosak, és amelyek céljain-

kat szolgálhatják. Helyi tanmenet kidolgozása azonban megint csak lehetetlen néprajzi tudás nélkül.” „A néprajz tudománya a néplelket, népéletet a maga organikus teljességében és összes vonatkozásaiban akarja megismerni. Nem elégedhetik meg tehát egyes kiragadott, még olyan érdekes részletekkel sem, folyton a nagy összefüggéseket, a jelenségek mögött rejtőzködő lényegyet kell szem előtt tartania. [...] az új tanítónemzedék figyelmét a szülőföld meghatározó erejére, döntő élményére ráirányítania.” (*Néprajz és nevelés*, 1934.)

Tudósi hitvallása abban fogalmazható meg, hogy a paraszti műveltséget a nemzeti kultúra részévé kívánta tenni. Mai szóhasználattal úgy is mondhatnánk, hogy a helyi értékeket beemelni a nemzeti értékek közé. Hasonlóan Bartók Bélához, akinek egy 1925. április 2-i szegedi koncertje erősítette meg a 21 éves fiatalembert életfeladata felismerésében és vállalásában. Bálint Sándor a kultúrát történeti, nemzeti és európai összefüggéseiben, társadalmi egységben látta, tudományközi és honismereti szemlélettel vizsgálta és értelmezte. Ebben máig példamutató számunkra. A honismeret Bálint Sándor nézeteiben pedig nem egyszerűsíthető le egy településről, tájról szóló tudásanyag feltárására és elsajátítására, hanem magába foglalja a helyi tudás és értékek tudatos ápolását, az egészséges nemzeti (ön)tudat ébrentartását, az értékőrző kezdeményezések támogatását és a bennük való részvételt. Röviden: a szülőföld szeretetét. Erős érzelmi kötődéssel ezért nevezhette Szeged és a szegedi nagytáj kutatását apai, míg a vallási kultúra kutatását anyai örökségének. Vagy ahogyan a róla készült filmben Trogmayer Ottónak szép metaforával megfogalmazta: Szegeden két abszolútum van, a Tisza és az alsóvárosi ferences templom. Mindkettő felelősségre int és kötelez.

BARNA GÁBOR

Dr. Barta László (1936–2009)

Szentes város arról is ismert, hogy az elsők között csatlakozott az 1960-as években életre kapó honismereti mozgalomhoz. A múltbeli értékek feltárását, megismertetését és megőrzését szolgáló kezdeményezés nagyban elősegítette a szűkebb pátria iránti ragaszkodás, az egészséges lokálpatriotizmus kialakítását. E nemes érzések elsődleges kialakítói a tanítók és tanárok, legfontosabb bázisai pedig a régmúlt idők dokumentumainak őrzőhelyei: a levéltárak és a könyvtárak voltak. Így volt ez városunkban is. Barta László személyében most egy olyan ragyogó szakember életútját ismerhetjük meg, aki előbb tanárként, helytörténészként, majd levéltárigazgatóként, tudós előadóként és helytörténeti kiadványok szerkesztőjeként segítette településünk és a dél-alföldi régió történetének feltárását és közzétételét.

Barta László Szentesen született 1936. január 31-én. Szülei kiskereskedők voltak. Elemi és középiskolai tanulmányait szülővárosában végezte; 1954-ben a Horváth Mihály Gimnáziumban érettségizett. 1958-ban a debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karán magyar–történelem szakos tanári oklevelet szerzett. Ugyanitt doktorált történelemből 1966-ban. A diploma megszerzése után öt évig általános iskolában dolgozott Szegváron és Szentesen. 1963 és 1978 között a Horváth Mihály Gimnázium magyar–történelem–művészettörténet szakos tanára. 1978 nyarán kinevezték a Csongrád Megyei Levéltár szentesi levéltára igazgatójává, mely tisztségét nyugdíjba vonulásig, 1996. január 31-ig viselte.

Az 1960-as években helytörténeti kutatóként került kapcsolatba a levéltárral. Gyűjtőmunkájának első eredményei egy doktori disszertáció (1966) és egy helytörténeti dokumentumkötet voltak; ez utóbbit a helyi levéltárosokkal állította össze (1969). Levéltár-igazgatói működése idején a szentesi levéltár a helytörténeti kutatás és írás legfőbb bázisává vált. Az ő vezetésével valósult meg a „nyitott levéltár” program, amelynek lényege az volt, hogy a levéltár váljék titokzatos, poros, zárt intézményből, a nagyközönség, a diákság, a helytörténet iránt érdeklődők irányába nyitott létesítménnyé, tudományos műhellyé. Ennek szellemében került sor az első levéltári nyílt napokra, amelyből utóbb kinőtt a máig élő, évenként megrendezésre kerülő levéltári napok helytörténeti rendezvénysorozata. A levéltár volt a legfőbb helyszíne a honismereti rendezvényeknek; rendszeresen itt gyülekeztek a helytörténet iránt érdeklődők; itt tartotta összejöveteleit a Hazafias Népfront Szentes Városi Honismereti Bizottsága, amelynek a levéltárosok is tagjai, tisztségviselői voltak. A rendezvények mellett említést érdemelnek a több alkalommal kiírt honismereti pályázatok, amelyekre több tucat értékes helytörténeti tanulmány készült, igen változatos tematikával. Ezek zsűrizésében Barta László mindannyiszor szerepet vállalt.

De nemcsak szervezte, hanem maga is művelte a helytörténeti kutatást és írást. Több könyv, helytörténeti kiadvány szerzője, társszerzője; alapvető tanulmányokat készített Szentes város és Csongrád megye történetéből. Tudományos közleményeinek száma megközelíti a félszázat. Legfőbb kutatási területe: a reformkor és az 1848/49-es forradalom és szabadságharc története, de foglalkozott legújabb kori témákkal is. Legfontosabb munkái: A szentesi örökváltság 1836; Az 1828. évi országos összeírás Csongrád vármegyében; Szabad Szentes városának képviseleti és igazgatási rendje 1837–1840; Szentes igazgatása az 1848/49-es forradalomban; Csongrád az 1848/49-es forradalomban; A Lakos-gyilkosság (Virágos Istvánnal); Az 1956-os forradalom Szentesen. Ezek mellett részt vett több helytörténeti monográfia és forráskiadvány összeállításában. 1979-től bekapcsolódott a külföldi levéltárakban folyó hungarika-kutatásba. A Vajdasági Levéltárban 3 alkalommal, a spanyolországi levéltárakban 8 alkalommal végzett gyűjtőmunkát, számos értékes dokumentummal gazdagítva a Csongrád Megyei Levéltárat és a Magyar Országos Levéltárat.

Hivatali elfoglaltságai mellett a Magyar Történelmi Társulat, a Magyar Levéltárosok Egyesülete, a Hajnal István Kör, a Szegedi Akadémiai Bizottság, az Erdélyi Szövetség és sok más társadalmi szervezet tagja, vezetője. Szentes kulturális életében és közéletében betöltött kiemelkedő szereplését a városi képviselő-testület 1997-ben Pro Urbe-díjjal ismerte el. Hosszan tartó betegeskedés után, 2009. április 29-én hunyt el Szentesen.

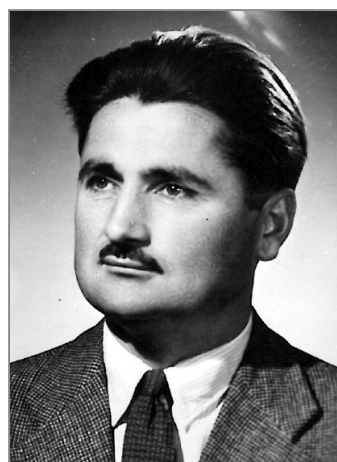
LABÁDI LAJOS

Dr. Börcsök Vince (1925–1985)

1960-ban létesültek a megyékben a Népművelési Tanácsadók, amelyek később a létrejövő megyei művelődési központok módszertani csoportjává alakultak. Ezen feladatoknak az ellátását a főhivatású dolgozók mellett tiszteletdíjas külső munkatársak, szakreferensek segítették. A Hazafias Népfront keretében alakult Honismereti Bizottság közművelődési tevékenységét a Népművelési Tanácsadó támogatta, látta el. Ezen tevékenység sikeres segítése érdekében szakreferensnek dr. Börcsök Vincét kérték föl.

Börcsök Vince – ahogy mindenki nevezte: Vince bácsi – 1925. január 8-án született Kiskunhalason. A család a Harkakötöny melletti Harka tanyavilágában élt. Bálint Sándor kutatásaiból tudjuk, hogy Szegeden gyakori a Börcsök vezetéknév, és azt is, hogy a Kiskunság déli részének a tanyavilágát, így Harka tanyavilágát is, a Szeged-alsótanyáról áttelepülő családok népesítették be. A kiskunfélegyházi tanítóképző elvégzése után 1944-től Szeged környéki tanyai iskolákban tanított, többek közt Balástyán, az Alsóbalástyai tanyai iskolában. Ekkor ismerkedett meg a szintén Balástyán tanító Miklós Sándorral, aki később a Csongrád megye és Szeged megyei jogú város Népművelési Tanácsadójának az igazgatója lett. Közben az egyetemen földrajz–történelem tanári szakot végzett, majd jogból doktorált.

Egyetemi tanulmányai során ismerkedett meg Bálint Sándorral, akinek néprajzi előadásai irányították a figyelmét a paraszti gazdálkodás, elsősorban a szegedi homokvilág szőlő- és gyümölcsstermesztésének vizsgálatára, amelyhez kiterjedt alsótanyai rokonsága is segítséget nyújtott. Bálint Sándort több, alsótanyai adatközlővel ismertette meg. Erről ifjú Lele József egyik Mórahalomról szóló írásában így ír. „Az 1950-es évek elején a mórahalmi Paplógó családban lakodalom volt, ahova rokonként hívták meg a Pálfi családot is. Ott találkozott ifjabb Pálfi Ferenc a szintén arra valósi születésű, de már Szegeden élő és tanárkodó Börcsök Vincével. Beszédbe elegyedtek, majd az idősebb Pálfi gazda is bekapcsolódott a társalgásba. Börcsök tanár úrnak nyilván hamar föltűnt az apa és fia kivételes bölcsessége, műveltsége. Kérte, hogy

kedves tanárát, Bálint Sánd professzor urat vihesse egyszer ki a tanyájukra.” Gyakran járt Bálint Sándorral együtt tanyai gyűjtőutakra. Erről Bálint Sándor a Szögedi Nemzet című könyvében így ír. „Börcsök Vince: személyes irányítással, majd később önállóan is Alsótanyán gyűjtött anyagot. Értékes a népi szőlőkultúra vizsgálata. Mindezekből a művekből egy és más nyomtatásban is megjelent.”¹ Miklós Sándor, a Népművelési Tanácsadó igazgatója Börcsök Vincét, akivel Balástyán egy tantestületben tanított, néprajzi gyűjtő és földolgozó tevékenységének ismeretében fölkererte a honismereti szakreferensi feladatok ellátására.

Börcsök Vince 1955. július 10-én kötött házasságot a szintén pedagógus Peterdi Abigéllal. Négy élő gyermekük van: Mária (1956), Gizella (1963), Vince (1965) és Abigél (1966). Ekkor már Szegeden tanított. Leghosszabb ideig a Radnóti Miklós Gimnáziumban, 1964-től 1974-ig. Majd a szegedi Móra Ferenc Múzeum néprajzi osztályán dolgozott nyugdíjazásáig. 1985. március 28-án halálos balesetben elhunyt.

Haláláig szakreferensként irányította Csongrád megyében a honismereti tevékenységet. Továbbképzéseket, tapasztalatcseréket, bemutatókat szervezett a szakkörvezetők részére. A szakreferenseknek havonta legalább négy alkalommal kellett helyszíni munkát végezniük, egy-egy szakkör tevékenységét megtekinteni, munkájukhoz szakmai, módszertani segítséget adni. Ezek a látogatások legtöbb esetben az adott intézmény, szakkörvezető igénye alapján történtek. Célja, hogy a szakköröknek, a szakkörök vezetőinek a tevékenységéhez, a munkájuk megismerésével, szakmai, módszertani tanácsokat adjanak, segítséget nyújtsanak. Ennek az ellátásához legtöbb esetben intézményünk gépkocsiját, mikrobuzsát használták. Ilyenkor egy-egy útirányon az intézményünk főhívatású munkatársai külső munkatársaikkal együtt utaztak. Ezen utazások során ismerkedtem meg Börcsök Vincével. Hamar kialakult a barátságunk. Ebben jelentős szerepe volt egyrészt annak, hogy szatymazi, jánosszállási tanyai rokonaim révén, illetve a Valéria téri (akkor így hívták a mai Bartók Béla teret) paprikapiacon árusító, illetve az ott lévő szítás műhelyünkben vásárló tanyaiakkal találkozással ismertem meg a szegedi tanyavilágban élőket. Gyerekkoromban – akkor még nem volt televízió – szüleim, rokonaim, az ismerősök is sokat meséltek az életükről, ezért jól ismertem Szeged múltját, helytörténetét, néha egészen másként, mint ami a hivatalos történelemírásban van.

Másrészt gyakran voltak szakterületemmel közös feladatok. Ilyen volt, például, hogy a Hazafias Népfront javaslatára készüljön fényképsorozat, ami bemutatja az egész települést, ennek az elkészítéséhez a fotószakkörök nyújtottak segítséget, illetve, amely településen nem működött honismereti kör, ott a fotószakkörök készítettek el a képsort. Közös tapasztalatcserét szerveztünk Mórahalmon, ahol a fotószakkörnek a helyi eseményekről készült főlvételeit mutatták be a Művelődési Ház „kirakatában”. A művelődési házak amatőr filmes körei –akkor még nem voltak helyi televíziók – gyakran készítettek a település életéről híradókat, jelentős helyi személyisége-

¹ III. kötet 930.

ikről portréfilmeket, bemutattak műemléképületeket, helyi népszokásokat. Közülük többen is fesztiválokon díjakat kaptak. Közülük egyet emelek ki, a szentesi amatőr filmeseknek a város magyar ortodox (előzőleg román ortodox) templomát bemutató filmet. De volt kapcsolat a gyermek színjátszás, a népi gyermekjátékok, a néptánc és a népzene területén is.

Közelebbről akkor ismertem meg Vincét, amikor az 1970-es évek elején a tavaszi iskolai szünetben kirándulást szervezett diákjai részére Erdélybe, amin részt vettem. A kirándulás célja az volt, a diákok ismerjék meg Erdély magyar emlékeit, többségében olyanokat, amelyek a hivatalos utazási programokban nem szerepeltek. Ebben jó partner volt az idegenvezetőnk, Boha Tamás László, aki Kolozsvárról Szegedre települt vízügyi mérnök-tanár volt. Így többek közt megnéztük a csucsai Boncza-kastélyt, Koltaszezen, Nagykapuson a református templomot, a templomban lévő kalotaszegi hímezett terítőket. (Ide kívánczik, hogy Kallós Zoltán „Balladák könyve” első kiadása vázsonkötésen lévő kalotaszegi hímezésmotívumot nagykapusi asszonyok készítették.)

Kolozsváron – ez egyéni programom volt – este Vincével és az idegenvezetőnkkel fölkerestük a Szervátiusz szobrász családot. A II. világháború végen a németek a magyar fiatalokat, a leventéket Németországba vitték, magyar kísérő nem volt velük. Amikor erről nagybátyám, aki piarista szerzetes tanár volt, tudomást szerzett, tábori lelkésznek jelentkezett, és egy szerzetes társával elindult utánuk. Tábori oltárához a fiatal Szervátiusz Tibor faragott egy Krisztus-fejet. Ez akkor a családuk birtokában volt. Jelenleg, a család határozata alapján, a szegedi Dugonics András Piarista Gimnázium igazgatói irodáját díszíti. Sajnos akkor nem találkozhattunk Szervátiusz Tiborral, csak az édesapjával. Nagy élmény volt mindhármunknak a találkozás és a műteremben lévő szobrok megtekintése. Gyergyószentmiklóson a kevésbé ismert örmény katolikus templom mellett megnéztük azt az épületet is, amely a mádэфalvi veszedelemhez kapcsolódik, amely akkor a császári katonaság központja volt. Szállásunk a Gyergyószentmiklós mellett lévő Marosfőn lévő ifjúsági táborban volt. A település neve arra utalt, hogy itt van a Maros forrása. A forrás a szállásunk közelében volt. Miután megtaláltuk, szinte mindenki papír hajócska készítésébe fogott, amin az itt még kis Maros-érre helyezve üzentük haza, Szegedre, hogy a Maros forrásánál vagyunk. Nagy élmény volt a fiatalok számára, hogy a Békás-szoroson végig gyalogoltunk. Mádэфalva határában megálltunk a mádэфalvi veszedelem emlékművénél, és megemlékeztünk a tragikus történelmi eseményről. A Szent Anna-tóhoz is elmentünk, ahonnan szintén gyalog, egy szép erdei ösvényen mentünk le Tusnádra, ahol végigkóstoltuk a borvízforrásokat. Azért foglalkoztam ennyire részletesen ezzel az erdélyi úttal, mert ez jól tükrözi Börösök Vince honismereti tevékenységét.

Sajnos Börösök Vince korai halála derékba törte honismereti munkásságát, még sokat tehetett volna nemcsak a megyénk, hanem az ország honismereti mozgalmának a területén.

BOGDÁN LAJOS

Buzás László (1907–1993)

1907. november 13-án, Budapesten született, de egész élete Makóhoz kötődött. 1919 és 1927 között volt a makói gimnázium diákja, József Attila két évfolyammal járt föllette, Erdei Ferenc pedig két évvel fiatalabb iskolatársaként tekintett fel rá. Buzás László – mivel akkortájt az alsósoknak magázniuk illett a felsősöket – meg sem merte volna szólítani József Attilát. De olvasta az idő tájt az iskola önképzőköri hirdetőtáblájára kihelyezett „Részeg a síneken” című versét, és időnként, ha összefutottak, és József Attila megszólította őt, akkor váltottak néhány mondatot. Erdei Ferencsel gyakran rugdalták a labdát, többnyire iskolai dolgokról beszélgettek. A makói gimnázium méltán ismert tudós tanárai tanították őket. Az akkori híres, nagyformátumú tanáregyeniségek közül leginkább talán Eperjessy Kálmán hatott rá.

A honismerettel és helytörténettel való kapcsolata már nyolcadikos gimnazista korában elkezdődött, amikor Eperjessy Kálmán megkérte, hogy segédkezzen Szirbik Miklós: „Makó városának közönséges és az abban lévő reformata eklézsiának különös leírása” című kézírata korrektúrájának elkészítésében (Eperjessy akkor rendezte sajtó alá a kéziratot). Makó első történetírójának ez a munkája annyira magával ragadta Buzás Lászlót, és Eperjessy lelkesítő szavai olyan hatással voltak rá, hogy elhatározta, ő maga is próbál érdekes történeti források után kutatni. Érettségi után elvégezte a Budapesti Pázmány Péter Tudományegyetem történelem–földrajz–latin szakát. Kitűnő professzoroktól tanult, Szegfű Gyula, Hóman Bálint, Cholnoky Jenő, Szentpéteri Imre tanítványaként végzett.

1944-ben került vissza Makóra, innen vonult be katonának, a háború után pedig a makói református polgári iskola nevelője, azután a Kálvin téri iskola igazgatóhelyettese, 1951-52-ben a Szent István téri iskola igazgatója lett. 1952 és 1969 között a makói József Attila Gimnázium tanáraként dolgozott. Történelem szakkört vezetett, megalakította a természetjáró szakosztályt, tíz évig igazgatója volt a Dolgozók Gimnáziumának. Történelemóráin egy-egy téma keretében beszélt diákjainak a helyi sajátosságokról is, azzal a szándékkal, hogy felkeltse érdeklődésüket a szülőföldjük, a táj és elődeik élete iránt. Nemzedékekkel szeretett meg Makó múltját. A történelemoktatás különös paradoxonának tartotta azt, hogy előbb ismerik meg a diákok az egyetemes történelmet, az ország történiáját, majd csak legvégül a szűkebb környezetük múltját. A fiatalok identitászavarait elemezve egy beszélgetés során így fogalmazott: „A család és az iskola felelőssége óriási, hiszen a gyerekek indíttatást a lakóhelyük megismeréséhez, az értékek felfedezéséhez elsősorban a szülők, a pedagógusoktól kaphatnak. Először a kíváncsiságot, az érdeklődést kell felkelteni, ezt követi az érzelmi azonosulás, majd

létrejön a szülőföld biztonságot nyújtó élménye, ami elvezet az otthonosság érzetéhez. S akkor már nem térkép lesz ez a táj, nem is csak egy település a sok közül, hanem több ennél.” Városának története fiatal kora óta érdekelte. Amikor 17 év távollét után tanárként visszatért egykori gimnáziumába, felébredt benne a kutatási vágy. A makói gimnázium kiváló kutató, tudós tanára lett. 1953-tól 55-ig másodállásban a makói múzeum vezetésének feladatát is vállalta. Helytörténeti kutatómunkájának eredménye számos cikk és helytörténeti tanulmány. Igazi lokálpatrióta, polihisztor tanár. Buzás László azon nagyműveltségű tanárok közé tartozott, akik számára a pedagógia mindennapi gyakorlása, az egyetemes művelődéstörténeti és történelmi ismeretek állandó gyarapítása s a szűkebb környezet tudományos igényű kutatása egyaránt fontos volt. Nem a mindenáron publikáló filológus volt, hanem az a tudós tanár, akit a kutatók, érdeklődők bármikor felkereshettek helytörténethez kapcsolódó kérdéseikkel, mindig önzetlenül, készségesen adta át ismereteit. Makón a helytörténészek nesztoraként emlegették.

1969-ben nyugállományba vonult, de tovább kutatva döntő része volt a makói József Attila Gimnázium évkönyvének összeállításában. Az 1971-ben megjelent első évkönyvben az iskola vázlatos történetének 1895-től 1944-ig terjedő időszakáról szóló tanulmány szerzője. Ugyancsak ő állította össze az 1895-től 1970-ig tartó időszak gimnáziumi igazgatóinak és igazgatóhelyetteseinek, valamint tanárainak névjegyzékét. Megírta a Dolgozók Gimnáziumának 1945 és 1970 közötti történetét. Kutatómunkáját és publikációit tökéletes precizitás jellemezte. Nyugdíjasként néhány évig még segítette a gimnázium adminisztrációs munkájának ellenőrzését is. 1972-ben elkészült Makó város 1870-től 1970-ig terjedő hírlap és folyóirat bibliográfiájával, sok-sok ismeretterjesztő előadást tartott. Helytörténeti munkásságáért kapott „Szocialista Kultúráért” kitüntetést. Két évtizedes kutatómunka után, 1992-ben jelent meg a Makói Múzeum Füzeteiben Tóth Ferencsel társszerzőként feldolgozott „Makói utcanévek” című tanulmánya. Reizner János „Makó város története” című faksimile kiadásban megjelent munkájában található nyolc latin nyelvű oklevél, amelyek lefordítása, szómagyarázatokkal és névmutatókkal való ellátása is az ő munkája.

Közel fél évszázadon át a makói tudományos közélet elismert alakjaként tevékenykedett. A Makói Honismereti Kör alapító tagja, a makói Múzeumi Baráti Kör tagja és rendszeresen előadója volt. Tanítványai tiszteletét és szeretetét nemcsak széleskörű tudásával, kitűnő előadókészségével, következetes pedagógiai módszereivel, hanem erkölcsi tartásával és egész személyiségével vívta ki. A város önkormányzata 1990-ben „Makó városért” oklevéllel ismerte el négy évtizedes pedagógiai és helytörténeti munkásságát.

Születésének 100. évfordulójáról 2007-ben megemlékeztek Makón. A felnőtteket és diákokat városuk, valamint környezetük jobb megismerésére ösztönző, évente megrendezett Makói Városismereti Verseny ma Buzás László helytörténész-tanár nevét viseli.

PÁL LÁSZLÓNÉ SZABÓ ZSUZSANNA

Czakó Józsefné Pusztai Mária (1935–2005)

Czakó Józsefnét Apátfalván mindenki csak „Pusztai Mancinak” nevezte. Ő volt „a falu könyvtárosa”, oly nemes értelemben, mint a régi „falusi tanítója” megnevezés. 1954-ben lett könyvtáros a faluban, ő kezdte kialakítani a könyvtári rendszert. 1996-ig dolgozott könyvtárosként, 42 évig szolgálta a közművelődést falunkban. A helyi könyvtárban már az 1980-as évekre tartalmas állományú zenei tárat is létrehozott a környéken elsőként, így a fiatalok számára is népszerűvé tette az intézményt. Évtizedekig segített a fiataloknak az olvasás szépségét felfedezni. Ennek érdekében a könyvtárat ifjúsági találkozóhelyként is működtette, szombatonként itt találkoztak a vidéki középiskolákból hazautazó apátfalvai tanulók. Manci néninek mindenkihez volt jó szava, bátran felkereshette bárki lelki problémájával is. Mint könyvtáros gyűjtötte az újságokban, folyóiratokban az Apátfalváról megjelenő írásokat. Szigeti György mellett ő tudott legtöbbet a falu néprajzáról, történetéről, az itt élő emberek hétköznapijairól.

Éveken át színjátszó csoportot és irodalmi színpadot szervezett, műsorokat állított össze az ünnepségekre. Amikor Szigeti György elköltözött Apátfalváról, Czakó Józsefné vállalta a honismereti munka folytatását. A könyvtárba járó fiatalokból újra megszervezte a honismereti szakkört, s működtette éveken át folyamatosan. Szakkörösei felnőve tovább vitték a Manci nénitől tanultakat, többen lettek közülük könyvtárosok, pedagógusok. Diákjai rendszeres résztvevői lettek a honismereti táboroknak és a helytörténeti vetélkedőknek. Több apátfalvai fiatal is bekapcsolódott a néprajzi és nyelvjárási gyűjtőpályázatba, Manci néni irányításával az összegyűjtött anyagokból díjnyertes pályázatok lettek. Honismereti munkásságának nagy eseménye volt 1987 nyarán a Csongrád megyei honismereti diáktábor megrendezése Apátfalván. Ő volt a tábor mindenese: vigyázott ránk, szervezte a szakmai munkát, gondoskodott az ellátásunkról és a szórakozásunkról. Jó helyismerete révén ő szervezte a túrákat, az előadókat. Azt hiszem ez volt a legjobban szervezett, legeredményesebb kutatómunkát felmutató tábor. Könnyű dolgunk volt; Czakó Józsefnét mindenki ismerte a faluban a fiától az öregig. Kérő szavára mindenki igennel felelt, bármit is kért. 1991-ben újból jöttünk mi, Csongrád megyei diákok táborozni Apátfalvára. Sokan visszatértek az első tábor diákjai közül is. Ott folytattuk a kutatásokat, ahol néhány éve abbahagytuk.

1994-ben nyugdíjazták Pusztai Máriaat, még két évig dolgozott a könyvtárban. 1996-ban a Honismereti Szövetségtől emléklapot kapott honismereti munkájáért. 1998-ban „Apátfalva Közszolgálatáért” kitüntetésben részesült közel fél évszázados munkáért. Utolsó éveiben betegsége miatt Csongrádra költözött fiához, csak nagyrítván látogatott haza. Az éveken át türelemmel viselt betegség legyőzte Őt.

VARGÁNÉ NAGYFALUSI ILONA

Dudás Lajos (1927–2004)

Dudás Lajos 1927. augusztus 24-én született Csongrádon. 1947-ben Kiskunfélegyházán tanítói oklevelet, 1964-ben tanári diplomát szerzett a Szegedi Tanárképző Főiskolán. A tanítóképző elvégzése után a tanítói állásra várva fényképésztanulónak állt, és kitanulta a fényképész mesterséget a kiskunfélegyházi Garacz Pál fényképésmesternél. A sorkatonai szolgálat letöltése után 1950-ben kezdett tanítani a Császár úti tanyai iskolában, majd 1958-tól a szántói iskolába helyezték át. 1964-ben a Síp Utcai Általános Iskolába került, ahol nyugdíjazásáig tanított. Pedagógiai tevékenységét az évek során három állami kitüntetéssel ismerték el.

A tanítás mellett az 1960-as évektől kapcsolódott be a helytörténet kutatásba dr. Tari László, dr. Katona Imre és Palásti Pál mellett. A csongrádi levéltárnak több mint harminc éven keresztül volt aktív kutatója. Az 1980-as évek közepétől folyamatosan gyarapította a levéltárban elhelyezett személyi iratait. Halálát követően a teljes hagyatéka a levéltárba került. Gazdag, egy élet munkájának eredményét magában foglaló, helytörténeti szempontból felbecsülhetetlen értékű anyaggal gazdagodott a csongrádi levéltár. Az iratanyag a már nyomtatásban is megjelent munkáin kívül kutatásainak feltáró céduláit és a még nyomtatásban meg nem jelent tanulmányait egyaránt tartalmazza. A Csongrád város történetével foglalkozó tudományos és amatőr kutatók egyaránt kutatják az anyagát és munkáikban hivatkoznak kutatásaira.

A kutatás mellett rendszeresen publikált. Az 1976-ban indított „Mozaikok Csongrád város történetéből”, majd az 1994-től megjelenő „Oppidum Csongrád” című helytörténeti periodikának állandó szerzője volt. Több tanulmányt, résztanulmányt készített a tervezett Csongrád város monográfiájába. Társszerzője volt „A XXI. század közepén” című Csongrádot bemutató sorozatnak, társszerkesztője és társszerzője a Bársony István Mezőgazdasági Szakközépiskola, Szakiskola és Kollégium Jubileumi évkönyvének, amit az iskola fennállásának 75. évfordulója alkalmából adtak ki, társszerzője a „Száz éves a Csongrádi Gőzmalom” című kiadválynak, a „Száz éves a Csongrád-Félegyházi vasút” című munkája 1988-ban jelent meg. A helyi sajtóban rendszeresen jelentek meg sorozatai, cikkei. Tanulmányai és cikkei, nemcsak helyi, hanem megyei és országos kiadványokban is megjelentek. Társzerzője volt a „Három folyó mentén. Csongrád megye millenniumi albuma”, illetve a „Csongrád megye építészeti emlékei” című köteteknek. Munkái jelentek meg a Honismeret című kiadványban is. Több tucat tanulmánya és több mint száz cikke jelent meg.

Csongrád város várostörténeti kutatásában és publikálásában kifejtett munkája elismeréseként a Csongrád Megyei Közgyűlés 2000-ben az Alkotói Díj kitüntetést ado-

mányozta Dudás Lajosnak. Helytörténeti témában több előadást tartott, kiállításokat nyitott meg. A városba látogató vendégek, turisták számára szívesen vállalt múzeumi tárlatvezetést, városnéző kalauzolást. Szülővárosa 1990-ben a „Pro Urbe Csongrád” kitüntetést adományozta számára.

A Síp utcai iskolában a fényképezésnek már hagyománya volt. Az iskolában működött a fotószakkör, az iskola eseményeit 8 mm-es filmfelvevő segítségével örökítették meg. Mivel tanult szakmája volt a fényképezés, örömmel kapcsolódott be a munkába. Évtizedeken keresztül készített fényképeket a városi rendezvényeken. Fényképezőgéppel rögzítette a jövő számára a történelmet. Tudta, hogy ami ma esemény, az holnap történelem. Több ezer helytörténeti jelentőségű fényképfelvétel maradt utána. Nemcsak készítette, hanem gyűjtötte is a régi fényképeket, a fényképezés őskorából származó üvegnegatívokat és a régi csongrádi képeslapokat. Képeslap-gyűjteménye a város leggazdagabb gyűjteményének számított sokáig. A mintegy 10 000 darabból álló fotó- és képeslapgyűjteménye ma már a levéltár gyűjteményét gazdagítja. Több szervezetnek tagja volt: Magyar Néprajzi Társaság, Magyar Irodalomtörténeti Társaság Csongrád Megyei Tagozata, Honismereti Szövetség, Csongrád Megyei Honismereti Egyesület, Csongrádi Honismereti és Helytörténeti Bizottság, Városi Közlekedésbiztonsági Tanács, Csongrád Városért Egyesület. A csongrádi múzeumbaráti kör egyik alapító tagja.

A honismereti mozgalomban a Csongrád Megyei Honismereti Bizottság megalakulásától részt vett. A rendszerváltást követően megalakult Csongrád Megyei Honismereti Egyesületnek és Honismereti Szövetségnek alapító tagja volt. 2000-től az egyesület Számvizsgáló Bizottságának volt tagja, a Honismereti Szövetségben pedig három ciklusban képviselte egyesületünket. A honismereti akadémiákon rendszeresen részt vett feleségével, Rózsika nénnel. Az 1996-ban Csongrádon megrendezett Országos Honismereti Akadémia szervezésében aktívan részt vállalt. A honismereti mozgalomban végzett tevékenységéért 1999-ben a Honismereti Szövetség az elismerő oklevelét, 2001-ben a Honismereti Munkáért aranyérem kitüntetést adományozta Dudás Lajosnak. (Lásd fenti képünkön.)

2003-ban bekövetkezett visszafordíthatatlan betegsége miatt elbúcsúzott a szövetségtől és az egyesülettől. Bogdán Lajosnak, egyesületünk titkárának küldött levelében így búcsúzik el az egyesülettől: „A több évtizedig tartó közös együttműködés során el nem múló emlékeket szereztem, gyűjtöttem – s őrzöm emlékezetemben. Kérlek, mondd el a tagságnak, hogy szeretettel fogunk emlékezni rájuk.” Csongrád város múltjának feltárásában és a honismereti munkában végzett tevékenységével maradandót alkotott, utat mutatva az őt követő helytörténet kutatásával foglalkozó kutatók számára.

GEORGIÁDES ILDIKÓ

Erdélyi Péter (1946-2006)

Erdélyi Péter 1946. augusztus 6-án született Hódmezővásárhelyen. Általános iskolai tanulmányait szülővárosában, a középiskolát a szentesi Horváth Mihály Gimnáziumban végezte. 1969-ben a szegedi József Attila Tudományegyetemen szerzett magyar–történelem szakos tanári diplomát. Kalocsán, a Dózsa György Mezőgazdasági Technikumban kezdett tanítani. 1972-től 2005 augusztusában történt nyugdíjba vonulásáig a csongrádi 610-es Ipari Szakmunkásképző Iskolában – mely 1982-től Ságghy Mihály nevét viseli – tanította a magyar és a történelem tantárgyakat. A tanítás mellett 1986-tól a csongrádi Tari László Múzeumban félállású munkatársként a helytörténeti gyűjteményt gondozta.

Az 1970-es évek végétől kapcsolódott be a helytörténeti kutatásokba. Ez időtől a levéltár állandó kutatója lett. Több évtizedes kutatómunkája során leginkább politika- és gazdaságtörténettel foglalkozott. Munkái levéltári forrásokon alapuló, hiteles, tudományos igényű írások. Kutatásainak eredményét rendszeresen publikálta. A „Mozaikok Csongrád város történetéből” és az „Oppidum Csongrád” című helytörténeti periodikák mellett tanulmányai jelentek meg a „Múzeumi kutatások Csongrád megyében”, a Móra Ferenc Múzeum Évkönyve, a csongrádi Múzeumi Füzetek és a Honismeret című kiadványokban, országos tanulmánykötetekben. Nevezetesebb tanulmányai: Egy csongrádi fényképész, Lócsey Árpád (Múzeumi kutatások Csongrád megyében. 1993/1994); Amerika a századelőn, ahogy egy csongrádi plébános látta (Honismeret 24. 1996.); Az 1947-es választások Csongrádon (Oppidum Csongrád. 1997.); Csongrád mezőváros iparosai a Károlyi uradalomban a XIX. század első felében (Tanulmányok a kézműipar történetéből Veszprém, 1999.); Egy csongrádi mérnök – gazdálkodó – politikus, Ludrovai Tóth István naplója 1903-ból. (A Móra Ferenc Múzeum évkönyve. 3. 2000.); Kossuth és a csongrádi örökváltság (2001). Lektora volt több kiadványnak és tanulmánynak.

Jóval a Nemzeti Alaptanterv megjelenése előtt ő már fontosnak tartotta a helytörténeti kutatások felhasználását az oktatásban. Ezt példázzák a levéltárban tartott rendhagyó történelemórái, a levéltári források felhasználása a tanítás során, a diákok bevonása a helytörténeti kutatásába. Egyik szerzője volt a csongrádi levéltár 2001-ben megjelentetett „Források üzenete. Válogatott dokumentumok Csongrád város történetéből 1075–1948” című forrásgyűjteményének, mely az általános- és középiskolák számára készült. Rendszeresen tartott tudományos és ismeretterjesztő előadásokat. A Csongrád megyei levéltári napok csongrádi rendezvényeinek több alkalommal volt meghívott előadója. A Csongrád Megyei Honismereti Egyesület, a Hazafias Népfront Csongrád Városi Bizottsága honismereti és helytörténeti bizottsága, a Kossuth Sző-

vetség választmánya, a Mozaikok Csongrád város történetéből című helytörténeti kiadvány szerkesztőbizottsága mellett több más szervezet, bizottság munkáját is segítette szakmai felkészültségével.

Az oktató-nevelő és közművelődési munkásságáért több elismerésben részesült. A Honismereti Szövetség 2006-ban emléklapot adományozott részére. 2006-ban Csongrád város képviselőtestülete posztumusz „Pro Urbe Csongrád” kitüntető címet adományozta számára, elismerve pedagógiai és helytörténeti munkásságát. Erdélyi Péter tanár, muzeológus, helytörténész publikációi az oktató-nevelő munkában és a közművelődés területén is a város múltjának megismertetését szolgálta. A helytörténet és az országos történetírás forrásait is maradandó értékekkel gyarapította.

GEORGIÁDES ILDIKÓ

Dr. Forgó István (1923–2009)

1923. július 20-án született Csanyteleken római katolikus, kisbirtokos családban. Ősei apai-anyai ágon a török időkig visszavezethető lakosok voltak Csanyteleken. Apja az első világháborúban kiváló katonaként vitézségi érmekeket szerzett, amelynek alapján 1920-ban vitézzé avatták. A címet fia 1940-ben várományosként örökölte, mely 1945 előtt bizonyos előnyökkel, majd 1945 után pedig bizonyos hátrányokkal járt. Elemi iskoláit és a gazdasági továbbképzőt Csanyteleken, a kertészeti iskolát kiváló minősítéssel Kecskeméten végezte. Az agráregyetem öt szemeszterét Budapesten dicsérettel, okleveles mezőgazdászként végezte el 1953-ban. Ott az egyik tanára Nagy Imre volt. A budapesti Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetemen az agrárközgazdaság és üzemgazdaságtani végzettséget, a budapesti jogakadémiát, majd a szegedi József Attila Tudományegyetemen jogtudományi tanulmányait 1960-ban dicsérettel fejezte be, doktori értekezésére kiváló minősítést kapott. Szintén dicsérettel végezte a Politikai Tudományok Főiskoláját Budapesten.

Közeleti pályáját Csanyteleken kezdte ifjúsági politikusként, a KALOT vezetője volt. Utána az EPOSZ 305 tagú szervezetének megyei titkárhelyettese lett. Ennek köszönhetően az 1949. évi budapesti Világ Ifjúsági Találkozó (VIT) nemzeti szervező bizottságának tagja, s ezáltal Csanytelekről 21 fiatal vehetett részt az Ifjúsági Világtalálkozón, majd Csanytelekre jött a száztagú spanyol ifjúsági küldöttség. 1945. december 8-tól a csanyteleki hegyközség bírója, a hadirokkantak, hadiárvak és hadiözvegyek

csanyteleki szervezetének titkára, a Paraszt Szövetség csanyteleki szervezetének titkára volt, s egyben a községi előjáróság tisztviselője, majd pénzügyi tisztje lett.²

1949-ben Tömörkény község adóügyi jegyzőjévé nevezték ki. 1950-tól 1954-ig Csanytelek község járási tanácstagjává, s egyben a csongrádi járási tanács vb-titkárává választották. 1954 és 1967 között Kiszombor község járási tanácstagjává, s egyben a makói járási tanács elnökévé választották. A környék 16 községében törpevízműveket építtetett. Járási tanácselnök 13 évig, majd 1967 és 1984 között a makói városi tanács elnöke 17 éven át. Makón a közműves vízellátást teremtette meg. Irányítása alatt kezdődött a városban a tömeges lakásépítés, a főtér felújítása, új városrészek és az ipartelep létesítése. Segített létrehozni a könyvtárat, a múzeumot, az Espersit-házat. Az ópusztaszeri emlékparkban makói hagymásházat építtetett. 1979 és 1984 között a makói tanácselnökként 16 városkörnyéki község felügyeletét is ellátta. A II. világháború idején, 1944-ben az orosz frontra került, megsebesült, orosz hadifogságba esett, onnan jött haza 1945 őszén. Mint hadirokkantat katonai szolgálatra alkalmatlannak nyilvánították, ennek ellenére 1950 után még hat esetben behívták, századosi rangot kapott.

Jogi felkészültsége elismeréseként a szegedi József Attila Tudományegyetem Jogtudományi Karán az állam- és jogelméleti államvizsga bizottság elnökévé nevezte ki az oktatásügyi miniszter, és ezt a tisztséget 75 éves koráig töltötte be. 25 évig elnöke volt a Makó és környéke jogászszövetségének, 30 évig az Urbanisztikai Társaságnak. Tagja volt a minisztertanács, a pénzügyminisztérium, a földművelésügyi minisztérium jogszabály előkészítő bizottságának, részt vett a 15 éves lakásépítési program kidolgozásában.³ Munkája mellett 11 éven keresztül alkotmánytant és államigazgatást tanított Makó három középiskolájában. A TIT szervezésében tartott titkárnők továbbképzőjében több évig pszichológiát és protokollt adott elő. Állandó meghívott előadó volt a szegedi, és több esetben a budapesti Eötvös Loránd Tudományegyetem Jogtudományi Karán. 1947 és 1989 között tagja volt az MSZMP-nek. A következő húsz évben pártonkívüli volt. 1956-ban beválasztották a Munkástanácsba, majd a barikád mindkét oldala felkérte, a járási elnökség meghagyása mellett vegye át Makó város vezetését is.⁴ 1984. január 1-jén vonult nyugállományba, utána a politikától visszavonultan élt. Társadalmi munkában minden idejét Csanytelek és Makó szellemi emelkedésének előremozdítására fordította. Kiadványokat jelentetett meg, megírt több makói könyvet, füzetet, köztük megalkotta Makó történeti kronológiáját, életében több mint 200 cikket publikált, közte csanytelekieket is. Megjelentette a „Csanytelek története a kezdetektől” című monográfiát. 2006-ban megjelentette a „Csanytelek történeti kronológiája” című munkáját, 2002-ben megalapította a „Csanyteleki füzetek” című sorozatot.⁵

² Forgó Géza adatközlése.

³ Dr. Forgó István kéziratban maradt önéletrajza alapján.

⁴ Dr. Forgó István kéziratban maradt önéletírása alapján.

⁵ Dr. Forgó István által összeállított kéziratok bibliográfiája alapján.

Beírta magát Makó város történetébe, ugyanis az ő vezetésének idején vett nagy lendületet a városközpont teljes modernizálása. Nyugállományba vonulása után, 1989 elején megalakította a Makói Honismereti Kört húsznál is több taggal. Már ugyanabban az évben meg is jelentette hat szerző munkájának közlésével a *Makói Honismereti Híradó* első számát. A kiadvány további 30 számának megjelentetéséért húsz éven át nagyon sokat tett, szerkesztőként, helytörténeti kutatóként, a szponzorálás biztosítójaként.⁶ Nyitott volt arra, hogy a híradóban új témákat, új szerzők írásait is megjelenítse, ha arra érdemesnek, színvonalasnak tartotta. Ezzel annak lehetőségét is megadta, hogy körébe a honismeret és a helytörténet iránt érdeklődő új tagokat is bevonjon. Dr. Forgó István, a Makói Honismereti Kör elnöke fontosnak tartotta a szűkebb környezet megismerését, kirándulásokat szervezett, emellett előadásokat tartott, és számtalan helytörténeti írásban örökítette meg a múlt kutatása során feltárt tényeket, gyakran dokumentumokat tárva az utókor elé. Méltán választották Makó, majd 2006-ban Csanytelek díszpolgárává.

PÁL LÁSZLÓNÉ SZABÓ ZSUZSANNA

Gát László (1936–)

Gát László nyugalmazott iskolaigazgató, helytörténész 1936. május 21-én született Csongrádon. Általános és középiskolai tanulmányait szülővárosában végezte, magyartörténelem szakos tanári diplomáját 1959-ben a József Attila Tudományegyetemen vette át. Az egyetem elvégzését követően friss diplomásként a Kossuth Lajos Általános Iskolában tanított egy évet. Mindig büszke volt a városrészre, ahol született, nevelkedett. Így, amikor 1960-ban átadták a Gr. Széchenyi István Általános Iskola új épületét, örömmel kezdte ott a szeptembert. Az intézménynek 1968-tól igazgató-helyettese, 1985-től nyugdíjazásáig igazgatója volt. Az egyetemes és magyar történelem mellett helytörténetet, honismeretet tanított. A helytörténet tanításához 1982-ben olvasókönyvet állított össze. Az iskola pinchehelyiségeiben, az 1970-es években kollégáival, a szülőkkel és a diákokkal közösen helytörténeti kiállítást hoztak létre. A nemzeti ünnepek előtt rendszeresen végig sétálta tanítványaival a városi emlékhelyeket. A mozgás és a sport szeretetét összekapcsolta a helytörténet tanításával. Tanítványai két keréken ismerkedtek meg a várossal és környékével: „Kerüljük meg kerékpárral Csongrádot!” „Kirándulás kerékpárral Bokrosra.” „Kerékpártúra a Tisza-gáton a Jováki-parttól a Vidréig.”

A helytörténeti kutatások módszertanával az egyetemi évek alatt dr. Gál Endre helytörténeti szemináriumain ismerkedett meg. Évfolyamtársa dr. Szabó Ferenc - aki

⁶ Makói Honismereti Híradó Emlékszáma, 2009. 2. Szerk.: Szabó Jenő

később a Békés Megyei Levéltár majd a Békés Megyei Múzeumok Igazgatósága igazgatója lett - szintén inspirálta a helytörténet kutatásra. Az egyetemi évek alatt szerzett tudást hasznosíthatta, tovább gyarapíthatta, amikor dr. Tari László hívására, fiatal pedagógusként bekapcsolódott a helytörténeti kutatásokba. Állandó látogatója lett a csongrádi és a szentesi levéltárnak. Kutatási témái sokrétűek. Az 1976-ban indult *Mozaikok Csongrád város történetéből* című helytörténeti periodikában (annak 1989. évi megszűnéséig) rendszeresen publikált. Az 1994-től megjelenő *Oppidum Csongrád* című sorozatnak is állandó szerzője. Több írása jelent meg a *Honismeret* című folyóiratban. Az 1988-tól megjelenő *Csongrád* című hetilapban, melynek 1990 és 1995 között munkatársa volt, rendszeresen jelentek meg cikkei. Önálló kötete 2004-ben jelent meg *Csongrádi útikalauz* címmel, majd ezt követte 2006-ban a *Csongrádi útikalauz Művészeti útján Bokrosra* címmel elkészült bővített kiadás. Társ szerzője volt a *Csongrád a vizek és parkok városa*, a *Csongrád a XXI. század küszöbén* és a *Csongrád és vidéke* című köteteknek. Több munkája kéziratként vár megjelentetésre: *Mondák Csongrádról, Különleges esetek és személyek Csongrádon, Csongrádi szólások, városunk a népköltészetben. Átélt élmények, események, humoros és szomorú történetek egy emberöltő közben* címmel jegyzi le élete fontos és meghatározó történéseit. Több helytörténeti pályázaton vett részt és nyert pályadíjakat. Látogatta a Múzeum Baráti Kör rendezvényeit. 1975-től a Hazafias Népfront Csongrádi Bizottsága Helytörténeti és Honismereti Bizottságának tagja és titkára lett. Az elmúlt évtizedek alatt összegyűjtött tudásanyagát szívesen osztja meg diploma-munkát, évfolyamdolgozatot író egyetemi, főiskolai hallgatókkal. Szívesen kéri fel rendezvények, kiállítások megnyitására. 2010-ben nem csak megnyitotta, hanem maga is rendezte a száz éves csongrádi labdarúgás történetét bemutató kiállítást. A kutatás, publikálás mellett szívesen mesél a csongrádiaknak és az ide látogatóknak is a város történetéről. A város kérésére, külföldi és magyar vendégek számára idegenvezetést vállal.

A levéltárhoz, a csongrádi és szentesi levéltárosokhoz évtizedes barátság fűzi. Az elmúlt években saját gyűjteményének több száz darabját adományozta intézményünknek, gazdagítva ezzel a levéltár fénykép és képeslapgyűjteményét. Személyes iratainak gyűjteménye folyamatosan gyarapszik levéltárunkban. A Csongrád megyei levéltári napok csongrádi rendezvényének többször volt előadója.

Több évtizedes munkássága alatt több mint négy tucat elismerést, kitüntetést kapott sport, közéleti és szakmai tevékenységéért. 2004-ben kiemelkedő pedagógiai munkája, Csongrád város történetének kutatása, a kutatási eredmények publikálása terén végzett tevékenysége elismeréseként a Csongrád Megyei Közgyűlés az Alkotói Díj kitüntetést adományozta számára. 2008. október 23-án Csongrád város díszpolgára kitüntető címet vehette át. „Embersége, szakmai elhivatottsága, helytörténeti kutatásai és a város iránti elkötelezettsége alapján...” érdemesnek tartotta Csongrád Város képviselő-testülete a díszpolgári cím viselésére.

GEORGIÁDES ILDIKÓ

Dr. Hegyi András (1946–1988)

Marosvásárhelyen született 1946. szeptember 4-én, de kisgyermekkorától Szegeden élt. A szorgalmas kisiskolás, majd gimnazista diákból 1965-ben történelem–orosz szakos egyetemi hallgató lett a JATE BTK-n, majd az orosz szakos képzés helyett politológiai tanulmányokat folytatott. Tanulmányai során népköztársasági ösztöndíjjal ismerték el jeles eredményeit. 1970-es diplomázásától haláláig a József Attila Tudományegyetem alkalmazásában állt. Kezdetben gyakornok, majd tanársegéd, adjunktus, docens az új- és legújabb kori egyetemes történeti tanszéken. Oktató-nevelő munkája átfogta a III. és IV. évfolyamok szinte teljes tematikáját, Nyugat- és Kelet Európa újabb kori történetét. Nagy óraszámokban tartott főkéllégiumi előadásokat, vezetett szemináriumokat, irányította számos doktorandusz és szakdolgozó munkáját. Gazdaságtudományi stúdiumok indítását vállalta, részt vett az intenzív tanári továbbképzésben és a levelezők oktatásában is. Egyetemi doktori címét 1972-ben védte meg *summa cum laude* minősítéssel. 1973-ban középfokú német, 1974-ben középfokú orosz állami nyelvvizsgát tett. 1986-ban megszerezte a történelemtudomány kandidátusi fokozatát.⁷ Társadalmi munkában vállalta a felvételi előkészítő bizottság bölcsészkar tagozatának országos elnöke megtisztelő címet, s ebben a minőségében lelkesen segítette a hátrányos helyzetű munkás- és parasztszármazású középiskolai tanulók egyetemi felkészülését. Egy választási ciklusban az egyetemi KISZ Bizottság titkári feladatait is elvállalta. Társadalmi aktivistája volt a Hazafias Népfrontnak. Hihetetlen munkabírása láttán megválasztották a Honismereti Bizottság tagjává és a megyei népfronttörténeti munkacsoport vezetőjévé is. A Nemzetiségi Bizottság tagjaként igyekezett előmozdítani a területünkön élő magyar, szerb és szlovák lakosság harmonikus együttélését. Ismeretterjesztő munkát is végzett a TIT Országos Történész Választmány tagjaként, majd a megyei történelmi szakosztály elnöki feladatainak ellátására is felkérték.

Tudományos érdeklődése kezdettől fogva erősen irányult a gazdaságtörténet, ezen belül pedig az agrár-kutatások felé. Ez motiválta bölcsészdoktori és kandidátusi disszertációja témaválasztását. Ilyen összefüggésben fordult figyelmé elsősorban a településtörténeti kutatások felé, amelyeknek terméke az „Algyő és népe” című kötet nyomdakész kézírata lett. Munkásságát elismerték azzal, hogy a szegedi Akadémiai Bizottság agrártörténeti bizottságának elnökévé választották. A tanszéki témákkal összhangban regionális nemzetiségtörténeti témákat kutatott. Az általa szerkesztett

⁷ Dr. Hegyi András önéletrajza alapján. Családi dokumentum.

„Deszk népe és néprajza”, valamint a „Szőreg népe” című kétnyelvű településmonográfiák, amelyek a történetíráson kívül más tudományterületek bevonását is lehetővé tették, jelezték céljait, törekvéseit. Bekapcsolódott továbbá más regionális történeti kutatásokba, a Szeged monográfia munkálataiba és a megyei ifjúsági mozgalom történetének feltárásába. E munkák eredményeit több dokumentum-összeállítás és tanulmánykötet jelzi. Az általa kutatott témákból több külföldi egyetemen (Skopje, Újvidék, Greifswald), valamint hazai tudományos konferencián tartott előadásokat, orosz, német, angol és olasz nyelvű szakirodalmat rendszeresen olvasott. 99 mű megírása, illetve szerkesztése jelezte kutatói elhivatottságát, és további kiadásra előkészített munkái is voltak.⁸ Minden munkáját magas szakmai színvonalon végezte.

Erős érzelmi szálak kötötték Szegedhez, amelyért sokat dolgozott. Családjáért és munkájáért élt, megszállottan kutatott, írt, szervezett, nevelt, rengeteg társadalmi munkát végzett. Sokféle megbízatása mellett másfél évtizedig a Hazafias Népfront aktivistája, az Országos Honismereti Bizottság tagja, a megyei Honismereti Bizottság titkára, a megyei népfronttörténeti munkacsoport vezetője volt. Több mint tíz évig tagja volt a *Csongrád Megyei Honismereti Híradó* szerkesztő bizottságának. E munkája mellett szaklektora is az évenként megjelent köteteknek. Kiváló szakmai felkészültsége, nagyon lelkiismeretes munkája nyomán e kiadvány színvonala évről évre emelkedett. Rendszeresen részt vett a Megyei Honismereti Bizottság ülésein ugyanúgy, mint a megyében évenként több alkalommal megrendezett honismereti találkozók. Előadásaival, okos tanácsaival sokat segített a honismereti mozgalom kiterjedésében, e nemes és szép munka megszerettetésében. Tudományos munkáiban, publikációiban, az általa szerkesztett Csongrád megyei községi- és városmonográfiákban a helytörténetírás, a falukutatás, az ifjúsági mozgalom történetének feltárásában való részvétele mind-mind a honismereti mozgalom fellendítését eredményezte.⁹

Oktató-nevelő és tudományos-közéleti tevékenységét, a közösségért végzett munkáját számos kitüntetéssel ismerték el. Megkapta a Honvédelmi Érdemrendet, a Hazafias Népfront kitüntető jelvényét, a KISZ érdemérmét, az Erdei Ferenc-emlékérmét, 1983-ban a Minisztertanács Kiváló Munkáért kitüntető jelvényét, és miniszteri dicséretben is részesült.¹⁰ Elkötelezett volt a szó legnemesebb értelmében, szerette és segítette a fiatalokat, nyílt, vidám, önzetlen ember volt. Mindenkihez és mindenben a jót feltételezte és kereste. Hitt az emberekben, a családi élet tisztaságában, a barátokban és a barátságban, a hivatásban, amelyre sorsa jelölte ki, a tanítványaiban, akikért szívesen dolgozott. „a jövőt csak egy humanista, demokratikus, közösségi társadalom jelentheti” – írta.¹¹ Tevékeny és eredményes munkása volt a megyei honismereti mozgalomnak. Tudományos ismeretterjesztő munkássága a tanú,

⁸ Dr. Hegyi András önéletrajza alapján. Családi dokumentum.

⁹ Csongrád Megyei Honismereti Híradó, 1988. 143-145.

¹⁰ Dr. Hegyi Andrásné dr. Madarász Éva adatközlése.

¹¹ Csongrád Megyei Honismereti Híradó, 1988. 143-145.

hogy nagyon fontos feladatnak tartotta a helyi értékek kutatását, megismertetését. Elválaszthatatlan nevétől két haladó mozgalom, az ifjúsági és a szövetkezeti mozgalom történetének kutatása és a kutatómunka szervezése. Kandidátusi értekezésének tárgyát szeretett városa, Szeged múltjából merítette, s ez az a munkája, amely a történeeszt újabb oldaláról, mint az agrártörténet eredményes művelőjét mutatja be.

Munkásságát, jellemét, emberi és szakmai értékeit Kristó Gyula professzor a következő módon fogalmazta meg gyászbeszédében: „mindenekelőtt nevelő volt, a szó legjobb, legnemesebb értelmében. Valami egészen különleges elhivatottság élt benne, hogy emberekkel, fiatalokkal foglalkozzék, pallérozza őket, egyengesse pályájukat, nyesegetse jellemüket. Keveset mondok, ha azt mondom: időt, fáradságot nem kímélve nevelt. Tanári szobájának ajtaja mindig nyitva állt nagyszámú hallgatója előtt, sokan választották őt a diákok közül szakdolgozat-vezető tanárukká, más alkalmakkor is mágnesként vonzotta maga köré a hallgatókat, olyan egyetemi oktató volt, aki nem csupán a tanórán előadásaival és szemináriumával, hanem tanórán kívül is nevelt.”¹²

PÁL LÁSZLÓNÉ SZABÓ ZSUZSANNA

Herczeg Mihály (1926–)

A békéssámsoni határban születtem 1926-ban kiskazda családban. Alapvető élményeim mindig is meghatározták világlátásomat. A független parasztnak megvolt a maguk véleménye a világról, anélkül, hogy ismerték volna Marcus Aurelius tanácsát: „Tiszteld véleményalkotó képességedet.” A természetközelség meghatározta életemet. Nem is hallottam a városi élet izgatott világáról, a parasztlelet rendje számomra világ rendje volt. Csak a templom meg a piac jelentette a változatosságot. Az iskola első osztályát Orosházán végeztem, majd második korom óta Vásárhelyen volt házuk, mert a vásárhelyi gazdákra az volt a jellemző, hogy tanyájuk mellett a városban is volt házuk. A Dáni utcához közel esett a polári iskola, így hát oda jártam 1941-ig. Továbbtanulásról szó sem esett, a tanyán magam is szántottam, boronáltam, ekéztem a kukoricát.

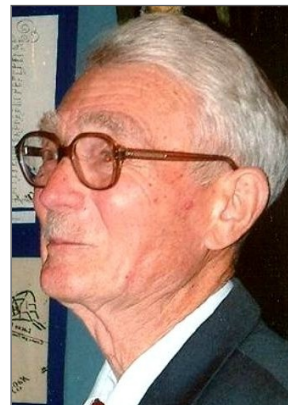
A belvizes évek után a volt osztálytársaim rábeszélésére különbözeti vizsgával a gimnázium tanulója lettem. Aztán ránk szakadt a háború. A leventéket elvezényelték, én mentem utánuk, de nem értem utol őket. Barátaim rábeszélésére Pestre kerültem, majd rokonoknál Mátyásföldön átéltem az ostromot. Hadifogságba kerültem bár még a Gellért-hegy lábánál eldobtuk a puskát. Itt éltem át azt, hogy az ember élete hajszálon múlik, pontosabban ekkortól hittem a Gondviselésben: ugyanis a szökésem után a kihallgató ukrán tiszt megmutatta a fia fényképét, aki pontosan 1926. szeptember 18-án

¹² Kristó Gyula professzor úr gyászbeszédéből. Családi dokumentum.

született, mint én. Elengedett a gyűjtőtáborból. Így aztán 1946-ban leérettségizhettem. Másnap már a cserepesi tanyánkon adogattam a kévéket a rakott kocsira, majd ugaroltam, kukoricát törtem, szárat kötöttem. Eladtunk 17 hold gyepföldet lóért, tehénért, gépkocsiért. Folytattuk a gazdálkodást.

1947-ben beiratkoztam a szegedi egyetem jogi karára „mezei jogásznak”, azaz télen hallgattam az előadásokat, tavasszal meg csak vizsgázni mentem. A csutkatő veréstől kezdve éltem a tanyai parasztok mindennapi életét. 1949 után pokollá vált az életünk, otthagytam az egyetemet, bár nem rúgtak ki, magam jelentettem ki a 6. szemeszter után, hogy nem kívánok jogi pályára lépni. Apámat börtönbe zárták „szabotálás” címén, majd édesanyámat szintén. Engem elvittek katonának. Onnan hazakerülve raktári munkásként a Földmíves Szövetkezethél zsákoltam. 1952 tavaszán barátaim unszolására képesítés nélküli tanítóként a 17 km-re fekvő Csomorkányra kerültem, ahol egy évtizeden át tanítóskodtam. Majd megnősültem. Itt született két fiam. De a város nagyon messzi volt. Közben levelező hallgatóként megszereztem a biológia-földrajz szakos tanári diplomát is. Szakdolgozatomat Vásárhely gazdasági földrajzáról írtam. De elkezdtem küldeni helytörténeti írásaimat a helyi újságba, számosat közöltek is. 1964-ben bekerültünk a városba. A Rózsa Ferenc Általános Iskolánál később igazgató-helyettes lettem. Ilku Pál, majd Köpeczi Béla miniszteri dicséretben részesített. Még a csomorkányi években rászoktam a levéltári kutatásra, a Hazafias Népfront munkájába is bekapcsolódtam. Szegeden a körúti épületben többször is előfordultam.

Kevés időm volt, de kezdtem bejárni a levéltárba Elekes Lajos bácsihoz. Akkoriban népfronti-tanácsi kezdeményezésre különböző bizottságok alakultak, hogy felfedezzék a helytörténeti kutatást, ezekbe engem is meghívtak. Megindult a „Vásárhelyi Tanulmányok” sorozat, ide én is publikáltam. Érlelődött egy vásárhelyi várostörténeti monográfia gondolata, megkezdődtek az előmunkálatok, írták az előtanulmányokat. Végül 25 évi tanítás után a levéltárosságot választottam 1976-ban. 1976 és 1986 között a Csongrád Megyei Levéltár hódmezővásárhelyi fióklevéltárban igazgató voltam. A fiók-levéltárosi tisztség a heti kutatónappal, a dokumentumok közelségével, a levéltári, néprajzi szaktanácskozások kitágították a lehetőségeimet. Eljuthattam a Károlyi-levéltárba, hiszen a város egykori gazdájának, az uradalomnak gazdasági-társadalmi változásai érdekelték elsősorban. Kutatásom egyik tanulmányát beépítették a város új monográfiája első kötetébe. A monográfia esemény-összeállítását – az őskortól 1848-ig – szintén én készítettem. Más témákkal is foglalkoztam. Összegyűjtöttem és publikáltam a Szántó Kovács János-féle agrárszocialista mozgalommal kapcsolatos dokumentumokat. Publikáltam a cselédviszonyok változásait a feudalizmusban 1848-ig, majd később 1914-ig. Írtam a Vásárhelyen épült munkásházak törté-

netéről, majd a város XIX. század végi, XX. század eleji lakásviszonyairól a szegedi Somogyi-könyvtár füzeteiben. Igen sok témában kutattam, köteteket is szerkesztettem, munkám eredményeit közel százhetven-kétszáz publikáció tartalmazza.

Az 1986. évi nyugállományba vonulásom óta is folytattam ezt a munkámat, ez adott és ad tartalmat az életemnek. 1990 után a Hódmezővásárhelyi Megyei Jogú Város Önkormányzatának képviselője, a városfejlesztési, környezetvédelmi és szolgáltatási bizottság tagja voltam. A Szeremlei Társaság elnökeként hozzájárulhattam a vásárhelyi és a Vásárhelyről elszármazott, de oda eltéphetetlenül kötődő alkotó értelmiség összetartásához.

HERCZEG MIHÁLY

Kasznár Tóth Emma (1904–2001)

Egész élete a szülőfalujáé volt. Egyszemélyes intézményként szolgált több mint fél évszázadon át. Mindszenten született 1904. december 4-én. Nagypja, Tóth János, a Szegvár felé eső határban, Fölső-Ludason gazdálkodva tíz gyermeket nevelt föl: öt fiút, öt lányt. Egyik fia, Lajos, 1903 farsangján vette feleségül Seres Annát, és költözött be a faluba. Községi rendőr lett, de két év múlva Tary István főszolgabíró maga mellé vette hajdúnak. Búzavirágkék egyenruhájában, csákóban, kardosan kísért a főszolgabíró, de átlagon fölüli tudása és szép írása miatt segített az irodai munkában is. Az első világháborúból sebesüléssel tért haza, ezért nyugdíjazták. Amikor egészségét visszanyerte, községi esküdt lett. E minőségében a község gazdasági ügyeit intézte; erről kapta a sok Tóth közt megkülönböztető nevét, a Kasznárt. Emmike néni ezt csak élete vége felé kezdte használni. Az én iskolai bizonyítványomban csak *Tóth Emma* van írva. Tóth Lajos felesége, Emmike néni édesanyja, a katolikus egyház szegény-gondozójaként látogatta a betegeket, vakokat, nincsteleneket; népkonyhát vezetett.

Emmike néni hat elemi iskolai osztály után, mivel Mindszenten csak 1925-től működött polgári iskola, Hódmezővásárhelyen végezte középiskolai tanulmányait, majd 1926-ban Cinkotán a Pozsonyból Trianon után odamenekült állami tanítóképzőben oklevelet szerzett. Édesapjának a község életében betöltött elismert érdemeiért szülőfalujában kapott állást. Nemzedékeket tanított nyugdíjazásáig, 1968-ig. Iskolán kívül még évekig vezető szerepet játszott a község művelődési életében. Bár sohasem tagadta meg vallásos meggyőződését, kiváló tanári címet és ezüst fokozatú Munka Érdemrendet kapott. 1994-ben javasoltam Kecskeméti János polgármesternek, hogy Emmike néni 90. születésnapja alkalmából legyen Mindszent város első díszpolgára.

Nem tudom, milyen megfontolásból, helyett a *Mindszent Városért* kitüntetéssel köszöntötték; de mindenesetre ezt a címet ő kapta először.

Vezette a Vöröskereszt ifjúsági szervezetét. 1932-ben Csollák Lajos (1905-1962) segédlelkésszel megalapította a cserkészcsapatot és a 8 és 12 évesek sajátos kiscserkészmozgalmát, a farkaskölyökfalkát. 1933-ban részt vett a gödöllői világcserkész-találkozón, a jamboree-n. Megbízták, így elvállalta a levante-lánycsapat vezetését is: benne nem a katonás, hanem a magyar és vallásos nevelés lehetőségét használta ki. 1948-ban ezek az egyesületek megszűntek, s az elemi iskola általános iskolává alakult. A felső tagozatban szaktanárookra volt szükség. Emmike néni igazgatója, Lehoczky Béla rajz-földrajz szakra irányította. Ötvenéves elmúlt, amikor 1955-ben a szegedi pedagógiai főiskolán szaktárgyaiból megszerezte képesítését. Ősszel megalakította az iskola rajzsakkörét. 1962-ben pedig tanítványaival megszervezte a honismereti szakkört, hajdani tanítványaival pedig a néprajzi és a nyugdíjasklubot, amelynek fő tevékenysége ugyancsak a helyi néphagyomány ápolása és a tárgyi örökség megmentése lett. Gyűjtésükkel alapozták meg a község – 1993 óta a város – helytörténeti gyűjteményét.

Már a harmincas években Taraba József (1895–1971) esperesplébános keltette föl figyelmét a múlt értékei, a falu népeletének, hagyományvilágának föltárása iránt. „Megvettem – írta a szakkör megalapítására emlékezve – a meghalt öreg gulyás, Csordás Miksa bácsi tulipános székét, háromfiókos sublóját, és mindkettőt átfestettem olyan virágosra, melyet a vásárhelyi múzeumban láttam. A fehér falú tanterembe állítottam, föléje madaras, virágos, címeres régi tányérokat akasztottam...” Ezek azonban a világháborúban elvesztek. Az iskolai szakkör tagjai lelkesen láttak a gyűjtőmunkához. „Nagyon segítette munkánkat az akkor kezdődő újjáépítés. Az öreg házak tárgyait felszámolták. Ujjongtak a gyerekek, amikor a fából készült négylábú krumplitörőt meg az alapozáskor a földből kihajigált halászemlékeket megtalálták.”

Emmike néni a szakkör tevékenységét így tervezte meg: *„Házról házra járjuk a falut, hogy összegyűjtsük a még fellelhető tárgyi emlékeket. A gyűjtőutak alkalmával elterjedt hír és a kiállítások hatására egyéni följajánlásokat is szívesen veszünk. A tárgyi emlék gyűjtése mellett lejegyezzük az életmóddal kapcsolatos hagyományokat, szokásokat. Nyelvi gyűjtőmunkát szervezünk a földrajzi nevek, foglalkozások, régi szavak összeírására. A falu történetét bemutató iratok, képek gyűjtése, följegyzése is föladatunk lesz. Megismerkedünk a mindszentiek ajkán továbbélő nótákkal, szólásokkal, rigmusokkal. Az értekezletek, továbbképzések alkalmából szerzett tapasztalataimat megosztom a szakkör tagjaival is; lehetőség szerint meglátogatjuk más múzeumok kiállításait. A szakterület képviselőitől kikért tanácsaik alapján végezzük a gyűjtőmunkát a jövő számára, szoros kapcsolatot tartva a lakossággal.”*

Már 1962-ben 13 foglalkozásról, egy kirándulásról (elvitte diákjait a szegvári falumúzeumba), egy kiállításról (640 látogatóról), múzeumokkal, levéltárakkal folytatott levelezésről adhatott számot. Az iskolai szakkör létszáma 32-re szaporodott. Az 1963-ban rendezett kiállításának már 800 látogatója volt. Ebben az évben pályázatokat

dolgoztak ki a következő tárgykörben: halász, kubikus, földmunkás, mézesbábos, szólásmód, vőfély, halottsirató. „A gyermekszakkör előszeretettel járt a központban lévő hosszú padon üldögélő, beszélgető öregekhez a szellemi emlékek gyűjtése végett, melyeknek ők aranybányái voltak. Az idős emberek igen megszerették a gyerekeket.” „Tombácz János eltolta talicskán a cimbalmát, tanította a szakkörösöket cimbalmozni, és régi nótákat énekelni.” „De nemcsak a diákok szorgoskodtak – újságolta Németh Ferencnek a Pedagógusok Lapja 1964. június 20-i interjúja szerint –, közös ügynek érezte a falu hagyományainak földerítését és ápolását a két doktor is, sőt - sorolja Emmi néni – egyre több felnőtt segítőtársra akadt: Erdei papucsos, Blaskó vil-lanszerelő, Bereczki kéményseprő, egy takács mester, egy öreg halász személyében. Ki szerszámot adott, ki kicsinyített modelleket készített, ki mestersége hagyományait segítette megörökíteni...”

Számos előadót hívott meg Emmike néni, ilyenkor az iskolai és a felnőtt szakkör együtt hallgatta a vendégeket. Megfordult a körükben Szegedről Bálint Sándor professzor, Juhász Antal néprajzi muzeológus, majd egyetemi tanár, Mindszent monográfiájának (1996) szerkesztője; Polner Zoltán, a népi imádságok megyeszerte ismert kutatója, Tóth Béla író; Papp Imre szentesi önéletíró (*A parasztember élete Szentes tanyavilágában*, 1982); Sebestyén Ádám székely néprajzi gyűjtő stb. Évről évre javultak, bővültek a megyei múzeumi igazgatóság hirdette pályázatokra készült dolgozatok. Nemcsak az iskolai szakkör tagjai, hanem az idősek is szívesen papírra vetették emlékeiket. Tartottak az öregek számára farsangi és szüreti bált, aratóbált. 1968-ban születésnapján köszöntötték klubtársukat, Gyovai Pált (1885–1976), a jeles mindszereti emlékirót és kőfaragót, a népművészet mesterét. (Szobrainak egy részét a kecskeméti Magyar Naiv Művészek Múzeuma őrzi. Első önéletrajzát a kubikosélet emlékeiből 1965-ben Emmike néni biztatására írta; díjat nyert vele az országos néprajzi és nyelv-járási pályázaton, és részlete megjelent a Tiszatáj 1971. júliusi számában. Másik önéletrajza 1974-ben az *Emlékiül hagyom...* című gyűjteményben.)

„Most 95 évesen is boldogan gondolok vissza a három szakkörömrre” – fejezte be emlékezéseit Emmike néni. Megnyugtatta, hogy szakkörei - jórészt kiváló tanítványainak vezetésével – sikeresen működnek tovább. A honismereti, helytörténeti munkát 1972-től Demeter Lajosné (1934–1996) általános iskolai igazgató, halála után Fuchsné Benák Katalin könyvtárigazgató; a nyugdíjasklubot Molnár Zoltánné Lecza Jolán, majd Jelenfi Istvánné, a rajzszakkört Török Lászlóné irányította. A helytörténeti gyűjtemény ma önálló épületben, a Köztársaság tér 25. sz. gazdaházban látogatható. Ismertetése a Mindszereti Füzetek 1999-ben megjelent 3. számában és 2000-ben kiadott CD-n olvasható.

A mindszereti Kellér Lajos Városi Könyvtár állományában Emmike néni alábbi munkái találhatók: *Az 581. sz. Hám János cserkészcsapat és kiscserkészcsapat Mindszereten. 1933-1944. A mindszereti emberek élete. Honismereti szakkör: Mindszent. Honismereti szakkör és Öregek Klubja. Ipartestület és a TESZ (Társadalmi Egyesületek Szövetsége) Mindszen-*

ten. 1930-1940. *Községünk földrajzi nevei régen és ma. (1960-as évek eleje.). Kubikosok. Mindszent és vidéke népdalaiból. 1960-1970. A mindszereti általános iskola honismereti szakkörének krónikája. 1967. Néprajzi klub. Műsortervezés, irodalom. 1966-1970. Rajzsakkör a mindszereti művelődési házban. A rajzsakkör jelenléti könyve és krónikája. 1962-1965. A vi-zes múlt emlékei. 1988. Vöröskereszt egyesület Mindszenten. Honismereti krónika. 1962-1970. A szegedi Móra Ferenc Múzeum néprajzi adattárában: A hagyományos paraszti gazdálkodás ismeretanyaga és szókincse.*

Nyolcvanadik születésnapján, 1984. december 4-én a Csongrád Megyei Hírlap hasábjain köszöntöttem. Bár Jánoshalmán születtem, kétéves koromban Mindszentre helyezték apámat, így 1928-tól ott tanultam meg – ö-ző nyelvjárásban – beszélni. *Írni, olvasni pedig 1931 őszén ott tanított meg a szépséges fiatal tanítónő, Tóth Emma.* Megírtam: „Nemcsak engem tanított a betűvetésre, hanem a fél Mindszentet.” Amikor írásomat kötetbe gyűjtöttem, izgultam: megéri-e megjelenését Emmike néni. Hála Istennek, még átadhattam neki 1997-ben *Mindörökké Szeged* című gyűjteményes kötetemet, benne a korábbi köszöntőt. S minden évben december 4-én személyesen is köszönthetjük feleségemmel; legutóbb is, 2000-ben. Az utóbbi években már csak járókával mozgott lakásában, de teljes szellemi egészségben. Legutolsó levelét idén január 9-én küldte: alig látva róttá – néhol egymásba futó – sorait a papírra: „Csoda történt. Kedden este ágyamban voltam már. De nem voltam álmos. És majdnem elsírtam magam az örömtől, éppen a Te neved mondta ki egy riporternő, éppen a Te neved, hogy 21 órákor lesz a műsorod. Előtte meghallgattam a Györffy-műsort, majd jött a Te kedves, ismerős hangod...” „Könnyekig meghatva hallgattam, hogy az Isten mégis úgy rendelte, hogy célba érj, ne legyél vesztes. Ölel, csókol Benneteket Emi néni.”

Családjának mindkét ágáról hosszú életet szavatóló géneket örökölt. Édesapja 92 éves, édesanyja 82 korában hunyt el. Unokaöccse, Seres Ferenc (1920–1997) 95 évet élt. Tavaly decemberi születésnapja után újságolta Emmike néni: „Volt egy egyedül élő vendégem, aki december 2-án töltötte be a 97. évét, és hozta ide, saját termésű borát kóstolóban. Az anyai unokatestvérem meg (Csernák Lajosné Seres Veronika, Mindszent legöregebb lakosa!) a 98-at töltötte be, és részt vett a nyáron a Seres családok találkozásán a strandon 34 rokon társaságában...” Testvérei nem értek ilyen szép kort. Lajos öccse 1933-ban jogi diplomát szerzett a szegedi egyetemen; a közigazgatásban és ügyvédi pályán működött. Tóth Ferenc (1910–1976) 1933-ban a szegedi gépipari középiskolában végzett. Ő bérelte a mindszereti mozit. Ennek államosítása után a vízügyben dolgozott Hódmezővásárhelyen. Nyugdíjazása előtt szívinfarktusban hunyt el.

Emmike néni most március 23-án délelőtt arra kérte segítőjét, bejárónőjét, nyisson ablakot, *nem kap levegőt.* Mire az asszony visszafordult az ablaktól, Emmike néni örökre elnyugodott.¹³

PÉTER LÁSZLÓ

¹³ Honismeret, 2001. június.

Kiss Mária Hortensia (1911–1994)

Kiss Mária Hortensia Kiszomboron született. Házuk falán ma József Attila emléktáblája emlékeztet arra, hogy 1922-ben a diák-költő náluk lakott. Polgári iskolai tanulmányait Makón és Szegeden végezte. Tanítói oklevelét Kalocsán, a Miasszonyunk Iskolanővéreknél szerezte. Szerzetesi neve Hortensia volt. A szegedi Tanárképző Főiskolán magyar–történelem–testnevelés szakot végzett. Az egyetemen megismerte Sík Sándort, Bálint Sándort, Radnóti Miklóst, Ortutay Gyulát. 1937-től 1944 őszéig Kiskunfélegyházán, utána 1956-ig – a hányattatás éveiben – összesen harminc településen tanított. 1956 decemberében gyökértelennak és veszélyeztetettnak érezvén magát az Egyesült Államokba távozott. Öt és fél évi amerikai tartózkodás után rendjének római rendházába költözött. Két év múltán öccsének, Kiss Ferenc plébánosnak hívására hazajött Medgyesegyházára, majd a makói belvárosi katolikus templom kántora lett két évre. Dunántúli falvakban hittant tanított, később Budapestre költözött. 1994-ben Budán hunyt el.

Kiss Mária tanítani, nevelni készült, a főiskolán azonban olyan komolyan megalapozott szemináriumi dolgot írt Kiszomborról, hogy tanulmányát ma is korának legjobb falumonográfiái között jegyzik. Érdekelte faluja története, mindent felkutatott, ami elérhető volt róla. Eperjessy Kálmán nagyra értékelte dolgozatát, térképeket bocsátott rendelkezésére hozzá, majd ezer példányban megjelentette az írást. A „Kiszombor története” című falumonográfia a helytörténeti irodalom ismeretében és gazdag forrásfeltárás nyomán készült. Kiss Mária felhasználta a Rónay család, a katolikus egyház és a község irattárát Kleitsch Mátyás esperes és Rónay Elemér segítségével, Eperjessy Kálmán szakvezetése pedig országos források feltárására és beépítésére készítette őt. Munkája beleillett a Csanád vármegyei Történeti és Régészeti Társulat azon törekvéseibe, hogy folytatódjék Borovszky megyei monográfiája a községek múltjának feldolgozásaiból készítendő megyei szintetizáló kötet. Művében újdonságnak számított a társadalomrajzot adó fejezet, amelyben Kiss Mária néprajzi témákat, népszokásokat, gyermekjátékokat is leírt, ami tovább növelte a monográfia értékeit. Kiszombor történetét, ami azóta is nélkülözhetetlen összegzés a község múltjáról. Nem lepte be a por, nem avult el. Ma is alkalmas arra, hogy a következő nemzedékek megismerjék belőle a település múltját. Életének második felében szépirodalmi műveket írt. „Tűzpróbára tetetett” (regény), „Kaleidoszkóp” (önéletrajz), továbbá „Kék kaláris”, „Szófia”, „Új idők apostola”, „A stigmatizált Galgóczi Erzsébet”, „Mária volt az életem” címmel jelentek meg kötetei. 1997-ben Kiszombor község önkormányzata posztumusz díszpolgári címet adományozott számára.

TÓTH FERENC – ENDRÉSZ ERZSÉBET

Komoly Pál (1914–1999)

A Csongrád Megyei Honismereti Egyesület javaslatára Komoly Pál a Honismereti Szövetség oklevelét kapta meg a XXVII. Honismereti Akadémián. Egyesületünk azt tervezte, hogy ezt a kitüntetést, mivel idős korára való tekintettel nem utazhatott Zalaegerszegre, szülőfalujában Pitvaroson a megyei honismereti diáktáborban, 1999. július 29-én, a nyolcvanötödik születésnapját követő napon adjuk át, amikor előadást tart Pitvaros szlovák hagyományairól, és ahol a megye fiatal honismerői mellett a falu lakosai is ünnepelhetik az idős néprajzkutatót, helytörténészt, levéltárost. Sajnos, helyette csak levél jött, amiben azt üzenté, hogy mindennap kezelésre jár, mert nehezen mozog, talán egy későbbi alkalommal. Mivel az átadást nem akartuk tovább halogatni, egyesületünk vezetősége a következő napon Szegeden a lakásán köszöntötte Pali bácsit a jeles nap alkalmából. A kitüntetés átadása után még beszélgettünk vele szülőfalujáról, a diáktábor eseményeiről, terveiről, új könyvének a kiadásáról. Nem gondoltuk, hogy néhány nap múlva kapjuk a hírt, hogy 1999. augusztus 7-én hajnalban Szegeden a lakásában csendben elhunyt.

Komoly Pál 1914. július 28-án – az I. világháború kitörésének a napján – született Pitvaroson nyolcgyermekes szlovák szegényparaszti családban. Eredeti neve Kochan volt. A hat elemi elvégzése után péktanonc lett. Betegsége miatt azonban nem tudott szakmájában dolgozni, ezért családjával földművesként élt. A II. világháború idején katonára. Szerencséjére 1942 decemberében szabadságra jött, s mivel a visszavonulás miatt alakulatához nem tudott visszamenni, ideiglenesen szülőfaluja előjáróságához osztották be szociális előadónak. Időközben elvégezte a polgári iskolát, ekkor változtatta meg nevét Komolyra. Ez a fordulat indította el a közigazgatási pályán. 1944 decemberében jegyzőnek választották, majd a tanácsok megalakulása után vb-titkár lett. 1954-ben Hódmezővásárhelyre került a városi tanácshoz, ahol tervosztályvezető lett, majd az igazgatási osztályon dolgozott. 1957. május 5-én újabb fordulat következik életében: áthelyezték a Csongrád Megyei Levéltárba. Először levéltári munkaerőként, majd levéltárkezelőként, végül főelőadóként dolgozott húsz éven át, 1977 májusáig. A levéltári munkát ezután sem hagyta abba, nyugdíjasként újabb 20 évig Szeged város irattárosa.

Pali bácsi a sokgyermekes paraszti családba való születéséből adódó tapasztalataiból – miszerint egymásra vagyunk utalva, támogatni, segíteni kell egymást – mindenhol magával hozta jóindulatát, emberszeretetét, aminek munkatársai mellett a kutatók is örülhettek, mert munkájukat önzetlenül segítette, támogatta. Ezt támasztja alá az is, hogy a Kisteleki Ede Alapítvány pályadíját arról az Oltványi Pálról írt ta-

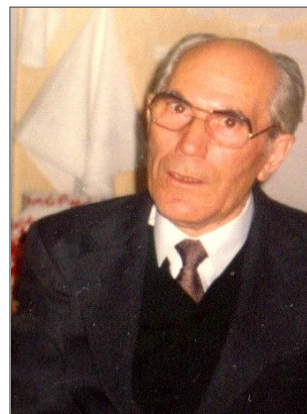
nulmányával nyerte, aki a XIX. század második felében önzetlenül sokat tett Szeged közoktatásáért, a pedagógusképzésért.

Az új dolgok iránti vonzódásából, az új ismeretek megszerzésének az igényéből sokrétű tudásra tett szert. Megismerkedett a levéltári munka minden területével. Írásra az ösztönözte, hogy másokkal is megoszthassa azokat az ismereteket, amelyek számára érdekesek, amihez lehetőségeiből adódóan hozzájutott; azokat az eseményeket, amelyeket megismert és megélt. Ebben nagy előnye volt kétnyelvűsége, szlovákul és magyarul is anyanyelvi szinten beszélt, mindkét nép hagyományait, kultúráját jól ismerte. Írásait levéltárosi mivoltából adódóan a becsületes, pontos forrástisztelet jellemezte. Az életnek szinte minden területén talált magának megírásra való gondolatot, azonban elsősorban a néprajz, a helytörténet foglalkoztatta. Sokat írt szülőfaluja szlovák hagyományairól, ami azért is jelentős, mert az 1947. évi szlovák–magyar lakosságcsereből adódóan az idősök kihalásával ezek a hagyományok lassan elfelejtődnek. Ezeket a témákat gyűjtötte össze a Csongrád Megyei Múzeumok Igazgatósága kiadásában 1992-ben megjelent „Pitvarosi tanulmányok” című kötetében. Csaknem másfélszáz cikket és tanulmányt írt, jelentős részük néprajzi pályázati anyagként szerepel a szegedi Móra Ferenc Múzeum Néprajzi Adattárában. Újságcikkeinek a száma is több mint háromezres. Ezek főképp a két megyei lapban – a Csongrád Megyei Hírlap és a Délmagyarország, illetve szlovákul a Ludové Noviny című lapokban jelentek meg. Tevékeny, gazdag munkásságát szülőfaluja 1996-ban a díszpolgári cím adományozásával ismerte el. Halálával a Dél-Alföld szlovák kultúrája, hagyománya és történelme egyik jelentős ismerőjét veszítettük el.

BOGDÁN LAJOS

Molnár Imre (1924–1999)

A tápai honismereti szakkör és a helytörténeti gyűjtemény vezetője. A honismereti szakkört 1962. március 15-én indította az általános iskola tanulóiból. A tárgyi gyűjtőmunka is ez év nyarán indult. 1962. július elsején – még önálló falu korában – Tápé Községi Tanács Végrehajtó Bizottsága írásos megbízást ad Molnár Imrének, a helyi általános iskola tanárának falumúzeum létesítésre, gyarapításra és gondozására, hogy gyűjteményt hozzon létre, ápolja a hagyományokat, a tanulókat is vonja be ebbe a nemes, szép feladatba iskolai szakkör keretében. 1999-ben bekövetkezett haláláig ezt több mint harminc éven át rendszeresen meg is tette. A választás annakidején azért esett rá, mert Bálint Sándor néprajzkutató tanítványaként diákkora óta végzett ilyen irányú munkát, publikációi jelentek meg.

Molnár Imre tápai születésű pedagógus. Felmenői tápaiak, halászok, földművesek. Hat testvér közül ő a legfiatalabb, és a család közös akaratával és hathatós támogatása révén – mivel kiemelkedően jó tanulmányi eredményt ér el – továbbtanulhat. A szegedi tanítóképző intézet hallgatója lesz, itt végez 1945-ben. Már képzős korában rendszeresen gyűjt Bálint Sándornak, kapcsolatuk nem szakad meg a későbbiekben sem. 1945-től 1954-ig a Tápai-Réti Pajori iskolában tanít feleségével, közben a Tanárképző Főiskolán magyar-ének szakot végez. 1954-ben beköltözik a faluba, és a helyi általános iskola nevelői lesznek. Bekapcsolódnak a falu közösségi életébe is, és 1962-től megindul a gyűjtőmunka és a szakköri élet.

A tárgyi gyűjtést feleségével, Molnár Imréné tanítónővel közösen végezték. Tanítványaival együtt évtizedeken keresztül gyűjtötték, ápolták-gondozták, igen sokszor nehéz, méltatlan körülmények között, a falugyűjteményt. Volt tanítványai a mai napig számon tartják e gyűjteményt, és gyarapítják is azt.

35 éven át vezette a helyi honismereti szakkört, majd 40 éven át tanított szülőfalujában, ültette el a haza, a szülőföld szeretetét, tiszteletét tanítványaiban. A szakkör tagjai a helyi általános iskola tanulóiból tevődtek össze, középiskolásként is visszavissza jártak. Egy-egy szakdolgozat erejéig főiskolásként is visszatértek. Nyugdíjas korában felnőttekkel is foglalkozott. 1984-től felnőtt helyi lakosok bevonásával folyt a gyűjtőmunka. A szakköri foglalkozásokon végigvezette a szakköri tagokat hazánk néprajzi tájegységein, bemutatta a szellemi és tárgyi néprajz főbb területeit. Az évente szervezett kirándulásokon pedig a helyszínen is gyűjthettek tapasztalatokat a szakkörösök. Megismertek falujuk használati eszközeivel, megtanulták azok ápolását, földdolgozását, és sokat-sokat játszottak. Élmeny volt számukra a közösen készített régi gyerekjáték, a guriga, a jójó, a kezdetleges, gyufásdobozból készített zeneszerszámok, a csutkababa. Felelevenítették a régi közösségi játékokat is, örömmel játszották azokat. Rendszeresen járták a környék múzeumait, a határt, kerékpárral és gyalog, a dűlőneveket kívülről fűjták, és a helyszínen is megismerték, végigjárták. A diákok is vezettek honismereti füzetet, melyben összegyűjtve és rendszerezve található az évek során elvégzett munka. Szakköri próbát is tettek a diákok a tanult-hallott anyagból. Ennek minden évben nagy sikere volt. A kiemelkedő munkát végző szakköröseit rendszeresen díjazta, ezt – általában könyvjutalmat – az év végi tanévzárón kapták a boldog diákok. A szakköri tagok néprajzi tárgyú gyűjtései, pályázatokra beadott és díjazott anyagai megtalálhatók a gyűjteményben. Megyei és országos pályázatokon értek el sikereket, kaptak díjakat, pénzbelit, könyvjutalmat, táborozást.

A Tápéra látogató vendégekkel, az akkori nagy néprajztudósokkal való találkozások is maradandó hatással voltak a szakköri tagokra. A szakkör virágkorában, a hatvanas évek végén zajlottak a falumonográfia előkészületei, majd született meg a MŰ, „Tápé története és néprajza”, amire méltán büszke lehet mindenki. A falu népe, hisz róla szól, és a szerzők, akik összegyűjtötték, rendszerezték, leírták, fotózták-rajzolták! Hivatkozási alap a mai napig. Irány- és útmutató is lett, gombamód szaporodtak megjele-

nése után a megyében a falutörténeti kiadványok. Ebben az 1971-ben kiadott kötetben a földműveléssel foglalkozó részt írta meg, de társ szerzője volt több fejezetnek is, gyűjtései más szerzők által megírt fejezetekbe is bekerültek pl. gyermekjátékok, étkezés stb.

Szakköri tevékenység keretében az általános iskolások körében végzett elméleti munkájával sok-sok helyi iskolás lett értő honszerető. Pedagógusi tevékenysége során is nagy hangsúlyt fektetett a hagyományok ismertetésére, a hazaszeretet és szülőföld szeretetére, annak átadására. Örömmel és nem kis büszkeséggel kísérte figyelemmel volt tanítványai, szakkörösei életútját. Kimondhatatlan jó érzéssel töltötte el a 30 éves találkozóra összegyűlt volt szakköri tagokkal együtt eltöltött idő, a gyerekké visszavárásolódott ijjal lövő, krumpli-puskázó felnőttek vidám estje. Azt hitte ezt már nem lehet fokozni, de a művelődési házban összeállított jubileumi kiállítás megnyitójára összesereglett 140-150 fős vendégsereg bizony a későbbiek során is mosolyt csalt arcára.

A kezdetektől a megyei és járási, Honismereti Bizottság aktív tagja, szakbizottsági tag és rendszeresen tart fölkérésre bemutató foglalkozásokat. Több írását őrzi családja, mely a honismereti tevékenységről, módszereiről, tapasztalatairól szól. Tervszerűen haladt, évente munkatervben rögzítette az az évben elvégzendő szellemi tevékenységet és a tárgyi gyűjtés célkitűzéseit. Ezek átolvasása egy nagyszerűen fölépített, egymásra épülő, céltudatos tematikát-munkát mutat. Rendszeresen részt vett a Honismereti Bizottság továbbképzésein, szívesen járt el a megye jól működő szakköreibe az ott folyó munkát megtekinteni, tapasztalatot cserélni. A nyári többnapos-hetes továbbképzésekről is sok tapasztalattal, ötlettel tért haza és alkalmazta is azokat. Mindezt tanári munkája és egyéb irányú társadalmi elkötelezettsége mellett tette, élvezve mindvégig felesége és családja támogatását.

Írások tőle:

A tápai nádmunka és szakszókincse. 1958. MTA Nyelvtudományi Intézet nyelvjárási pályázata, díjazott.)

Földművelés. In: Tápé története és néprajza. Szeged, 1971.

Gyűjtögetés, vízi élet. In: Tápé története és néprajza. Szeged, 1971. (Juhász Antallal közösen.)

Vegyes néprajzi gyűjtés Tápéről. 1964. III. díjjal jutalmazott pályamunka a XII. országos néprajzi és nyelvjárási gyűjtőpályázaton.

Írások róla:

Böröcsök Vince: Honismereti mozgalom Csongrád megyében és Szegeden. (Népművelési Módszertani füzetek, Honismeret, Szeged, 1964. 13-17.)

Falumúzeumot létesítenek Tápén. (DM, 1962. okt. 20. 4.)

Horváth Dezső: Kettős jubileum. (DM, 1987. okt. 31.)

Horváth Dezső: Van múzeuma Tápénak. (DM, 1982. nov. 11. Honismeret, 1977. 4. sz.)

Dr. Molnár Péter: Honismeret és nevelés. (In: Módszertani közlemények. Szeged, 2004. 44. évf. 1. sz. 39-43.)

MOLNÁR MÁRIA

Dr. Nyíri Antal (1907–2000)

Szentesen 1907. március 9-én született iparos családban. A helyi gimnáziumban érettségizett. A szegedi egyetemre 1926 őszén magyar–német szakra iratkozott be. Érdeklődése a szépirodalomtól Mészöly Gedeon, a finnugor nyelvészet professzora hatására a magyar nyelvészet felé fordult. A második évet Csongrád megye külföldre szóló ösztöndíjával a müncheni, a harmadik évet a szegedi, a negyedik évet a bécsi Collegium Hungaricumban kapott állami ösztöndíjasként a bécsi egyetemen végezte. 1933-ban „A Winkler Kódex hangtana és szótana” című értekezésével bölcsészdoktori címet szerzett. Tanári pályája az 1930-as évek elején nehezen indult. Sikerült a csurgói gimnáziumban állást kapnia, ahol nyolc évig tanított. Igényes tanári munkája mellett írta meg „A zselicségi Szenna és vidéke magyar nyelvjárása” című művét, mely a csurgói könyvtár kiadásában meg is jelent. Ez a munka a korabeli hasonló munkáktól abban különbözik, hogy a grammatikai rész történeti szempontú, és van a tanulmánynak jelentéstani része is.

A háború alatt az újból Magyarországhoz tartozó Kolozsváron tanított és kutatott mestere, Mészöly Gedeon mellett. A háború után hazatért szülővárosába. Miközben a békéscsabai evangélikus gimnáziumban tanított, megírta „A kiháló szentesi vízi élet néprajzi és népnyelvi maradványai” című nagyobb terjedelmű tanulmányát. Az 1948-ban megjelent munkáját nyelvjárásutatók, nyelvtörténészek és néprajzkutatók egyaránt nagy haszonnal forgathatják. 1950 őszén a szegedi tanárképző főiskolára került, ahol a magyar nyelvészeti tanszék vezetője lett, majd 1952 őszén átkerült az egyetemre, ahol megvédte kandidátusi disszertációját. A bölcsészkaron 1952 és 1955 között docensként, 1956-tól 1977-ig tanszékvezető professzorként működött. 1956 és 1958 között a kar dékánja, 1958 és 1963 között rektorhelyettes volt. Hivatali munkája mellett folytatta nyelvészeti kutatásait, színvonalas szótörténeti cikkeket, szófejtéseket írt és publikált folyóiratokban. 1971-ben munkatársaival közösen megjelentették a „Müncheni Kódex 1466-ból” címmel a nevezett kódex betűhű kritikai kiadását. 1993-ban szintén munkatársaival elkészítették és megjelentették a Müncheni Kódex magyar–latin szótárát.

Munkásságában kiemelkedő jelentőségű a szótörténet, önálló szavak, szókapcsolatok és szólások eredetének vizsgálata. 1989-ben lett a nyelvtudományok doktora a „Komplexitás és a magyar nyelvtörténet” című értekezésével (életmű alapján). Ebben a nyelvészet különböző területein végzett kutatásait foglalta össze. Munkássága – Mészöly Gedeon és Gombocz Zoltán tanítványaként – szorosan kapcsolódik a szegedi stílustörténeti-etnolingvisztikai-nyelvemlékfeltáró hagyományok szelleméhez. Szentes nyelvjárásához élete végéig kötődött, az 1980-as évek elején szentesi tanítványai

kérésére összegezte szülővárosa nyelvjárásáról a legfontosabb tudnivalókat. Nyíri Antal sokoldalú tudós, pedagógus volt. Ízesen használta beszédében a szülőföld, Szentes népnyelvére jellemző, a nyelvészetben jelölt zárt *ë* hangot.

A honismereti munkába – emlékei szerint – Antalffy professzor rektori működése során vonta be. Incefi Gézával, a főiskolán tanító nyelvésztársával szorgalmazták a földrajzinév-gyűjtést. Nemcsak elismeréssel szólt a Honismeret folyóirat munkájáról, hanem a Hazafias Népfront keretében az 1960-as években megindult honismereti mozgalom Csongrád megyei megszervezésében is jelentős szerepe volt. Vállalta a megalakuló Csongrád Megyei Honismereti Bizottság elnöki tisztét, ebből következett, hogy jó kapcsolat alakult ki a tudományos műhelyek és a honismerettel foglalkozó önkéntes gyűjtők, nem hivatásos kutatók között.

SZŰCS JUDIT – BOGDÁN LAJOS

Oltvai Ferenc (1910–1999)

Oltvai Ferenc 1910. szeptember 18-án Mezőkövácsházán született. Édesapja Árva megyéből érkezett az Alföldre a felvidéki gyolcskereskedők hagyományos útján. Vásznat, gyolcsot hoztak az Alföldre, ahonnan helyi árukat szállítottak a Felvidékre. Az apa Csanád megyében maradt, és fia már innen indult pályájára. A szorgalmas és törekvő diákot a makói gimnáziumba adták, ahol kiváló tanárok: Eperjessy Kálmán, Galamb Ödön történészek és Tettamanti Béla, a későbbi pedagógiát előadó egyetemi tanár oktatták. Osztálytársaként ismerte meg Erdei Ferencet.

Makóról a Pázmány Péter Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karára került történelem–angol–földrajz szakosként. Itt indult a két világháború között diplomát szerzők között sajátos és izgalmas értelmiségi pályája, amely nagy rokonságot mutat kortársaiéval. Tanárai között tisztelhetette mások mellett Domanovszky Sándort, Szentpétery Imrét, Hajnal Istvánt, Mályusz Elemért és Cholonoky Jenőt. Mind olyan tanár és tudós, akik meghatározták a későbbi történész és földrajzos generációk útját és tudományuk helyzetét. Szekfű Gyulától tartottak, ezért óráit nem vette fel. Évfolyamtársai között találjuk Komjáthy Miklóst, Komoróczy Györgyöt, Borzsák Istvánt, Sinkovics Istvánt és Wellmann Imrét, továbbá Ember Győzőt és Mérei Gyulát, a később ugyancsak hírnevet szerzett generáció tagjait.

Végzése után, hogy a levéltáros képesítést megszerezze, fizetés nélküli gyakornokként az Országos Levéltárba került, ahol ugyancsak jeles tudósok keze alá került. Csak néhány nevet említünk: Szabó István, Paulinyi Oszkár, Ila Bálint, Fekete Nagy Antal és

mások. Angol nyelvre oktató háztanítóként tartotta fenn magát. Mint ÁDOB-os (állás-talan diplomás) havi 76 pengős segéllyel a Vallás- és Köznevelési Minisztérium művészeti és tudományos osztályára került, ahol fő feladatként az osztály ügykezelését tette rendbe. Végül 1939-ben a visszacsatolt Gömör és Kishont megye levéltárnoki állását kapta meg, és Rimaszombatba került, ahol a levéltár anyagában igyekezett rendet tenni. Ám nem sokáig tartott tevékenysége szeretett pályáján, a levéltárosságban, mert hamarosan többször behívták katonai szolgálatra, végül a frontra került.

A háború számára 1947-ben fejeződött be, amikor a fogságból 51 kilósan hazatért. Szerencséjére, a rjazanyi „kirakattáborba” került, erdőben dolgoztatták fogolytársaival együtt. A földrajz szakos tanár figyelmét az éhezés mellett is felkeltette az érintetlen természet csodája: hogy milyen tiszták a folyók, amelyekben a partról látni lehetett az úszó nagy halakat, továbbá akkora répák termettek a földben, hogy a vállukon vitték őket a gyűjtőhelyre. Ennek ellenére sem jutott élelem a lakosoknak és a foglyoknak. Hazakerülése után, ismét szerencséjére, szülőföldjére, Makóra kerül Csanád megye levéltárnokának, és ott is maradt, amíg a megyét összevonva Csongráddal, egy részét átadva Békésnek, 1950-ben megszüntették. Makón abba a levéltárba került, amelyben már egyetemi hallgatóként nyaranta kutatott. Nem is hagyta el élete végéig. Leginkább később is Csanád megye levéltárában érezte magát igazán otthon, akármilyen mostoha körülmények közé kerültek az iratok. Itt, hazájában kezdte el újra levéltárosi és honismereti tevékenységét az iratok begyűjtésével, amellyel nagy szolgálatot tett utódainak, a történészgenerációknak, hiszen megmentette a községi forrásanyagot. Ezen iratok egy része alapján készítette el később a „Csanád megyei telepesei községek igazgatása a 19. század első felében” című nagyívű tanulmányát.

1950-ben Szegedre a Szegedi Állami Levéltárba helyezték, ahonnan 1974-ben vonult nyugdíjba. Azt gondolhatjuk, hogy ezután mintegy negyedszázad nyugalom következett, és pályáját békés alkotó munkával tölthette. Mindez nem így történt. Geróné Fazekas Erzsébet elérte, hogy Csanád megye levéltára Szegedre kerüljön. E program és a 3300 iratfolyóméter méretű levéltár neki és két beosztottjának jelentős munkát hozott. Elindult az iratrendező tevékenység, a központi elvárások teljesítése (a levéltárügyet is centralizálták), és a sok apró feladattal járó munka, amely ma már elképzelhetetlen szegényes körülmények között folyt. Féltiszta (selejtezett, egyik oldalukon már teleírt lapok) papírokra írták jegyzeteiket, újat csak levelezéshez használhattak. Az iratokat kézikocsin szállították, tintára és spárgára egyaránt nehezen futotta. Ugyanakkor szigorú központi ellenőrzés valósult meg. Előfordult, hogy a levelet és a maradék lapokat megszámozták, rendben van-e az elszámolás. Feri bátyánk saját elmondása szerint nem egyszer hideg borogatást tett a fejére, amikor tudomására jutott ellenőrök érkezésének a híre. Közben még olyan munkában is részt vett, mint a szerzetesrendek felszámolása. Szerencséjére, mert így mentette meg, például a szegedi alsóvárosi ferencesek iratait. A filosz erre figyelt, nem az egyebekre. Ilyen körülmények között végezte Oltvai Ferenc levéltári szakfelügyelői munkáját, valamint

az egyes levéltári szakbizottságokban fejtette ki tevékenységét, ahol a terület szakfeladatainak rendszerét dolgozták ki máig ható érvénnyel. Nagy teljesítményt nyújtottak e tekintetben. A levéltári munka jellegét hosszú időre meghatározták. Fordulat a szemléletmódban csak a digitalizálással következett be.

A levéltár-igazgatói tevékenység jellegében a későbbiekben sem sokat változott. Szétaprózta az időt, felőrölte a munkaerőt, az energiákat. Oltvai Ferenc nem cerberus, hanem filantróp, kutatót szerető levéltárosként dolgozott, szerette és segítette a kutatókat, azonban sohasem mondott le az alkotó tevékenységről. 1974-ig, nyugdíjba vonulásáig terjedően 200 cikket és tanulmányt írt (a következő 15 év termése bibliográfiájának elkészítése még várat magára). Dolgozatai sorában levéltári szakcikkek és a helytörténeti írások egyaránt megtalálhatók. A Délmagyarország című napilapban rendre jelentek meg az OF aláírási cikkek jeles személyekről (pl. Vedres István), épületekről (pl. Zsótér ház), eseményekről (földmunkásmozgalom, világháború) és dokumentumokról. Szeretett Csanád megyéjéhez sem maradt hűtlen, Pitvaros, Mezőkovácsháza, Apátfalva és más helyek történetében tallózott. Mindezek közben két egyetemi jegyzetet írt hazánk történetéből. A kis bibliográfiát lapozgatva feltűnik cikke, amelyet „A honismereti mozgalom és a levéltárak” címmel jelentetett meg a Levéltári Szemlében, 1963-ban.

A honismereti mozgalomban nem pusztán írásokkal, hanem a gyakorlatban is részt vett. Szegednek a Népfront kebelén belül a megyei mellett külön honismereti bizottsága volt, ahova megérkeztek a központi direktívák. Feri bátyánk ipari tanulókkal gyárlátogatásokra járt, segítette őket dolgozatuk írásában, amelyeket valamilyen versenyre készítettek, többek között az Erkel Diákünnepekre, amely abban az időben Békés és Csongrád megye fiataljai nagy kulturális seregszemléjének a szerepét töltötte be.

Két nagyobb lélegzetű alkotása, a „Szeged múltja írott emlékekben” (Szeged, 1968) és a „Csongrád megye évszázadai” történeti olvasókönyvben megjelent, Bartha Lászlóval közösen készített dokumentumgyűjteménye, amely a megye történetét a török időktől 1848-ig (Szeged, 1985) mutatja be, szintén a helytörténet művelésének a jegyében íródott. Nyugdíjasként sem hagyta el a levéltárat. A Békés Megyei Levéltár munkatársaként még majd két évtizedet dolgozott, közben szívesen osztotta meg szakmai tapasztalatait fiatalabb kollegáival. A községi fondok felállításáról írott munkája ma is igazodási pontot jelent a levéltárosok számára.

A két világháború között indult értelmiségit pályáján hosszú ideig gyanúsként méregette a hatalom. Ezért mindig a hivatalos elvárások teljesítésére, sőt túlteljesítésére törekedett. A hivatalos elismerést, a Magyar Köztársaság Csillagrendjét 80. születésnapjára kapta meg, amelyet kollegái és barátai felolvasóüléssel és köszöntéssel ünnepeltek meg. 1999. április 21-én hunyt el. A 2006-ban alapított Oltvai Ferenc-díjat pedig minden évben az a Csongrád megyei levéltáros kapja meg, aki számára a kollegák a díjat megszavazzák. Emlékét írásai és a róla elnevezett díj, reméljük, sokáig élteni.

BLAZOVICH LÁSZLÓ

Pánczél Józsefné (1914–1999)

Pánczél Józsefné Sisák Julianna kövegyi származású, de 1957-től haláláig Csanádpalotán élt. A gyermeknevelés, a háztartás vitele mellett oszlopos tagja volt az 1969-ben útjára indított falukrónika szerkesztő bizottságának, mely a helyi Művelődési Ház honismereti körének kiadványaként jelent meg. A honismereti, helytörténeti közleményeket közreadó „Falukrónika” tartalma idővel bővült, a régmúlt és a jelenkor eseményei, szokásai, történetei mellett helyet kaptak hasábjain az önkormányzat hírei, a rendezvényekről, intézményi eseményekről szóló írások is. Elnevezése *Palotai Krónika* névre módosult. Juliska néni – ahogyan a helyiek szólították – tollából többek között megismerhetjük a régi étkezési szokásokat, babonákat, a községi áru- és terménycsere módjait. Az 1980-as évek végétől „Jelenünk krónikája” címen közölték tudósításait Csanádpalota akkori eseményeiről. Tudomásunk szerint szülőfalujának krónikáját is összefoglalta. Rendszeres tudósítója volt a Csongrád Megyei Hírlapnak.

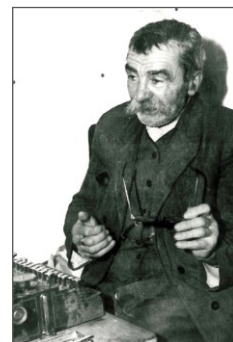

Pánczél Józsefné a kövegyi paraszti gazdálkodás ismeretanyagának alapos dokumentálása és a község történetének kutatása mellett több dolgozatot szentelt a csanádpalotai gyermeknevelés, táplálkozás, ünnepi szokások, s a parasztsors küzdelmei leírásának. 22 éven át küldte értékes munkáit elbírálásra az országos és megyei néprajzi-honismereti gyűjtőpályázatokra. Már 1978-ban megjelent a *Csongrád Megyei Honismereti Híradóban* „Cséplés gőzgéppel Csanádpalotán és Kövegyen” című írása. 1991-ben pedig „Az idős emberek helye a családban régen és ma” címmel közölték ugyanitt gondolatait, tapasztalatait. Juliska néni múltat idéző, jelenünk történeteseit közreadó írásaival a *Krónika* 1992-ben megjelent számaiban találkozhatunk utoljára. 1993-ban a kiadvány nem jelent meg. A szünet után a művelődési ház szerkesztésében 1994 szeptemberében újraindult az átalakult *Krónika*. E tájékoztató kiadványban „Múltidéző” cím alatt jelentek meg a helytörténettel, honismerettel foglalkozó írások, melyek között Juliska néni gyűjtéseiből származók már nem találhatók.

GILA MIHÁLYNÉ

Papp Imre (1900–1973)

Kisparaszti családban született. Őseit Papp György (1771–1841) taksás jobbágy ükapjáig tudta visszavezetni. A leszármazottakat anyakönyvek és családi ereklyeként felfogható használati tárgyakhoz is kötődő szóbeli emlékezet alapján idézi meg nevezett ükszüljétől a dédszülőkön át a már általa is ismert családtagokig, a szülőkig. Ő maga a Felső-rét nevű határrészen született, ahol szülei 11 évig laktak, majd megváltva a többi örököstől

a dónáti, ősi Papp földet, oda költöztek, ahol aztán a fiuk is leélte az életét. Életük megörökítése, dokumentálása kisgyermekkorától foglalkoztatta. Versek is írt. Jó tanulóként végezte el az öt elemi a városi házban édesanyjával és testvérével lakva, de biztatásra sem folytatta a tanulást, parasztember akart maradni. Kezdetben apjával gazdálkodott együtt, közben megnősült. Gyermekeik nem születtek, de a rokonságban 11 gyermek keresztszülői lettek. Édesapja halála után, házasságuk hetedik évében, 1932-ben lettek önállóak. Papp Imre 1959-ig gazdálkodott így, majd az Új Barázda Termelőszövetkezet tagjaként 1969-ig rendszeresen dolgozott. Haláláig dónáti tanyájában lakott, innen járt idős korában vonattal a városba.

1946-tól presbiter, egyházszei gondnok lett. A tanyavilágban istentiszteleteket tartott. Gilicze László Szentcs-felsőpárti lelkész biztatására a helyi református eklészia történetének folytatását kezdte írni. Gilicze László a néprajzi hitelű írásokat megmutatta a múzeum igazgatójának, Csalog Józsefnek és a levéltár igazgatójának, Páhi Ferencnek, majd dolgozatait beadták az évenkénti országos néprajzi gyűjtőpályázatra. Morvay Péter, Juhász Antal és Bálint Sándor egyengett útját. A szentesi származású Nyíri Antal nyelvtörténész, az í-ző nyelvjárásban írásra biztatta, amelyet meg is tett. 1953-tól, az önkéntes gyűjtőpályázat kezdetétől haláláig, 1973-ig folyamatosan írt pályamunkákat. Ezek a paraszti élet minden területéről, a gazdálkodásról, életmódról, a református hitéletbe ágyazottan az emberélet fordulóról, a vallási ünnepekről, a hiedelmekről, gyógyító szokásokról szólnak. A református anyakönyveket dolgozott fel. Névtani, nyelvjárási dolgozatokat írt. Utolsó munkájaként készíti el a bevezetőben már jelzett család-történetét, mely módszertanilag is figyelemreméltó. A kéziratcs munkák több példányban elkészülve a helyi lelkész hivatalokban, a Koszta József Múzeumban, a szegedi Móra Ferenc Múzeumban és a Néprajzi Múzeumban találhatók. Juhász Antal a szentesi gyűjtő 2700 gépelt oldalt kitevő 51 kéziratából és pályamunkájából, többségében az 1960-as évektől készült kiérleltbb dolgozataiból 254 oldalas, igényes válogatást készített „A parasztember élete Szentcs tanyavilágában” címmel. A szerkesztő ezzel a könnyen elérhető forrásanyaggal több tudománysszak képviselőjének könnyíti meg a szentesi népéleti anyagban kutatást, a kutatás megkezdését.

Ha Papp Imre személyiségét akarjuk bemutatni, nemcsak 11 keresztyermekéről gondoskodó, tanyai istentiszteleteket tartó presbiterről és gondnokról, az eklészia történetének folytatójáról, gyalutlan kis asztalán 20 évig folyamatosan pályamunkákat író parasztagzdaról, hanem ragadványneven a városban *recsegős* Papp néven ismert, idős korában múzeumi kiállításnyításra, előadásokra járó, kora forradalmárának, Che Guevarának naplóját olvasó és a Vámos Ilona Leánykollégium néprajzi szakkörében a Szentcs környéki tanyákról és falukból a városba érkező és tanuló középiskolásoknak, 1971 őszétől haláláig, rendszeresen előadásokat tartó emberről is meg kell emlékezni.¹⁴

SZÜCS JUDIT

¹⁴ Papp Imre fényképét a Koszta József Múzeum Fotótára bocsátotta rendelkezésünkre.

Dr. Pék Józsefné (1929–2005)

Dr. Pék Józsefné Márton Ilona Szegeden született 1929. szeptember 29-én. Szülővárosában érettségizett a Boldog Gizella Ipari Lányközepiskolában. 1951-ben magyartörténelem szakos tanári diplomát szerzett a Szegedi Pedagógiai Főiskolán. Az ezt követő évtizedben több településen tanított, így: Záhonyban, Szegeden és Szekszárdon. 1963-ban családjával Szentesen telepedett le. Előbb a Petőfi Sándor Általános Iskola tanára, 1965 és 1971 között járási, városi, majd megyei szakfelügyelő, 1971-től 1985-ig pedig a Köztársaság Téri Ált. Iskola igazgatója.

Tanári, intézményvezetői munkája mellett aktívan bekapcsolódott a helyi közéletbe: tagja a Pedagógiai Társaságnak, a Szentesi Kertbarátok Körének, a Nőszövetségnek, az Országos Békebizottságnak, a TIT-nek. 1971-ben a Hazafias Népfront Szentesi Városi Bizottságának tagjává, 1975-ben pedig alelnökévé választják. Ebben a minőségében a városi honismereti mozgalom egyik legfőbb támogatója, szervezője. Kezdeményezésére az általa vezetett általános iskolában már az 1971-ben megalakult a honismereti szakkör, amely hosszú időn át sikeresen működött.

Büszke volt arra, hogy Szentes 1973-ban – az országban elsőként – elnyerte a „Honismereti Város” címet. Az iskolai szakkörök megalakulása után célul tűzte ki, hogy a felnőtt lakosokat is bevonják a honismereti mozgalomba. 1975 tavaszán már arról számolhatott be, hogy a meghirdetett várostörténeti vetélkedőre a helyi vállalatok 60 szocialista brigádja jelentette be részvételi szándékát, és 11 brigád a döntőbe is bekerült.

A honismereti mozgalom elindítása és kiszélesítése terén elévülhetetlen érdemeket szerzett. Szakmai és társadalmi munkáját számos kitüntetéssel elismerték: Kiváló Tanár (1975), „Szentes város fejlesztéséért” (1976), Ifjúságért Érdemérem (1983), Munka Érdemrend ezüst fokozat (1983), A Haza Szolgálatáért Emlékérem (1985).

Szentesen hunyt el 2005. október 28-án.

LABÁDI LAJOS

Prof. Dr. Péter László (1926–)

„Az ismeretlent nem lehet szeretni.” (Péter László)

A jeles művelődés- és irodalomtörténész Jánosalmán született 1926. január 21-én. Édesapja Péter Gergely csendőr tiszthelyettes, édesanyja Cselenák Ágnes háztartásbeli. Elemi iskoláit Mindszenten (1931–1933) és Szőregen (1933–35), középiskolai tanulmányait a szegedi Baross Gábor Gimnáziumban végezte. Kitüntetéssel érettségizett (1943). Egyetemi tanulmányait a szegedi egyetemen magyar–latin–filozófia szakon folytatta. Mesterei között tartja számon Klemm Antalt, Sík Sándort, Bálint Sándort, Marót Károlyt. 1945-től demonstrátor és könyvtáros az egyetem Magyar Nyelvtudományi Intézetében. 1947-ben magyar nyelvészből summa cum laude szerzett bölcsészdoktorátust. 1948-ban szerzett tanári oklevelet. 1950-ben a titoizmus vádjával eltávolították az egyetemről, s csaknem egy évi állástalanság után került a karcagi múzeum élére. Itt a néprajzban mélyült el. 1952-ben Makóra helyezték át. A József Attila Múzeumban végzett munkája ismertette meg József Attila életművével, s kezdett behatóan foglalkozni a költő kritikai kiadásával. 1954-ben a szegedi egyetemi könyvtár bibliográfus munkatársa lett. 1956-os szerepvállalása miatt nyolc hónapra börtönbe került. 1958-tól csak szerződéses munkaviszonyban dolgozhatott az egyetemen Juhász Gyula műveinek kritikai kiadásán. 1961-től a Somogyi-könyvtárnak, 1986-tól az MTA Irodalomtudományi Intézetének lett tudományos munkatársa, majd főmunkatársa. A rendszerváltozás után rehabilitálták: 1990-től a bölcsészkar magyar irodalomtörténeti tanszékén oktatott nyugdíjazásáig (1996). Jelenleg is fáradhatatlanul gyűjt és dolgozik szőregi otthonában.

Munkássága számos tudományterületre terjed ki. Érdekli a nyelvészet, a folklór, az irodalomtörténet és a helytörténet. Életműsorozatának kötetei (Szegedi örökség, 1983; A szerette Város, 1986; Szőregi délutánok, 1994; Mindörökké Szeged, 1997) voltaképpen egy-egy „seregszámlát” tartalmaznak. Fölsorakoztatja bennük a szegedi művelődéstörténet harmadik évezredben is megőrzendő értékeit: örökhagyókat, kortársakat, a nyelv, a költészet, a helyi művelődés és néphagyomány emlékeit. Irodalomtörténészként több József Attila kritikai kiadás lektora, a Juhász Gyula kritikai kiadás szerkesztője. A gyűjteményből sok érdekességet publikált, fölkereste Eörsi Júliát, kiadta a költő műzsájának emlékezéseit (Tiéd a sírig, 1957). A két kiadást megért Új magyar irodalmi lexikon (1994, 2000) főszerkesztője. Nyelvjáráskutató munkája az ö-zés vizsgálatával kezdődött. Részt vett a nyelvatlaszgyűjtés kezdeti munkáiban. Tömörkény műveiből kiemelte a Szeged környéki földrajzi neveket. Szegedi történeti személyneveket közölt a Néprajz és Nyelvtudomány hasábjain. Bírálta Móricz Zsigmond „Rózsa Sán-

dor”-ának az ö-zésben elkövetett hibáit. Pályája elején megírta a szegedi paptudós-nak, Kálmány Lajosnak, „a legnagyobb magyar folkloristának” (Móra Ferenc) életrajzát. A népköltészeti gyűjtés klasszikusának pályafutása egész életében foglalkoztatta. Róla írott, összegyűjtött tanulmányait nemrég önálló kötetben adta ki.

A „Város íródeákja”, emlékezetének megőrzője. Az útikönyvírás, a műemlékvédelem, az utcanév-rendezés különösen érdekli. Tanulmányokat ír mindazokról, akik a magyar és egyetemes kultúrában jelentőset alkottak. Kutatásai elsősorban a Monarchia korabeli időszakról a múlt század közepéig terjednek. Azon fáradozik, hogy e helyi értékek, Szeged múltjának kincsei bekerüljenek a köztudatba, s országosan ismertté váljanak. Munkásságában kiemelkedő helyet foglalnak el a szegedi klasszikusok. Dugonics András, Tömörkény István, Móra Ferenc, Juhász Gyula, József Attila, Radnóti Miklós életének és műveinek föltérképezője. Ő figyelte fel pl. először József Attila sajátos fiatalkori szokására: többször is verset írt születésnapjára. Szeged 60. díszpolgára (1992) a Délmagyarország hasábjain is nemzedékeket nevel. A hetvenes évek elején például a várostörténeti „Ki mit tud?” szerkesztője.

Negyed századon át (1961–1986) a Somogyi-könyvtár munkatársa. Erőfeszítéseket tett, hogy a könyvtár – mint a neves elődök idejében – elnyerje a tudományos műhely rangját. „Erre kötelezi is nagy múltja: igazgatóinak, a város történetét író Reizner Jánosnak, a nemcsak elbeszélőnek, hanem a néprajztudományban, régészetben, numizmatikában is jeleskedő Tömörkény Istvánnak, a természettudományban és archeológiában egyenként jártas Móra Ferencnek egykori műhelye nemcsak országos, de világhírt szerzett.” A könyvtár gyűjteményének gyarapítására és tudományos leírására évtizedek óta példát ad. Kiváló bibliográfus. Személyi bibliográfiákat szerkesztett többek közt Bálint Sándorról, Móra Ferencről, Csefkó Gyuláról. A helyismereti gyűjtemény kiépítését, rendszerezését és katalogizálását nemcsak hirdette, hanem meg is valósította a könyvtárban. Lassan fél évszázada szerkeszti a könyvtár várostörténeti szemléjét, a *Szegedi Műhelyt*. Megszervezte Kisteleki Ede lányának alapítványát, és a bírálóbizottság elnökeként kétevente díjakkal ösztönzi a helytörténeti kutatást. Kiterjesztette munkásságát azokra, akik Szegeden kezdték pályafutásukat, vagy életük egy része itt játszódtott le. Elsőként tárta föl Moholy-Nagy László szegedi pályakezdését. Kevesen tudják, hogy a modern művészet e nagy úttörője az állami főgimnázium, a mai Radnóti Gimnázium tanulója volt. Kutatásainak eredményét Péter László angol nyelvű tanulmányban is közzétette. Erre Steve Yates amerikai professzor (New Mexico) is fölfigyelt. Az amerikai professzor szőregi otthonában kereste fel tapasztalatcserére Péter Lászlót. Péter László foglalkozik olyan jeles zeneszerzőkkel, akik hírnevet szereztek hazájuknak. Egy-egy kötetet jelentetett meg Bartók és Kodály szegedi kapcsolatairól, hangversenyeiről. Kutatásai a sportolóktól a technikátörténetig, a Nobel-díjig vezetnek. Szeged utcanévei (1974) című könyvében a szép, régi, történeti utcanévek eredetét kutatta, és velük megidézte az alföldi város szellemiségének történetét.

Munkásságát számos kitüntetéssel ismerték el: Kodály-émlékérem (1983), A Művészeti Alap Díja (1984), a magyar Irodalomtörténeti Társaság Toldy Ferenc-érme (1989), 56-os Emlékérem (1991), Szeged díszpolgára (1992), Szinnyei József-díj (1993), a Szegedért Alapítvány fődíja (1995), Tiszatáj Díj (1996), a Magyar Köztársasági Érdemrend lovagkeresztje (2001). Klebelsberg-díj (2001).

Péter László feleségének halála után pár héttel, 2005. szeptember 1-jén várostörténeti alapítványt hozott létre. Az alapítólevelet a Csongrád Megyei Levéltár őrzi. Kevesen élnek azzal a lehetőséggel – s az is lehet, hogy vannak, akik profánnak tartják –, hogy életükben olyan alapítványt hozzanak létre, amely nevüket viseli. Nem így van ezzel Péter László. Öntudatos kutató, aki tudja, hogy mennyit ér munkája. Nomen est omen. A kuratórium évente díjazza a pályázati kiíráson megfelelt pályaműveket. Az alapítvány ezzel ösztönöz, és érdeklődést teremt Szeged történetének kutatására. Bár többen élnének a lehetőséggel, mint ahányan eddig ezt tették! A várostörténet fehér foltjainak eltüntetésére nagyszerű lehetőséget ad ez a pályadíj.

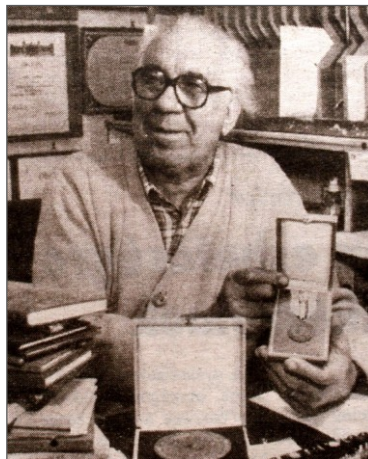
Péter László nyugdíjas éveiben is rendkívül termékeny. Kutatási eredményeit rendezi, folyamatosan közli. Nagyon fontosnak tartom, hogy hasonmás kiadások megjelentetésével és gondozásával foglalkozik. Azokat a műveket választja kiadásra, amelyeket egykor jeles szegedi írók, várostervezők – mint például Lechner Lajos – alkottak. A faksimile kiadásokat jegyzetekkel látja el, és egészíti ki. E kötetek első kiadásai mára eltűntek, beszerezhetetlenek. Hála Péter László tevékenységének, újból kezünkbe vehetjük, olvashatjuk őket. Rézi néni és Móra szakácskönyvéből ismét süthetünk, persze kicsit átgondolva, s újabb alapanyagokat fölhasználva. Az utolsó, amely zárja e sort Juhász Gyula „Alkohol és irodalom” (2008) című röpké, ám döbbenetes műve. Kéziratát, amelyről a hasonmás kiadás készült, a Somogyi-könyvtár őrzi. Péter László tevékenységének része a szerkesztés, lektorálás, tanácsadás. Szeged történetének most megjelent 5. kötetét (2010) rengeteg hasznos tapasztalat átadásával és adattal támogatta. Javaslatára vezette be Blazovich László főszerkesztő az annotált névmutatót, amely így szinte szegedi életrajzi lexikonná, különlegesen jelentőssé nőtt.

Tudom, hogy a kép nem lehet teljes Péter Lászlóról, villanások csupán egy hatalmas alkotói pályáról. Egy kedves emléket, hadd idézzek föl, amelyben nekem is részem volt néhány évvel ezelőtt, amikor Péter László 80. születésnapján életműkiállítását előkészítettük. Ekkor hívott meg Péter László szőregi otthonába. A szőregi napsugaras oromzatú ház számomra azóta is az alkotói nyugalmat és a kutatás lehetőségét jelenti: a hatalmas kutatószoba rengeteg könyvével és a ház töltésre néző udvarával, a kedves, vendégszerető, kissé zárkózott, örökké rohanó, kutatásaira figyelő ház urával, Péter Lászlóval.

SZERDAHELYI PÉTERNÉ

Rácz Sándor (1927–2005)

Rácz Sándor 1927. február 19-én született Földeákon, paraszti családban. Az elemi iskolát szülőfalujában, a polgárit pedig Makón végezte. 1946-ban Gyularemetén a Parasztdolgozók Kelet-Magyarországi Tájéztató Intézetében tanult tovább, pedagógus végzettséget kívánt szerezni. 1948-ban azonban az intézmény megszűnt. A Szegedi Egyetem bölcsészkarára jelentkezett, azonban tanulmányait itt sem tudta befejezni, mert az 1950-es évek elején származása miatt kizárták. Végül mégis tanítói és mezőgazdasági szaktanári képesítést szerzett. Többfelé tanított, leghosszabb ideig Makón, még nyugdíjazása után is.

Rácz Sándor a Csongrád Megyei Honismereti Egyesület alapító tagja. Néprajzi gyűjtő, akiből néprajzkutató lett, de egész életében a néprajzkutatás önkéntese volt, teljes szívvel, teljes hittel gyűjtötte népünknek, elsősorban szülőhelyének hagyományait, történetét. Fő gyűjtőterülete szülőfaluja, Földeák, de gyűjtött Zircen, Aklipusztán, Csöcspusztán, Kardosréten, Kormolán, Ferencszálláson, Óföldeákon, Bökényben, Maroslelén és Dobozon is. Az elmúlt évtizedek során mintegy 120 önálló pályamunkát készített, többségében néprajzi-nyelvjárási témákat dolgozott föl, legjobban a név- és szókinccsgyűjtéshez vonzódott. Pedagógus, aki tanárként is tanító volt, a szó régi értelmében. Tanította az iskolában a gyermekeket, az ifjúságot, nemcsak a tanórán, hanem azon kívül is. A hagyományok iránt érdeklődő fiatalokat szakkörbe gyűjtötte. Iskolájában jó pedagógiai érzékkel a gyermekek szívéhez közel álló Micimackó névvel néprajzi, honismereti szakkört szervezett, majd mikor később a makói Vakok és Csökkentlátók Klubjának a vezetését átvette, ott is honismereti kört szervezett. Diák nemzedékek sorát nevelte a haza, a szülőföld szeretetére. Mindenkivel könnyen tudott kapcsolatot teremteni. Ezt a tulajdonságát jól hasznosította néprajzi gyűjtései során s az élet más területén is. Erős akarattal, a jövőbe vetett hitével fogadta a sorscsapásokat. Tudott mindig újra kezdeni. És talán mindennél jobban szerette szülőfaluját, Földeákat.

Legjelentősebbek a Földeák szókinccsével, nyelvjárásával, ragadványneveivel, földrajzi neveivel foglalkozó munkái. Értékesek azok a gyűjtései is, amelyekben egy-egy embert vallat életéről, amelyben a kisemberek történelme kap teret, azoké, akik nem hajtottak végre nagy tetteket, mégis hozzájárultak a történelem alakításához. Igen eredményes volt iskolai szakkörében végzett tevékenysége. A gyerekek az ő vezetésével néprajzi, helytörténeti gyűjtőmunkát végeztek. Munkájukat földolgozva néprajzi, helytörténeti pályázatokon is eredményesen szerepeltek. A gyermek szakkör 41, a felnőtt pedig 31 dolgozattal szerepelt a Néprajzi Múzeum pályázatain. Érdekes emlék az a kis falapocska, amely abból a kivágott fából származik, amely alatt József Attila sokszor

megpihent, amikor a Kesztnér család házában volt. A fa törzséből a szakkör egy részt megmentett, és mint József Attila-emléket megőrizte az utókornak. Kis lapocskákat készíttettek belőle, amivel a hozzájuk közel álló személyeket megajándékozták. Nyugdíjazása után még hosszú ideig továbbra is vezette az iskolai szakkörét. Néprajzi, helytörténeti munkásságát tizenhat könyve – nagyrészt magánkiadásban –, számtalan cikke, nyomtatásban megjelent gyűjtési eredménye jelzi. Jelentős azon munkáinak a száma is, amelyeket a megyei és országos pályázatokra készített. Közülük sokkal díjat is nyert. Megyénkben az egyik legeredményesebb pályázatiíró volt. Munkásságát az Országos Honismereti Bizottság Ortutay-plakettel, a Néprajzi Múzeum életmű díjjal, a Honismereti Szövetség Honismereti Munkáért Éremmel ismerte el. Az önkéntes néprajzi gyűjtők kitüntetését, a Sebestyén Gyula-emlékérmét pedig 2005-ben ítéltek neki. Ezt a kitüntetést betegsége miatt nem tudta személyesen átvenni. A díj átadását az adományozók és a makói honismereti szakkör december 22-re megszervezte, azonban a halál közbeszólt. 2005. december 13-án Makón elhunyt.

Ha Rácz Sándor életét egy mondatban akarom sűríteni, akkor Mécs László egyik versére gondolok: „Vadócba rózsát oltok, hogy szebb legyen a föld”. Rácz Sándor ezt tette.

BOGDÁN LAJOS

Dr. Sebestyén István (1938–)

1938. április 10-én született Csongrádon. Általános iskoláit szülővárosában, a középiskolát Szegeden végezte. Érettségi után a csongrádi műszaki zászolaljnál könyvtárosként helyezkedett el. 1962-től a Tisza Bútoripari Vállalat dolgozója, 1965-től a városi pártbizottság munkatársa lett. 1972-ben diplomázott, doktori disszertációját 1984-ben védte meg a József Attila Tudományegyetemen. 1989-től és 2000-ig a Csongrád Megyei Levéltár csongrádi levéltárában levéltárosi munkakört töltött be.

Az 1970-es évek közepétől kezdett érdeklődni a helytörténet kutatás iránt. A Hazafias Népfront Csongrád Városi Bizottságának 1975-ben életre hívott Helytörténeti és Honismereti Bizottsága elnöki tisztét 1984-ig töltötte be. A bizottság a megalakulását követően döntött arról, hogy időszaki kiadványokban kívánja megjelentetni a város történetével foglalkozó írásokat. Az időszaki kiadvány helyett végül is egy periodika megindítása mellett döntöttek, melynek első száma 1976-ban jelent meg „Mozaikok Csongrád város történetéből” címmel. A sorozat a bizottság által minden évben elkészített tematikáját követve mint bizottsági elnök intézte a kéziratok összegyűjtését, és szervezte a kiadással kapcsolatos munkákat. 1982-ben a bizottság javaslatára, a város vezetése számára megfogalmazta indítványukat Csongrád település monográfiájának megírására vonatkozóan. A terve-

zett monográfia egyik szerzője lett. Az 1994-ben elindított „Oppidum Csongrád” című helytörténeti periodika társszerkesztője és állandó szerzője. A megjelenést támogató Oppidum Csongrád Alapítvány egyik alapítója.

Eddig több tucat tanulmányt, cikket írt. Első tanulmánya 1974-ben, a „Somogyi Könyvtári Műhely” című sorozatban „Csongrád város címere” címmel jelent meg. A Mozaikokban rendszeresen jelentek meg tanulmányai, írásai. Hiánypótló munka az első és a második világháború áldozatainak emléket állító két tanulmánya, mely a csongrádi elesettek névsorát tartalmazza. A Csemegi család kimagasló egyéniségeinek életpályáját, munkásságát bemutató sorozatát az Oppidum Csongrádban publikálta. A város és térsége közigazgatásában bekövetkezett változásokat több tanulmányban feldolgozta: „Csongrád közigazgatási jogállásának változásai 1849-1923”; „A csongrádi járás megszüntetésének körülményei, azok hatása az érintett településekre nézve”. Az „Út a semmibe” című könyvében, mely 1997-ben került kiadásra, Csongrád százéves öngyilkossági adatait dolgozta fel. A CEBA kiadó településmonográfia sorozatában, 2002-ben megjelenő „Csongrád a XXI. század küszöbén” című kötet szerkesztője volt.

Helytörténeti kutatómunkájáért és a Hazafias Népfront Helytörténeti és Honismereti Bizottsága elnökeként a *Mozaikok* összeállításában és elkészítésében való tevékeny közreműködéséért 1984-ben a „Pro Urbe Csongrád” kitüntetést vehette át. A helytörténet kutatás mellett évtizedek óta foglalkozik szépirodalommal. Történelmi regényeiben, verseiben, elbeszélő költeményeiben („A pákász és kedvese”, „A herceg és a hölgyeményét”) is a régi Csongrád elevenedik meg. Eddig kiadatlan prózai munkái között figyelemre méltó egy trilógiának már elkészült első kötete, mely 1850-től 1914-ig egy család életén keresztül mutatja be Csongrád város és népessége mozgalmas történetét. „Prédálnak a réti farkasok” című történelmi regénye az ellési monostor bencéseinek, a vidéket birtokló Ellésieknek és a monostor köré települt falu lakóinak sajátosan egybefonódó életéről ad romantikus tükröt.

GEORGIÁDES ILDIKÓ

Prof. Dr. Szántó Imre (1920–1993)

Alábbi írásom kései tiszteletadás és emlékezés egykori szeretett tanáromra, török kori témavezetőmre és mestere, Szántó Imre professzorra. Sokoldalú munkássága, szorgalma és kitartása példát adhat a későbbi nemzedéknek is. Tanítványként kötelességem, hogy őrizzem és továbbadjam emlékét, megemlékezzem róla, mint tudós tanárról és kutatóról, kiemelve helytörténeti munkásságát.

Szántó Imre 1920. november 8-án született Alsópáhokon. Érettségi vizsgáját Keszthelyen tette le, majd a budapesti Pázmány Péter Tudományegyetemre iratkozott be. Történelem–latin szakon végezte tanulmányait. Tagja volt

a hírneves Eötvös Kollégiumnak, ahova a legkiválóbb hallgatók nyertek felvételt. Emlekeim szerint mindig szeretettel és szívesen beszélt Eötvös-kollégiumi éveiről, ottani kiváló hallgatótársairól. 1946-ban fejezte be egyetemi tanulmányait, ekkor kapott középiskolai tanári oklevelet. Ugyanebben az évben doktorált is régészetből. A későbbi pályafutás ismeretében ez ugyan meglepőnek mondható, valójában jelzi a fiatal Szántó Imre sokoldalú érdeklődését, és előrevetíti a helytörténet iránti, bizonyára már kezdetben meglévő vonzódását.

Legelső tanulmányai is régészeti munkák: a gyöngyössolymosi bronzkincsről a „Magyar Múzeum” 1948. évi decemberi számában, egy rövidebb írása egy zsámbéki phallikus bronzszoborcskáról az „Archeológiai Értesítő” 1951. évfolyamában, majd 1953-ban a csersegtomaji korai vaskori és kora-császárkori temetőről írott tanulmánya jelent meg. Előbb Budapesten tanított, majd Keszthelyre került, ahol két évig, 1948 és 1950 között oktatott. Itt kezdődött el történeti irányú helytörténeti munkássága a Festetics-birtokokkal kapcsolatban. A 18–19. században a Festetics-birtokok majorsági gazdálkodását, a parasztság kisajátításának, mozgalmainak történetét vizsgálta. E témakörben született meg első könyve, és egy nagyszabású tanulmánya is megjelent egy gyűjteményes kötetben, 1952-ben. Közben 1950-ben az egri Tanárképző Főiskola Történeti Tanszékére került, adjunktusként.

Egerben 16 évet töltött el és eredményesen tevékenykedett tanárként és kutatóként egyaránt. 1957-ben kandidátusi fokozatot szerzett, docens, majd főiskolai tanár lett. 1961 és 1966 között a főiskola igazgatójának tisztségét is betöltötte. Úgy gondolom, hogy egri tanári működése mindenképpen meghatározó volt működésében, itt sajátította el a főiskolai oktatómunka fortélyait, tovább mélyült tudományos munkássága, új korszakokat kapcsolt be kutatómunkájába. Az új korszakok közül első helyen kell megemlékeznünk arról, amely később gerincét képezte oktató- és kutatómunkájának, ez pedig a török kor, a 16–17. század. Már 1952-ben tudományos népszerűsítő munkát írt társszerzővel (Soós Imrével) Eger vára 1552. évi védelméről, amelyet talán legkedvesebb témájának tekinthetett, és a későbbiekben is tovább foglalkoztatta. E munkát a Magyar Történelmi Társulat adta ki a Művelt Nép című népszerűsítő sorozatban, amely a történelem jobb megismertetését célzó népművelő szándékkal jött létre. Magán viselte ugyan a korabeli történelemszemlélet vonásait, a népi patriotizmus egyfajta túlzott idealizálását, ennek ellenére mindenképpen igényes, jó feldolgozásnak tekinthetjük. Oktatómunkájában Magyarország kora újkori, újkori története dominált. Ez tükröződött ekkortájt kiadott főiskolai jegyzeteiben is. Előbb az 1790–1848 közötti korszakból, majd az 1526–1711 közötti korszakból jelent meg jegyzete, majd két kötetben előbb az 1526–1790 közti korszak, majd az 1790–1849 közti időszak története látott napvilágot. Egeri jegyzetírói munkássága sokoldalúságát jól mutatja, hogy latin szöveggyűjteményt is összeállított.

Egerben készült az a munkája, amely kapcsolódik ott kibontakozó és később Szegeden folytatódó helytörténeti kutatásaihoz, oktatómunkájához. Ez az úttörő jelentősé-

gű munka „A helytörténeti kutatások módszere és feladatai az oktató-nevelő munkában”, amely bizonyos előzetes munkálatok után 1956-ban látott először napvilágot, majd 1963-ban tankönyvként is megjelent. Szántó Imre világosan látta azt, hogy a helytörténeti kutatások milyen fontosak a történeti kutatásban, milyen nagy szerepe van egy-egy település, régió története feltárásának, mennyiben segíti az országos történetet a helytörténet igényes, módszertanilag helyes művelése. Egyértelmű, hogy e kézikönyv jellegű munka hézagpótló volt mind a kutatásban, mind pedig a felsőoktatásban. A későbbiekben, 1968-ban egyetemi jegyzetté átdolgozott formában – *A helytörténeti kutatások elméleti és módszertani kérdései* címmel – is megjelent, és több kiadást megért. Szántó professzor helyesen vélekedett úgy, hogy a helytörténet tanítása fontos a főiskolai, egyetemi történelemoktatásban, nemcsak azért, mert a diplomamunkák, szakdolgozatok jelentős részét a hallgatók helytörténetből, saját településük történetéből készítették, hanem azért is, hogy a hallgatók később tanárként maguk is átplántálják tanítványaik lelkébe saját „szűkebb pátriájuk” – hogy e kedvenc szófordulatát idézzem – szeretetét, történetük iránti kíváncsiságot, érdeklődést, a levéltárakban és könyvtárakban való lelkes bújárkodás igényét. A honismereti mozgalom egyik úttörőjeként hat ismeretterjesztő publikációja is megjelent Egerben, az 1960-as években. Ezekben ösztönözni kívánta a helytörténeti szakköröket, segíteni kívánta a tanárokat az oktatásban.

A honismereti mozgalmat a korabeli pártállami propaganda kétségkívül felhasználta a korszellemnek megfelelően az ún. szocialista hazafiság fejlesztésére, amelyet szembe állítottak a korábbi nacionalista hazafisággal. A kétségtelen túlzások – a parasztság egyfajta idealizálása – nem csökkentik a honismereti, helytörténeti kutatások érdemeit, amelynek során sok településről tanulmányok, könyvek készültek. Szántó Imre nemcsak módszertani alapozást adott a honismereti mozgalomnak, amelynek irányítását Heves megyében maga látta el, hanem maga is számos tanulmányt készített egri időszakában főleg Eger és Heves megye helytörténetéről. Írt többek között tanulmányokat Heves és Külső-Szolnok megyék 18-19. századi parasztmozgalmairól, a katolikus népoktatás 18-19. századi helyzetéről. Még 1960 megírta szülőfaluja, Alsópáhok történetét egy rendkívül alapos monográfiában, ezzel is bizonyítva hogy valóban nemcsak módszertanilag, hanem gyakorlatban is a helytörténeti monográfia avatott mestere. E kiváló munka mellett több tanulmányt írt a Balaton-környéki régió történetéről. Külön érdekesség, hogy az „avar-kori” települések folytonosságának problémájáról is publikált, amely jelzi, hogy korai, régészeti indíttatását sem feledte. Majdnem a teljes magyar történeti vertikumot fedték Szántó Imre egri kutatásai, hiszen az avar kortól, a korai magyar történeten át (egyedül a középkort leszámítva) a 16-17. századi török korra, a 18-19. századra, sőt még a 20. század első felére is kiterjedtek e vizsgálatok. A kutatás tendenciája mindenesetre a török kor felé mutatott, azon belül is a 16. század lett a domináns, meghatározó Szántó professzor munkásságában, de átfogó helytörténeti érdeklődése miatt továbbra is foglalkozott a 18-19. század történetével is.

1966-ban az Egri Tanárképző Főiskoláról Szegedre, a József Attila Tudományegyetemre hívták tanítani docensi beosztásban. A következő évben tanszékvezetői megbízást kapott a középkori magyar történeti tanszékre, amely elnevezése dacára nemcsak a középkori, Mohács előtti magyar történelmet oktatta, hanem a kora újkori magyar történelmet is 1790-ig. Lényegében a marxista történet szemlélet szerinti feudális kor tartozott a tanszék profiljába, amelynek kora újkori részét oktatta Szántó Imre, akit hamarosan, 1969-ben egyetemi tanárrá nevezték ki. Tanszékvezetőként 1969 és 1983 között, azaz 14 éven át látta el vezetői feladatát, ahonnan 20 év után ment nyugdíjba 1986-ban. A tanszéken két kollégája (Karácsonyi Béla, Sonkolyné Kiss Erzsébet) a középkori magyar történelmet oktatta, Kristó Gyula pedig részint a középkori magyar történelmet, részint pedig a történeti segédtudományokat, ketten (Szántó Imre, Rákos István) pedig a kora újkori magyar történelmet tanították. Megjegyezném, hogy az öt fős tanszék 1979-ben átmenetileg 6 főre bővült, amikor jómagam ösztöndíjas gyakornokként kerültem a tanszékre, és a török kor oktatásába kapcsolódhattam be szemináriumok tartásával.

Egyetemi hallgatóként másodévesként hallgathattam Szántó professzor úr előadásait, illetve járhattam szemináriumára, a későbbiekben pedig szakdolgozati szemináriumaira. Tanárként Szántó Imre logikus, áttekinthető előadásokat tartott, egyik jellegzetessége az óra végén tartott összefoglaló volt. Vizsgáztatóként nyugodt, kiegyensúlyozott, emberséges volt, de tény, hogy sokat kellett tanulni a kollokviumokra, részszigorlatra (1526–1790 közti magyar történelem). Hosszú olvasmánylistákat kaptunk, ráadásul ebből öt kiválasztott olvasmányt is meg kellett adnunk, amelyek közül ő választott ki egyet, és erről is beszélnünk kellett. Török kori szemináriumain referátumos rendszer volt, mindenkinek kellett témát választania és korreferátumok is voltak. Tartott helytörténeti speciálkollégiumokat és szakdolgozati szemináriumokat is. Mivel tetszett a korszak és a professzor úr kiegyensúlyozott, nyugodt természete, nála írtam szakdolgozatomat, diákköri dolgozatomat és később bölcsészdoktori értekezésemet is. A kiválasztott téma a 15 éves háború (1593–1606) volt, amelyet a témajegyzékében találtam, és amely akkoriban valóban kevesek által művelt terület volt. Szántó professzor jó tanácsokkal, észrevételekkel segítette munkámat, jöllehet ő a klasszikus várháborúk, főleg az 1552. évi várháború avatott kutatója volt, és nem foglalkozott érdemben a hosszú háború történetével. Tanszékvezetőként is kiegyensúlyozott, korrekt vezetőnek ismertem meg, aki munkatársait és munkájukat megbecsülte, tanszéki értekezleteken kikérte és meghallgatta véleményüket.

Az oktatás mellett, ahhoz nyilvánvalóan kapcsolódva tovább mélyült Szántó professzor kutatómunkája. Ennek fő területe egyértelműen a 16. századi magyar történelem lett. A hazai levéltári anyag mellett alapos kutatásokat végzett a bécsi levéltárakban is, mint a Collegium Hungaricum ösztöndíjasa (1965, 1968). Tucatnyi tanulmánya jelent meg szegedi időszakában, az 1970-es években elsősorban az 1551–52-es hadjárat eseményeiről, továbbá az 1526–1541 közötti időszakról, valamint a végvárrendszer kiépítéséről a Századokban, a Hadtörténelmi Közleményekben és az egyetem Acta

Historica sorozatában, amelynek egyik legszorgosabb, legtermékenyebb szerzője és szerkesztője volt. Ezek a török kori tanulmányok primer forrásokon alapuló feldolgozások, amelyek hozzájárultak a 16. századi magyar had- és politikatörténet jobb megismeréséhez, alaposabb feltárásához. A későbbiekben két monográfiában összegezte 16. századi kutatásait. Az egyik „A végvári rendszer kiépítése és fénykora Magyarországon 1541–1593”, amelyben az addigi legteljesebb és legsokoldalúbb szintézisét adta a korabeli Európa „védőbástyája” 16. századi kialakulásának, szervezetének, végvári társadalmának. A másik alapvető és a várháborúk történetének eddigi legrészletesebb, legalaposabb monográfiájában az 1551-52-es török háborút elemezte elsősorban a primer, levéltári források alapján („Küzdelem a török terjeszkedés ellen Magyarországon. Az 1551-52. évi várháborúk). E jelentős, gyakran idézett tudományos mű máig megkerülhetetlen alapját képezi a klasszikus várháborúk történetének. Jómagam ezt tekintem török kori kutatóként mesterem, Szántó Imre legfontosabb munkájának, amellyel addigi kutatómunkáját betetőzte. Sajnálatos és számomra nehezen érthető, hogy a szakma nem méltányolta igazán e tudományos teljesítményt, és nem nyerte el az ún. nagydoktori fokozatot e munkával. A török kori kutatások mellett Szántó Imre érdeklődése, kutatása kiterjedt a későbbi időszakokra, így a 18-19. századra is. Ez a munkássága kapcsolódott a helytörténeti kutatásokhoz is, hiszen Szeged helytörténetének 1848-49. évi eseményeit dolgozta fel több tanulmányában. Foglalkozott a végvári katonaság későbbi, 17–18. századi történetével. A művelődéstörténetre is kiterjedtek kutatásai, a 18-19. századi kisiskolák helyzetét, illetőleg a 18–19. századi katolikus népművelést vizsgálta egy-egy munkájában.

Szántó Imre Eger után Szegeden is a honismereti mozgalomban aktív, szervezői, irányítói tevékenységet folytatott. A Hazafia Népfrent szegedi városi bizottsága égisze alatt működő Honismereti Bizottság elnöke volt. Fontos fóruma volt e helytörténeti, helyismereti mozgalomnak a *Csongrád Megyei Honismereti Híradó*, amelyben Szántó Imre is publikált. Helyesen látta és hangsúlyozta, hogy a helytörténet és honismeret a hazaszeretetre való nevelés egyik eszköze. Szegedi korszakában is fontos helytörténeti munkásságot folytatott, amelynek egyik legkiválóbb bizonyítéka Hévíz kétkötetes monográfiája, amely mindenképpen impozáns teljesítmény.

1986-os nyugdíjba vonulása után Szántó Imre visszaköltözött szűkebb pátriájába, ahol tovább munkálkodott elsősorban helytörténeti kutatásokat végezve. 1993-ban, 73 éves korában hunyt el. Szülőfaluja, Alsópáhok megemlékezett róla emléktáblával és egy általános iskola immár az ő nevét viseli. Mindez a „szűkebb pátria” megbecsülése egy olyan professzor iránt, aki megörökítette és öregbítette szülőfaluja emlékét. Szántó Imre a szegedi egyetemnek olyan oktatója volt, aki mind a szűkebb kutatási területén, a klasszikus várháborúk témakörében, mind pedig a helytörténeti-honismereti kutatás elméletében és gyakorlatában maradandót alkotott. Tanárként, tudósként és emberként megőrizzük emlékét.

TÓTH SÁNDOR LÁSZLÓ

Szigeti György (1918–2004)

Szigeti Györggyel, Gyuri Bácsival 1970-től 1978-ig, nyugdíjazásáig együtt dolgoztam a Csongrád Megyei Módszertani és Továbbképzési Intézetben. Íróasztalunk szemben állt egymással. Olyan munkatárs, ember, barát volt, akitől sokat tanultam. Ismeretségünk azonban jóval hamarabb kezdődött. Kezdő népművelőként 1963 márciusában találkoztam vele egy kórustalálkozón. Akkor voltam először Apátfalván. Ő volt a házigazda, a *Pátfalvi Kórus* karnagya, a rendezvény egyik irányítója.

Tanyán született. Elemibe a szülőfalujában járt, a polgári iskolát Makón végezte el. Tehetséges falusi fiatalként – gyakori példa volt akkor – tanítóképzőben folytatta tanulmányait. A szegedi képzőben rá Bálint Sándor, a néprajz nemzetközileg elismert tudósa volt legnagyobb hatással, aki a diákjait a néprajz, a helytörténet, honismeret, egyszóval a szülőföld kutatására ösztönözte. A tanítói oklevél megszerzése után Szegeden, Makón és Cegléden volt kisegítő kántor. 1940 és 1944 között Méhiben (ma Szlovákia) és Erdődön (ma Románia) volt tanító. 1944-ben tartalékos tisztként behívták katonának, 1947-ben tért haza Apátfalvára a szovjet hadifogságból, és a szülőfalujában tanító lett. Közben a tanárképző főiskolán magyar–történelem–énekszakos tanári végzettséget szerzett. 1966 és 1970 közt Kiszomboron tanított. 1971-től nyugdíjazásáig Szegeden a Csongrád megyei Továbbképzési és Módszertani Intézet munkatársaként tevékenykedett. Az ének–zene, képzőművészet és a honismeret szakterületének a gondozója volt. Nyugdíjazása után Budapestre költözött. Soha sem szakadt el szülőföldjétől. Rendszeresen hazajárt Apátfalvára, folytatta faluja helytörténetének, néphagyományainak az összegyűjtését, feldolgozását.

Néprajzzal az 1950-es évek elején kezdett el foglalkozni, amikor országosan megkezdődött a népi együttesek szervezése. Ekkor ismerkedett meg a fiatal néprajzkutatókkal Martin György, Tímár Sándor, Ács Sándor személyében, akik megkezdték hazánkban a néptánc-kutatást. Mint énekszakos tanár tevékenyen vett részt a Pátfalvi Népi Együttes megszervezésében. Elkezdte Kardos István neves apátfalvi vőfély népdalainak a gyűjtését, feldolgozását. Háromszáz népdalból álló gyűjteményét a Szegedi Múzeum néprajzi adattárában találhatjuk meg. Jelentős szerepe volt abban, hogy Kardos István 1970-ben megkapta „A népművészet mestere” kitüntetést. A Bálint Sándortól kapott indíttatásának köszönhető, hogy az 1960-as évek elején bekapcsolódott a honismereti munkába. Falujában honismereti szakkört szervezett, helytörténeti gyűjteményt hozott létre. Amikor Kiszomborra került, ott is honismereti szakkört szervezett, lerakta a honismereti gyűjtemény alapjait. 1964-től rendszeresen részt vett a Szegedi Múzeum néprajzi pályázatain. Több tanulmánya megyei, országos pályázatokon díja-

zásban részesült. Munkásságát a Sebestyén Gyula-emlékéremmel ismerték el. Gyűjtői és szervezői munkáját a Honismereti Szövetség oklevéllel és a Honismereti Munkáért emlékéremmel jutalmazta.

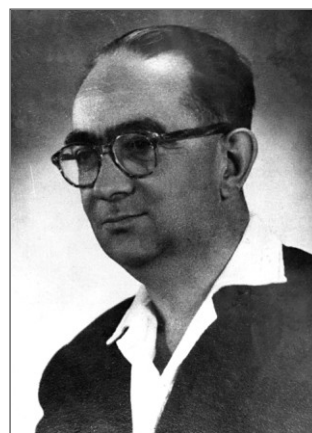
Szülőfaluja 1995-ben Egyesületünk javaslatára díszpolgári címet adott neki. Ma a Pátfalvi Faluház tanácskozó termében látható az adományokból festetett portréja (képünkön). Kiadtak, Apátfalván „Anyagi kultúra” címmel néprajzi pályázataiból egy kötetnyi válogatást. Tanulmányai jelentek meg Tápe és Deszk monográfiájában, a Kardos István apátfalvai vőfély halálának 100. évfordulójára készült emlékkönyvben, a Csongrád Megyei Honismereti Híradó köteteiben. Népdalcsokrai napjainkban is gyakran elhangzanak népdalkörök, citerazenekarok műsoraiban. Nagy szerepe van abban, hogy szülőfaluja ma a néprajztudomány egyik számon tartott kutatópontja. Megjelent, néprajzi adattárakban őrzött kutatási eredményeit az Apátfalva múltjával foglalkozó kutatók nem kerülhetik meg. Szerkesztette a Csongrád Megyei Honismereti Híradót, a diákok részére a honismereti táborokat. Pontos, szakszerű munkájának volt köszönhető, hogy nyugdíjazása után egy jól működő sokoldalú honismereti mozgalmat hagyott utódaira.

BOGDÁN LAJOS

Dr. Tari László (1901–1982)

Csongrádon született tisztviselő családban. Szegeden érettségizett, majd fogorvosi diplomát szerzett. 1929-ben nyitotta meg fogorvosi rendelőjét szülővárosában. Választott hivatása mellett érdeklődése már az 1930-as évektől a helyi múlt megismerése felé fordult. Elsősorban a régészet vonzotta. Lelőhelyekre hívta fel a figyelmet, és a leletek beazonosításában segített a régészeknek. Párducz Mihály, László Gyula és Gazdapusztai Gyula csongrádi ásatásaiban is részt vett. A mai múzeum 1956. évi megalakulásakor a helytörténeti és néprajzi gyűjtemény mellett legtöbb tétellel a régészeti egységet gyarapította.

A régészet mellett még más is érdekelte a város múltjából: Csongrád nevének eredete, az Attila-hagyomány továbbélése, a gabonás vermek felderítése és a helyi céhek működése. A két utóbbi témában szakmailag igen értékes tanulmányai születtek. Helytörténeti és néprajzi jelentőségű további munkái között figyelmet érdemlő Váry Gellért krónikájának kiadása és a „Krónikák a régi Csongrádról” című összeállítás. Mindezek alapján nevezhetjük polihisztornak, aki a várostörténet, a néprajz, a nyelvészet szerelmeseként indult felfedező útjaira a határba, a levéltárakba, és a szakirodalom cikkrengetegébe. Haláláig szervezője, szellemi vezetője volt a múzeumbará-

tok lelkes közösségének. Munkásságát a város vezetése 1981-ben Pro Urbe Díjjal ismerte el, és az addig névtelen múzeum 1988-ban vette fel nevét.

Tari László gyűjtőterülete Csongrádra és környékére terjedt ki. A régészeti leletek és lelőhelyek védelme érdekében, illetve a tudományos érdeklődésének megfelelően szinte minden leletbejelentést személyesen is igyekezett ellenőrizni. Emellett a környék számos, addig ismeretlen régészeti lelőhelyét fedezte fel a terepkutatásai során. Érdeklődése kiterjedt a temetők feltárására csakúgy, mint a települések felszíni kutatására. Intenzív munkásságának legjobb bizonyítéka a gyűjteményének sokoldalúsága. A több ezernyi lelet között az újkőkortól a késő középkorig szinte minden korszak képviselve van.

SZÜCS JUDIT

Zsíros Katalin (1930–)

Szentesi földműves családban született 1930. november 16-án. A szentesi Állami Polgári Leányiskola elvégzése után beiratkozott a Közgazdasági Technikumba, ahol 1952-ben érettségizett. 1956-ban a Szegedi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karán magyar-történelem szakos középiskolai tanári oklevelet szerzett. 1956 és 1963 között Maroslelén, Tiszaföldváron és Csongrádon tanított. 1963-ban hazakerült Szentesre. Az Erősrámú Ipari Szakközépiskola tanára lett, egészen 1988-ban bekövetkezett nyugdíjazásáig. Ezt követően a Koszta József Múzeum néprajzkutató munkatársa lett.

Zsíros Katalin egyetemistaként jegyezte el magát a néprajzi kutatómunkával, a leltűnt korok szellemi és tárgyi értékeinek feltárásával, megőrzésével. Egy helyen így vallott erről: „Parasztzülők gyermeke vagyok, s egyetemi éveim alatt nyelvészprofesszoraim döbbsentettek rá, hogy a tájnyelv, az itt élő emberek szokásainak, életének ismerete – érték. Ők a nyelvészeti kutatások legfontosabb segédeszközeként a néprajzot tartották.” Nem tekinthető véletlennek, hogy „A tarhonya története” című egyetemi szakdolgozata ennek hatására készült, nyelvészeti és néprajzi vonatkozásban dolgozva fel a témát. Ez az egyetemen tudatosult érdeklődése, valamint az évenként megrendezésre kerülő országos néprajzi pályázatok érlelték meg benne a gondolatot: alakítani kellene az iskolában egy honismereti és néprajzi szakkört. Emellett szólt az is, hogy a többségükben munkás és parasztszármazású tanulók „magukkal hozzák a származásukból, környezetükből adódó gazdag ismeretanyagot, a jellegzetes szókinccset, amelyről nem is tudják, milyen jelentőségű” – érvelt a tanárnő. Ilyen megfontolások után 1967 őszén – Zsíros Katalin vezetésével – a szakközépiskolában megalakult a honismereti–néprajzi szakkör. A kezdeti évek legfőbb kutatási témái voltak:

földrajzi-névgyűjtés, tanyakutatás, népi kismesterségek, később népi építészet, táplálkozás, háztartási felszerelések stb. A gyűjtőmunka meghozta eredményét: a szakkör tagjai egymás után nyerték a megyei és országos szakmai díjakat.

Nem tekinthető véletlennek, hogy amikor a HNF Szentés Városi Elnöksége 1972 júniusában elfogadta a városi Honismereti Bizottság megalakítását, annak elnökévé Zsíros Katalin tanárnőt választották meg. Ettől kezdve az iskolai szakkörök összefogása mellett a tevékenységi köre kiterjedt valamennyi városi hagyományőrző szervezetre, munkahelyre, intézményre. Az ő megfogalmazása szerint a Honismereti Bizottság feladata kettős: szervezeti kereteket és vezetést adni a város történelmének, népi hagyományainak feltárásához, ugyanakkor széles körben ismertté tenni azokat.

A tanítás, az iskolai szakkörének vezetése, továbbá saját kutatási témáinak feldolgozása mellett közel két évtizeden át összefogta, és eredményesen irányította a városban folyó honismereti munkát. Szentest ő képviselte a rendszeresen megrendezésre kerülő Országos Honismereti Konferenciákon és Akadémiákon. Hozzászólásaival segítette a tanácskozások munkáját. A honismereti mozgalom érdekében végzett tevékenységét 1980-ban az Ortutay Gyula-émlékéremmel ismerték el. Szülővárosában kifejtett hagyományőrző munkásságát a „Szentés város fejlesztéséért” (1975) és a Kiváló Munkáért (1978) kitüntetésekkel jutalmazták. „Szentés földrajzi nevei” című tanulmányáért elnyerte Szentés várostól az Alkotói Díjat (1986).

LABÁDI LAJOS

Bél Mátyás- emlékéremmel és Honismereti Munkáért Éremmel kitüntetett tagjaink

Prof. Dr. Blazovich László (1943–)

Blazovich László 1943. november 2-án született Szombathelyen. Gyermekkorát Kőszegen töltötte. A multikulturális város, a Nyugat-Dunántúl szellemisége végigkíséri életútját. Középiskolai tanulmányait már Szegeden, a Radnóti Miklós Gimnáziumban végezte, majd felsőfokú tanulmányait a szegedi József Attila Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karán folytatta, és 1967-ben szerzett magyar–történelem szakos középiskolai tanári oklevelet. Kristó Gyula tanítványaként készítette el Ransanus és Magyarország címmel doktori disszertációját, amelyet 1969-ben védett meg. Kristó professzor a továbbiakban figyelemmel kísérte pályáját, a tanítványból munkatárs, majd barát lett. A pedagógiai pályát a hódmezővásárhelyi 602-es Ipari Szakmunkásképző Iskola kollégiumi nevelőtanáraként kezdte, majd 1969-től a helyi Bethlen Gábor Gimnázium tanára, 1978-tól igazgatóhelyettese lett. A gimnázium valódi alkotó műhely volt, ahol Grezsa Ferenc igazgató irányításával számos tudós tanár dolgozott. Az iskola akkori szellemiségét fémjelzi, hogy tanári karából öt akadémiai doktor, egy kandidátus és egy PHD fokozatot szerzett oktató került ki. E műhely Blazovich László tudósi szemléletmódja kialakítására nagy hatást gyakorolt.

Kora ifjúságától sportolt. Kosárlabdázóként jelentős sikereket ért el, amivel hozzájárult Hódmezővásárhely sportja hírnevéhez. Hódmezővásárhelyen a tanári munkája mellett rádióműsorokat szerkesztett, diákszínpadot vezetett. Az iskola névadójáról, Bethlen Gáborról szerkesztett irodalmi műsorával országos elismerést ért el. Ezek mellett helytörténeti kutatásokat végzett, tanulmányokat írt. Tanítványai százainak pedagógusként, de emberként is példaképe lett. Ehhez a városhoz való kötődését mutatja, hogy máig rendszeresen tart tudományos előadásokat a városban, szakmai tanácsaival segíti a helytörténeti kutatást. A Csongrád megyei levéltári napok rendezvénysorozatnak a kezdetektől fogva ez a város 17 alkalommal adott helyet. A „Hódmezővásárhely története” monográfia kötetét elkészítő bizottság elnöke. A Szeremlei Társaság aktív tagja. Az Elpusztult és Pusztuló Magyar Falvakért Egyesület elnöke.

ként 2006-ban Hódmezővásárhelyre szervezte az egyesület kétnapos országos konferenciáját, és kezdeményezésére állítottak ekkor Szentkirály volt középkori falu emlékére kőoszlopot a szentkirályi határrész iskolájának udvarán, majd 2009-ben egy másikat Barc és Solt középkori települések megjelölésére. 2007-ben Hódmezővásárhely képviselőtestülete Pro Urbe kitüntetéssel ismerte el tevékenységét.

1980-ban került Szegedre, a Csongrád Megyei Levéltár élére, ahol igazgatóként 29 évet töltött el. A kortársak úgy fogalmaztak, hogy „Blazovich a semmiből csinált levéltárat”. Munkáját több területen folytatta. Befejezte a megyei levéltári hálózat kiépítését a csongrádi levéltár létrehozásával. Igazgatóságának ideje alatt Hódmezővásárhelyen új épületet kapott a levéltár, a csongrádi ugyancsak új épületbe költözhetett, felújították továbbá a szentesiek épületét. Kudarcként élte meg, hogy Szegeden nem sikerült a megyei levéltárnak önálló épületet szereznie.

A belső szakmai munkában elindította az ismertető leltár sorozatot. A munka jelenleg is folytatódik. Az iratbegyűjtést, rendezést és segédletkészítést mindig egymásra épülő egységes folyamatként fogta fel, az eredmény közreadásával pedig a nagyvilág felé nyitott ablakot. Az iratfeldolgozás közepette a kollégái megéreztek az alkotás örömét, és közülük sokan (Labádi Lajos, Gilicze János, Farkas Csaba, Georgiádes Ildikó, Berta Tibor és mások) a helytörténetírással kezdtek foglalkozni. E tevékenység kibontakozását a „Tanulmányok Csongrád megye történetéből” című sorozat sok kötete segítette. Az általa 29 éven át évente szervezett Csongrád megyei levéltári napok pedig a kutatási eredmények közzétételét segítették elő. Lankadatlanul törekedett arra, hogy intézménye a megye szellemi és kulturális életében jelen legyen. Intézménye személyi állománya igazgatósága alatt (1980 és 2008 között) közel kétszeresére növekedett. Kezdeményezésére 2007 óta a megye levéltárosai évente Oltvai-díjat ítélnek oda egy-egy jól dolgozó munkatársuknak.

Törekedett a levéltár nemzetközi kapcsolatainak kiépítésére, és buzgón ápolta azokat. Zenta, Szabadka, Újvidék levéltáraival gyümölcsöző partnerkapcsolatokat hozott létre, a nagybecskereki levéltárral is megszervezte az együttműködés kialakítását. A levéltári szakmai tevékenység mellett részt vett a levéltáros közéletben. A Magyar Levéltárosok Egyesülete alapító tagja, továbbá két cikluson át a választmány tagjaként dolgozott. Sokat munkálkodott az egyesület nemzetközi kapcsolatainak kiépítésén, kezdeményezte a Levéltárért Díj alapítását, társszerzőként szerkesztette a „Magyarország levéltárai” című kétnyelvű kiadványt. Az NKA levéltári kollégiumának egy cikluson át volt tagja, egyen pedig az elnöki tisztet látta el. Levéltári munkásságát 1997-ben Pauler Gyula-díjjal ismerték el. A szegedi egyetem (JATE, SZTE) oktatóival a kezdetektől a jó és gyümölcsöző közös tevékenységi formák (levéltári órák, kiadványok, levéltárosok oktató tevékenységének előmozdítása) kialakításán fáradozott.

Tudományos pályáján előre haladva 1985-ben kandidátusi fokozatot szerzett, 1989-től docens, 1995-ös habilitációja után magántanár, 1997-től pedig egyetemi tanár Szegeden. Az egyetem és a bölcsészkar doktori tanácsának tagja. 23 éve oktat az Ált.

lam- és Jogtudományi Karon. Tárgyai a főkéllégium mellett középkori eljárásjog, városjog és egyházjog. Máig az SZTE ÁJTK magyar-, illetve egyetemes jogtörténeti tan-székének egyetemi tanára. Nemzetközileg elismert kutató jogtörténész, a magyar vá-ros- és jogtörténet kiváló ismerője. A szegedi Középkorász Műhely egyik alapítója. 2003-tól a történettudományok akadémiai doktora. Több cikluson át az MTA demo-gráfiai bizottságának és történettudományi bizottságának tagja. Referálóként, oppo-nensként és bizottsági tagként több doktori eljárásban vett részt. A Századok folyóirat szerkesztő bizottságának munkájában egy cikluson át tevékenyen részt vett.

Főbb kutatási területei: a középkori magyar történelem, a középkori német jogtör-ténet és a magyar városjog, a Dél-Alföld története és a levéltártudomány. Tudomány-szervezői tevékenysége is széleskörű. Levéltári kiadványsorozatok és a Szeged mo-nográfia legújabb, 5. kötetének szerkesztője. A tudományos munkát hivatali és köz-életi tevékenysége mellett sohasem hanyagolta el. Pályáját számadatokban eddig 30 könyv (önállóan és társszerzővel), mintegy 300 cikk és tanulmány, valamint 75 szer-kesztett kötet fejezi ki. A történettudomány több területén fejtett ki tevékenységet. Szerkesztőként a „Tanulmányok Csongrád megye történetéből” című sorozat 36, a „Dél-alföldi évszázadok” 27 kötetét szerkesztette. Helytörténetírói tevékenységéről Tóth Ferenc, Makó történetének szakavatott városkutatója így írt: „Te vagy az egyet-len, akinek Makóra, a megyére, az Alföld helytörténeti búvárkódásaira komplex rálá-tásod van. Nem kívülről szemléled ezeket, hanem szerzőként, szerkesztőként, a tu-dományos élet irányítójaként három megyére (Csanád, Csongrád, Békés) kiterjedően alkotója is vagy mindennek”. Blazovich László ismert medievista. Az Anjou-kori ok-levéltár munkálataiban Géczi Lajossal eddig négy kötetet jegyeznek, küszöbön áll az ötödik megjelenése. Város- és településtörténészként főképp az Alföld városai érde-kelték. E munkásságát több kötet és számos mérvadó tanulmány jelzi.

Blazovich László Hollandiától Németországon át Litvániáig ismert jogtörténész. A „Budai jogkönyv”, a „Szász tükör” magyar nyelvű, gazdag jegyzetanyaggal és be-vezető tanulmányokkal elkészített változatának közreadója, és most dolgoznak a „Sváb tükör” megjelentetésén. A „Szász tükör” megjelenésekor Heiner Lück hallei professzor a kötetet méltatva azt írta: „Blazovich és Schmidt baglyot vittek Athénba,” azaz tudományt a tudomány városába. 2010. október 28-án Magdeburg városa és a magdeburgi Otto-von-Guericke Egyetem ünnepi díszközgyűlésen Prof. Dr. Blazovich László jogtörténésznek, a Szegedi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kara egyetemi tanárának adományozta a jogtörténészek kiemelkedő szakmai elismerését, az Eike von Repgow-díjat, a középkori német jogkönyvek és hatásuk kutatásának és közzé tételének terén végzett kiemelkedő munkájáért. Tudományos tevékenységéért számos elismerésben részesült: 2000-ben a Nagyalföld Alapítvány díját, 2001-ben Csongrád megye közgyűlése Alkotói Díját nyerte el. 2004-ben Széchenyi Ferenc-díjat kapott. 2006-ban a Szeged rövid története című műve az „Év könyve” kitüntető címet nyerte el. 2008-ban „Csongrád megye közművelődéért” díjat, 2009-ben Szegeden is Pro

Urbe kitüntetést kapott. 2010-ben „A magyar kultúra lovagja” címet adományozták neki, ugyanebben az évben Szeged város díszpolgára lett.

Tudományos és közéleti tevékenységének számos egyesület, bizottság, társaság, kuratórium a színtere. 1986-tól 1991-ig a Szegedi Akadémiai Bizottság filozófiai és történeti bizottságának a titkára. 1995-től 2001-ig az MTA demográfiai bizottságának tagja, 2001-től a történeti demográfiai albizottság elnöke. 2000-től a Nagy György Alapítvány kuratóriumának elnöke. 2005-től az Elpusztult és Pusztuló Magyar Falvakért Egyesület elnöke. Jelentős érdemei vannak az elpusztult települések helyét az utókor számára országsszerte megjelölő emlékoszlopok állításának megszervezésében. 2010-ben az ő kezdeményezésére jött létre az MTA várostörténeti albizottsága, melynek aktív tagja.

1980-tól vesz részt a honismereti mozgalomban, a Honismereti Szövetség kuratóriumának 1999 és 2002 között elnöke. Rendszeresen résztvevője az Országos Honismereti Akadémiáknak, többször előadásaival járul hozzá az akadémiák tudományos színvonalának biztosításához. A középiskolásoknak meghirdetett országos történelmi-művelődéstörténeti vetélkedők megyei fordulóján többször is ellátta a zsűrielnöki teendőket. Az általános iskolások számára szervezett megyei honismereti vetélkedők díjaihoz jelentős könyvadományokkal járul hozzá. Az 1991-ben megalakult Csongrád Megyei Honismereti Egyesület alapító tagja, 2000-ig alelnöke, 2001-től elnöke. Intézményében ma is otthont biztosít az egyesület szervezeti és adminisztrációs munkája számára. Az egyesület közhasznú társasággá válása különösen megnövelte felelősségét és tennivalóit. Az egyesület működéséhez szükséges pénzügyi feltételek megteremtését pályázati anyagok összeállításával segíti elő. Javaslati és segítségére nyomán egyesületünk taglétszáma közel kétszeresére nőtt, személyes példája nyomán egyesületünknek 11 levéltáros tagja van. A programok, kirándulások létrejöttéhez is hozzájárul szervező tevékenységével, humánus személyisége, rendkívül széles látóköre és tapasztalatai nélkülözhetetlenek az egyesületnek, mint közösségnek a jó működéséhez. Egyesületünk kulturális és tudományos-ismeretterjesztő jellegű rendezvényeinek sikerét megnyitó beszédeivel, a konferenciákon, megemlékezéseken előadásaival, tevékenységének szintézisét a közgyűléseken az éves beszámolókkal segíti. Mindenkor a hagyományőrzés, a honismeret, a helytörténet legnemesebb értékeit képviseli. Az országos és megyei honismereti mozgalom és egyesületi élet tevékeny résztvevője, meghatározó egyénisége. A Honismereti Szövetség 1999-ben Bél Mátyásdíjjal ismerte el munkásságát. 2010-ben a Honismereti Szövetség jubileumi emléklapját kapta az 50 éves honismereti mozgalomban végzett kiemelkedő munkájáért. Blazovich László levéltárosként és történészként nagy ívű pályát fut be, a helytörténeti-honismereti tevékenysége is kiemelkedő. Nyugállományba vonulása után tovább folytatja ezeken a területeken eddig kifejtett gazdag munkásságát.¹

PÁL LÁSZLÓNÉ SZABÓ ZSUZSANNA

¹ Blazovich László önéletrajza alapján.

Bogdán Lajos (1935–)

1935. július 26-án született Szegeden, a hagyományokat tisztelő, anyai ágon tősgyökeres felsővárosi, kisiparos családban. A család, a környezete életformája az iparosság és a hagyományok tiszteletére nevelte. Ez alapozta meg máig tartó szeretetét a honismeret iránt. A szögedi nemzet tagjának vallja magát, ő-ző szegedi nyelvjárásban beszél és ír. Már iskoláinak végzése során különös csavarokat kapott a dolgokról mit sem tehető kisdíák. Középiskolai tanulmányait – piarista szerzetes nagybátyjának hatására is – a szegedi piaristáknál kezdte, s állami iskolában fejezte be általános iskolai tanulmányait. Mivel édesapját önálló szitakötő mesterként „a nép ellenségének” tartották, gimnáziumba nem vették fel, ezért ő is kitanulta apja műhelyében a szitakötő mesterséget. (Lásd fenti képünkön.) Az „éltanuló” ifjúmunkást szakmunkásvizsga letétele után, 1951-ben már felvették a város akkor egyetlen fiúgimnáziumába, ahol a fotózást más tudományok mellett szintén elsajátította.

Felsőfokú intézménybe, mivel a felvételi adatlap szerint ismét önálló kisiparos fia lett, „helyhiány” miatt nem vették fel. A katonaévek után 1963-ig édesapja műhelyében családtagként dolgozott. A fotózást nem hagyta abba, többek között Szeged város fényképezésébe kezdett. Kérdezhetné valaki: miképpen lett a fotós, kisfilmes múlttal rendelkező népművelő szakkörök irányítója, több, a korabeli megyei életet bemutató kisfilm társszerzője, neves honismerő. A válasz a tájban, ahol született, és a népben, amelyben gyökerezett, valamint a maga hűségében keresendő. Nemcsak a várost, Szegedet, a kismesterségeket is fotózta, e munka közben ismerkedett meg Bálint Sándorral, amatőrfilmes alkotások készítésében is részt vett. Dr. Németh András „Ülés vagy értekezlet” című amatőr filmjében, amely országos és az UNICA által szervezett világfesztiválon díjnyertes filmben szereplőként vett részt, akárcsak Kiss István „Badarságaim” című filmjében. Maga „Az utolsó szitakötő” című kisfilmjében édesapjának állított emléket, a „Szentesi tekerős”-ben pedig a hangszert még eredeti használatában mutatja be. Ezen időszakban részt vett a gyermek- és ifjúsági színjátszás sajátosan a hagyományokba épülő új stílusirányzatának, a népi játéknak a kidolgozásában Debreczeni Tiborral, Bácskai Mihállyal és dr. Kovács Miklósnéval. Ismert fotósként került végül 1963-ban a művelődési központba népművelőként, ahol a hűséges természetű Bogdán Lajos 1995-ig, nyugdíjazásáig dolgozott. Közben magyar–történelem szakos diplomát szerzett a József Attila Tudományegyetemen. Nagy tudású népművelő, ismert fotós, amatőr filmes, Bálint Sándort vallja egyik példaképének.

Ezen előzmények után bízták rá 1992-ben a megyei honismereti mozgalom szervezését intézményében. A megbízatás megtalálta emberét, Bogdán Lajos azóta is

fáradhatatlanul végzi e munkát felnőttek és az ifjúság között egyaránt. Csaknem 40 éve ismerkedtem meg vele, mint a megyei amatőr színjátszó csoportok ügyének intézőjével. Akkor még nem volt előttem ismeretes, hogy a jó kedélyű, korpulus kollegának hosszú és göröngyös út jutott ki, amíg a sokszor nevét változtató Csongrád megyei művelődési központnak az ágazat különféle területeit összefogó és irányító munkatársa lett, majd 33 évig Szegeden, mint a Népművelési Tanácsadó munkatársa, közművelődési szakfelügyelője dolgozott. Bogdán Lajosról egyszer a megyei főjegyző azt mondta: „Ott megy a két lábon járó népművelés”. Útja során hoz-

zánk, a honismerőkhöz is elérkezett, ahol otthonra talált. 1994-től a Csongrád Megyei Honismereti Egyesület titkáráként a megyei honismereti mozgalom fő szervezője, motorja. Mintegy másfél évtizedig óriási energiával, sok-sok ötlettel, rengeteg kapcsolatot építve tartotta össze a megye sok településén élő egyesületi tagságot. Fáradhatatlanul szervezte az egyesület programjait, részt vett és hozzászólásaival segített a honismereti akadémiákon, a kiadványszerkesztői és „Iskola és honismeret” konferenciákon, az országos küldött- és elnökségi üléseken, szervezte és kísérte a diákokat az ifjúsági honismereti akadémiákra, a Honismereti Szövetség által meghirdetett történelem-művelődéstörténeti vetélkedők megyei fordulójának lebonyolításában jelentős érdemeket szerzett. A Honismeret folyóiratban és más regionális helyismereti kiadványokban gyakran publikál, helytörténeti és művelődéstörténeti témákban előadásokat tart. Sokrétű munkájának minden szegmense itt felsorolhatatlan.

A hagyományörzés érdekében javaslataival segíti emléktáblák avatását, a tudományos ismeretterjesztést, a civil szervezetek kapcsolattartását, és mintegy évtizedig képviselte egyesületünket a Honismereti Szövetség elnökségében. Közben más művelődési szervezetekkel is keresi a kapcsolatot. Nem mond le az együttműködésről, sőt serkenti azt. Emléktáblák állítására tesz javaslatot (Kasznár Tóth Emma, Váry Gellért), előadássorozatot szervez, és jelen van a városi közéletben, csaknem minden kulturális rendezvényen. A szegedi Közéleti Kávéház számos estjén házigazda, ismert jeles személyiségeket és műveiket mutatja be. Mindezzel erősíti a helyi azonosság tudatát, színesíti a couleur localt. 1994-ben „Honismereti emléklap”-pal ismerték el munkáját, 2000-ben a Honismereti Szövetség Honismereti Munkáért Érem kitüntetésben részesítette. 2010-ben az 50 éves honismereti mozgalomban végzett munkájáért jubileumi emléklapot adtak át neki a megbecsülés jeleként. Közművelődési munkájáért 2008-ban Wlassics Gyula-díjat vett át. Ma is egyesületünk elnökségének tagja, tapasztalatainak átadásával segíti munkánkat.

BLAZOVICH LÁSZLÓ

Prof. Dr. Juhász Antal (1935–)

A dél-alföldi néprajzi kutatások meghatározó jelentőségű tudósa 1935-ben született Szegeden. Szülei sándorfalvi pedagógusok voltak, nyaranta, mint kisegítő postás kerékpárral járta a tanyákat, ez a tanyajárás egész életében elkísérte. A szegedi Radnóti Miklós Gimnáziumban érettségizett, és 1957-ben a Szegedi Tudományegyetemen szerzett magyar-történelem szakos középiskolai tanári oklevelet. 1957-ben a Móra Ferenc Múzeum munkatársa lett, ahol több mint harminc éven át gondozta a néprajzi gyűjteményt muzeológusként, majd osztályvezetői, igazgatóhelyettesi rangban is. 1991 és 1998 között a József Attila Tudományegyetem Néprajzi Tanszékének vezetője, 1998-tól visszavonulásáig oktatója volt.

Egyetemi doktorátust a „Régi vízi élet és kihalt szegedi faiparágak” című tanulmányával 1961-ben Szegeden Bálint Sándornál szerzett. Népi építészeti kutatásainak összegzését adta kandidátusi értekezésében, amelyet 1986-ban védett meg „Szeged környékének településnéprajza és népi építészete” tárgykorben. Munkásságából példaként kiemelhető az 1971-ben megjelent Tápe monográfia és az 1990-ben megjelent „Csongrád megye népművészete” című mű. 1991 júliusában, miután már hosszabb ideje meghívott előadó volt a József Attila Tudományegyetem néprajzi tanszékén, tanszékvezetőnek nevezték ki. Kinevezése után indult meg a néprajzi tanszék fejlesztése, aminek eredményeként a néprajz önálló tanszakká vált. Ebben az időszakban fő kutatási területe a migráció vizsgálata a Délalföldön. Tudományos munkásságának részletes ismertetésére itt nincs lehetőség, a 2001-ben megjelent bibliográfiájában 318 tétel szerepel. Egyetemi magántanári habilitációját 1995-ben a debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetemen szerezte meg „Migráció és település a Duna-Tisza közén a XIX–XX. században” című magyar nyelvű és „A kézművesség szerepe a falvak és a mezővárosok társadalmában” című francia nyelvű előadásával. 2003-ban megvédett, a Duna-Tisza közti migrációs folyamatokat feltáró nagydoktori disszertációja eredményeképpen megkapta az akadémiai doktori fokozatot.

Tudományos érdeklődésének középpontjában kezdettől a szegedi táj népi kultúrája és társadalma állt. Fő kutatási területei: a dél-alföldi tanyák településnéprajza, népi építéset, kézművesség, népi társadalom és életmód, migráció. Pályájának kezdetén irodalomtörténeti vonatkozású írásai is napvilágot láttak. Muzeológusként értékes kisipari műhelyfelszerelésekkel, a paraszti gazdálkodást és életmódot reprezentáló tárgyakkal gyarapította jelentősen a néprajzi gyűjteményt. A gyűjtőútjain készített, archivált fény-

képfelvételeinek száma több ezret is elér. Múzeumi éve alatt három állandó és számos időszaki kiállítást rendezett, nevéhez fűződik az ópusztaszeri történeti emlékparkban található szabadtéri néprajzi falu telepítési terve és több épületének berendezése is. Múzeumi munkája során a kihalóban lévő népi kismesterségekkel foglalkozott. Többször megfordult Bogdán Márton szitakötő mester szegedi műhelyében is. Több kismesterséget bemutató néprajzi filmnek volt munkatársa. Közülük „A bocskoromon van egy ták”, a szegedi utolsó bocskorosról szóló film emelhető ki.

1984-től 1992-ig szerkesztette a Móra Ferenc Múzeum Évkönyvének köteteit. Tizennégy dél-alföldi település történeti-néprajzi monográfiájának megírásában vett részt, és közülük hat monográfiának (Ásotthalom, Tápé, Kistelek, Mórahalom, Mindszent, Öttömös) szerkesztője is volt. Nevéhez fűződik a „Migráció és település a Duna-Tisza közén” című kiadványsorozat elindítása, valamint a Néprajzi Tanszék „Táj és kultúra” című sorozatának négy kötete. Munkatársa a Magyar Néprajz című akadémiai kézikönyv két kötetének (Kézművesség; Életmód). A „Szeged története” című nagyszabású történeti monográfia második és harmadik kötetében megjelent tanulmányaiban az életmód és a tárgyi ellátottság történeti forrásokon alapuló elemzését végezte el. Jelentős részt vállalt a „Csongrád megye építészeti emlékei”-t bemutató topográfia megírásában. Tudományos munkásságát mintegy másfél száz tanulmány fémjelzi, melyekkel részben az általa tisztelt elődök: Tömörkény István, Bálint Sándor munkáihoz kapcsolódik, részben a dél-alföldi néprajzi kutatások új irányait jelöli ki.

A parasztság tárgyi ellátottságáról 1975-ben közzétett tanulmánya tárgyleltárak sokaságának elkészítését inspirálta. 1986-ban munkacsoportot hozott létre a dél-alföldi migrációs folyamatok feltérképezésére, és a Duna-Tisza közti homokhátság benépesülésének feltárására széleskörű forráskutatáson alapuló módszert dolgozott ki. A szakmai folyóiratokban, múzeumi évkönyvekben és tanulmánykötetekben publikált dolgozatai mellett több önálló kötete is megjelent. Tanyakutatásainak egyik legteljesebb termése a Móra Ferenc Múzeum évkönyv sorozatában önálló kötetként megjelent, „A szegedi táj tanyái” című munkája. A hajdani szegedi tanyavilág népeletről szóló írásai „Település és közösség” címmel 1993-ban a Debreceni Tudományegyetem „Folklór és etnográfia” című sorozatában jelentek meg önállóan. 2004-ben a Bába Kiadó jelentette meg „A szegedi táj vonzásában” című tanulmánykötetét, melyben az elődök munkájáról, a tanyai életmódról és társadalomról, kézművesekről és Szeged történeti néprajzi sajátosságairól szóló korábbi írásai kaptak helyet. A több évtizeden át folytatott migráció-kutatásainak eredményeit 2005-ben, „A Duna-Tisza közti migráció és hatása a népi műveltségre” című összefoglaló értekezésében tette közzé.

Tudományos tevékenysége mellett mindig kivette részét a magas színvonalú ismeretterjesztés munkájából is. Három évtizedig szervezte az önkéntes néprajzi gyűjtőpályázatok megyei lebonyolítását. Rendszeresen tartott ismeretterjesztő előadásokat, néprajzi írásai sűrűn jelentek meg a napilapokban, folyóiratokban is. A Magyar Néprajzi Társaság, a Dugonics Társaság, a Solymossy Sándor Egyesület tagja. Évtizedeken át a

Magyar Néprajzi Társaság országos választmányának tagja, az Anyagi Kultúra Szakosztály elnöke volt. 2003-tól a Magyar Tudományos Akadémia köztestületi tagja, 1996-tól 2009-ig a Szegedi Akadémiai Bizottság néprajzi munkabizottságának elnöke. Tudományszervezési és ismeretterjesztési feladatok megvalósítását is vállalta.

Pályája során több, magas szakmai kitüntetésben részesült. A Magyar Néprajzi Társaság 1972-ben a fiatal kutatók számára alapított Jankó János-díjjal, 2000-ben Györffy István-érmével ismerte el tevékenységét. Csongrád megye Alkotói-Díját honismereti egyesületünk javaslatára kapta meg. 2010 októberében zajlott le a néprajzi tanszék 10. szegedi vallási néprajzi konferenciája „Vallások, határok, kölcsönhatások” címmel. E konferencia keretében Juhász Antal nyitotta meg a „Mi maradt meg?” című, a vajdasági népi építészeti kultúrát bemutató kiállítást. 2010. október 9-én a Solymossy Sándor Közhasznú Egyesület (SZTE Néprajzi tanszéke) közgyűlése, Felföldi László elnök, címzetes egyetemi tanár és Simon András főtitkár, egyetemi docens vezetésével, Prof. Dr. Juhász Antal nyugalmazott egyetemi tanárt 75. életévéhez is gratulálva, a szegedi néprajzi kutatás és oktatás terén végzett kiemelkedő munkájáért Solymossy Sándor-díjjal tüntette ki.

A honismereti mozgalom 1960-ban kezdődő kibontakozásától közreműködött a Csongrád megyei honismereti munka szakmai irányításában. A Csongrád Megyei Honismereti Bizottságnak megalakulásakor titkára, majd elnöke. A rendszerváltás után, 1991-ben megalakult Csongrád Megyei Honismereti Egyesületnek alapító tagja, 1991-től 2001-ig elnöke. A Honismereti Szövetségnek 1991 és 1993 között alelnöke. Szakmai tanácsaival, előadásaival jelentős segítséget nyújtott, és még jelenleg is nyújt a megye honismereti szakköreinek, önkéntes néprajzi, helytörténeti, honismereti gyűjtő- és feldolgozó munkát végzőknek. Honismereti munkáját a Honismereti Szövetség 1997-ben a Bél Mátyás – Notitia Hungariae Emlékéremmel ismerte el. 2005. október 4-én, születésének hetvenedik évfordulóján volt munkahelye, a Móra Ferenc Múzeum „Határjáró” címmel tanulmánykötettel és néprajzi fotóiból rendezett „Házak, munkák, emberek” című kiállítással ünnepelte Juhász Antalt. 2010-ben az ötvenéves honismereti mozgalomban végzett kiemelkedő tevékenységéért jubileumi emléklap elismerésben részesült.

2011-ben „Parasztok, pásztorok, kézművesek” címmel a Bába Kiadó adta ki Juhász Antal válogatott tanulmányainak új kötetét, amelyek a régi szegedi népelet legzetes alakjait, mesterségeit, jelenségeit hozzák közel, a tanyák, a pásztorok világát idézik föl, embereket mutatnak be a „szögedi nemzet”-ből, s külön részben a gyermekkor sándorfalvi népeletének mozaikjait mutatják be, részletesebben szólva a sándorfalvi juhászat jellemzőiről.

Az egyesület tagságának javaslata alapján dr. Juhász Antal máig a Csongrád Megyei Honismereti Egyesület örökös tiszteletbeli elnöke.

BÁRKÁNYI ILDIKÓ – BOGDÁN LAJOS

Dr. Kováts Dániel (1929–)

A szlovák területen fekvő Abaújnádasdon született 1929. december 22-én, ahol gyermekkorát is telt. Faluja 1938-ban a bécsi döntés értelmében visszatért Magyarországhoz, s így a helybeli elemi népiskolából Kőszegre, a Hunyadi Mátyás katonai nevelőintézetbe került. A középiskola első négy évét töltötte ott, majd a miskolci református Lévay József Gimnáziumban tett érettségi vizsgát. Ezt követően Budapesten, az Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészkarán magyar–angol szakos okleveles középiskolai tanári végzettséget szerzett 1957-ben. Tanári pályája során a nevelő-oktatómunka minden szintjén dolgozott, 1955-től 1961-ig Zemplénagárdon általános iskolában, 1961-től 1974-ig Sátoraljaújhelyen a Kossuth Lajos Gimnáziumban, majd 1974-től 1992-ig Sárospatakon a Miskolci Egyetem Sárospataki Comenius Tanítóképző Főiskolai Karán tanított. Ebben az időszakban bontakozott ki sokrétű tudományos tevékenysége: főiskolai tanár, irodalmár, nyelvművelő, szerkesztő, helytörténész párhuzamosan. Egyetemi bölcsészdoktorátust 1979-ben szerzett „Móricz Zsigmond első regényeinek kompozíciója” című disszertációjával. 1965-ben egy hónapig Cambridge-ben, a St. John's College-ben vett részt továbbképzésen.

Érdeklődési köre és kutatómunkája főként az irodalom, a nyelvészet, a művelődéstörténet, a pedagógia és a néprajz területére irányul, szakmai munkájában kiemelkedő helyet foglal el Kazinczy Ferenc és korának kutatása; az anyanyelvi nevelés; a helyi irodalmi hagyományok feltárása és ápolása; a helynévkutatás; valamint Zemplén művelődéstörténete. Számos irodalmi és helytörténeti témájú könyv, cikk és egyéb írás fűződik a nevéhez. Fontosabb tudományos munkái: Tompa Mihály költői útja (Miklós Róbert társszerzővel, Miskolc, 1991.), Móricz Zsigmond és Sárospatak. (Miskolc, 1994.), Mondhatná szebben.... Írások a beszéd- és magatartáskultúráról. (Sárospatak, 1994.) Sárospatak határának helynevei (Balassa Iván társszerzővel, Sárospatak, 1997.), Zemplénagárd krónikája (H. n., 2000.) Az abaúji Hegyköz helynevei (Sátoraljaújhely, 2000.), Sátoraljaújhely lexikona (főszerkesztő, Sátoraljaújhely, 2001.), Sátoraljaújhely helynevei és történeti topográfiája (Sátoraljaújhely, 2008.), „Fény s nagyvilág énnékem Széphalom” A Kazinczy Ferenc emlékhely története és hatása (Sátoraljaújhely, 2009.) Az 1985-ben alakult Kazinczy Társaság alapító elnöke, ma is elnökségi tagja. A társaság alapvető feladata az abaúji és zempléni régióban a hagyományok ápolása, Kazinczy kultusza, a kulturális értékek, különösen anyanyelvünk szolgálata. A Kazinczy életét és munkásságát bemutató írásokat, irodalomtörténeti, művelődéstörténeti, helytörténeti és néprajzi tanulmányokat tartalmazó *Széphalom* című évkönyvnek kezdettől (1986) Kováts Dániel a szerkesztője és rendszeres szerzője.

Rendezvényei között emlékülések, kiállítások, előadások szerepelnek; országos és regionális konferenciáinak célja az anyanyelv ápolása, a népi értékek védelme és bemutatása. Igen jelentősek a megyében, illetve a határ túlsó oldalán szervezett szabadegyetemei. Emléktáblák, emlékjelek állítását kezdeményezi; támogatja helyi művelődő közösségek, olvasóköri alakulását és működését. Kováts Dánielnek része van abban, hogy 2008-ban Sátoraljaújhely–Széphalomban megnyílt a Magyar Nyelv Múzeuma. Közreműködött állandó kiállításainak létrehozásában.

1993-ban a főiskolából nyugdíjba vonult, és szeretett, népes családjának tagjait követve Szegedre költözött. Azóta is aktívan folytatja szerkesztői és írói tevékenységét. Tanárként, előadóként mindig a klasszikus rétori hagyományok követője, Abaúj és Zemplén megyék művelődéstörténetének kutatója, a Kazinczy-kultusz spiritus rectora, a sátoraljaújhelyi anyanyelvi versenyek szellemi gazdája, a szép magyar beszéd általános iskolai és középiskolai versenyein az országos döntők társelnöke. A magyar nyelv évében „Az év magyar nyelvőre, 2009” címet kapta. Eredményes pályafutása során több tudományos elismerésben részesült: Csúry Bálint-emlékérem (1981), Kazinczy-díj (1984), Apáczai Csere János-díj (1991), Toldy Ferenc-díj (1993), Lőrincze Lajos-díj (1999), Köztársasági Arany Érdemkereszt (2003). Sátoraljaújhely (1986), Sárospatak (1999) és Zemplénagárd (2001) díszpolgárává választotta.

A honismereti mozgalomnak a kezdetektől munkatársa. Az 1950-es évek közepétől előbb Zemplénagárdon (Borsod–Abaúj–Zemplén megye), azután Sátoraljaújhelyen rendszeresen vezetett honismereti jellegű iskolai szakkört. A sárospataki főiskolán megszervezte speciális kollégium keretében a szakkörvezetők képzését. Az 1980-tól 1989-ig Borsod–Abaúj–Zemplén megyében a Hazafias Népfront keretében működő megyei honismereti bizottság elnöki tisztét töltötte be. Tagja a Honismeret című folyóirat szerkesztőbizottságának, gondozza az Iskola és honismeret rovatot. Érthető, hogy Szegedre költözve érdeklődéssel fordult a Csongrádi Megyei Honismereti Egyesület tevékenysége felé, s ez hozzásegítette ahhoz, hogy otthon érezze magát hazánkban ezen a táján. A rendezvényekre szívesen ellátogat, támogatja a Csongrád megyei honismereti tevékenységről írott cikkek megjelentetését. Segítséget nyújtott az egyesület közhasznú társasággá válásakor a dokumentumok megszövegezésében, a megyei elnökség ülésein állandó meghívott tanácsadóként tapasztalataival, tanácsaival jelentősen hozzájárul a szervezet jobb működéséhez. A honismereti akadémiák állandó meghívottja, tartalmas, magas nyelvi szintű előadásaival méltán vívja ki az ország honismerőinek megbecsülését és szeretetét. Az Országos Honismereti Szövetség 1993-ban Bél Mátyás Notitia Hungariae Emlékérem kitüntetéssel ismerte el áldozatos honismereti munkáját, 2010-ben pedig az 50 éves honismereti mozgalomban végzett tevékenységéért a Borsod–Abaúj–Zemplén Megyei és a Csongrád Megyei Honismereti Egyesület közös javaslatára jubileumi emléklapot nyújtottak át neki a kőszegi honismereti akadémián.

PÁL LÁSZLÓNÉ SZABÓ ZSUZSANNA

Dr. Marjanucz László (1954–)

Marjanucz László 1954. június 22-én született Csanádon (ma: Magyarcsanád). Nős, felesége Daróczi Éva tanárnő. Hat gyermeket (Gergő, Máté, Lilla, Katalin, Zita, Krisztina) nevelnek szeretetben. Tanulmányait a makói József Attila Gimnáziumban tett érettségi után a Juhász Gyula Tanárképző Főiskolán kezdte, majd annak elvégzése után a Kossuth Lajos Tudományegyetemen folytatta történelem–orosz, majd történelem szakon. Mindkét diplomája jeles. 1983 és 1986 között aspiráns volt az MTA Történettudományi Intézetében. 1984-ben szerzett egyetemi doktori címet, 1995-ben lett a történettudomány kandidátusa, 2007-ben pedig habilitált. Tizenegy alkalommal nyert el tudományos ösztöndíjat, amelyek segítségével mintegy másfél évet töltött el ausztriai, németországi és utódállamokban lévő egyetemeken és kutatóhelyeken.

1980 és 1986 között a Móra Ferenc Múzeumban tudományos munkatárs, 1986 és 1994 között a Juhász Gyula Tanárképző Főiskola főiskolai docense, 1994-től a Szegedi Tudományegyetem új- és legújabb kori magyar történeti tanszékének docense, 1996-tól tanszékvezetője. A Szegedi Tudományegyetem bölcsészkarán a történelemtudományi doktori iskolájának törzstagja, gyakran témavezető, sokat és lelkiismeretesen foglalkozik a doktorandus hallgatókkal.

Kutatási területei közé tartozik a 18-19. századi társadalomtörténet, az újkori magyar gazdaságtörténet, a temesi bánág története, a zsidóság polgárosodásban betöltött szerepe, az Alföld településeinek története, amely témakörökben köteteket adott közre, valamint hazai és külföldi szaklapokban egyaránt publikált. Kutatási területein eddig elért eredményeinek részletesebb ismertetése csak igen terjedelmes publikációs jegyzékben lenne lehetséges. Német nyelven is publikál.²

Helytörténeti kutatásai a rendi és a polgári kor társadalmi rétegződését, a paraszti polgárosulás lehetőségeit, a helyi társadalom és gazdaság strukturális változásait vizsgálják. Az eredmények – többek között – a mezővárosi fejlődést bemutató monográfiák (Makó, Hódmezővásárhely) fejezeteiben, illetve a Szeged polgárosulását elemző kötetben, tanulmányokban jelentek meg. A történész szakma különösen a zsidóságnak a

² *Könyvei:* Zsidó polgári családok Szegeden a 19. században. Szeged, Móra Ferenc Múzeum 1989. 67 p.; Magyarcsanád. Budapest, Száz Magyar Falu Könyvesháza. 2000. 217 p.; Ausgewählte Kapitel aus der Geschichte des XX-en Jahrhunderts. Klebelsberg Kiadó, Szeged, 2005. 158 p.

polgárosodásban játszott szerepét bemutató tudományos eredményeit értékeli nívuként. Az alföldi települések (Magyarcsanak, Kiszombor, Kistelek, Tiszasziget stb.) újkori fejlődését kutatva hazai és külföldi (Románia, Szerbia, Ausztria) levéltárak forrásait tanulmányozta, rámutatva a török világ meghatározó gazdasági és társadalomtörténeti hagyatékára. E helytörténeti elemzésekben a hagyományos földbirtoklás-történetet helyezi a társadalomtörténeti ábrázolás egyik kiindulópontjába. Kutatja a temesi bántság 18. századi történetét, melynek komplex, és főleg osztrák forrásokon alapuló tudományos vizsgálatára, 100 éve, Szentkláray Jenő óta nem tettek kísérletet. Kutatási témáiról külföldi (Bécs, Linz, Göttingen, Freiburg, Lipcse, Temesvár) tudományos konferenciákon ad elő, illetve külföldi és hazai szaklapokban publikál.

Marjanucz László oktatói tevékenysége során a mindennapi oktatáson túl, a nemzetközileg elismert, kiterjedt és impozáns kutatói tevékenysége mellett, diákkorától mind ez ideig hűséges maradt a honismereti mozgalomhoz. Kevés profi kutatóról mondható el ez. Az 1978 és 1998 között rendezett Csongrád megyei honismereti diáktáborok állandó szervezőjeként és résztvevőjeként dolgozott, minden alkalommal előadásokat tartott, szekciókat vezetett, helytörténeti feltáró munkákat szervezett. E diáktáborok kezdetben tíz, majd az anyagi háttér szűkülése folytán hét napig tartottak. A *Csongrád Megyei Honismereti Híradó* évente megjelentetett köteteiben, mint táborvezető ismertette a táborok munkáját, eredményeit, eseményeit. 1991-ben alapító tagja lett a Csongrád Megyei Honismereti Egyesületnek, amelynek harmadik ciklus óta alelnöke. Zsűritagként a Honismereti Szövetség történelem-művelődéstörténeti vetélkedőin rendszeresen szerepelt a megyei és területi döntők lebonyolításának munkájában. Gyakori előadója egyesületünk rendezvényeinek, megemlékezéseinek, valamint a Károlyi Attila által szervezett régiótörténeti konferenciáknak. Mindenkor jelen van az egyesület életében, alelnökként rendszeresen hozzájárul az elnökség feladatainak elvégzéséhez, segítségével könnyebb megoldani megyei civil szervezetünk működtetését. Ünnepi megemlékezéseket tart, közgyűlések, felolvasó ülések levezetését vállalja. Szerteágazó tudományos és közéleti tevékenysége mellett a megyénk honismereti életének fontos részét alkotó honismereti diáktáborok történetét kutatta és dolgozta fel tanulmányában, jelentősen hozzájárulva e téma szintetizáló áttekintéséhez.

A Honismereti Szövetség 1994-ben honismereti emléklappal, 2004-ben Honismereti Munkáért Éremmel, 2009-ben Bél Mátyás-emlékéremmel tüntette ki sokoldalú, értékes honismereti munkájáért. Valóban elismerésre méltó az a sokrétű és szerteágazó teljesítmény, amelyet mindenütt egyetemi tanárhoz méltóan magas színvonalon valósít meg.

Egyesületünk kiemelkedő, színes, jó szándékkal és jóindulattal teljes egyénisége. Jó kedélyű, a kéréseknek általában helyt adó, nagy tudással és műveltséggel rendelkező személyiség. Nemcsak a Csongrád Megyei Honismereti Egyesületnek, hanem az egész honismereti mozgalomnak mérvadó személyisége, oszlopmembere.

BLAZOVICH LÁSZLÓ

Nagyfalusi Istvánné (1946–)

A Csongrád megyei Földeákon született, 1969-ben került Csanádpalotára. Csanádpalota Csongrád megye honismeretének egyik jelentős helye. Itt volt élete végén kántor és jegyző Kelemen László, a magyar színjátszás megteremtője, itt volt káplán, majd 1894-1910 között plébános Kálmány Lajos, a XIX. század egyik legjelentősebb folkloristája, akit Móra Ferenc az utolsó magyar sámánnak nevezett, de itt élt és dolgozott Asztalos P. Kálmán, a honismeret hős-korának, az 1960-1980-as éveknek kiemelkedő alakja, akinek tevékenysége példaként áll Csanádpalota apraja-nagyja előtt. A palotai nép nagyon dolgozó nép, a múltjából is

ezt lehet olvasni: háromszor föld színével tették egyenlővé, mégis mindig talpra állt, újra kezdte életét, a föld művelését.³ Ebben a közösségben magas színvonalon jött létre a hagyományörzés példamutató formája, amelynek keretét a palotai honismereti kör megalakulása teremtett.

Nagyfalusi Istvánné igen érdekes módon került a honismerettel kapcsolatba. Mindhárom lánya – Ilona, Éva és Ágnes – középiskolásként rendszeresen és eredményesen vett részt a Néprajzi Múzeum gyűjtőpályázatainak ifjúsági kategóriájában. Eredményes szereplésük alapján – Éva lánya például első helyezést ért el – meghívást kaptak a megyei honismereti diáktáborba. Ilona lánya az apátfalvai Szigetház (erdei iskola) pedagógusa, ahol kiemelten foglalkoznak a hagyományörző honismerettel. Ebben a tevékenységében a legnagyobb fia, Lackó már „kisinasként” rendszeresen közreműködik a honismereti rendezvényeken. A család három generációja részt vesz a honismereti életben. Ágnes a szegedi egyetem néprajz szakán szerzett diplomát. A lányok honismereti munkája felkeltette édesanyjuk figyelmét, és maga is bekapcsolódott a honismereti tevékenységbe. 1991-ben Nagyfalusi Istvánné pályát változtatott, könyvtáros lett. A gyerekek részére honismereti szakkört szervezett, bekapcsolódott az akkor alakuló Csongrád Megyei Honismereti Egyesület munkájába. Pénzügyi ismereteit úgy kamatoztatta, hogy tagja lett a számvizsgáló és ellenőrző bizottságnak.

Szakköréből a diákok rendszeresen részt vettek a megyei diáktáborokban, ahol Ilona lánya szekcióvezető volt. Középiskolás diákjai közül többen kaptak meghívást a Honismereti Szövetség által szervezett Ifjúsági Honismereti Akadémiákra, ahol eredményesen szerepeltek. Diákjai – de a szakkör közösen is – rendszeresen részt

³ Nagyfalusi Istvánné adatközlése.

vesznek a néprajzi pályázatokon. Életre szóló élményt nyernek Ilonka néni körében. Csanádpalotai honismereti diákköre 2002-ben a Honismereti Szövetség emléklapja kitüntető oklevelet nyerte el példamutató munkájának eredményeiért. Lelkes munkájának kiemelkedő eredménye volt, hogy 1994-ben – Kálmány Lajos Csanádpalotára kerülésének 100. évfordulóján – vállalta a megyei honismereti diáktábor, ugyanezen év decemberében, Kálmány Lajos halálának 75. évfordulóján a megyei honismereti nap megrendezését. Nagyfalusi Istvánné később is sokat tett annak érdekében, hogy 1999-ben – Kálmány Lajos halálának nyolcvanadik évfordulóján – sor kerüljön Kálmány Lajos emléktáblájának elhelyezésére a plébánia falán.

Az 1994-es tábor sikere arra ösztönözte Nagyfalusi Istvánnét, hogy önállóan rendezzen nyári tábort a gyerekek részére. A tábor először a könyvtárban volt, majd a tájházban. Fontos szerepe volt abban is, hogy nagy elődje Asztalos P. Kálmán és általa összegyűjtött tárgyi emlékek megfelelő helyet kapjanak, neki köszönhető, hogy létrejött a tájház, amelynek a falán emléktábla utal a gyűjtemény létrehozójára, Asztalos P. Kálmánra. A gyűjtemény egyik gondozója azóta is Nagyfalusi Istvánné, Ilonka néni.

Nagyfalusi Istvánné rendszeres résztvevője a Honismereti Akadémiáknak. Az ott tapasztaltakat igazi közművelődési szakemberként a munkájában úgy hasznosítja, hogy az ott megismert megyékbe szakköre, de a falu lakossága részére is, tanulmányutakat szervez. A felnőttek részére szervezett kirándulások gyümölcse, hogy nyugdíjazása után a résztvevőkből is honismereti szakkör szerveződött, amelynek szintén ő lett a motorja. Megyei egyesületünk tagjait szintén szívesen fogadta egy honismereti nap programjára Csanádpalotán. Honismereti tevékenységét nemcsak a mozgalom ismerte el, hanem azóta várossá lett faluja is.

2003. szeptember 20-án, a falunapon – elsősorban a honismereti munkásságáért – megkapta a díszpolgári címet. A cím megadásának az indoklása jól összegzi munkásságát: „Nagyfalusi Istvánnét a honismeret iránti vonzódása, a hagyományőrzés, a múlt értékeinek a megőrzése iránti elkötelezettsége tette elismertté Csanádpalotán. Törekedett a múlt, a hagyományok fiatalokkal történő megismertetésére. Fáradságot nem ismerve szervezte évente visszatérően a honismereti tábort, a kirándulásokat olyan tájakra, ahol a múlt értékei fellelhetők, megismerhető. Szervezőmunkájának köszönhető a lakosság színházba és múzeumokba való eljutása. A Művelődési Ház keretében működő Honismereti Szakkör vezetője, egyik gondozója a Tájházban összegyűjtött anyagnak.”

A kitűnő honismereti munkát végző csanádpalotai honismerő asszony, aki ma is köröket vezet, kisiskolásoktól nyugdíjasokig több nemzedéket von be városában a honismereti tevékenységbe, a Honismereti Szövetségtől 1998-ban honismereti emléklap, 2005-ben Honismereti Munkáért Érem kitüntetést vehetett át, laudációja a Honismeret című folyóirat 2005. évi 4. számában jelent meg. Településén és egyesületünkben közmegebecsülésnek örvend.

BOGDÁN LAJOS

Dr. Ősz Károly (1941–)

1941. szeptember 7-én született Budapesten. Itt kezdte tanulmányait, majd Csongrádon fejezte be, és ott érettségizett, amely után finommechanikai műszerész oklevelet szerzett Budapesten. Az Egyesült Izzónál dolgozott, majd Szegedre vonult be katonának, ahol megismerkedett a honismereti munkával, ugyanis krónikáírással foglalkozott. Innen került a Hazafias Népfront Csongrád Megyei Bizottságához, ahol a művelődési terület, benne a honismeret gondozását kapta feladatként. Szervezte a *Csongrád Megyei Honismereti Híradó* évenkénti megjelenését a kiadás költségeinek biztosításától a szerzők és lektorok felkérésén át a nyomdai kivitelezésig. Munkájának színvonalához fontosnak tartotta a szakmai továbbképzését. Minden Honismereti Akadémián részt vett, a József Attila Tudományegyetem bölcsészettudományi karán pedagógia szakon diplomát, majd bölcsészdoktori címet szerzett. Disszertációját a Csongrád megyei honismereti mozgalom történetéről írta. Feldolgozta a mozgalom kialakulásának történetét, bemutatta a falumúzeumokat, iskolamúzeumokat és egyéb gyűjteményeket, köztük az ópusztaszeri emlékpark kialakítását. Kitért a falukrónikák, üzem- és tsz-történetek területére is, valamint a továbbképzés lehetőségeire.

A Megyei Honismereti Bizottság megszűnése után alapító tagként tevékenyen részt vett a Csongrád Megyei Honismereti Egyesület létrehozásában és annak közhasznú társasággá válásában. A Csongrád Megyei Honismereti Egyesület elnökségi ülésein állandó meghívott tanácsadóként segíti az elnökség munkáját. Az egyesület ellenőrző bizottságának elnöke volt 2010 decemberéig, és szervezi az egyesület pályázati tevékenységét. A pénzügyi-gazdasági feladatok ellátását is jelentős mértékben segíti nemcsak tanácsaival, hanem ügyintézással is. Munkája e tekintetben is nélkülözhetetlen. 2010-ben egyesületünk javaslatára beválasztották a Honismereti Szövetség országos elnökségébe, ahol nagyszerűen érvényesülhetnek több évtizedes honismereti közösségi tapasztalatai, és barátságos, bölcs, mindig a feladatok legjobb megoldását szem előtt tartó egyéniségével kitűnő kapcsolattartó egyesületünk és a szövetség között.

Ősz Károly az 1960-as évektől, a honismereti mozgalom megalakulásától kezdve részt vesz a munkában. Áldozatos tevékenysége kezdetben talán nem tűnt látványosnak, de annál hasznosabb volt. Ma már teljes értékében kibontakozott munkája, egyesületünkben elismert vezető személyiség. A Honismereti Akadémiákon kívül egyesületünk valamennyi rendezvényének rendszeres résztvevője, az egyesületi programok ösztönzője, gazdasági-, jogi- és szervezési tapasztalataival munkánk al-

landó segítője, mások szereplése mögött ott van az ő szorgos és mindenre odafigyelő, önzetlen tevékenysége. Egyesületi elnökségünk állandó szakmai segítője. Jubileumi kiállításunk anyagának összegyűjtéséhez is nagy segítséget nyújtott, saját honismereti gyűjteményének anyagait bocsátotta rendelkezésünkre. Jubileumi kötetünk anyagához több írással járul hozzá: kutatta a Csongrád megyei honismereti tevékenység történetének egyik legfontosabb forrásaként szolgáló Csongrád Megyei Honismereti Híradók anyagát, összeállította ennek bibliográfiáját, megírta megyénk honismereti mozgalma első két évtizedének történeti kronológiáját, amivel a témát később kutatók számára is óriási értékű segéd-, illetve forrásanyagot teremtett meg. Több összegző írása örökíti meg a megyénk honismereti életében kiemelkedő régebbi jeles alakok emlékét. Az ügy iránti több évtizedes elkötelezettsége, segítőkészsége, szerénysége tiszteletet parancsoló, követendő példa.

Értékes munkáját a Honismereti Szövetség 1998-ban és 2008-ban honismereti emléklappal, 2010-ben, a honismereti mozgalom 50. évében a Honismereti Munkáért Érem kitüntetés adományozásával ismerte el.

BLAZOVICH LÁSZLÓ

Pál Lászlóné Szabó Zsuzsanna (1947–)

Makón született, öt egyetemi tanulmányi évén kívül itt töltötte eddigi életét. A József Attila Gimnázium kiváló diákja és sportolója volt, oroszból Tarjányi Lászlóné Kiss Erzsébet, történelemből Buzás László és Tóth Ferenc tanítványa.⁴ A szegedi József Attila Tudományegyetemen szerzett történelem–orosz szakos középiskolai tanári diplomát. Az egyetemi tornászcsapat tagjaként Jó tanuló – jó sportoló oklevelet kapott. Az alma mater igazgatója visszahívta egykori gimnáziumába, ahol tanári pályája eddigi 41 évét töltötte diákok generációit tanítva, nevelve, elismerésüket kiérdemelve.

Az iskolai pedagógiai munka számtalan területén mutatta meg sokoldalú személyiségét. Pályakezdőként segítette az iskolai diákmozgalmat, volt a szülői munkaközösség pedagógiai segítője, az iskola idegen nyelvi munkaközösségének vezetője, ötször osztályfőnök, nevelési igazgatóhelyettes, mindkét szaktárgyából többször szakvezető tanár. Szervezett tehetséggondozó levelezős vetélkedőket történelemből és oroszból a régió általános iskolásai számára. A gimnázium Reneszánsz Művészeti Körének vezetője és menedzsere, térségében kulturális és közművelődési jelentőségűek az általa huszonegy éve vezetett kör táncsoportjai,

⁴ Tablók könyve – József Attila Gimnázium Makó. Helyi Könyvek.hu Bt. Szerk.: Sipos-Bartha Ilona. 2010. 83.

amelyek az ország sok településén felléptek, és önálló művészeti esteket is szerveztek. 2008-ban, a reneszánsz évében nagy ünnepséget rendezett, és a kör életét bemutató önálló kötetet jelentetett meg, Több zenés, táncos, irodalmi és történelmi műsort és történelmi-honismereti kiállítást rendezett gimnáziumában, városában.⁵ Helytörténeti Kört alakított a gimnáziumban. Iskolán kívüli szakmai megbízatásai: egy évtizeden át az orosz OKTV megyei fordulójában zsűritag, az általános iskolai orosz nyelvi tanulmányi verseny országos döntőiben, valamint az „Örökségünk 1848” történelemvetélkedők területi és országos döntőin zsűritag, tizenhat alkalommal érettségi vizsgálónök, a Makó Kistérségi Történelemtanári Munkaközösség foglalkozásainak előadója a helytörténeti oktatás megvalósítása, a kétszintű érettségik tapasztalatai és Makó történetének különböző korszakai témakörökben.

Kiemelkedően eredményes tanári munkája nyomán iskolája és városa emblematisz személyisége lett. A képességfejlesztés, a tehetséggondozás, a versenyeztetés, a felsőoktatás követelményeire való színvonalas felkészítés során az a törekvés vezette, hogy bebizonyítsa, hogy a határhoz közeli kisvárosi gimnázium tanulói is kerülhetnek teljesítményük alapján az oktatás országos élmezőnyébe. Tanítványainak sokasága került felkészítő munkája eredményeként az ország elit felsőoktatási intézményeibe. Mint egykori sportolót a teljesítmény és a versenyzés sikereinek öröme ösztönözte arra, hogy az orosz és történelem Országos Középiskolai Tanulmányi Versenyeken és sok egyéb – a tantárgyi követelményeken túlmutató tudást kívánó – versenyen diákjait az országos döntőkben is kiváló, dobogós helyezések elérésére vezesse. Tanítványaival két szaktárgyában 44 országos döntőben jegyzett tantárgyi versenyeredményt ért el. Teljesítményét 2007-ben az Oktatási és Kulturális Minisztérium az OKTV Történelemtanári Díj neki ítélésével ismerte el. 2005-ben Csongrád Megye Közoktatásáért kitüntetést kapott. Hírnevet szerzett ezzel városának, iskolájának és szakmájában ismert nevet magának. Pályáját eddig több elismerés és díj kísérte: Kiváló Munkáért (1988), az Orosz Nyelvtanárok Nemzetközi Szervezetének Emlékplakettje kiváló felkészítő munkáért (1993), Makó Nevelésügyének Szolgálatáért érdemérem (1996), 1997 és 2002 között öt alkalommal Makó Város Önkormányzati Képviselőtestülete Elismerő Oklevele kimagaslóan eredményes pedagógiai munkáért, István király-emlékplakett (2000), az Országos Honismereti Szövetség Rákóczi Ferenc-emlékérmé (2005).

Kezdetben a honismereti mozgalomhoz is a Honismereti Szövetség által középiskolások számára rendezett nagy történelem-művelődéstörténeti vetélkedők révén kapcsolódott. Az „Emese álma”, „Felkelt a Napunk...”, „A tudás forrásai”, „Hős Rákóczi népe” vetélkedőkön szép eredményekkel képviselték csapatai megyénket a területi és országos döntőkön. A korábbi tevékenységei mellett új kihívást jelentett számára az iskola-, a város- és régiótörténet kutatása. A *Város a Maros mentén* helytörténeti olvasókönyv társszerzője lett, ez írói munkásságának egyik csúcsteljesítménye,

⁵ Az adatok forrása: www.jag.mako.hu/Tanaraink/Pál_Lászlóné.

a műfaj egyik legjobbika; e könyvért a MTA Pedagógus Kutatói Pályadíját nyerte el 2008-ban. Helytörténeti kutatási eredményeit beépíti történelemtanításába. Makó város történetéről prezentációs előadásokat tart helyi és régiós konferenciákon. Rendszeresen jelentkezik helytörténeti írásokkal és könyvismertetésekkel régiója folyóirataiban. A Honismeret című folyóiratban is több alkalommal publikálta a honismereti tevékenységhez kapcsolódó módszertani tapasztalatait.

Pál Lászlóné 2000-ben lett a Csongrád Megyei Honismereti Egyesület tagja, ettől kezdve rendszeresen részt vesz az egyesületi munkában, a megyei rendezvényeken, az országos honismereti akadémiákon és konferenciákon. Diákjait korreferátumokkal felkészítve küldi az ifjúsági honismereti akadémiákra. Iskolájában 15 éve helytörténeti kutatómunkát igénylő diák alkotópályázatokat hirdet, inspirál és bírál el, 2002 óta diákjai részvételével helytörténeti kört vezet, amely közös rendezvényekkel kapcsolódik a Makói Honismereti Körhöz és a Csongrád Megyei Honismereti Egyesülethez is, valamint időközönként helytörténeti gyűjtőmunkájukból kiállításokat szervez iskolájában. 2008-tól a Makói Honismereti Kör tagja, 2010-ben a Makói Honismereti Híradó számát szerkesztette. 2006-ban vállalta honismereti egyesületünk honlapjának megalkotását, attól kezdve Pál Richárd technikai szerkesztővel együttműködve annak szakmai-tartalmi szerkesztője, állandó frissítője, gondozója. A honlapot a kiadványszerkesztők váci konferenciáján kiemelt dicsérettel illették. 2007-től a Csongrád Megyei Honismereti Egyesület elnökségi tagjává és a Honismereti Szövetség küldöttgyűlésébe küldöttnek választották. 2009 decemberétől az egyesület az országos elnökségbe delegálta, és megbízta az egyesületi titkári munka segítségével. 2010 júniusától a Honismereti Szövetség országos elnökségének Csongrád megyét képviselő, megválasztott tagja. 2010 decemberében megválasztották az egyesület titkárává. Egyesületi munkáját egyre növekvő aktivitás jellemzi, fokozatosan átvette a szakmai és szervező titkári teendőket ellátását, a feladatokat jól áttekinti, koordinálja, nagy munkabírással végzi. Egyesületünk és a Honismereti Szövetség harmonikus együttműködését biztosítani tudja. Szervezőmunkájának kiemelkedő eredményei:⁶ az éves programtervek és beszámolók elkészítése, a honismeret napjainak megszervezése 2008-ban Makón, 2011-ben Szegeden, a 2010. évi honismeret napján és a kőszegi akadémián a Csongrád megyei Honismereti Egyesület két évtizedes története című kiállítás anyagának összeállítása és megrendezése, valamint a helytörténeti felolvasó ülés megszervezése, ahol ő maga is előadást tartott. Egyesületünk tagságának számát vonzó programok szervezésével jelentősen gyarapítja, munkájával egyesületi életünk összefogásának egyik meghatározó irányítójává vált. A Csongrád megyei honismereti mozgalom történetéről készülő jubileumi kötetünk társszerkesztője és sok témában szerzője. 2001-ben Honismereti Emléklap, 2008-ban Honismereti Munkáért Érem kitüntetésben részesült.

BLAZOVICH LÁSZLÓ

⁶ <http://csm-honismeret.uw.hu/hirek>, beszámolók, jegyzőkönyvek, kitüntetések.

Dr. Tóth Ferenc (1928–)

Makón született 1928. január 4-én. 1947-ben érettségizett a Csanád Vezér Gimnáziumban Bécsy Tamás, Lator László, Császtvay István osztálytársaként. Dr. Giday Kálmán volt az osztályfőnöke, nagy hatást gyakoroltak rá tanárai, Ecsődi Ákos és Hetvényi Lajos is. Magyar–történelem szakos tanári diplomáját a Szegedi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karán 1952-ben szerezte meg. A régészetet is tanult. Egy évi tanítás után a Szegedi Tudományegyetem Történeti Intézetében lett tanársegéd és könyvtáros. 1955 és 1964 között visszatért tanítani szárnyra bocsátó makói gimnáziumába.⁷ Diákjai áhítattal hallgatták magyarázatait, magukkal ragadó művészettörténeti előadásait. 1964-ben kinevezték a makói József Attila Múzeum igazgatójának. Ekkor indult nagy ívű múzeumszervezői, helytörténetírói, sorozat- és kötet szerkesztői tevékenysége. Működése idején fölépült az új múzeumépület, a skanzen több épülete és a makói hagymás ház az ópusztaszeri Nemzeti Történeti Emlékparkban (1980).

Első nagyobb tanulmányát a makói talicskáról írta (1968). 1976-ban védte meg a József Attila Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karán doktori disszertációját „Népi építkezések Makón” címmel. Szüntelenül dolgozik, kutat, publikál. Szerkesztője volt a *Múzeumi Baráti Kör Értesítője* (1965–1972), a *Makói Múzeum Füzetei* (1969–1993), a *Makói Múzeum Adattára* (1971–1987) és a *Makói Múzeum Forráskiadványai* (1970–1986) sorozatoknak. Szerkeszti az *Erdei Ferenc Társaság Füzetei*, a *Makói Keresztény Értelmisségi Szövetség Füzetei*, a *Makói Életrajzi Füzetek*, a *Szörbik Miklós Társaság Füzetei*, a *Földeáki történetek* és a *Makói újságok bibliográfiája* című sorozatokat. A Révai Új Lexikon szócikk írója. Szerkesztésében százötvennél több kiadvány jelent meg, 300 publikációján felül életművének tekinthető Makó monográfiájának hat kötete. Cikkeit rendszeresen közli a Marosvidék, a Makói História, a Honismeret és még nagyon sok folyóirat. Legjelentősebb művei: A makói ház (1982), Egy makói hagymás család életútja (1982), Erdei Ferenc, a makói diák (1986). 1988-ban nyugállományba vonult, ettől kezdve egymást követték kötetei: A parasztpárt megalakulása (1989), A parasztház és berendezése (1990), Makó régi térképei (1992), A makói hagyma (1998), Csongrád megye építészeti emlékei (2000), Apátfalva (Száz magyar falu kincsháza, 2000), Makó története 1849-től 1920-ig (2002), Makó története 1920-tól 1944-ig, Makó néprajza (2007),⁸ Makói képzőművészek – képzőművészek Makón (2010). 2005-ben, József Attila születésének 100. évfordulójára

⁷ Forgó Géza: Kronológia. Események dr. Tóth Ferenc életéből. In: Makói História. 2008. 1. 11. évf. 39. sz. 8.

⁸ Mátó Erzsébet: Tóth Ferenc munkássága. Bibliográfia 2003–2007. Makói História, 2008. 1. 11. évf. 39. sz. 12–15.

készítette el és jelentette meg *„Az otthonom pedig hát ott, Makón van” József Attila makói évei* című kötetét, a magyar irodalomtörténet-írás egyik jelentős hiánypótló összefoglalóját. Széles körben ismertté tette a Makón induló költő pályájának korai szakaszát. Muzeológusi tevékenységének meghatározó részévé vált az Espersit-ház irodalomtörténeti gyűjteményének fejlesztése, amely az irodalomtörténeti kutatások kincsesbányája, ami József Attila költői pályaképének kiteljesítéséhez messzemenően hozzájárult.

Töretlen optimizmussal, lendülettel, óriási tárgyi tudással kutatja és fogja össze a helyismeret ezer szálát, hogy írásokban megörökítve, fényképeken dokumentálva, gyűjteményekbe beépítve megőrizze, és örökül hagyja a következő generációknak. Szerteágazó érdeklődése szeretett városa és térsége történelmi, irodalmi, néprajzi, egyháztörténeti, gazdasági, képzőművészeti és kulturális örökségének egészére kiterjed. Kezdeményező képessége évtizedek óta töretlen. Elérte, hogy 1981. október 2-án átadták a múzeum új épületét, amelynek berendezése, a gyűjtemény állandó gyarapítása, a kiállítások szervezése, a helytörténeti kutatómunka, a gyakori előadások és a kiemelkedő publikációs tevékenység mellett arra is jutott figyelme és energiája, hogy a város és a múzeum vendégeinek tárlatvezetést tartson, és a városvezetésnek javaslatokat tegyen a lokális emlékhelyek kialakítására. 1990 és 2005 között a Keresztény Értelmiségiek Szövetsége makói szervezetének titkára volt. 1990-től a makói József Attila Gimnázium Csanád Vezér Alapítványa Kuratóriumának elnöke, 1996-tól a Szirbik Miklós Társaság titkára, 2001-től a Csongrád Megyei Honismereti Egyesület tiszteletbeli tagja. Mindig talált módot arra, hogy hatalmas tudását megossza másokkal. A fiatalabb generációk sorát nevelte a múlt tudásalapú tiszteletére, megbecsülésére. Egész munkássága a helyismeret gazdagítását szolgálja. A honismereti mozgalom jeles makói eseményét jelentette, hogy 1974-ben országos honismereti diáktábort szervezett és vezetett munkatársaival Makón, éppen akkor, amikor ő maga még múzeum nélküli múzeum-igazgató volt. Azt vallotta, hogy dolgozni minden körülmények között lehet, kitartóan kell és lehet munkálkodni a nehézségek ellenére is. A Csongrád Megyei Honismereti Híradókban megörökítette a fiataloknak életre szóló útravalót nyújtó diáktáborok kutatási módszereit, eredményeit. Szívesen tartott előadásokat a honismereti-helytörténeti matinékon, a megyei levéltári napokon, konferenciákon. A Honismereti Szövetség 2003-ban Bél Mátyás-plakettet adományozott neki fáradhatatlan tevékenységéért. Nemcsak szűkebb hazájában ismerik el életművét az 1990-ben neki megítélt Makó város díszpolgára címmel, hanem a régióban és az országban is politikai-kormányzati rendszertől függetlenül. A Szocialista Kultúráért Érdemérem (1970), Munka Érdemrend ezüst fokozata (1979), Móra Ferenc-emlékérem (1988), Tömörkény-díj (1994), A Csongrád Megyei Közgyűlés Alkotói Díja (1998), A Magyar Köztársasági Érdemrend lovagkeresztje (2002), Pápai áldás (2003), Fraknói Vilmos-díj (2006), Nagy György-díj (2008), Csongrád megyei Príma Díj (2008) birtokosa. Emberi nagyságát megbecsülve a „legmakaiabb makai” elnevezéssel illetik közkedveltségéért, óriási tudásáért.

PÁL LÁSZLÓNÉ SZABÓ ZSUZSANNA

Egyesületünk jelenlegi tagjai

ÁBRAHÁM VERA
(1950)

Somogyiszilben született, középiskoláját Siófokon, a Perczel Mór Gimnáziumban, felsőfokú tanulmányait az SZTE Könyvtár-tudományi Szakán végezte Szegeden.

Szakdolgozatában a Somogy megyei zsidó temetőkről írt. Többnyire könyvtári területen dolgozott. 2007-ig – megszűnéséig – a Csongrád Megyei Nemzetiségi Könyvtárat vezette. Jelenleg felajánlasként a Szegedi Zsidó Hitközség bibliotékáját gondozza, melyet 2000-ben hozott létre. Korábban a hitközség hírlevelét hozta létre és szerkesztette (2004). Jelenleg a SZZZSHK dr. Birnfeld Sámuel Könyvtárának Szaklapja életre hívása (2008) után annak szerkesztője. Eddig három kötete látott napvilágot. *„Hol sírjaink domborulnak...” elhagyott zsidó temetők Somogy megyében.* Kaposvár: Bét Olám, 2006. *A Lengyeltóti zsidó temető szöveg és motívumkincsének analízise.* Szeged: Gold Press, 2008. MTA-ORZSE projekt. *Lőw Immánuel sírversei. Textusok a szegedi neológ izraelita temetőben.* Magyar Zsidó Szemle Füzetek 3./sorozatszerkesztő Lichtmann Tamás. Folyamatban lévő munkái: Szeged

zsidó temetői. Csurgó zsidósága és temetője. Balatonberény zsidósága és története. A Szegedi Zsidó Hitközség bibliotékái, különös tekintettel a Lőw-könyvtárra. 2007-ben honismereti munkáját kitüntető oklevéllel értékelte a Honismereti Szövetség. 2007-ben Lőw Lipót-emlékplakettet kapott.

BADICSNÉ SZIKSZAI ZSUZSANNA
(1969)

Csanádpalotán született, középiskolai tanulmányait Makón, a Juhász Gyula Egészségügyi Szak-középiskolában, felsőfokú tanulmányait a Békéscsabai Tanítóképző Főisko-

lán, majd a SZTE néprajz szakán és a Magyar Táncművészeti Főiskolán végezte. A néprajz szakon írott diplomamunkája Kiszombor kosárfonóit gyűjtötte egybe. Három gyermek édesanyja. A makói Magán Zeneiskolában 15 éve néptánc pedagógusként dolgozik. Alapítója és lelkes szervezője a kiszombori Kiss Mária Hortensia Honismereti Körnek. A makói József Attila Múzeumban négy alkalommal megszervezett múzeumi nyári honismereti táborokban dolgozott, ahol határon túli gyermekeket is vendégül láttak. A Maros-

parti foglalkozások keretében tart előadásokat, kézműves foglalkozásokat. Eddigi írásai főleg a Marosvidéken és a Makói Históriában jelentek meg. Részt vett a kiskisbörzsöi monográfia néprajzi fejezetének megírásában. Önállóan megjelent írásai: „A keresztfához megyek...” Kiskisbörzső utmenti keresztjei és szakrális emlékei (Kis-Zombori füzetek 2008), „Én lefekszek én ágyamba, Testi lelki koporsómba...” Maroslele népszokásai (Lelei Füzetek 2009). Kiskisbörzsön az Esőnap-Álomszínház társulatában játszik. A helytörténeti gyűjtemény egyik gondozója.

BARI GYÖNGYI

(1954)

Iskolai tanulmányait Szegeden végezte, foglalkozása könyvelő. Honismeret és helytörténet iránti érdeklődése régi, tevékenysége 2002-ben, a Sátoraljaújhelyen tartott Honismereti Akadémián bontakozott ki. Azóta rendszeresen figyelemmel kíséri a honismereti eseményeket, elsősorban a Csongrád megyében történeteket. A Honismeret folyóirat rendszeres olvasója, több alkalommal részt vett a Honismereti Akadémián. 2003 óta segíti gazdasági-pénzügyi szaktanácsaival az Ellenőrző Bizottság munkáját. 2007-től végzi az egyesület könyvelését. Nemcsak a tagdíjak pénzforgalmát bonyolítja, hanem az 1 %-ból befolyó egyesületi jövedelmeket, az NCA-hoz benyújtott sikeres pályázatok támogatásait is kezeli. A pályázatok előkészítésében

is tevékenyen részt vesz. Munkája az egyesület számára nélkülözhetetlen, elismeréseként 2009-ben, Szarvason a Honismereti Szövetség Emléklapját vehette át.

DR. BÁRKÁNYI ILDIKÓ

(1958)

Etnográfus, 1982-ben végzett az ELTE bölcsészkarán magyar nyelv és irodalom és néprajz szakán, majd a Népi Iparművészeti Tanács szakelőadójaként dolgozott. 1985

szeptemberétől a Móra Ferenc Múzeum munkatársa, 1991-től a néprajzi osztály vezetője. Számos nivós kiállítást szervezett, melyek közül több is a népi gyermekjátékokat mutatta be. Gondozza az ópusztaszeri skanzen néprajzi anyagát, és folyamatosan segítséget nyújt a megye önkormányzati gyűjteményeinél dolgozóknak a népszokásokat bemutató tárlatok megszervezésében. A szegedi Móra Ferenc Múzeum osztályvezetőjeként megkapta a Csongrád megyei muzeológusok évente kiadott szakmai elismerését, a Tömörkény-díjat. Több honismereti diáktáborban vezetett szakmai csoportot; 1985-ben Csongrádon, 1986-ban Szentesen, 1987-ben Apátfalván, 1991-ben ismét Apátfalván, 1996-ban Ópusztaszeren. A honismereti mozgalomért végzett munkáját 1997-ben a Honismereti Szövetség emléklappal jutalmazta. Kiadványok szerkesztőjeként, lektoraként is segíti a népi hagyományok ápolását, szélesebb körben való megismertetését.

DR. BERTA TIBOR
(1953)

Történész, levéltáros; 1983 augusztusában került a Csongrád Megyei Levéltár munkatársai közé, 1985 januárjában csoportvezetői megbízást

kapott. A Levéltári Szemlében ekkor már megjelent több publikációja a tanácsi anyag rendezése tárgyában és több intézménytörténeti munkája a „Tanulmányok Csongrád megye történetéből” című sorozatban. 1995 szeptemberétől nevezték ki a levéltár általános igazgatóhelyettesévé. Több levéltári segédlet, ismertető leltár kiadása fölött bábáskodott szerzőként, társszerzőként és szerkesztőként. Felkérésre rendszeresen részt vesz a helyi és országos szervek, intézmények iratkezelési szabályzatának, tervének kidolgozásában, véleményezésében. Jelenleg a szegedi városi és tanyai iskolák történetével foglalkozik, e témakörből publikál. A levéltári napok rendszeres előadója, jeles helytörténeti kutató. Munkásságának elismeréséül 2010-ben megkapta a Csongrád Megye Közművelődéséért kitüntetését.

DR. BERNACKI KAROL
(1964)

A dél-lengyelországi Jasłoban született, tanulmányait szülővárosában végezte. 1983-84-ben a Varsói Egyetem a lengyel állam ösztöndíjasaként a budapesti Nemzetközi Előkészítő Intézetbe küldte. 1984–1989 között a szegedi József Attila Tudo-

mányegyetem Bölcsészettudományi Karának magyar nyelv és irodalom szakát végezte el. 1989-től dolgozik a Csongrád Megyei Levéltárban. 1990 és 1993 között el-

végezte az Eötvös Lóránd Tudományegyetem levéltár szakát, majd 1996-ban doktori fokozatot szerzett. 1998-tól a Szegedi Lengyel Önkormányzat elnöke, 1999-től az Országos Lengyel Kisebbségi Önkormányzat alelnöke. 2003 és 2005 között a Szegedi Nemzetiségi Önkormányzatok Társulásának elnöke. 2007-től az Elpusztult és Pusztuló Magyar Falvakért Egyesület alelnöke. 2007 áprilisától a Nemzetközi Szent György Lovagrend tagja. 2008-tól a Lengyel–Magyar Közhasznú Kulturális Egyesület elnöke. 2008 októberétől a Csongrád Megyei Levéltár igazgatója. Számos nemzetközi és hazai kiállítás szerzője és szervezője. A Lengyel Köztársasági Érdemrend Lovagkeresztje és a Csongrád Megyei Önkormányzat Alkotói Díja kitüntetéttje. 2011-ben A Lengyel Köztársasági Érdemrend Tiszti Keresztje kitüntetésben részesült. Levéltár-igazgatóként is egyesületünk jelentős támogatója.

PROF. DR. BLAZOVICH LÁSZLÓ

(Lásd a Bél Mátyás- emlékéremmel kitüntetett tagjaink között!)

BOGDÁN LAJOS

(Lásd a Honismereti Munkáért Éremmel kitüntetett tagjaink között!)

DOBAYNÉ DEÁK ÉVA

(1957)

A hódmezővásárhelyi Bethlen Gábor Gimnáziumban kezdett honismerettel foglalkozni. Részt vett a csongrádi első honismereti táborban. A szegedi Juhász Gyula Tanárképző Főiskola földrajz-rajz

szakán, majd 1986-ban a szegedi József Attila Tudományegyetem földrajz szakán szerzett diplomát. Ferenczi Imre etnográfus professzornál segédkezett néprajzi gyűjtési és feldolgozó, rendszerező munkákban. 1993-ban elvégezte a népművészeti hagyományőrző tanfolyamot, majd a közművelődési szakot. Közművelődési szakember, aki részt vett népi játszóházi foglalkozásvezető és gyermekjáték készítő képzésen is. Több éven át általános iskolai majd középiskolai tanár volt Szegeden és környékén. 2000-től a Csongrád Megyei Közművelődési Központ művészeti előadójaként hagyományőrző, helytörténeti kiállításokat, rendezvényeket szervezett, alkotásokat zsűrizett Szegeden és környékén. Tanítványai népművészeti, helytörténeti vetélkedőkön különdíjakat nyertek. A Dél-Alföldre telepített Guta csallóközi település néprajzi hagyományaival foglalkozó. dolgozata 1974-ben az Erkel Diákünnepeken különdíjat nyert. 1978-ban tudományos diákköri dolgozata született „Egy csallóközi település monográfiájából” címmel. Tanítványai munkájából 1984-ben kiállítást szervezett. Egyesületünk kulturális, tudományos rendezvényein szívesen részt vesz.

DUNAI JÓZSEFNÉ BOGNÁR JÚLIA

(1940)

Szegeden született, a Tömörkény István Gimnáziumban érettségizett 1958-ban. A Szegedi Szabadtéri Játékoknak egy évadban ügyintézőjeként, majd a Szegedi Tanács Művelődési Ott-

honok Igazgatóságán előadóként dolgozott. Közben a József Attila Tudományegyetem levelező tagozatán 1969-ben szerzett magyar-történelem szakos tanári képesítést. Nevelőtanári munka után 1974-ben került a Csongrád Megyei Levéltárba, ahol levéltárosként, 1981-től igazgatóhelyettesként dolgozott nyugdíjazásáig. Jeles publikációinak témái: Szeged színháztörténetének forrásai, megyei levéltári és szegedi közigazgatási források, helytörténeti forráskatalógusok. A „Tanulmányok Csongrád megye történetéből” című kiadványsorozat több kötetében társszerző. 1996-ban Pauler Gyula-díjjal, 2007-ben Oltvai Ferenc-díjjal ismerték el munkásságát.

ENDRÉSZ ERZSÉBET

(1956)

Abasáron született, Makón érettségizett, majd a szegedi Juhász Gyula Tanárképző Főiskola magyar-történelem szakán végzett. 1978-tól Kiszomboron tanít a Dózsa György Általános Iskolában.

Helytörténeti szakkörét 1982-től működteti, a diákokkal együtt végzett lelkes tárgygyűjtő munkájukból született a falu helytörténeti gyűjteménye. A gyűjtést ma is folytatják. Érdeklődési köre a népi hagyományok világa, néprajzi tárgyak gyűjtése, közösségi élet. A 2003-ban megalakult a Kiss Mária Hortensia Honismereti Kör elnökeként szervezi a hagyományőrző közösségi programokat a község lakóinak (Húsvétoló, Szent Iván-éji tűzugrás, honismereti tábor, adventnyitás, betlehem-aranykapu, Luca-nap, honismereti útvesztő, könyvbemutatók). Szerkeszti a „Kiszombori füzetek” című kiadványsorozatot. A Csongrád Megyei Honismereti Egyesület tagja, 2009-ben honismereti emléklappal tüntették ki községében végzett három évtizedes értékes, fáradhatatlan, lelkes, sokrétű munkájáért.

ERDÉLYI MÓNICA VILLŐ

(1972)

Egyetemista korában lépett be a Honismereti Egyesületbe, miután a Honismeret folyóirat közölte több írását. Március 15-e ünnepeléstörténetének és az 1848-1849-es magyar szabadságharc emlékének kutatásával kezdett el behatóbban foglalkozni. Tanulmányai mellett a szervezőmunkába nem tudott bekapcsolódni, majd több éves betegség miatt maradt ki a munkából. A jövőre nézve a levéltári kutatás mellett honismereti kirándulásokon és egyéb rendezvényeken szeretne aktívan rész venni. A pszicho-históriai tanul-

mányok, kritikák is az érdeklődési körébe tartoznak. A Szegedi Tudományegyetemen néprajzi tanulmányokat folytatott.

FODOR PÉTER

(1980)

Csongrádon született, középiskolai tanulmányait 1998-ban fejezte be a Batsányi János Gimnázium és Szakközépiskolában pedagógia szakon, majd gyermek- és ifjúságvédelmi szakképesítést szerzett. 2003-ban diplomázott az egri Eszterházy Károly Főiskolán földrajz-történelem szakon, majd 2007-ben egyetemi végzettséget szerzett történelemből. Szakdolgozatait az izraeli-palesztin válságból, illetve Kiskunfélegyháza 1956-os történetéből írta. Jelenleg a csongrádi Tari László Múzeum segédmuzeológus-helytörténésze félállásban. Publikál a csongrádi „Múzeumi Füzetek”-ben, a Móra Ferenc Múzeum történeti évkönyvében, valamint a Magyar Tudományos Akadémia Veszprémi Akadémiai Bizottságának gondozásában megjelent kézművesipar-történeti kötetében. Érdeklődési köre történelem, környezetvédelem, földrajz, sport, utazás. Ma fő kutatási területe: Csongrád város története. 2009-től tagja egyesületünknek, 2011-ben előadást tartott a honismeret napja alkalmából rendezett konferenciánkon Csongrád város demográfiai viszonyainak alakulásáról.

FORGÓ GÉZA

(1965)

Könyvtáros-muzeológus a makói József Attila Múzeumban. A helyi József Attila Gimnáziumban tett érettségit, majd a szombathelyi Berzsenyi Dániel Tanárképző Főiskolán, il-

letve a Pécsi Tudományegyetemen szerzett diplomát. Érdeklődési köre a történelem, a kultúra és turizmus mellett a fényképezésre is kiterjed. Fotói kiállításokon is szerepelnek. Szakmai tevékenységének fő területe: Makó gazdasági, társadalmi, kulturális örökségének gyűjtése, kutatása és publikálása, eddigi publikációinak száma jelentős. Honismereti tevékenysége 1988-ban kezdődött, helyismereti kiállítások rendezése, helytörténeti témák előadása rendszeres lehetőséget nyújt ennek kibontakoztatására. Édesapja révén bekapcsolódott a Makói Honismereti Kör munkájába, segítette a Makói Honismereti Híradó megjelentetéséhez szükséges pályázat elkészítését, 2011 januárjától tagja honismereti egyesületünknek. Az idei honismeret napi rendezvényünkön előadással szerepelt. A makói honismereti rendezvények számára a múzeumban lehetőséget, a kutatómunkához könyvtárunkban segítséget biztosít.

FUCHSZNÉ BENÁK KATALIN

(1956)

Szakképzettsége: népművelő és könyvtáros, kulturális menedzser, információs társadalmi tanácsadó. Szakmai tevékeny-

sége: diplomakiadó és tudásbázis létrehozása. Kutatási területe: Ady Endre és a szülőföld kapcsolata, koncepciók perek a Dél-Alföldön. Főbb publikációi: Érmindszent Ady Endre szü-

lőfaluja; Elhallgatott szavak – 1956. Elismerések: Miniszteri Dicséret, Mindszent Város Közéletéért kitüntetés. Honismereti emléklapot 2002-ben kapott honismereti tevékenységéért.

GEORGIÁDES ILDIKÓ

(1963)

Csongrádon született, itt folytatta az általános és középiskolai tanulmányait is. A Szegedi Tudományegyetemen végzett mint történelem szakos középiskolai tanár. 1981-től dolgozik

a Csongrád Megyei Levéltár csongrádi levéltárában. 1994-ben másodmagával alapította meg az Oppidum Csongrád Alapítványt a csongrádi levéltár javára. 1994 óta alapítványi támogatással jelentetik meg az „Oppidum Csongrád” című helytörténeti periodikát, melynek társszerkesztője. A Koch János Tudományos Ismeretterjesztő Társaság Csongrádi Szervezetének 2005-től elnökségi tagja. Mint helytörténeti kutató aktívan bekapcsolódott a honismereti mozgalomba. Számos cikke és tanulmánya jelent meg. Együttal iskolai csoportokat vezet a levéltárban, és

nagysikerű kiállításokat és előadásokat rendez a helyi múzeummal közösen. A megyei honismereti versenyeknek rendszeresen zsűritagja, egyesületi közgyűlések szervezését is vállalta. 2007-től egyesületünk elnökségi tagja, honismereti napunk konferenciáján is tartott előadást. Tanulmányi kirándulásainkon rendszeresen részt vesz. Egyesületünkbe új tagokat hív, térségének tagjait összefogja. Az évtizedek alatt a csongrádi és a megyei honismereti munkának megkerülhetetlen személyisége lett. Méltó és tevékeny utóda a jeles csongrádi honismerőknek. A Honismereti Szövetség 2009-ben emléklappal ismerte el sokrétű, lelkes, sikeres tevékenységét.

GERGELYNÉ BODÓ MÁRIA

(1967)

Szegeden született. A József Attila Tudományegyetem magyar-történelem szakán szerzett diplomát, s munkahelyén tanulóinak százainak figyelmét irányítja Szeged és Csongrád megye helytörténeti és irodalmi öröksége felé. Szakmai pályájának kiemelkedő alkotása a 125 éves szegedi iparostanonc-iskola jubileumi ünnepségsorozatának megszervezése és a szegedi állami szakképzés történetéről írt tanulmánya, a jubileumi emlékkönyv szerkesztése, amelyért 2010-ben a Magyar Tudományos Akadémia pedagógus kutatói pályadíjjal jutalmazta. A honismereti munkába 1989-ben kapcsolódott be, 1991-ben alapító tagja és 1997-től

elnökségi tagja a Csongrád Megyei Honismereti Egyesületnek. 2001-től vezeti intézményében a honismereti kört. A Honismereti Szövetség által meghirdetett művelődéstörténeti vetélkedőkre is felkészített csapatokat, ő maga többször játékvezettként segítette a megyei fordulók lebonyolítását. 1991-től több megyei továbbképzésen és honismereti akadémián vett részt. Honismereti körével kapcsolódik a Csongrád Megyei Honismereti Egyesület munkájához. Rendszeresen vállal az egyesületben szervező és jegyzői feladatokat, aktív elnökségi és egyesületi tag, ír pályázatokat, több honismereti, módszertani írása jelent már meg a Honismeret folyóiratban. 2009-ben Szegeden a megyei honismereti nap ünnepi rendezvényét szervezte meg. Hozzájárul egyesületünk és a honismereti munka népszerűsítéséhez, tagjaink számának gyarapításához. Az egyesületi rendezvényekre példamutatóan jár, maga is kezdeményezője a programoknak. Diákjai körében tudatosan fölkelte a helyismereti érdeklődést, tanulmányi sétákkal, honismereti rendezvényekben való bekapcsolódással alapozza meg ott-hontudatukat. Az egyesületünk 20 éves jubileumára megjelenő kötet egyik társszerkesztője, az anyag összegyűjtésének és rendezésének segítője, írásaival tartalmának gazdagítója. A Honismereti Szövetség különdíját kapta az 1998. évi helytörténeti pályázaton, 2000-ben pedig honismereti emléklappal ismerték el a honismereti mozgalomban végzett tevékenységét. Tanítványaival rendszeres résztvevője Szeged város és a megye honismereti rendezvényeinek.

GILICZE JÁNOS

(1951)

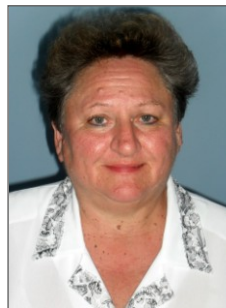

Makón született. Általános és középiskolai tanulmányait Makón folytatta. 1969 és 1982 között dolgozott három évig az NDK-ban, hét évet a közigazgatásban töltött Ma-

kón és Földeákon. Három éven át a Marosmenti ÁFÉSZ-nél tevékenykedett. Minden munkahelyén szakmai képesítést szerzett. 1982 augusztusától a Csongrád Megyei Levéltár makói fióklevéltárában dolgozik. 1988-ban középfokú, 1998-ban pedig felsőfokú szakmai képesítést szerzett. 1989-ben munkatársi, 1998-ban pedig levéltári tanácsosi címet kapott. 2007-ben megkapta a Csongrád megyei közgyűlés egyéni Alkotói Díját. Tagja a Magyar Levéltárosok Egyesületének, a Makó monográfia szerkesztőbizottságnak és elnöke – megalakulásától, 1996-tól – a helytörténettel foglalkozó Szirbik Miklós Társaságnak, valamint a Makói Múzeumért Alapítványnak. 1990-től 2010-ig folyamatosan Makó város képviselőtestületének tagja volt, 2002 és 2006 között az egyik alpolgármesteri posztot is betöltötte. Érdeklődési területe elsősorban a helytörténet és a családtörténet. Kutató, sokat publikáló levéltáros. A Csongrád megyei levéltári napoknak rendszeres előadója, makói honismereti rendezvények szervezésének segítője, egyesületi kirándulásaink résztvevője. A Csongrád Megyei Honismereti Egyesületnek alapító tagja. A „Város a Maros mentén” című mű társszerkesztője.

GULÁCSINÉ SOMOGYI ILONA

(1953)

Makón született. Államigazgatási Főiskolát végzett, igazgatás szervező a szakképesítése. Képesített könyvelő, tervező és statisztikus. Pályázatírást tanult. Jelenleg 2009

júniusától rokkantnyugdíjas. A közigazgatásban dolgozott 32 évig, az ifjúsági mozgalomban 5 évig. Dolgozott pénzügyi, titkársági, személyzeti ügyintézőként és 19 évig jegyzőként. 2010 tavaszán lépett be a Csongrád Megyei Honismereti Egyesületbe. A pályázatírásban, a pénzügyekben, a jegyzőkönyvvezetésben segít. 2010 decemberében az egyesület Ellenőrzési Bizottságának tagjává választották.

HEGEDŰS DÓRA

(1991)

Szegeden született, de ma újszentiváni lakos, a szegedi Deák Ferenc Gimnázium német tagozatú osztályában tett érettségi vizsgát 2010-ben. A Szegedi Tudományegyetemen tanul tovább jogász szakon. 2010-ben lépett be a Csongrád Megyei Honismereti Egyesületbe édesanyja ösztönzésére. Érdeklődési köre többirányú, elsősorban a német nyelv és kultúra, valamint a lokális hagyományok érdeklik. Iskolás korában szenvedélye volt a hagyományőrzés, továbbra is fontosnak

tartja a múlt ismerését, s hogy ez lehetőleg minél több szemszögből történjék, minél részletesebben, hiszen – azt vallja – csak a múlt ismeretében és elismerésével lehet a jelenünket megértenünk, s ha kell, megváltoztatnunk, ami által a jövőnknek talán jobb alapokat teremtünk. Érdekli az irodalom, maga is ír, és a zene is fontos szerepet tölt be az életében, mint a művészet általában.

DR. HEGEDŰSNÉ GERA ÉVA

(1957)

Újszentiváni lakos, 1979 óta dolgozik általános iskolai magyar és történelem szakos tanárként: Négy évig Kisteleken, majd a szegedi Béke Utcai Általános Iskolában. A honismeret, helytörténet iránti elkötelezettsége már a szakdolgozatában is megjelent, hiszem szülőföldje, a balástyai tanyavilág történetéből mutatott be adalékokat. Pályakezdésétől sok éven keresztül vezetett honismereti szakköröket. Drámapedagógusi végzettségének megszerzése után művészeti magániskolában is tevékenykedik, honismereti táborot szervez. 2010-ben lépett be a Csongrád Megyei Honismereti Egyesületbe, csapatát sikeresen felkészítette a megyei honismereti versenyre. Az egyesületünk által kezdeményezett megyei vándorkiállítását segítve iskolájukban megszervezte Fülöpné Hajdú Margit Piroska és Veszelinov Dánielné babagyűjteményének kiállítását. A 2011. március 25-i honismereti nap konferenciájára is eljött.

HODÁK GYÖRGYNÉ

(1948)

Magyarul és szlovákul beszélő óvónő. Általános iskolai tanulmányait a pitvarosi iskolában folytatta, középiskolába Hódmezővásárhelyen járt, a Bethlen Gábor Gimnáziumba, valamint a tótkomlói Jankó János Gimnáziumba. Érettségi után a szarvasi Óvónőképző Főiskolát végezte el. Ezt követően a pitvarosi Petőfi Sándor Általános Iskola és Óvoda óvodapedagógusa lett. Ebben az oktatási intézményben művészeti nevelés, szlovák nyelvtanítás és hagyományőrzés folyik. Hagyományőrző csoportját sok éve vezeti. Sok helyen fellépnek, meghívásokat kapnak a környező településekre. Az „Őrségi napok” keretében felléptek a Vas megyei Iváncon is. 2010-ben Mezőberényben népdal kategóriában ezüst minősítést ért el a csoportjával. A pitvarosi honismereti kör tagja, szívesen segít a szlovák néprajzi gyűjtemény gyarapításában, gondozásában. Honismereti egyesületünk 2010. évi évzáró közgyűlésén szép magyar-szlovák nyelvű karácsonyi műsort adott tanítványaival, nagy sikert aratva. 1997-ben és 2008-ban a Honismereti Szövetség szlovák hagyományőrző munkáját emléklap adományozásával ismerte el.

PROF. DR. JUHÁSZ ANTAL

(Lásd a Bél Mátyás- emlékéremmel kitüntetett tagjaink között!)

KALMÁR EDIT

(1985)

Orosházán született. Jelenleg Mezőhegyes lakója. A szegedi Deák Ferenc Gimnázium magyar és történelem tagozatán tanult, majd a mezőhegyesi érettségi után, 2004 és 2008 között a SZTE Juhász

Gyula Pedagógusképző Karának hallgatója volt. 2008 júniusában diplomázott. Szakdolgozatát Fazekas Mihály rokokó líráiról és a mádэфalvi veszedelemről írta. 2008 augusztusa óta a Mezőhegyesi József Attila Általános Művelődési Központ és Általános Iskola magyar-történelem szakos pedagógusa. 2006-ban lépett be a Csongrád Megyei Honismereti Egyesületbe. 2007-ben jelent meg a mezőhegyesi kendergyárról írt rövid történeti áttekintése. 2006-ban belépett a városa fejlődését és védelmét szolgáló helyi Város-és Környezetvédő Egyesületbe, 2009-ben az Egyesület jegyzőjévé választották. Szívesen vesz részt ennek az egyesületnek a hátrányos helyzetű gyermekeknek szervezett táboroztatásában, rendszeres segítője a gyermekek számára meghirdetett programoknak.

KÁROLYI ATTILA

(1964)

A szegedi Dugonics András Piarista Gimnázium igazgatóhelyettese, honismereti körének vezetője. A Honismereti Szövetség vetélkedőire szép eredményekkel készítette fel diákjait. A Honismereti Szövetség Csongrád Megyei Egyesületének ala-

pító tagja, választmányának és a Honismereti Szövetség országos választmányának tagja volt 2010-ig. A Promined regionális honismereti projekt magyarországi koordinátora (2009). Dél-

vidék hagyományait feltáró régiótörténeti konferenciák és várostörténeti kronológiák megszervezése fontos munkája volt. A Régi(j)óvilág szerkesztőbizottsági tagja 2006-tól. Délalföldi honismereti egyesületek (Bács-Kiskun Megyei, Csongrád Megyei Honismereti Egyesület, EMKE Arad, Karácsonyi János Honismereti Egyesület, Szórvány Alapítvány, Vajdasági Honismereti Társaság) együttműködési programjainak koordinációs bizottsági tagja 2005 óta. A határon túli anyanyelvi oktatásért konferencia közoktatási szekciójának vezetője, a holocaust szegedi áldozatai kiállítás és emlékprogram rendezése (2004) fűződik nevéhez. A „Fedezzük fel Szegedet!” levelező csapatversenyt szervezte 2003 és 2007 között. A szabadkai Távlatok című folyóirat kiadói tanácsának tagja. Megszervezte a „Szegednek népe, nemzetem büszkesége” című 15 részes előadássorozatot 2002 és 2003 között. „Három város, három ország, hat nemzetiség egy régió” címmel nemzetközi regionális történelemtanári műhelyt szervezett (2001-2003). A szegedi Értelmiségi Nyári Egyetem általános titkára 1991 és 2000 között. A Honismereti Szövetség 2001-ben kitüntető emléklappal ismerte el sokrétű tevékenységét.

**KEMÉNY LAJOSNÉ
DARVAS ZSUZSANNA**
(1944)

Pitvaroson született. Közgazdasági technikumba járt Makón, könyvtár szakot végzett Nyíregyházán. 1976 óta könyvtáros. Az 1970-es évek végén kapcsolódott be a honismereti mozga-

lomba Komoly Pál ajánlásával. A könyvtárban gyűjtötte a helyismereti anyagot. A gyűjtésből többször kiállítást rendezett munkatársaival. Megalapították a pitvarosi Honismereti Baráti Kört. Kis falujuknak nagyon sok népi hagyománya van, rendezvényeiken felelevenítették a szlovák tollfosztót, megrendezték a hagyományőrző szalmaperzseléses disznóvágást, amiről a körzeti stúdió felvételt is készített, gyűjtötték a szlovák népdalokat, táncokat, hagyományos ételeket. Összegyűjtött tárgyaik méltó helyet kaptak az önkormányzat épületében. Tizenkét éve tagja a helyi szlovák önkormányzatnak. Falujukból kilencen tagjai a Csongrád Megyei Honismereti Egyesületnek. Ő maga alapító tagja is az egyesületnek. 2007-ben Pitvaroson megyei honismereti napot, 2010-ben évzáró közgyűlést rendeztek. 2007 óta az egyesület elnökségi tagjaként szervezi a pitvarosi tagokat a honismereti rendezvényekre. Maga is lelkesen vesz részt évente a Honismereti Akadémiákon, az egyesületi rendezvényeken, kirándulásokon. 1998-ban és 2008-ban honismereti emléklap elismerésben részesült, 2010-ben jubileumi emléklapot kapott tevékenységéért.

KISS PÁL GÁBOR
(1968)

Egerben született, a ma családjával Makón élő pedagógus. 20 éve kezdte el pedagógusi pályáját az alsó és a felső tagozaton. Az első négy tanévét a Békés megyei Endrődön töltötte, ahol a falu

múltjának kutatása egyenes folytatása volt a zsámbéki nyári tábornak. Sikerült a helyi betlehemest és három-király-jarást felelevenítenie, és a szépen gyarapodó helytörténeti füzet sorozat munkájában részt vennie. Azóta is nagyon kedveli az oktatás- és iskolatörténet kutatását, tárgyainak gyűjtését. Az idők folyamán ezek a tevékenységek kiegészültek a vallási néprajz és a hadtörténet tanulmányozásával. Fontosnak tartja a tanítványai számára is megmutatni a hétköznapi történelem fontos mozzanatait: születés, munka, iskola, házasság, gyereknevelés, halál. Az elméleti tudás átadásán kívül a tárgyi dokumentumok gyűjtését is folytatja. 2011 februárjában lépett be a Csongrád Megyei Honismereti Egyesületbe.

KOCSIS PÁL
(1957)

Makón született. A szegedi Juhász Gyula Tanárképző Főiskolán szerzett történelem-orosz-német szakos tanári diplomát. Jelenleg a pitvarosi Petőfi Sándor Általános

Iskolában tanít. Segít a helyi kulturális rendezvények szervezésében. A pitvarosi Honismereti Baráti Kör tagjaként a helyismereti tevékenységben jelentős szerepet vállal. 2007 óta tagja a Csongrád Megyei Honismereti Egyesületnek, a közgyűléseken és a kapcsolódó programokon szívesen vesz részt. A pitvarosi honismereti nap megrendezéséhez jelentős technikai segítséget nyújtott. A 2010. évi egyesületi évzáró közgyűlés megszervezésében családtagjaival együtt nagy részt vállalt.

KOCSIS PÁLNÉ BÚCSAI ZSUZSANNA
(1949)

Pitvaroson született. A szegedi Juhász Gyula Tanárképző Főiskola magyar-orosz szakán szerzett tanári diplomát. A pitvarosi Petőfi Sándor Általános Iskolában tanított. A pitvarosi Honismereti Baráti Körnek régi tagja. Sokat segít a helytörténeti anyagok, emlékek gyűjtésében. Oroszlánrészt vállalt a pitvarosi honismereti nap előkészítésében és szervezésében, önzetlenül segíti a helyi honismereti, hagyományőrző és kulturális rendezvényeket. 2007-ben lépett be a Csongrád Megyei Honismereti Egyesületbe, azóta vesz részt a programjain. A 2010. évi egyesületi évzáró közgyűlés megszervezésében hasznos segítséget nyújtott.

KOCSIS TAMÁS
(1985)

Makón született, középiskolai tanulmányait is Makón végezte. Az SZTE Juhász

Gyula Pedagógusképző Karán földrajz-informatikus könyvtáros szakot végzett. Kedveli a helytörténeti kutatásokat, a hagyományok gyűjtését. 2007 óta tagja a Csongrád Megyei Honismereti Egyesületnek. 2009-ben részt vett az egyesület kárpátaljai kirándulásán, ahol felkészülten érdekes földrajzi témájú előadással bővítette a csoport ismereteit a Kárpátokról. Szüleivel együtt ő is tagja a pitvarosi Honismereti Baráti Körnek.

DR. KOPASZ FILOMÉLA
(1967)

Szegeden él. Sok szálal kötődik Csongrád megyéhez és szülővárosához, Szegedhez. A Ságvári Endre Gyakorló Gimnáziumban érettségizett, majd 1991-ben végzett a szegedi József Attila Tudományegyetem német-történelem szakán. Budapesten az Államigazgatási Főiskolán szociális igazgatási szakon, a SZTE-n közoktatás vezetői szakon kapott diplomát. A Csongrád Megyei Honismereti Egyesülettel egyetemi évfolyamtársán, Gergelyné Bodó Márián keresztül ismerkedett meg. Évek óta tagja az egyesületnek, amelynek értékes programjain – ha ideje engedi – nagy örömmel vesz részt. Német és magyar nyelvű előadásai és publikációinak súlypontja a monda és történelem kapcsolata, valamint a magyaror-

szági német kisebbség története. A Magyarországi Fiatal Németek Csongrád Megyei Egyesületének 1999. november 3-tól, az egyesület megalakulásától, 2006. május 2-ig, az egyesület megszűnéséig volt az elnöke.

KOVÁCS JUDIT

(1987)

Maroslelei lakos. 2001-től 2005-ig a makói József Attila Gimnázium kiváló tanulója volt. Érettségi után a Szegedi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karán magyar-néprajz szakon tanult.

Érdeklődési körébe a néphit, a népi vallássosság, az emberélet fordulóihoz kötődő szokás- és hagyományvilág tartozik. 2010 őszétől egy makói szakközépiskolában kapott tanári állást. 2008-tól tagja a Csongrád Megyei Honismereti Egyesületnek, de már 2005-ben a Honismereti Szövetség „Hős Rákóczi népe...” elnevezésű történelmi-művelődéstörténeti versenyén országos 3. helyet elért csapat tagja volt. 2010. március 26-án a megyei „Honismeret Napján” előadást tartott „Helytörténeti, néprajzi kutatások Maroslelén” címmel. 2011-ben néprajzi témából, a laikus oltárszolgálatot elemző ismertetőt tartott diplomamunkája alapján.

KOVÁCS LAJOS ISTVÁN

(1941)

Hódmezővásárhelyen született. Középiszkolai tanulmányait a szegedi József Attila Tanítóképző Intézetben végezte 1960-ban,

majd a Juhász Gyula Tanárképző Főiskolán fizika szakos, az ELTE TTK-n 1980-tól pedagógiából és vezetéselméletből középiskolai tanári oklevelet szer-

zett. A helytörténeti, néprajzi kutatás iránt érdeklődve feldolgozta Szegvár nagyközség oktatásügyének történetét 1745-től 1945-ig. Folyamatosan készített pályázatokat, dolgozatokat. 1976-tól a szegvári általános iskola igazgatója lett, 1981-től 2008-ig a szegvári falumúzeumot vezette. Didaktikussá alakította a helytörténeti kiállítást. Tanítási órákat szervezett a múzeumban. Elkészítették a helyi tantervet a hon- és népismeret tantárgyhoz, amihez 1993-ban megírta a „Mesél a szegvári határ” című tananyagként használt helytörténeti olvasókönyvet. 36 dolgozatot írt helyismereti és néprajzi témákban. Megjelent könyvei: „Mesél a szegvári határ”, „Szegvár, a vizek falva”, „Öt évtizeden át...”, „Szegvári virágfüzér” (szerkesztés), „Tanulmányok Szegvár nagyközség történetéről”, „A múzeumalapító”. 1988 óta szerkeszti a Szegvári Napló című havi lapot, melynek szinte mindegyik példányában megjelentet honismereti, helytörténeti, néprajzi írásokat. A Csongrád Megyei Honismereti Egyesületnek alapító tagja. 1996-ban honismereti emléklap kitüntetést kapott. 2010-ben az 50 éves honismereti mozgalom Jubileumi Emléklapját adományozták neki. A Csongrád megyében folyó honismereti munka meghatározó személyisége.

KOVÁCSNÉ DR. FALTIN ERZSÉBET

(1953)

Szegeden született, fiatal felnőtt koráig ott is élt. Férjhez menve párja szülővárosában, Mezőhegyesen teremtettek ott-hont. Végigjárta a települési önkormányzati közigazgatás

minden lépcsőfokát. Az éppen aktuális szakvizsgák, továbbképzések mellett előbb az Államigazgatási Főiskolán majd a Pécsi Tudományegyetem Jogtudományi Karán diplomázott. A Mezőhegyesi Városvédő Egyesület megszervezése személyes érdeme, alapítástól, 1989 óta valamely elnökségi poszton töltött be vezető tisztséget, melyről 2009-ben köszönt le. Két ciklusban a város képviselő-testületének tagjaként vett részt a közéletben, 2010-ben Mezőhegyes polgármesterévé választották. Egyesületünknek 1994-től tagja. Szervezeti és gazdasági jellegű munkáinkban vesz részt. Az irodalom és a történelem vonzásában, több szerencsés véletlen egybeesése révén írta meg Boldog Gizella királyné életének történetét. Folyamatban lévő munkái: Szent István és Boldog Gizella egyik unokájának, Skóciai Szent Margit életregénye és I. Ottó német-római császár második feleségének, Adelheidnek az élettörténete. 2003-ban és 2008-ban honismereti emléklappal ismerték el munkáját.

DR. KOVÁTS DÁNIEL

(Lásd a Bél Mátyás-emlékéremmel kitüntetett tagjaink között!)

KRÄMMER ERIKA

(1965)

Aradon született, Temesváron járt egyetemre, majd Aradon kezdett el tanítani matematikatanárként. Romániai magyar kisebbségiként igyekezett mindent

megtenni azért, hogy ápolhassa a magyar hagyományokat. Két gyermekét is a hagyományok tiszteletének szellemében neveli. Jelenleg a SZISZSZI Szeged-Mórávárosi Tagintézményének nevelési igazgatóhelyettese. Az oktatási és nevelési teendők mellett nagyon fontosnak tartja a határon túli (aradi) kapcsolatok ápolását. Iskolájuk tanulói számára több évben szervezett kirándulást Aradra. 2010-ben lépett be a Csongrád Megyei Honismereti Egyesületbe.

DR. KRUSZLICZ ISTVÁN GÁBOR

(1944)

Hódmezővásárhelyen született. Nyugalmazott levéltár-igazgató. A szegedi József Attila Tudományegyetem bölcsészkarán orosz-történelem szakos középiskolai tanári

diplomát szerzett 1969-ben. Tanulmányait a Szegedi Juhász Gyula Tanárképző Főiskolán folytatta, ahol 1981-ben szerzett rajztanári oklevelet. Képzőművészeti alkotásait kiállításokon mutatja be. 1982-ben

egyetemi doktori címet szerzett. 1969-ben könyvtáros a Csongrád Megyei Könyvtárban, 1969 és 1979 között a hódmezővásárhelyi Szántó Kovács János Kollégiumban nevelőtanár, közben óraadó tanár a Frankel Leó Közgazdasági és Egészségügyi Szakközépiskolában. 1979-től 1980-ig a Bethlen Gábor Gimnázium tanára, majd levéltáros a Csongrád Megyei Levéltárban; 1986-tól az intézmény hódmezővásárhelyi fióklevéltárának igazgatója. A Csongrád Megyei Honismereti Egyesületnek alapító tagja, a Magyar Levéltárosok Egyesületének és az Elpusztult és a Pusztuló Magyar Falvakért Egyesületnek és a Nagy György Alapítvány kuratóriumának tagja. A Szeremlei Társaság titkára, évkönyveinek szerkesztője, szerzőtársa volt nyugállományba vonulásáig. Számos publikációval gazdagította a megye helytörténeti szakirodalmát. 2011-ben a Honismereti Szövetség emléklappal ismeri el a honismereti mozgalomban végzett tevékenységét.

LABÁDI LAJOS

(1953)

Szentesen született, s ott, a Horváth Mihály Gimnáziumban érettségizett 1972-ben. Szegeden a Juhász Gyula Tanárképző Főiskolán magyar-történelem szakos tanári oklevelet szerzett (1977), az EL-

TE bölcsészkarán okleveles levéltárosi diplomát nyert (1982). 1977-től a Csongrád Megyei Levéltár szentesi levéltárának munkatársa, 1987-től főlevéltárosa, 1995 és

2010 között igazgatója, 2011-től tőtanácsosa. Érdeklődési köre: helytörténeti kutatás, biográfia, címertan, sajtótörténet, építészettörténet. Szakmai tevékenységének főbb területei: közigazgatás- és politikatörténet, neves személyek életrajzai, várostörténeti kronológia, községi címertervek, helytörténeti kiadványok, kiállítások, helytörténeti ismeretterjesztés szóban és írásban. Honismereti tevékenységét 1977-ben kezdte Szentesen, 1986 és 1989 között a városi honismereti bizottság titkára volt. Bekapcsolódott a helytörténeti kutatásba, kiadványok szerkesztésébe, iskolás csoportokat kalauzolt a levéltárban, helytörténeti előadásokat tartott, kiállításokat rendezett, vetélkedőket szervezett. Az Oppidum Csongrád Alapítvány kuratóriumának elnöke (1995-től), a Magyar Levéltárosok Egyesülete alföldi szekciójának vezetője (1997-2002), a Szentes Városi Közalapítvány kuratóriumának elnöke (2003-tól), a Szentesi Műhely Füzetek alapító szerkesztője (1996-tól). Munkáját több kitüntetéssel ismerték el: „Érdemes társadalmi munkás” (1988), Pro Urbe Szentes (1999), „Csongrád megye közművelődéséért” (2003), Oltvai Ferenc-díj (2009), Csongrád Megyéért Emlékérem (2010), honismereti emléklap (2010). Főbb munkái: „Csongrád megye neoabszolutista közigazgatásának kialakítása” (1986), „Szentes címertörténete” (1989), „Szentes város közigazgatása és politikai élete 1849-1918” (1995), „Megfestett nagyjaink. Történelmi arcképcsarnok” (1996), „Szentes története évszámokban” (2003), „Szentes díszpolgárai” (2008). Egyesületünkben szervezőmunkával, írásokkal tevékenykedik.

LICSICSÁNYI ISTVÁN

(1925)

Nyugalmazott alezre-des, helytörténész, Csongrádon született. Elemi iskoláit Csongrádon, a gimnáziumot Budapesten végezte, majd a Zrínyi Miklós Katonai Akadémián szerzett diplomát. Hi-

vatásos katonaként dolgozott, 1980-ban vonult nyugdíjba, családjával hazaköltözött szülővárosába. Ekkor kezdett a helytörténet kutatásával foglalkozni. Munkái rendszeresen jelennek meg az „Oppidum Csongrád” című periodika hasábjain: „A csongrádi tiszai hajóhíd története”, „A Csongrád–Szentés közötti vegyes forgalmú híd története”, „A csongrád-szentési hídfőnél vívott csata (1944. október 7-12.)”, „Borbás István szobrász és festőművész élete és alkotásai”. A helytörténettel foglalkozó amatőr kutatókat közös munkára összefogva a levéltáron belül megszervezte a helytörténészek baráti körét. Neki köszönhető a „Tanulmányok a csongrádi Feketevárról” című kötet megjelenése. A csongrádi történelmi munkaközösség kérésére rendszeresen tart versenyre felkészítő foglalkozásokat, helyismereti előadásokat és ismeretterjesztő órákat. 1976 óta foglalkozik díszítő fafaragással. Munkáival több kiállításon vett részt. Készít helytörténeti témájú maketteket is. A „Múzeumok éjszakája – levéltári éjszaka” programsorozatban közös alkotás közben megismertette a gyerekeket a különféle faragási technikákkal. Emellett a Csongrádi Honvéd Nyugdíjas Klub ala-

pító tagja, éveken keresztül elnöke volt. A Csongrád Megyei Honismereti Egyesület 2008-ban hívta soraiba a honismeret terén végzett eddigi tevékenysége megbecsüléseként. 2006-ban megkapta a Magyar Kultúra Lovagja címet, mellyel elismerték a helytörténet és honismeret iránti elkötelezettségét. 2011-ben a Honismereti Szövetség honismereti emléklap kitüntetésben részesíti.

LŐKÖS SÁNDORNÉ

(1951)

Székkutason született, fényképész szakmát tanult, és 1995-ig dolgozott a hódmezővásárhelyi Fényképész Szövetségben. Fotósként sokszor készített diafilmeket közép-

iskolai történelemórákhoz. A szövetség megszűnte után került a hódmezővásárhelyi levéltárba. Ott került igazán közel a néprajzhoz és a helytörténethez. Módszeresen fényképezte a város utcáit, temetőit, érdekes épületeit. Képei szerepelnek Hódmezővásárhelyről szóló dolgozatokban, kiadványokban, ismertetőkből, valamint a Csongrád Megyei Levéltár kiadványaiban. Tagja a hódmezővásárhelyi Szeremlei Társaságnak. A Csongrád Megyei Honismereti Egyesületbe 2007-ben lépett be, azóta segíti az egyesület munkáját. Az egyesület életével kapcsolatos eseményeket igyekszik megörökíteni, mindenhol megjelenik, a szervező munkákban is lehet rá számítani. 2010-ben, a vásárhelyi levéltárban megrendezett, Egyesületünk

két évtizedének történetét bemutató kiállítás felállításában fontos munkát végzett. Tanulmányi kirándulásainkon részt vesz, szervezésüket segíti. Egyesületünk javaslatára a Honismereti Szövetség 2010-ben munkáját emléklappal ismerte el.

DR. MARJANUCZ LÁSZLÓ

(Lásd a Bél Mátyás-emlékéremmel kitüntetett tagjaink között!)

DR. MARKOS GYÖNGYI

(1948)

Hajdúszoboszlón született, a középiskolát szülővárosában, egyetemi tanulmányait történelem–orosz, majd néprajz szakon Debrecenben, a Kossuth Lajos Tudományegyetemen végezte. Rövid pedagógusi és népművelői munka után a makói József Attila Múzeum néprajz-szemleológusaként dolgozott. 2008 óta nyugdíjas. Doktori disszertációját Makó születési hagyományaiból írta. Kutatási területeinek eredményeit Makó és környékének néphagyományait, szokásait, az emberi élet fordulóit, a jeles napokat a Makó monográfia néprajzi kötetében összegezte. Publikációi jelentek meg más témákban is (népművészet, kézművesipar, gyermekélet stb.) Kiállításokat rendezett Makón, Szegeden, Hódmezővásárhelyen, Csongrádon, Szentesen. A Múzeumi Matiné néprajzi foglalkozásait vezette 1987-ig. Nyugdíjazása óta Szeged Kecskéstelepen lakik. Kutatja a telep névadójának és betelepülésének történetét,

tervezi hagyományainak, szokásainak feltárását, élettörténetek összegyűjtését. Egyesületünk régi tagja, rendezvényein megjelenik.

MIKLÓS PÉTER

(1980)

Iskolai tanulmányait Szegeden folytatta, a piarista gimnáziumban a Honismereti Szövetség „Emese álma” című történelmi vetélkedőjén az országos döntőbe jutott. Hittudományi Főiskolát vég-

zett, majd a szegedi egyetemen szerzett diplomát. Történelem szakos bölcsész-hallgatóként lépett be a Csongrád Megyei Honismereti Egyesületbe. Kutatási szakterülete a délföldi települések 19-20. századi helytörténete, a 19-20. századi magyar egyház- és politikatörténet. A szegedi Móra Ferenc Múzeum történelmi osztályán szakmai tevékenységének fontos területei: kiállítások rendezése, levéltári kutatómunka, szaktanulmányok, ismeretterjesztő munkák, recenziók írása, előadások tartása. Ezek egyúttal honismereti munkájának lényeges részét is képezik. Az „Újszentiván története” című monográfiának társszerzője, a község egyháztörténetéről szóló fejezetet készítette el. Az Szegedi Tudományegyetem Új és Legújabbkori Magyar Történelmi Tanszékén előadásokat tartott, szemináriumokat vezetett. A tudományos közéletben is szerepet vállal, az MTA Szegedi Bizottságának, a Modern Kori Egyháztörténelmi Munkabizottságnak tagja, a Belvedere Meridionale „Történe-

lem és társadalomtudományok” kiadványainak szerkesztője. Rendszeresen publikál. A ma Újszentivánon élő történész-muzeológus fontosnak tartja a honismeretnek a közoktatásban való megjelenését, a lokális identitás és összetartozás-érzés megerősítését. Egyesületünk munkáját előadásokkal segíti.

MOLNÁR ANITA

(1971)

Szegeden született, Röszkén nőtt fel, általános iskolai tanulmányait itt végezte. Szegeden a Radnóti Miklós Gimnáziumban angol tagozaton tanult, majd a szegedi József Attila Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karán 1994-ben szerzett angol-történelem szakos tanári diplomával az egyetem angol tanszékén kezdett tanítani. Később a Gazdaságtudományi Karon közgazdászként végzett, és a pályázatírásra is képezte magát. 2008-tól szülei családi vállalkozásában, a röszkei PaprikaMolnár Kft-ben dolgozik ügyvezetőként. Üzemükben létrehozott egy állandó kiállítást, ahol bemutatják a fűszerpaprika származását, felhasználását és értékeit, a paprikakutatás történetét, a hagyományos és modern feldolgozás technológiáját és eszközeit, a magvetéstől az őrlemény előállításáig. Ennek gondozását, fejlesztését végzi. 2011 januárjában lépett be a Csongrád Megyei Honismereti Egyesületbe.

MOLNÁR MÁRIA

(1949)

Tápén született és ott él. Általános iskolás korában lett az édesapja, Molnár Imre által vezetett honismereti szakkör tagja. Meghatározó gyermekkori és fiatalkori élményei voltak a náluk gyűjtés céljából megforduló Bálint Sándor bácsival töltött órák, az általa hozzájuk látogató számtalan néprajzi gyűjtő és vendég. Nem volt nehéz bekapcsolódnia se akkor, se most a honismereti munkába, hisz családjának kedvelt tevékenységei közé tartozott a helyi hagyományok gyűjtése, őrzése, egyébirányú munkájuk és elfoglaltságaik mellett. Ő ebbe beleszületett, szereti, szakszerűen végzi. 2009-ig könyvtárosként dolgozott, nyugdíjasként ma már több időt tud fordítani szülei több évtizedes munkájának továbbvitelére. Az elmúlt 10 éves ez irányú tevékenységének leírása e kötet egy másik fejezetében található. 2010 januárjában a magyar kultúra napján könyvtári tevékenységéért Szeged városától Kölcsey-érmet kapott, Tápé részönkormányzatától pedig a Tápén végzett munkájáért „Tápé kultúrájáért” érmet vehetett át. Őt a kitüntetések elgondolkodtatják, és még több munkára sarkallják. Szerinte ennek jött el most az ideje! További kitüntetései: Miniszteri Dicséret (1977), Kiváló Munkáért (1984), Emléklap a honismereti mozgalomban végzett munkáért (2005), Fischhof Ágota oklevél (2006). A Csongrád Megyei Honismereti Egyesület nagyra becsüli

munkáját, a tápai gyűjtemény gondozását, az évzáró közgyűlések megszervezésének vállalását, kiállítás- és előadás-szervező tevékenységét.

DR. MOLNÁRNÉ FERENCZY VALÉRIA

(1944)

Szegeden született pedagógusdinasztia gyermekeként. A főiskolai magyar-történelem- orosz szakos tanári diploma megszerzése után a JATE-n pedagógia szakos előadó képzésen vett

részt, ami igazgatói, szakfelügyelői munkájához adott iránymutatást. Pályáját „állandó helyettesi” státusban kezdte, majd tíz évig Tápén tanított. Ezt követően nyugdíjba vonulásáig a szegedi Zrínyi Ilona Általános Iskola tanára, majd igazgatója volt. Pedagógus pályája szép, tartalmas időszak volt, amikor aktív tagja lett a Történelmi Társulat Csongrád megyei elnökségének és a Megyei Honismereti Bizottságnak, amelynek néhány évig titkára is volt. Szakfelügyelőként előadásokat szervezett. A honismereti akadémiáknak és a Csongrád megyei levéltári napok előadásainak állandó látogatója volt. Szorgalmazta a helytörténeti szakkörök szervezését is. Helytörténeti kirándulásokra motiválta tanár kollégáit. Több száz tanulót megmozgató vetélkedőt szervezett kollégáival Ópusztaszeren. Szakfelügyelőként fotóalbumot készített Szeged történelmi emlékhelyeiről, amelyet minden iskolában használtak. Szívesen elfogadta a Csongrád Megyei Levéltár felké-

rését, hogy részt vegyen a Szeged történetét írott források tükrében bemutató, Károlyi Attilával közösen végzett, forrásfeldolgozást segítő kérdések és feladatok összeállításában. 2004 óta a Nyugalmazott Igazgatók Egyesületének titkáráként folytatja a helytörténeti ismeretek széleskörű terjesztését. Kirándulást szervezett Csongrádra, ahol Gát László értő támogatásával ismerkedtek meg a város nevezetességeivel. A Szeged monográfia alkotómunkájába pillanthattak be a levéltár meglátogatása során. Ily módon kapcsolódik össze közhasznú tevékenysége a honismerettel és a helytörténettel. A Csongrád Megyei Honismereti Egyesületnek alapító tagja.

NAGY NETTA

(1975)

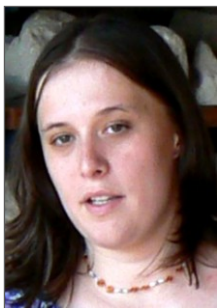
Tanulmányait 2000-ben végezte el a Szegedi Tudományegyetem történelem-néprajz szakán. 2000-től Kistelek város önkormányzatának alkalmazásában áll, mint oktatási és

közművelődési referens. Kutatói érdeklődése a népi virág- és kertkultúrára, továbbá a Kistelek környéki települések 1945 utáni történelmére irányul. 2002-ben közreműködött a Kisteleki Helytörténeti Gyűjtemény létrehozásában, azóta pedig az ott megrendezésre kerülő kiállítások szervezésében. A helyi közművelődési feladatokat ellátó Kárpátia Kincsház Nonprofit Kft. képviselőjeként, annak munkatársi gárdájával együtt gondoskodik a Helytörténeti Gyűjtemény szakmai

programjairól. 2005-ben kezdeményezésére megalakult a Kistelek és Térsége Közművelődési és Hagyományőrző Kör, mely a honismeret és hagyományőrzés szellemében számos szakmai programról gondoskodik az intézményben. Kistelek gazdag népi kisparok területén őrzött múltjára való tekintettel, céljuk a népi mestersegek hagyományainak őrzése. A Gyűjtemény fejlesztését és programkínálatát ehhez igazítják. A felnőtt lakosságot kézműves tanfolyamok keretében, a fiatalokat egyéb kézműves és paraszti kultúrát közvetítő programok által igyekeznek bevonni a helyi közművelődésbe. 2011 januárjában lépett be a Csongrád Megyei Honismereti Egyesületbe.

NAGYFALUSI ÁGNES

(1982)

Csanádpalotán született. Középiskolai tanulmányait a makói Erdei Ferenc Kereskedelmi és Közgazdasági Szakközépiskolában végezte. Már középiskolás korában bekapcsolódott a

Honismeret Szövetség életébe. 1996 és 2005 között vett részt az Ifjúsági Honismereti Akadémián, ahol előadásokat is tartott. Rendszeres szerepléséért dicséret oklevelet kapott. A középiskola elvégzése után tanulmányait a Szegedi Tudomány Egyetem Bölcsészettudományi Kara néprajz szakán folytatta. Tanulmányai során rendszeresen jelentek meg publikációi, több alkalommal előadó volt a „Múzeumi kutatások Csongrád megyében” tudomá-

nyos felolvasó üléseken. XXVII. Országos Diákköri Konferencián a humántudományi szekció tárgyi néprajz kategóriájában II. helyezést ért el a tisztálkodási szokások vizsgálatával foglalkozó pályázatával. Jelenleg az Eötvös Lóránd Tudomány Egyetemen múzeumpedagógiai szakon tanul, Budapesten él, de továbbra is tagja a Csongrád Megyei Honismereti Egyesületnek. Rendszeresen részt vesz a honismereti akadémiákon, a szövetség titkárnak segít a kisebb szervezési-gyakorlati feladatokban.

NAGYFALUSI ISTVÁNNÉ

(Lásd a Honismereti Munkáért Éremmel kitüntetett tagjaink között!)

NAGYGYÖRGY ZOLTÁN

(1955)

Horgoson élő művészgrafikus, helytörténész, publicista, karate mester. Mezőgazdasági Technikumban tanult Magyarkanizsán. Harcművészeti iskolákat vég-

zett. A székesfehérvári Kodolányi János Főiskolán folytatta tanulmányait. Honismereti munkáját régiótörténészként, a szabadkai Bácsország című lap munkatársaként végzi. A szegedi Móra Ferenc Múzeum évkönyvének munkatársa. Érdekli a történelem és helytörténet, a képzőművészet, a turizmus, a távol-keleti kultúra. Megalakulásától a VMDK, 2000-től a VMSZ tagja. A Vajdasági Magyar Folklórközpont és a Magyarkanizsai Történelmi

és Kegyeleti Bizottság munkájában is részt vesz. A horgosi IRINGÓ Környezetvédő és Honismereti Civilszervezet alapító tagja és a Magyarországi Tájházak Szövetségének tagja. A budapesti Magyar Heraldikai és Genealógiai Társaság és a Zürichi Magyar Történelmi Egyesület tagja. A Vajdasági Magyar Helytörténeti Társaság alapító tagja. A Csongrád Megyei Honismereti Egyesületbe 2009-ben lépett be. Több vajdasági képzőművészeti díj birtokosa. 2010-ben megkapta Magyarokanizsa község Pro Urbe Díját.

ORMOS ZSUZSANNA

(1947)

Hódmezővásárhelyen született. A középiskola elvégzése után a Szegedi Tanárképző Főiskolán, majd a JATE Bölcsészettudományi Karán szerzett tanári diplomát. 40 évig tanított szülővárosában, egy helyen, a Kalmár Zsigmond Ipari Szakközépiskola és Szakiskolában. Első számú feladatának a pedagógus munkát tekintette, a közéleti tevékenységei is ezt a célt szolgálták. A Városvédő Egyesület tagjaként az ifjúsági tagozat munkáját irányította, számos helytörténeti ismeret feldolgozására ösztönözve a diákokat. Részt vett a 2000-ben kiadott „Hódmezővásárhely ipari szakképzésének története” című könyv írásában, szerkesztésében, mint társszerző. Tagja a „Tájak, korok, múzeumok” Egyesületnek és a hódmezővásárhelyi Szeremlei Társaságnak. A Csongrád Megyei

Honismereti Egyesületben 2007 óta tevékenykedik. Érdeklődési köre elsősorban a művészettörténet és a képzőművészet – különösen a grafika iránt erős a vonzódása – így ennek megfelelő feladatokat vállal. Részt vett az egyesület délvidéki és kárpátaljai tanulmányútjain, a honismereti akadémiákon, amelyekről tudósításokat is írt, 2010-ben az egyesület jubileumi kiállításának tervezésében és megvalósításában nagy munkát végzett. Grafikai kiállításai az egyesület tagjai számára esztétikai és művészeti élményt jelentenek. Munkáját a Honismereti Szövetség 2010-ben emléklappal ismerte el.

DR. ŐSZ KÁROLY

(Lásd a Honismereti Munkáért Éremmel kitüntetett tagjaink között.)

PÁL LÁSZLÓNÉ SZABÓ ZSUZSANNA

(Lásd a Honismereti Munkáért Éremmel kitüntetett tagjaink között!)

PERÉNYI ANNA

(1953–2011)

Szegeden, 1953. március 26-án született. Szülővárosában végezte általános és középiskolai tanulmányait. Leérettségizett, könyvelői és tervezői statisztikusi

képesítést szerzett. Friss végzősként a téglaiiparban helyezkedett el. Adminisztrátorként, majd hálózati ellenőrként dolgozott. Ezt követően műszaki jellegű kerámiákkal kezdett el foglalkozni, később e

területen lett művezető. Édesapja zenetanár volt, nem csoda, ha fontosnak érezte az aktív zenélés megismerése: hegedülni, oboázni tanult. Ez fordította figyelmét a népzene és ehhez kapcsolódva a néptánc mélyebb megismerésére. Rendszeresen részt vett a honismereti akadémiákon, az egyesületi rendezvényeken. 2011. január 5-én hunyt el Szegeden.

PROF. DR. PÉTER LÁSZLÓ

(Lásd a *Régi jeles honismerők* között!)

PINTÉR ISTVÁN

(1959)

Hódmezővásárhelyen született. A Bethlen Gábor Gimnáziumban érettségizett. Ezután Szegeden a Juhász Gyula Tanárképző Főiskolán magyar-történelem szakon, 2001-ben Debrecenben, a Kossuth Lajos Tudományegyetem levelező tagozatán történelem kiegészítő szakot végzett. Kutatási területe: az 1848–49-es szabadságharc téli hadjáratában Görgei tábornok tevékenysége, valamint az I. és II. világháború egyes hadtörténeti vonatkozású eseményei. Három országban, sok településen tartott történelem előadásokat. Tagja a Trianon Társaságnak, a Vásárhelyi Történelmi Körnek, a Tiszántúli Történész Társaságnak, a Görgei Körnek és a Horthy Miklós Társaságnak, a Vitézi Rend kárpát-medencei kormányzóságának a tagja. 1996 óta minden évben részt vesz az Országos Honismereti Akadémia munkájában. 26 kiadványban –

köztük a Honismeret folyóiratban – jelentek meg cikkei, tanulmányai. Az egyesület rendezvényein, közgyűlésein részt vesz. Ezzel járul hozzá a megyei szervezet és az országos Honismereti Szövetség munkájához.

PINTÉRNÉ SZUROVE CZ IRÉN

(1960)

Hódmezővásárhelyen él családjával. Korábban történelem–angol szakos tanárként dolgozott egy általános iskolában. Jelenleg a vásárhelyi Cseresnyés Kollégium nevelőtanára. Nemzeti-hazafias szellemben tanítja diákjait. Rendszeresen látogatja velük a helyi és országos történelmi kiállításokat. 1999 óta vesz részt a Honismereti Akadémia munkájában, minden évben férjével és fiával továbbképzésként hallgatja az akadémia előadásait. A Csongrád Megyei Honismereti Egyesület évzáró közgyűlésein és rendezvényein részt vesz.

IFJ. PINTÉR ISTVÁN

(1988)

Hódmezővásárhelyen végezte iskolai tanulmányait, érettségi után a Szegedi Tudomány Egyetem Bölcsészettudományi Karának történelem szakán jelenleg is hallgató. Mesterképzésen kíván tovább tanulni. Szülei már

szinte gyermekként bevonták a honismereti tevékenységbe, 1999 óta látogatja a Honismereti Akadémia rendezvényeit. Középiskolásként, majd egyetemistaként sokat tanult az ott hallottakból. Kétszer vett részt az Ifjúsági Honismereti Akadémián, ahol előadásokat is tartott. A Honismeret c. folyóirat 2006. 3. számában megjelent a Csongrád-vásárhelyi Károlyi-uradalomról szóló előadása. A Csongrád Megyei Honismereti Egyesület fiatal tagjaként meghívást kapott a 2011. évi honismeret napi tudományos konferenciára, ahol diplomamunkájának néhány lényeges tartalmi eleméről tartott előadást.

RADOCSAI FERENC

(1932)

1932. november 13-án Szerencsen született, vasutas családból származik. A négy elemi iskolai osztály elvégzése után a környék egyik legjobb, akkor még nyolcosztályos gimnáziumában, a sátorlajújhelyi Piarista Gimnáziumban kezdte meg középiskolai tanulmányait. Édesapját 1947-ben áthelyezték Újszentivánra. Tanulmányait a szegedi Dugonics András Piarista Gimnáziumnak az általános iskolai tagozatában folytatta, majd Szegeden tanítóképzőt végzett, később a főiskolán, biológia-földrajz szakon tanári diplomát szerzett. Zákányszék-Vágó iskolájában tanított 1953-tól 1974-ig tanyai, osztatlan iskolában. Amikor az 1970-es évek elején a középiskola esti tagozatai kisebb, falusi településeken is indítottak kö-

zépiskolai osztályokat, a Csongrád megyei Továbbképzési és Módszertani Intézet is keresett olyan személyt, aki alkalmas az ezzel járó feladatok ellátására. Így került az intézményhez 1974-ben felnőtt oktatási főelőadónak, 1979 és 1991 között megkapta a honismereti terület gondozását. Jó szervezői tevékenységétől várták, hogy nagyobb súlyt kapjon a honismereti körök vezetőinek a képzése, tapasztalatszerzésének szervezése. Már tanári munkájában is figyelemmel kísérte a helytörténet, a honismereti munka eseményeit. Így természetes volt, hogy nagy érdeklődést tanúsított a honismereti munka iránt. A helyszínen nyújtott módszertani segítséget a megyében lévő honismereti szakköröknek, akár iskolában, akár művelődési házban működtek azok. Intézte a szakkörvezetők továbbképzését. Közreműködött a nyári honismereti diáktáborok előkészítésében, lebonyolításában. Az Országos Honismereti Akadémiák résztvevőinek kiválasztásában aktívan tevékenykedett. Nagy segítséget nyújtott az akadémián megjelenő Csongrád megyéből érkezők összefogásában. Fontos megemlíteni azt a munkát, amit a *Csongrád Megyei Honismereti Híradó* kapcsán végzett 1979-től 1991-ig, az utolsó szám megjelenéséig. Tagja volt a szerkesztőbizottságnak. Részt vállalt az anyaggyűjtésben, sok időt fordított egyes szerzők munkáinak „lapzártáig” való megérkezésére. Több esetben maga is szerző volt. Miután a Hazafias Népfront megszűnt kiadótárs, finanszírozó lenni, az ő érdeme, hogy még két következő évben elkészülhetett és megjelent a Híradó. A „Honismereti Emléklap” kiűntetést 1995-ben kapta meg.

RAKONCZAI JÁNOS

(1940)

Földeákon született. Iskolai tanulmányai befejezése után általános iskolai tanárként dolgozott Ruzsán. A honismerők első generációjához tartozik.

Az 1960-as évek elején lett szakkörvezető. Az 1973-ban a Nyíregyházán tartott honismereti szakkörvezetők országos konferenciáján meggyénket Zsíros Katalin mellett Rákonczai János szakkörvezető képviselte. Jelentős tárggyűjteményt hozott össze, amely hely hiányában megrongálódott, de a közös szellemi értékek megmaradtak. Bekapcsolódott a településfényképezés 1985-ben meghirdetett, országosan indított vállalkozásába. Szakkörével sok fényképet készítettek a korabeli Ruzsáról. Ezen felvételek egy részét a ruzsai könyvtár őrzi. A képanyag nemcsak a község számára értékes, hanem a megyetörténetnek is fontos dokumentuma, ugyanis nem ismeretes, hogy máshol maradtak-e fenn közgyűjteményben a település fényképezésről emlékek. Kerékpárral járva a határt és a szomszéd településeket, földrajzinév-gyűjtést végzett, a teljes anyagot leadta. A tanulmány- és cikkírás sem állt tőle távol, ezt a *Csongrád Megyei Honismereti Híradó* számai bizonyítják. 1970-ben a „Felszabadulási krónika Ruzsáról”, 1971-ben „A ruzsai honismereti szakkör”, „Gyermekjátékok Ruzsán” és a „Padláskutató expedíció Ruzsán”, 1982-ben a „Honismereti tanulmányút a Nem-

zeti Történeti Emlékparkba”, 1983-ban pedig „Szomszédolás” címmel jelentek meg írásai. Ő fedezte fel és népszerűsítette a megye egyetlen bőrdudását, Csóti Antalt. Magas szintű munkáját jellemzi, hogy bemutató szakköri foglalkozásokat tartott megyei kollegái számára. A megyei honismereti életben ugyancsak folyamatosan részt vett, tanulmányutakon, honismereti akadémiákon 1977 és 1985 között jelent meg, 1978-ban a szegedi Honismereti Akadémián előadást tartott, és tagként a megyei honismereti bizottság tevékenységét támogatta. Honismereti munkáját nyugdíjba vonulása után is folytatta. 2011-ben visszatért rendes tagként a Csongrád Megyei Honismereti Egyesületbe, és nagy örömünkre már velünk együtt vett részt Szegeden, a honismeret napja alkalmából megrendezett ünnepi közgyűlésen és tudományos előadói konferencián. 1980-ban a honismereti mozgalom 20. évfordulója alkalmából emléklakettel ismerték el munkáját. A Honismereti Szövetség 1993-ban emléklapjával tüntette ki.

RIGÓNÉ SZABÓ ERZSÉBET

(1959)

Középiskolai tanulmányait a hódmezővásárhelyi Bethlen Gábor Gimnáziumban végezte. Ezt követően a Bajai Tanítóképző Főiskolán szerzett diplomát, jelenleg tanítóként dolgozik Pitvaroson. 2007-től tagja a Csongrád Megyei Honismereti Egyesületnek. Érdeklődik az 1947-ben Felvidék-

ről, Csallóközből áttelepített magyar családok sorsa, élete, hagyományai és szokásai iránt. Szeretné feltérképezni, hogy az áttelepített magyarok az ország mely részeire kerültek. A pitvarosi Honismereti Baráti Kör tagjaként sokat segített 2007-ben az egyesület honismeret napjának megszervezésében, valamint a 2010. évi évzáró közgyűlés előkészítésében.

ROSTÁNÉ HAJDÚ ERZSÉBET

(1963)

1985-ben szerzett általános iskolai tanári képesítést a szegedi Juhász Gyula Tanárképző Főiskolán, történelem– orosz szakon, 1994 óta a csongrádi Ének-Zenei

Általános Iskolában tanít, történelmet, hon- és népismeretet, valamint társadalomismeretet. Szakmailag rendszeresen képzí magát, segíti a hátrányos helyzetű tanulókat. 2008 óta az integrált pedagógiai program vezetője iskolájában. A „Szentháromság téri park”, valamint az „50 éves a zenei tagozat” című helytörténeti kiadványok szerkesztője volt. 2003 óta a városi, majd a kistérségi történelem munkaközösség vezetője. Kezdeményezésére két alkalommal Csongrádon rendezték meg a megyei honismereti versenyt, amelynek szervezését vállalta. Akkor lett a Csongrád Megyei Honismereti Egyesület tagja. Együttműködik a civil szervezetekkel és a helytörténetet kedvelő városlakókkal. 2006 óta évente viszi a diákokat az Országházba és a Terror Házába. Élmény-

szerű vetélkedők, programok szervezésével hívja fel a csongrádiak figyelmét múltjuk megismerésére, megbecsülésére. A tehetséggondozás érdekében szakköröket vezet. Csongrád város önkormányzata 2009-ben a város pedagógiai díját ítélte neki., 2008-ban iskolai alapítványuk elismerő oklevelet adományozott számára.

ROTÁR KRISZTINA

(1981)

Gyulán született, a kétegyházi román nemzetiségi általános iskolában kezdte tanulmányait, a gyulai N. Balcescu

Gimnáziumban érettségizett, majd a Szegedi Tudomány-

egyetem Bölcsészettudományi Karán végzett történelem–kommunikáció szakon. 2010-től a történelemtudományi PhD megszerzéséért folytatja tanulmányait. Közben a Csongrád Megyei Levéltárban dolgozik levéltárosként. Szakmai érdeklődésének köre leginkább a 18-19. századi magyar történelemre, 1848-49 nemzetiségi kérdéseire és a helytörténeti vonatkozásokra terjed ki, ez utóbbi vonzotta egyesületünk tagjai sorába 2010 decemberében. 2011-ben egyesületünk honismereti napi konferenciáján előadást tartott a román történetírás szemléletéről.

ROZSNYAI JÁNOS

(1955)

Maroslelén dolgozó tanár. 1986-ban kezdett helytörténetírással foglalkozni. Főleg az eredeti források érdekelték, amelyekből

az adott kort a legtöbbször keletesebben lehet megismerni. 1989-ben kezdett el írni. Publikációi főként Maroslele történetéhez kapcsolódnak, Maroslele község monográfiájának szerkesztője és egyik szerzője, írt a maroslelei oktatás történetéről, munkafüzetet és helytörténeti tankönyvet. A Honismeret folyóiratban megjelent írása a helytörténet tanításának módszertani tapasztalatairól. Tanulmányt írt a Makó monográfia 5. kötetébe a dualizmus-kori egyletekről és mozgalmakról. Szakcikkei, szépirodalmi írásai jelentek meg a História és a Marosvidék című periodikákban. Novellapályázatokon helyezéseket ért el, meséit kötetben jelentette meg. Szerkeszti és egyik szerzője a Lelei Füzetek című sorozatnak. Egyik kurátora a József Attila Múzeum Baráti Körének. A Szirbik Miklós Társaság elnökségének jegyzője volt. 2010-től tagja a Csongrád Megyei Honismereti Egyesületnek. A helytörténeti témájú konferenciáin szívesen részt vesz.

SZÉKELY MIKLÓSNÉ BERNULA EMÍLIA (1947)

Pitvaroson született, óvónői diplomáját a Szarvasi Óvónőképző Intézetben végzett tanulmányai eredményeként szerezte meg. Nyugállományba vonulásáig

Pitvaroson a napközi otthonos óvodában dolgozott. Munkája során a kisgyermek nevelésében mindig fontosnak tartotta, hogy megismertesse velük a község népéletének hagyományait, szokásait, tárgyait, a népi játékokat, felfedeztesse velük az ezekhez ragaszkodás szépségét. Csatlakozott a pitvarosi Honismereti Körhöz, majd a Csongrád Megyei Honismereti Egyesületbe is belépett. Lelkes segítője lett a pitvarosi honismereti nap megszervezésének, többször részt vett az egyesület képviselőjeként a honismereti akadémiák rendezvényein. Az egyesület határon túli tanulmányi kirándulására is eljött.

DR. SZERDAHELYI PÉTERNÉ (1950)

Budapesten született, Hódmezővásárhelyen nőtt fel. Középiskolai tanulmányait a neves Bethlen Gábor Gimnáziumban folytatta. A szegedi Juhász Gyula Tanárképző

Főiskola történelem–ének-zene szakán szerzett tanári diplomát, majd 1985-ben elvégezte a könyvtár szakot is. 1974-től a Somogyi-könyvtárban dolgozik. Kezdetben fiókkönyvtárakban tevékenykedett, később kiemelték fiókhálózati instruktornak, 1991-től pedig a Somogyi-könyvtár tájékoztató részlegének és helyismereti gyűjteményének munkatársa. Munkájával segíti a helytörténeti kutatásokat, kötetek megjelenését. Többek között a „Három folyó mentén” munkálataiban vett részt, valamint a Szeged története 5. kötetének

előkészítésében. A Szegedi Műhelyben, a Szeged című folyóiratban és a Délmagyarország című lapban jelentek meg publikációi, elsősorban könyvismertetések, helytörténeti közlemények. Számos helytörténeti vonatkozású kiállítást rendezett (Móholy-Nagy László, Szeged 750 éve, 1848–49 Szegeden, Bartók Szegeden). A Csongrád Megyei Honismereti Egyesület értékes helyismereti tevékenységét figyelembe véve, 2011 januárjában hívta soraiba.

DR. SZŰCS JUDIT

(1947)

Szentesen született, középiskolai tanulmányait a Horváth Mihály Gimnáziumban végezte. A szegedi egyetemen magyar és orosz nyelv és irodalom szakon diplomázott, később néprajzból az ELTE-n summa cum laude doktorált. Általános iskolában Vaál Klementina, középiskolában Szigeti István és Barta László tanították neki a történelmet. Hit-tanórán Nyíri József református pap ismertette meg vele a város történetét a helyi református papok leírása alapján. Családtagként és nyelvészprofesszorként a szegedi egyetemen a szentesi emberek és nyelvük tiszteletére dr. Nyíri Antal tanította. Kutatási területei: kézművesség, népi, paraszti társadalom és tárgyi világa, népi táplálkozás, közművelődés. Szentesi kollégiumi tanárként (1971–1976), szegedi főiskolai kollégiumi igazgatóként (1976–1983), majd a csongrádi múzeum népraj-

zos igazgatójaként (1983–2010) mindenkori kollégáival együttműködve munkájának része volt a lakóhely tiszteletére, megismerésére nevelés. Néprajzi szakkiadványok mellett a Honismeretben, a helyi lapokban, kiadványokban jelentetett meg szacikkeket, kiadványokat szerkesztett és menedzselte. A Népfront szegedi, Csongrád megyei, majd Csongrád városi Honismereti Bizottságaihoz kötődött, rövidebb-hosszabb ideig tagjuk volt. Az egyesület és a szövetség munkájában felkérésre szívesen részt vesz, előadásokat tart, a megyei honismereti versenyeken zsűritagként működik közre. 2011-ben a Honismereti Szövetség eddigi honismereti tevékenységét emléklappal ismeri el.

TÓSZEGI GYULA

(1957)

Pitvaroson született jelenleg is ott él. Gödöllőn a Szent István Egyetemen kommunikációtechnikai mérnök, majd Szegeden az egyetemen informati-

kus-könyvtáros és mérnök tanári végzettséget szerzett. Egyéni vállalkozó, 1998 májusától a pitvarosi Teleház vezetője, és jelenleg önkéntesként, 2008. június elejétől, az Erdei Ferenc közösségi színtér vezetője. A Pitvarosi PROVITA Segítő Szolgálat alapító tagja, 1997 óta valamely elnökségi poszton tölt be vezető tisztséget. Az elmúlt ciklusban a település képviselő-testületének tagjaként vett részt a közéletben. A Pitvarosi Honismereti Körben so-

kat segít a rendezvények megszervezésében. Édesanyja szlovák néprajzi gyűjteményét is támogatja. A Csongrád Megyei Honismereti Egyesületnek 2007-től tagja, az egyesület pitvarosi honismereti napját és 2010. évi közgyűlésének megrendezését szervező munkájával nagyban segítette.

ID. TÓSZEGI GYULÁNÉ

(1930)

Leánynevéen Hudák Erzsébet Pitvaroson született. Szüleivel és húgával, Máriával nem települt át Szlovákiába, Pitvaroson maradt, ott él most is. A bátyjával eldöntötték, hogy gyűjteni fogják a régi pitvarosi szlovák népdalokat, ne vesszenek el, maradjanak meg a jövődő nemzedékek részére, énekeljék őket és táncoljanak rájuk. Bátyja Szlovákiában gyűjtötte a dalokat az idősektől, a valamikori pitvarosiaktól, ő pedig a Pitvaroson élő idősektől. Ezután fivére az összes dalt lekottázta. Az első kötet már 1974-ben elkészült, a többi 1982-ben fejezte be. Azóta kiadásra vár az egész anyag. 2005-ben bátyja meghalt. A népdalos könyvet azóta sem sikerült kiadnunk. Most elhatározta – mivelhogy már lassan harminc éve a Pitvarosi Szlovák Klub vezetője –, hogy a klub nevében a kiadást megvalósítja. Pitvarosi házában helyezte el saját gyűjtésű, gyönyörű szlovák néprajzi gyűjteményét, amelynek megtekintését minden látogató számára lehetővé teszi. A Csongrád Megyei Honismereti Egyesület alapító tagja, 2011-ben több évtizedes honismereti

munkáját a Honismereti Szövetség emléklap kitüntetéssel ismeri el.

DR. TÓTH FERENC

(Lásd a Bél Mátyás-emlékéremmel kitüntetett tagjaink között!)

URBANCSOK ZSOLT

(1970)

Makón született és él családjával. A makói Juhász Gyula Szakközépiskolában érettségizett, majd Baján, az Eötvös József Tanítóképző Főiskolán, azután Szegeden a Juhász Gyula Tanárképző Főiskolán és a József Attila Tudományegyetemen szerzett magyar–történelem szakos tanári diplomát. Apátfalván a Dózsa György Oktatási és Közművelődési Intézményben tanított, majd a Csongrád Megyei Levéltár makói levéltárának lett főlevéltárosa, igazgatója. Nemzetközi holokauszttan oktatási szakértő. Érdeklődési köre a köz- és helytörténetre, irodalomra, a természettudományokra terjed ki. Fő kutatási területe: a makói zsidó közösség története; a holokauszttan időszeke; a késő feudális kor, valamint a 20. század köz- és helytörténete. Honismereti tevékenysége Makóhoz és Apátfalvához kapcsolódóan 2000-ben kezdődött, helytörténet oktatásával kapcsolatos segédkönyvek készítésével. Előadásokat tart, megemlékezéseket szervez, kiadványokat szerkeszt, honlapot készít. A Dr. Kecskeméti Ármány Egyesület elnöke, a Magyar Levéltárosok Egyesületének és a Tiszántúli Történész Társaság-

nak, a Vajdasági Magyar Helytörténeti Társaságnak a tagja. 2011 februárjában lépett be a Csongrád Megyei Honismereti Egyesületbe.

VARGÁNÉ NAGYFALUSI ILONA

(1972)

15 éves kora óta áll kapcsolatban a Csongrád megyei honismereti mozgalommal. 1987-ben vett részt először az Apátfalván megrendezett megyei honismereti diáktáborban. Néhány évig, mint diák járt a táborokba, később csoportvezetőként segítette a szakmai munkát. Az 1994-es csanádpalotai diáktábornak szervezője, lebonyolítója volt. 1987-től kapcsolódott be a Csongrád megyei és az országos néprajzi és nyelvjárási gyűjtőpályázatba. Hat éven keresztül küldte be pályamunkáit. Két alkalommal országos II. helyezést ért el gyűjtéseivel. 1994-ben végezte iskoláit, mint tanítónő, néptánc pedagógus, erdei iskolai oktató. 1998-tól Apátfalván a Pát-falváért Egyesület tagjaként kézműves és néprajzi foglalkozásokat tartott az Apátfalvára látogató gyermekeknek, felnőtteknek. 2002-ben nyári honismereti tábort szervezett Apátfalván. Később a környékbeli iskolákban vállalt népművészeti foglalkoztatást. 2002-ben két apátfalvi helyismereti tankönyvet írt: „Gyí, paci paripa! Apátfalvi népi játékok”, és „Múltunk szötte örökség. Apátfalva néprajza”. Munkásságát a Honismereti Szövetség emléklappal ismerte el. Alapító tagja a 2000 óta

megjelenő Marosvidék folyóiratnak. Ma a Bökény Népe Kulturális és Harcművészeti Egyesület tagjaként tevékenykedik. A honfoglalás korának kultúráját tanulják, tanítják. Ő szerkeszti a Bökény népe egyesület honlapját.

DR. VARSÁNYI ATTILA

(1974)

Hódmezővásárhelyen született. Általános és középiskolai tanulmányait Szombathelyen végezte, 1992-ben tett gimnáziumi érettségi vizsgát. 1999-ben a szegedi József Attila Tudományegyetemen szerzett történelem szakos diplomát, majd 2005-ben a budapesti Eötvös Loránd Tudományegyetemen levéltár szakon diplomázott. 1992-től a Csongrád Megyei Levéltár hódmezővásárhelyi levéltárában dolgozott, 2007-től levéltár-igazgatóként. 2010 őszétől a Csongrád Megyei Levéltár főlevéltárosa, csoportvezető. 2011-ben PhD tudományos fokozatot szerzett történelemből. Számos publikációja gazdagítja Hódmezővásárhely helyismeretét. Kutatási területe Hódmezővásárhely 19-20. századi története: a közigazgatás, a társadalmi szervezetek működése, a régi vásárhelyi bűnesetek. 1998-tól tagja, 2004 óta titkára a helytörténettel foglalkozó vásárhelyi Szeremlei Társaságnak, szerkeszti évkönyveit, formálja honlapját. 2001-ben belépett a Magyar Levéltárosok Egyesületébe. 2006-tól kapcsolódott be a Csongrád Megyei Honismereti Egyesület munkájába. Az

egyesületben nagyon fontos szervezési feladatokat vállalt, 2006-ban az egyesület évzáró közgyűlését szervezte meg, kapcsolatot épített ki a Szeremlei Társasággal, 2010 márciusában a honismeret napja alkalmából megrendezett egyesületi jubileumi kiállításunknak szerkesztésében és a honismereti kutatómunka eredményeiről számot adó felolvasó ülés megszervezésében játszott jelentős szerepet. Előadásokat szívesen vállal. Segítőképző, konstruktív, széleskörűen tájékozott személyiség.

VASKÓ GYULÁNÉ OLTVAI KLÁRA
(1949)

Olyan tanárai voltak, akik a szűkebb környezet megismerését az általános iskolában, a 60-as évek első felében is fontosnak tartották a szegedi Zrínyi Ilona Általános Is-

kolában. A Tömörkény István Gimnáziumban az 1966/67-es tanévben alakult meg a honismereti szakkör, amelynek keretében megismerkedtek Szeged és környékének történetével, műemlékeivel, néprajzával, előadások és rendszeres múzeumlátogatások során. Diákköri pályázatokon eredményesen vettek részt. A Debreceni Tanítóképző Intézet „honismeretes” diákjaival a Nádudvaron kialakítandó néprajzi falumúzeum anyagát gyűjtötték az 1969/70-es tanévben. Tanulmányokhoz gyűjtöttek adatokat, életmódkutatást. Későbbi munkahelyén, a Csongrád Megyei Levéltárban a Hazafias Népfront Csongrád Megyei Bizottsága iratainak

rendezése során találkozott a már mozgalommá vált honismerettel, az összefoglaló jelentésekkel, pályázatokkal. Itt köszönt vissza édesapja, Oltvai Ferenc munkássága, aki a HNF Szeged Városi Bizottsága lelkes honismereti bizottságának mentora volt. Szeged általános és középiskoláinak érdeklődő diákjait vezette be e nemes „mozgalomba”. Jelenleg nyugdíjasként, a látássérültek önkéntes segítőjeként a kulturális jellegű foglalkozások (pl. múzeumlátogatás, hangos-könyvtár stb.) terén tevékenykedik. A családi hagyományokat ápolva, szeretné édesapja írásait rendezni, méltóképpen bemutatni. 2011 januárjában lépett be a Egyesületünkbe.

VASS JÓZSEF
(1954)

Szentesen született, iskoláit szülővárosában végezte. A kertészeti szakiskola befejezése után a Szentesi Város-gazdálkodási Vállalatnál dísz-

növénny kertészként dolgozott a katonai bevonulásáig. Leszerelése után az Óföldségi Szociális Otthonban kertészként helyezkedett el. Jelenleg virághagymák termesztésével foglalkozik, és biztonsági őr a Makói Városi Bíróságon. Érdeklődési köre a honismeret, helytörténet, vallástörténet. Honismereti tevékenysége 1982-ben kezdődött Óföldsékon. Negyedszázada gyűjti Óföldségek emlékeit, és fotózza természetes és épített kulturális örökségét. Munkájával önzetlenül segíti a település rendezvénye-

inek megvalósulását. Dokumentum értékű fotóit, kutatásainak eredményeit kiállításokon és előadásokon tárja a nyilvánosság elé. A hagyományokat magnófelvételeken örökíti meg. Fontosnak tartja a társadalmi haladást és a település külső képének javítását. Rendszeresen jelentet meg a településéről kiadványokat. Létrehozta Óföldségek helytörténeti gyűjteményét. A helyi honismereti és szabadidős klub elnöke. Tagja a Makói Honismereti Körnek, 2007-ben belépett a Csongrád Megyei Honismereti Egyesületbe is. 2008. január 22-én a kultúra lovagjává avatták, a kitüntető címet „a közművelődés fejlesztéséért” kapta. Kós Károly-díjjal is elismerték tevékenységét.

**VESZELINOV DÁNIELNÉ
MÁRKOVLYEV JELENA**
(1938)

Deszken született szerb anyanyelvű családban. Budapesten a Szerb-horvát Gimnázium és Tanítóképzőben folytatott tanulmányai után a Pécsi Tanárképző Főiskolát végezte el orosz–délszláv szakon. Tanárként dolgozott Magyarcsanádon, Kübekházán, Tiszaszigeten és Újszentivánon. Az 1970-es években sok kézimunka- és helytörténeti kiállítást szervezett munkatársaival az akkori Hazafias Népfronton belül. 1986-ban Társadalmi Munkáért kitüntetést kapott. Az Újszentiváni Általános Iskolában évekig hagyományörző szakkört vezetett. Néptáncot tanultak, néprajzi gyűjtést és

iskolátörténeti kutatást végeztek. 1995-ben a „Szerb Iskola Újszentivánon” című pályázattal első díjat nyertek, ez a munka 2006-ban bekerült az „Újszentiván története” című könyvbe. 1995-ben ment nyugdíjba, és a Parlamentben nívódíjat kapott munkájáért. 2001-ben az összegyűjtött néprajzi anyagból irányításával állandó kiállítást rendeztek be a szerb parókia épületében. 2001. január 27-én a szerb kulturális hagyományok ápolásáért Szent Száva-díjat kapott az Országos Szerb Önkormányzattól. A néprajzi gyűjteményt népviseleti babákkal gyarapították, és a kiállítást állandóan fejlesztik. 1991-ben a Csongrád Megyei Honismereti Egyesület alapító tagja lett. Az akadémiákon és egyesületünk rendezvényein rendszeresen megjelenik. 2010-ben Fülöpné Hajdú Margit Piroskával közösen babagyűjteményükből kiállításokat rendezhetett az egyesület Makón és Szegeden. 1995-ben a Honismereti Akadémián dicsőítő oklevelet kapott. 2010-ben az 50 éves honismereti mozgalomban végzett munkájáért jubileumi emléklap elismerésben részesült.

VIRÁG ETELKA
(1953)

Szegedi születésű, makói lakos. Nagylakon töltötte gyermekkorát és ifjúkorát. Általános iskolai tanulmányait Apátfalván, Nagylakon és Magyarcsanádon végezte, majd a makói Kereskedelmi Szakközépiskolában érettségizett. Az ön-

kormányzati igazgatás szakterületét a nagylaki polgármesteri hivatalban ismerte meg, ahol 35 évig dolgozott. Először pénzügyi előadó, majd igazgatási előadó lett. 1979-ben kinevezték vb.-titkárrá, majd 1990-től jegyző lett. Szakmai tevékenységének szép részét képezte az anyakönyvvezetés. A honismereti mozgalomban a helytörténet iránti érdeklődése révén 2008-ban kapcsolódott be, azóta rendszeresen részt vesz az egyesületi programokban, a kirándulásokon, kiállítások megnyitóján, helytörténeti előadásokon, a nyári honismereti akadémiákon. Gyakorlatias, jó kapcsolatteremtő, közösségi ember. Az egyesület gazdasági-pénzügyi és szervező munkákban is számíthat rá. 2010 decemberében a Csongrád Megyei Honismereti Egyesület Ellenőrző Bizottságának elnökévé választották.

Csongrád megyeiek a soproni Honismereti Akadémián (1985)

TARTALOMJEGYZÉK

MAGYAR ANNA: Ajánlás	5
A szerkesztők előszava	7
 I. A honismereti élet kibontakozása Csongrád megyében (PLSzZs¹)	
BLAZOVICH LÁSZLÓ: A honismereti tevékenység négy évtizede és a Csongrád Megyei Honismereti Egyesület húsz éve	9
GERGELYNÉ BODÓ MÁRIA: A honismeret oktatásának gyökerei Szeged szabad királyi város iparostanonc-iskolájában	35
ŐSZ KÁROLY: A Csongrád Megyei Honismereti Híradó	40
A Csongrád Megyei Honismereti Híradó tartalomjegyzéke	41
A honismereti mozgalom Szentesen	
ZSÍROS KATALIN: A szentesi honismereti élet múltja és jelene	49
POLNER ZOLTÁN: Szentes – a Honismereti Város	52
LABÁDI LAJOS: A Szentesi Honismereti Bizottság utolsó évei (1986–1989)	54
BÁRKÁNYI ILDIKÓ: Önkéntes néprajzi gyűjtők Csanádban	59
ŐSZ KÁROLY – GERGELYNÉ BODÓ MÁRIA – PÁL LÁSZLÓNÉ SZABÓ ZSUZSANNA: Csongrád megye honismereti életének történeti kronológiája (1969–2011)	63
 II. A honismereti tevékenység közösségei és színterei Csongrád megyében	
Honismereti közösségek (GBM)	
VARGÁNÉ NAGYFALUSI ILONA: Az apátfalvai Pátfalváért Egyesület honismereti munkája	117
NÉMETINÉ KODRÁN ERZSÉBET – NAGYFALUSI ISTVÁNNÉ: A Csanádpalotai Honismereti Kör	120
HADOBÁS HELGA: A csanádpalotai honismereti diákkör	123
HORVÁTH ERZSÉBET: A csanádpalotai hagyományőrző csoport	125
ENDRÉSZ ERZSÉBET: A kiszombori Kiss Mária Hortensia Honismereti Kör	126
PÁL LÁSZLÓNÉ SZABÓ ZSUZSANNA: A makói József Attila Gimnázium helytörténeti köre	129
SIKET ISTVÁN LÁSZLÓ: A Makói Honismereti Kör	135
SZILÁGYI SÁNDORNÉ: A makói Erdei Ferenc Honismereti Szakkör	139
GERGELYNÉ BODÓ MÁRIA: A szeged-mórávárosi szakképző iskola helytörténeti köre	141
KÁROLYI ATTILA: Helytörténeti kör a szegedi Dugonics András Piarista Gimnáziumban	144

¹ Zárójelben a fejezet szerkesztőjének betűjelét közöljük. PLSzZs: Pál Lászlóné Szabó Zsuzsanna, GBM: Gergelyné Bodó Mária.

TÓTH JÁNOSNÉ: A szentesi Köztársaság Téri Általános Iskola honismereti szakköre	146
ZSÍROS KATALIN: A szentesi Erősáramú Ipari Szakközépiskola honismereti szakköréről	149
MOLNÁR MÁRIA: A Tápai Honismereti Kör	150
VESZELINOV DÁNIELNÉ: Az újszentiváni szerb hagyományőrző szakkör	152
Honismereti-helytörténeti gyűjtemények (GBM)	
BENE ZOLTÁN: Az Algyői Tájház	153
VARGÁNÉ NAGYFALUSI ILONA: Az apátfalvai Szigetház	154
SZÜGYI ANDRÁS: A csanádpalotai Asztalos P. Kálmán Helytörténeti Gyűjtemény és Tájház	156
SZÜCS JUDIT: A csongrád-belsővárosi tájház	158
GÁT LÁSZLÓ: A Széchenyi István Általános Iskola és Diákotthon helytörténeti és néprajzi gyűjteménye Csongrádon	160
PAPDINÉ MEGYERI CSILLA: A domaszéki kisvasút története kiállítás	164
BORUS GÁBOR: A hódmezővásárhelyi Németh László Városi Könyvtár helyismereti gyűjteménye	166
PERÉNYI JÁNOS: A Paraszti Eszközök Pincemúzeuma Vásárhelyen	170
VASS JÓZSEF szélmolnár: Deák György kiskundorozsmai kovácsműhelye	171
VASS JÓZSEF szélmolnár: A dorozsmai szélmalom	173
ÁGÓ RITA: A Kisteleki Helytörténeti Gyűjtemény	175
ENDRÉSZ ERZSÉBET: Kiszombor helytörténeti gyűjteménye	176
KOVÁCS JUDIT: A Maroslelei Helytörténeti Gyűjtemény	177
TARKÓ GÁBOR: Mezőhegyes Város Helytörténeti Gyűjteménye	179
FUCHSZNÉ BENÁK KATALIN: A mindszei Helyismereti Gyűjtemény	184
MÓD LÁSZLÓ: A nagymágocsi Felicián Atya Helytörténeti Gyűjtemény	187
VASS JÓZSEF: Az óföldségi Helytörténeti Emlékház	190
PERÉNYI JÁNOS: Az ópusztaszeri kocsigyűjtemény	191
KEMÉNY LAJOSNÉ DARVAS ZSUZSANNA: A pitvarosi szlovák néprajzi gyűjtemény	193
TÓSZEGI GYULÁNÉ pitvarosi szlovák néprajzi gyűjteménye	195
MOLNÁR ANITA: A Röskei Paprika Park – üzem és múzeum	198
SZERDAHELYI PÉTERNÉ: A Somogyi-könyvtár helyismereti gyűjteménye	197
GERGELYNÉ BODÓ MÁRIA: A szeged-móravárosi szakképző iskola szakmatörténeti és néprajzi gyűjteménye	200
PÁL LÁSZLÓNÉ SZABÓ ZSUZSANNA: A Pick Szalámi és Szegedi Paprika Múzeum	202
KOVÁCS LAJOS ISTVÁN: A szegvári Falumúzeum	204
MAKÓ MÁRIA: A szőregi rózsamúzeum	207
MOLNÁR MÁRIA: A tápai honismereti gyűjtemény	208

GEORGIÁDES ILDIKÓ: Tömörkény község helytörténeti gyűjteménye	209
VESZELINOV DÁNIELNÉ: Az újszentiváni szerb néprajzi gyűjtemény	211
Társ szervezeteink (GBM)	
BLAZOVICH LÁSZLÓ: Hét év, tizenhárom emlékhely.	
Az Elpusztult és Pusztuló Magyar Falvakért Egyesület életéből	213
BIERNACKI KAROL: A Bem József Kulturális Egyesület Szegedi Kirendeltsége	220
GEORGIÁDES ILDIKÓ: Az Oppidum Csongrád Alapítvány szerepe a helytörténet és a honismeret kutatásában és népszerűsítésében	221
KÁROLYI ATTILA: A Csongrád Megyei Honismereti Egyesület kapcsolata a Történelemtanárok Egylete Szegedi Tagozatával	225
KÁROLYI ATTILA: Regionális kapcsolatok	228
KOVÁCSNÉ FALTIN ERZSÉBET: A mezőhegyesi Város- és Környezetvédő Egyesületről dióhéjban	230
KOVÁTS DÁNIEL: A Magyar Irodalomtörténeti Társaság Csongrád megyei tagozata	232
PÁL LÁSZLÓNÉ SZABÓ ZSUZSANNA: A makói Szirbik Miklós Társaság – helyismereti műhely	235
PÁL LÁSZLÓNÉ SZABÓ ZSUZSANNA: A tíz éve alakult Marosvidék Baráti Társaság és folyóirata	237
PÁL LÁSZLÓNÉ SZABÓ ZSUZSANNA: A Bácsország honismereti folyóirat és a Vajdasági Honismereti Társaság	239
PERÉNYI JÁNOS: A Pásztorélet Kutatók Köre	241
TANDI LAJOS: A szegedi Dugonics Társaság	243
VARGÁNÉ NAGYFALUSI ILONA: Az apátfalvai Bökény Népe Kulturális és Harcművészeti Egyesület	245
VARSÁNYI ATTILA: A hódmezővásárhelyi Szeremlei Társaság	247
VASS JÓZSEF: Az Óföldreáki Honismereti Hagyományőrző és Szabadidő Klub tevékenysége	250
III. Honismereti tevékenységünk tapasztalataiból (PLSzZs)	
Honismereti táborok megyénkben	
TÓTH FERENC: Országos Honismereti Diáktábor Makón	253
MARJANUCZ LÁSZLÓ: A Csongrád megyei diáktáborok története	255
VARGÁNÉ NAGYFALUSI ILONA: Honismereti diáktáborok Apátfalván	262
VARGÁNÉ NAGYFALUSI ILONA: Honismereti diáktábor Csanádpalotán	264
ENDRÉSZ ERZSÉBET: Honismereti tábor Kiszomboron	266
A közgyűjtemények, az oktatás és a honismeret	
PÁL LÁSZLÓNÉ SZABÓ ZSUZSANNA: A helytörténeti értékek átadásának hagyománya – A Csongrád megyei levéltári napok 32 éve	267
HALMÁGYI PÁL: Honismereti foglalkozások a makói múzeumban	275

PÁL LÁSZLÓNÉ SZABÓ ZSUZSANNA: Helytörténeti oktatás a „Város a Maros mentén” című olvasókönyv segítségével	280
VARGÁNÉ NAGYFALUSI ILONA: A helyi tankönyvek alkalmazása a hon- és népismereti nevelésben Apátfalván	289
K. D. – KEMÉNY LAJOSNÉ – PÁL LÁSZLÓNÉ SZABÓ ZSUZSANNA – VARGÁNÉ NAGYFALUSI ILONA: „A honismeret napja” rendezvényei	297
Csongrád megyeiek a honismereti vetélkedőkön	
GERGELYNÉ BODÓ MÁRIA: Az első megyei honismereti verseny	310
ROSTÁNÉ HAJDÚ ERZSÉBET: A második megyei honismereti verseny	312
ROSTÁNÉ HAJDÚ ERZSÉBET: A harmadik megyei honismereti verseny	314
PÁL LÁSZLÓNÉ SZABÓ ZSUZSANNA: Csongrád megyeiek az országos művelődéstörténeti vetélkedőkön	315
A Csongrád Megyei Honismereti Egyesület tanulmányútjai	
GEROGIÁDES ILDIKÓ: Délvidéki tanulmányutunkról	319
PÁL LÁSZLÓNÉ SZABÓ ZSUZSANNA: Egyesületi tagjaink kirándulása Kárpátaljára	323
PÁL LÁSZLÓNÉ SZABÓ ZSUZSANNA – PINTÉR ISTVÁN: Galíciai tanulmányutunk	331
PÁL LÁSZLÓNÉ SZABÓ ZSUZSANNA: A Csongrád Megyei Honismereti Egyesület honlapja	340
IV. Ki kicsoda a Csongrád megyei honismereti életben? (PLSzZs)	
Régi jeles honismerők	
VARGÁNÉ NAGYFALUSI ILONA: Asztalos P. Kálmán	343
BARNA GÁBOR: Bálint Sándor szegedi kutatásairól és honismereti szemléletéről	346
LABÁDI LAJOS: Dr. Barta László	349
BOGDÁN LAJOS: Dr. Börcsök Vince	351
PÁL LÁSZLÓNÉ SZABÓ ZSUZSANNA: Buzás László	354
VARGÁNÉ NAGYFALUSI ILONA: Czákó Józsefné Pusztai Mária	356
GEORGIÁDES ILDIKÓ: Dudás Lajos	357
GEORGIÁDES ILDIKÓ: Erdélyi Péter	359
PÁL LÁSZLÓNÉ SZABÓ ZSUZSANNA: Dr. Forgó István	360
GEORGIÁDES ILDIKÓ: Gát László	362
PÁL LÁSZLÓNÉ SZABÓ ZSUZSANNA: Dr. Hegyi András	364
HERCZEG MIHÁLY: Önéletírás	366
PÉTER LÁSZLÓ: Kasznár Tóth Emma	368
TÓTH FERENC – ENDRÉSZ ERZSÉBET: Kis Mária Hortensia	372
BOGDÁN LAJOS: Komoly Pál	373
MOLNÁR MÁRIA: Molnár Imre	374
SZÚCS JUDIT – BOGDÁN LAJOS: Dr. Nyíri Antal	377

BLAZOVICH LÁSZLÓ: Oltvai Ferenc	378
GILA MIHÁLYNÉ: Pánczél Józsefné	381
SZÚCS JUDIT: Papp Imre	381
LABÁDI LAJOS: Dr. Pék Józsefné	383
SZERDAHELYI PÉTERNÉ: Prof. Dr. Péter László	384
BOGDÁN LAJOS: Rácz Sándor	387
GEORGIÁDES ILDIKÓ: Dr. Sebestyén István	388
TÓTH SÁNDOR LÁSZLÓ: Prof. Dr. Szántó Imre	389
BOGDÁN LAJOS: Szigeti György	394
SZÚCS JUDIT: Dr. Tari László	395
LABÁDI LAJOS: Zsíros Katalin	396

Bél Mátyás-mlékéremmel és Honismereti Munkáért Éremmel kitüntetett tagjaink

PÁL LÁSZLÓNÉ SZABÓ ZSUZSANNA: Prof. Dr. Blazovich László	398
BLAZOVICH LÁSZLÓ: Bogdán Lajos	402
BÁRKÁNYI ILDIKÓ – BOGDÁN LAJOS: Prof. Dr. Juhász Antal	404
PÁL LÁSZLÓNÉ SZABÓ ZSUZSANNA: Dr. Kováts Dániel	407
BLAZOVICH LÁSZLÓ: Dr. Marjanucz László	409
BOGDÁN LAJOS: Nagyfalusi Istvánné	411
BLAZOVICH LÁSZLÓ: Dr. Ősz Károly	413
BLAZOVICH LÁSZLÓ: Pál Lászlóné Szabó Zsuzsanna	414
PÁL LÁSZLÓNÉ SZABÓ ZSUZSANNA: Dr. Tóth Ferenc	417

Egyesületünk jelenlegi tagjai

Ábrahám Vera (420), Badicsné Szikszai Zsuzsanna (420), Bari Gyöngyi (421), Dr. Bárkányi Ildikó (421), Dr. Berta Tibor (422), Dr. Biernacki Karol (422), Dobayné Deák Éva (423), Dunai Józsefné Bognár Júlia (423), Endrész Erzsébet (423), Erdélyi Mónika Villő (424), Fodor Péter (424), Forgó Géza (425), Fuchsné Benák Katalin (425), Georgiádes Ildikó (425), Gergelyné Bodó Mária (426), Gilicze János (427), Gulácsiné Somogyi Ilona (427), Hegedűs Dóra (427), Dr. Hegedűsné Gera Éva (428), Hodák Györgyné (428), Kalmár Edit (429), Károlyi Attila (429), Kemény Lajosné Darvas Zsuzsanna (430), Kiss Pál Gábor (430), Kocsis Pál (430), Kocsis Pálné Búcsai Zsuzsanna (431), Kocsis Tamás (431), Dr. Kopasz Filoméla (431), Kovács Judit (432), Kovács Lajos István (432), Kovácsné dr. Faltin Erzsébet (433), Krämmer Erika (433), Dr. Kruzslicz István Gábor (433), Labádi Lajos (434), Licsicsányi István (435), Lőkös Sándorné (435), Dr. Markos Gyöngyi (436), Miklós Péter (436), Molnár Anita (437), Molnár Mária (437), Dr. Molnárné Ferenczy Valéria (438), Nagy Netta (438), Nagyfalusi Ágnes (439), Nagygyörgy Zoltán (439), Ormos Zsuzsanna (440), Perényi Anna (440), Pintér István (441), Pintérné Szurovecz Irén (441), Ifj. Pintér István (441), Radocsai Ferenc (442), Rakonczai János (443), Rigóné Szabó Erzsébet (443), Rostáné Hajdú Erzsébet (444), Rotár Krisztina (444), Rozsnyai János (444), Székely Miklósné Bernula Emília (445), Dr. Szerdahelyi Péterné (445), Dr. Szűcs Judit (446), Tószegi Gyula (446), Id. Tószegi Gyuláné (447), Urbancsok Zsolt (447), Vargáné Nagyfalusi Ilona (448), Dr. Varsányi Attila (448), Vaskó Gyuláné Oltvai Klára (449), Vass József (449), Veszelinov Dánielné Márkovlyev Jelena (450), Virág Etelka (450).

Kötetünk szerzői:

Ágó Rita	Molnár Mária
Barna Gábor	Mód László
Bárkányi Ildikó	Nagyfalusi Istvánné
Bene Zoltán	Németiné Kodrán Erzsébet
Biernacki Karol	Ősz Károly
Blazovich László	Papdiné Megyeri Csilla
Bogdán Lajos	Pál Lászlóné Szabó Zsuzsanna
Borus Gábor	Perényi János
Endrész Erzsébet	Péter László
Fuchsné Benák Katalin	Pintér István
Gát László	Polner Zoltán
Georgiádes Ildikó	Rostáné Hajdú Erzsébet
Gergelyné Bodó Mária	Siket István László
Gila Mihályné	Szerdahelyi Péterné
Hadobás Helga	Szilágyi Sándorné
Halmágyi Pál	Szügyi Andrásné
Herczeg Mihály	Szűcs Judit
Horváth Erzsébet	Tandi Lajos
Károlyi Attila	Tarkó Gábor
Kemény Lajosné Darvas Zsuzsanna	Tószegi Gyuláné id.
Kovács Judit	Tóth Ferenc
Kovács Lajos István	Tóth Jánosné
Kovácsné Faltin Erzsébet	Tóth Sándor László
Kováts Dániel	Vargáné Nagyfalusi Ilona
Labádi Lajos	Varsányi Attila
Magyar Anna	Vass József
Makó Mária	Vass József szélmolnár
Marjanucz László	Veszelinov Dánielné
Molnár Anita	Zsíros Katalin

A tipográfiai tervezésben és a nyomdai előkészítésben közreműködött:

FELICITER KIADÓ KFT., NYÍREGYHÁZA

Nyomás és kötés:

AGAPÉ, FERENCES NYOMDA ÉS KÖNYVKIADÓ KFT., SZEGED

Felelős vezető: dr. Harmath Károly

Terjedelem: 28,5 B/5 ív. Példányszám: 300